SINIF BİLİNCİ

Sungur Savran **Devrimci Partinin İnşası** ★ *Şadi Ozansü* **Devrimci Marksist Program Anlayışı** ★ *Rıza Tura* **Kemalist Devlet** ★ *Pınar Selinay* **Nikaragua ve Sürekli Devrim** ★ *Yusuf Barman* **Yeni Öncü'de Trotskizm Tartışması** ★ *Abdürrahim Gümüştekin* **Sosyalist Hareket ve Feminizm** ★ *Demir Küçükaydın* **Sınıf Bilinci'ne Eleştiriler** ★ *Sami Sarı* **Demir Küçükaydın'a Açık Mektup**

DEVRİMCİ MARKSİST 7 TEORİK/POLİTİK DERGİ
HAZİRAN 90

SINIF BİLİNCİ 7

Devrimci Marksist Teorik/Politik Dergi
HAZİRAN 1990

İÇİNDEKİLER

	Bu Sayı	**3**
Sungur Savran	**Devrimci Partinin İnşası**	**6**
Şadi Ozansü	**Devrimci Marksist Program Anlayışı**	**45**
Rıza Tura	**Kemalist Devlet**	**55**
Pınar Selinay	**Nikaragua ve Sürekli Devrim**	**79**
Yusuf Barman	**Yeni Öncü'de Trotskizm Tartışması**	**114**
Abdürrahim Gümüştekin	**Sosyalist Hareket ve Feminizm**	**129**
Demir Küçükaydın	**Sınıf Bilinci'ne Eleştiriler**	**137**
Sami Sarı	**Demir Küçükaydın'a Açık Mektup**	**149**

SINIF BİLİNCİ

Sayı: 7 Haziran 90

Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Sungur SAVRAN

Yönetim Yeri: Nakilbelt Sok. No: 49-A Kat: 3 Sultanahmet-İSTANBUL

Dizgi ve Ofset Hazırlık: Klasik Ajans

Baskı: Bizim Ofset

Yurt Dışı Fiyatı: 6 DM, £ 2, 5,5 SFR, 20 FF, SEK 20

Yılda 4 sayı çıkar

Banka Hesap No: İş Bankası Türbe Şb. 1056 300 1062610

Bu sayı

Sol siyasal güçlerin bileşiminde ve iç dağılımında önemli değişiklikler yaşanıyor. Bu yalnızca dünya ölçeğinde böyle değil, benzer süreç Türkiye'de de yaşanıyor. **Sınıf Bilinci** okurları bilirler: Çeşitli sayılarımızda, dünya ve Türkiye ölçeğinde sol ve sosyalist harekette yaşanan yeniden-yapılanma ve yeniden-kümelenme süreçlerini irdelemeye çalışmıştık. Buna bağlı olarak da Türkiye'deki tartışma, birleşme ve partileşme girişimlerini ele almıştık. Bu gelişmeler içinde devrimcilerin birliğinin sağlanması çabaları ayrı bir öneme sahip. Elbette böyle bir birlik bir anda, tüm güçlüklerin üzerinden bir çırpıda atlanarak gerçekleşemez. Birliği hedefleyen tüm devrimci güçler bu doğrultuda çaba harcarken, birlikte iş yaparken, bir yandan da teorik-politik konularda kendi görüşlerini ortaya koymak, yoldaşça tartışmak zorundalar.

Devrimci birliğe giden yolda tartışılması gereken, tartışılmakta olan temel konulardan ikisi parti ve program sorunları. Bilindiği gibi, parti ve sekt birbirinden ayrı, ama birbiriyle de çok yakından ilişkili iki olgu. Devrimci Marksistler parti sorununa nasıl yaklaşmalılar, partiyi sektten ayırt eden nedir, propaganda-ajitasyon birliği hangi diyalektikle kavranmalı, parti ile sekt birbirini hangi noktalarda dışlar, küçük bir grubun dar bir propaganda sekti halinde taşlaşmadan gerçek bir siyasal harekete ve partiye dönüşmesi nasıl olanaklıdır? İşte bu ve benzeri konuları Sungur Savran "Parti ve Sekt" başlıklı yazısında inceliyor. Yazı, özellikle devrimci Marksistlerin önlerine koymuş oldukları görevlerin anlaşılması açısından önem taşıyor.

Bununla ilintili program sorununu ise Şadi Ozansü "Devrimci Marksizmde Program Anlayışı" başlıklı yazısında ele alıyor.

Devrimci Marksistler, reformist ve popülist solla aralarındaki ayrım çizgilerini özellikle program konsunda çekerler. Günlük mücadele-

lerin diyalektiğini yakalayarak bu mücadeleleri iktidarın devrimci fethi perspektifine bağlaması Geçiş Programının temelinde yatan anlayıştır. Ozansü, bu anlayışı, Türkiye'deki devrimci birlik sürecinin oturması gereken ana hatlardan biri olarak görüyor.

Rıza Tura ise, TC. Devleti'nin oluşum sürecine ilişkin yazısında, Osmanlı/TC. Devleti ilişkisini devletin sınıf doğası bağlamında tartışıyor.

Nikaragua'da düzenlenen seçimler sonucunda Sandinistlerin iktidarı sağ siyasal güçlere bırakması, dünya sosyalist hareketinin dönemlerde tartıştığı konulardan biri oldu. Türkiyeli sosyalistlerin ise bu konuyla yeterince ilgilenmediği görülüyor. Oysa, "silahlı mücadele stratejisi" doğrultusunda amansız bir gerilla mücadelesi vererek iktidara gelen bir siyası çizgi, genel oyla iktidardan uzaklaştırılıyor. Üstelik, Türkiye solunun önemli bir bölümünün 1979'dan bu yana Sandinist devrimi bir model olarak sunduğu göz önüne alınırsa, Nikaragua'daki son gelişmeler konusundaki suskunluk daha da dikkat çekici. Bu deneyin mutlaka tartışılması, değerlendirilmesi gerekiyor. Sandinistler nasıl bir siyasal yapılanmaydı ve ne tür bir mücadele stratejisi izlediler? Nasıl bir ülkede, hangi koşullarda iktidara geldiler? Ne tür bir rejim kurdular ve bu bir işçi devleti miydi? İktidardayken neler yaptılar ve bu iktidar pratikleri onlara ne kazandırdı, onlardan neler götürdü? Pınar Selinay'ın "Nikaragua Devrimi" başlıklı yazısının, bu konudaki tartışmaları canlandıracağını umuyoruz.

Devrimci Marksistler arasında yapılan bir şaka vardır: Dünyadaki en kalabalık sosyalist akım Trotskistlerdir; çünkü hemen hemen bütün Stalinistler ve kısmen de merkezciler siyasal rakiplerini Trotskistlikle suçlar. Tabii bu şakanın nesnel temeli son üç-dört yıldan beri hızla yok oluyor, ama gene de çeşitli yayın organlarında birbirini (bizce haksız olarak) Trotskizmle "suçlayanlar" var. Hatta Trotskizmin bir "öcü" olmadığını söyleyenler bile bazen böyle yapıyor. Bunun son örneği, **Yeni Öncü** dergisinde Mahir Sayın ile İlker Zafer arasında süren tartışma. Tartışma Sovyetler Birliği'ndeki bürokratik yozlaşma ve bunun Stalinist bürokrasinin 1929'da giriştiği zorunlu kollektifleştirme ile ilişkisi üzerine. Her iki yazar da Trotskiy'in bu süreçteki rolünü yanlış değerlendiriyor. Bu nedenle Yusuf Barman "Trotskizm öcüsü" başlıklı yazısında, Trotskiy'in savaş komünizmi, NEP dönemi ve zorunlu kollektifleştirme sırasındaki tavrını anlatarak özellikle Mahir Sayın'ı yanıtlıyor.

Abdürrahim Gümüştekin, insanlık tarihindeki üç temel baskı biçiminden biri olarak tanımladığı, kadınlar üzerindeki cins baskısını ele

aldığı yazısında, feminizm ile sosyalizm arasındaki ilişkileri de tartışıyor. Gümüştekin, solun büyük bölümünün bu konudaki duyarsızlığına karşı eleştirel bir yaklaşım sergiliyor.

Yurt dışındaki Demir Küçükaydın arkadaşımızdan **Sınıf Bilinci**'ni eleştiren bir açık mektup aldık. Mektup kendini yeterince açık bir biçimde ifade ediyor. Sami Sarı ise ona gene bir açık yanıt hazırladı. Sarı'nın yanıtının, **Sınıf Bilinci**'nin perspektiflerinin bir kez daha anlatılması ve vurgulanması açısından önemli olduğunu düşünüyoruz. **Sınıf Bilinci,** üstlenmiş olduğu işlev açısından daha çok uzun bir süre görevini sürdürmesi gerektiğine inanmaktadır.

Bu sayıyla birlikte amaçladığımız üç aylık periyodu yakalamamış bulunuyoruz. Üç ay sonra 8. sayıda buluşmak dileğiyle...

Parti ve Sekt: Devrimci Önderlik İnşasında Trotskiy Yöntemi

Sungur SAVRAN

Her işçi sınıfı partisi, her hizip, başlangıç aşamalarında bir saf propaganda döneminden geçer. Bir Marksist çevre olarak varlığını sürdürdüğü bu dönem mutlaka işçi hareketine karşı soyut bir yaklaşımın yerleşmesine yol açar. Bu, sınırları çizilmiş varoluşun ötesine zamanında adımını atamayanlar, muhafazakâr sekterler haline gelir.

L. Trotskiy (1935)[1]

Durumun zorlamasıyla kendi içine dönük yaşayan sekt, kendine özgü değerleriyle, akıntıya karşı durur ve bundan gurur duyar; genellikle, ne açılmayı arzular, ne de büyümeyi: haklı olmak yeterlidir onun için. Kuşatılmış bir kaledir; kendine sadık kalmayı, her gerektiğinde icat ettiği sınıf düşmanının 'basıncı'na ve entrikalarına karşı durmayı herşeyden çok önemser. Çoğu zaman, politikayı propagandaya, propagandayı da klişelere indirger.

P. Broué (1989)[2]

---

1 "Sectarianism, Centrism and the Fourth International", aktaran Duncan Hallas, **The Fourth International**, Bookmarks, Londra, 1988, s. 5.

2 Pierre Broué, **Trotsky**, Fayard, Paris, 1988.

Devrimci Marksizm Türkiye'de bir dönüm noktasından geçiyor. Geçmişte Stalinizmin, popülizmin, reformizmin, ulusal devrimciliğin ve benzeri akımların parsellemiş olduğu sol hareket içinde, enternasyonalist ve devrimci bir Marksizm ilk kez gerçek bir siyasal akım haline gelme potansiyelini gösteriyor. Doğru düşüncelerin savunulmasından ve yayılmasından, işçi sınıfına yönelmeye, ulusal çapta siyasal yaşama müdahale olanağını yaratmaya, kitleselleşmeye geçişin eşiğine ulaşmış durumda. Devrimci Marksizmin uluslararası planda örgütlü tek bileşeni olan Trotskizm açısından bu, devrimci propagandadan devrimci politikaya geçmek anlamını taşıyor.

Bu dönüm noktasının 1980'li yılların sonlarına doğru ortaya çıkmış olması elbette bir rastlantı değil. Bir yandan, dünya çapında solun genel yeniden-kümelenme eğilimleri, özel olarak da Stalinizmin çürümesi ve çözülmesi, devrimci Marksizmin yükselişinin önündeki kimi engelleri ortadan kaldırıyor[3]. Bir yandan da, Türkiye'de 12 Eylül yenilgisi sonrasında yaşanan muhasebe ve özeleştiri, uluslararası yeniden-saflaşmanın da verdiği ivmeyle bu ülkeye özgü (ve son derece hızlı) bir yeniden-kümelenme yaşanmasına yol açıyor[4]. Bu yeniden-kümelenmenin en önemli ürünlerinden biri de çok farklı siyasal geleneklerden gelen grup, çevre ve bireylerin hızla devrimci Marksizm alanına kaymaları. Bu süreç kuşkusuz tamamlanmış olmaktan uzak. Birçok grup, çevre ya da birey, eski Stalinist, popülist ya da ulusal devrimci siyasal konumuyla devrimci Marksizm arasında bir yerde kısa ya da uzun bir süre duraklıyor. Bu duraklama aynı zamanda Stalinizm ya da popülizm ile devrimci Marksizm arasında bir salınıma, bir yalpalama biçimini alıyor. Yani içinde yaşadığımız dönemde **merkezcilik** sol içinde yaygın bir akım[5]. Ama merkezcilerin bugün bulundukları siyasal konuma takılıp kalması bir kader değil. Uluslararası ve ulusal planda sınıf mücadelesinin önümüzdeki dönemdeki gelişme ritmi(nin) etkisi altında merkezciler devrimci Marksizmle kaynaşabilir ya da ondan yeniden uzaklaşabilirler. Bu konuda devrimci Marksistlere önemli bir görev düşüyor: merkezcilikle açık, dürüst bir tartışma yoluyla teori, program ve siyasal

3 Bk. "Sosyalist Hareketin Tarihsel Dönemeci — Dünya Solunda Yeniden-Yapılanma", **Sınıf Bilinci**, 6, Mart 1990.

4 "Sosyalist Hareketin Tarihsel Dönemeci" başlıklı çalışmamın ikinci bölümünde Türkiye solundaki bu yeniden-kümelenmeyi ayrıntısıyla ele almayı planlıyorum.

5 Merkezcilik kavramını aşağıda ayrıntısıyla ele alacağım. Bu konuda ayrıca, Doğan Özgüden'in "Milli Uzlaşma Dönemi Arifesinde Devrimci Birlik Süreci" başlıklı yazısına (**Sınıf Bilinci**, 6, Mart 1990, s. 26-28) bakılabilir.

mücadele alanlarında devrimci Marksizmin üstünlüğünü ve haklılığını kanıtlama görevi.

Dolayısıyla, karmaşık bir tabloyla karşı karşıyayız. Somut durum, Türkiye'de az ya da çok güçlü ve kitleselleşmeye aday bir devrimci Marksist kutbun inşası için bugüne kadar görülmemiş olanaklar sunuyor. Ama bu tür bir inşanın başarıya ulaşabilmesi için çözülmesi gereken ciddi sorunlar var. Bir yandan, Trotskistler ile değişik geleneklerden gelen devrimci Marksist grup, çevre ya da bireylerin, aralarındaki farklılıklara rağmen, program, strateji ve eylem alanlarında bir ortaklığı oluşturabilmesi gerekiyor. Öte yandan, bu ortaklık oluşturulurken, bu sürece paralel olarak, merkezci grupların, ilkeli ve dürüst bir diyalog ve işbirliği temelinde, devrimci Marksizm alanına kazanılması gerekiyor. Bu iki görevin kademeli biçimde yerine getirilmesi de, merkezciliğin doğası gereği olanaksız: derhal doğru bir müdahale yapılmadığı takdirde, bugünün merkezcileri yarının reformistleri haline gelebilirler. Nihayet, bu görevlerin yanısıra, oluşturulacak devrimci kutbun işçi sınıfı içinde kökleşme yolunda bir **kaldıraç** olarak kullanılması gerekiyor.

İşte, devrimci bir işçi partisinin kurulmasını hedefleyecek bir Devrimci Sosyalist Blok (DSB) girişimi, bu karmaşık görevler dizisine getirilecek çözümün bir ilk halkası olarak görülmeli. Devrimci bir birlik bugün Türkiye işçi sınıfının hakim sınıflara karşı mücadelesinde yakalanması gereken ilk halka. Bu birliğin olanaklar elverdiğince güçlü biçimde oluşturulması, bunun için de devrimci Marksist alanda yer alan ya da devrimci Marksizm yönünde hareket eden bütün unsurların birliğe kazanılmasına çalışmak gerekiyor.

Ama tam da bu noktada, devrimci Marksist alanda yer alan bazı çevrelerden ya da bağımsız unsurlardan kaynaklanan bir dirençle karşılaşıyoruz. Bu direnç genellikle şu biçimi alıyor: "Başkalarıyla birleşik bir odak inşa etme projesi, bizim kendi hareketimizi, grubumuzu vb. inşa faaliyetine sekte vurur. Bizim ilk görevimiz kendi hareketimizi geliştirmek ve sağlamlaştırmaktır. Sonucu belirsiz bir proje için bu öncelik terkedilemez. Kaldı ki, partinin merkezcilerle birlikte inşası çabası, merkezci bir partinin inşası anlamına gelir. Hem bu tür bir birleşik devrimci partinin inşası düşüncesi, kaçınılmaz olarak tasfiyeciliği (likidasyonizmi) beraberinde getirecektir. Aslında, bütün bunların temelinde devrimci önderliği kendimizin oluşturamayacağı türünden bir özgüven eksikliği vardır vb. vb." Bu itirazlar Trotskist çevrelerden ya da bağımsız Trotskist unsurlardan geldiğinde, bunun anlamı çok basitçe şudur: Trots-

kistler devrimci partiyi kendi başlarına, başka devrimci Marksist unsurlardan ya da devrimci Marksizme yönelmiş olsalar bile merkezcilerden uzak durarak inşa etmelidirler.

Bu düşünceleri savunanlar, Marx'ın, Lenin'in, Trotskiy'in, kısacası devrimci Marksizmin parti inşası konusundaki **klasik** yöntemini savundukları iddiasında ya da en azından inancındadırlar. Bu bakış açısına göre, doğru düşüncelere ve programa sahip olan devrimciler bu düşünceleri ve programı işçi sınıfına taşırlar. Bu süreçte başka sosyalist akımlarla birleşme gibi "manevralar"dan uzak dururlar. Devrimci Marksizm için tek görev doğru programa sahip olan grubun **doğrusal büyüme** yoluyla devrime önderlik edebilecek duruma gelmesidir.

Bu düşünce baştan aşağıya yanlıştır. Birazdan göreceğimiz gibi, esas olarak bir **sekt** ruh durumunun damgasını taşır. Üstelik devrimci Marksizmin tarihsel deneyimine, büyük devrimci önderlerin, Marx'ın, Lenin'in, Trotskiy'in parti inşası yöntemlerine de hiçbir biçimde uymaz.

Bu yazıda, bu yaklaşımın eleştirisini 1930'lu yılların deneyiminden hareketle yapacağım. Trotskiy'in, Komünist Enternasyonal'in ve ona bağlı partilerin Stalinist yozlaşması karşısında yeni bir enternasyonali ve ulusal seksiyonlarını kurma çabasında izlediği yöntem bugünkü tartışmalar açısından son derece aydınlatıcı bir deneyim. Bu deneyimin incelenmesi bugün "tasfiyecilik"ten söz edenlerin, Trotskizmi "saflığı" içinde savunduğunu ileri sürenlerin, Trotskiy'in yönteminden ne denli uzak düştüğünü ortaya koyacak. Öyleyse önce olgulardan başlayalım.

Taktiklerin zenginliği

Bolşevik Partisi'nin, Ekim devriminin geleneklerine sahip çıkarak Sovyet devriminin bürokratik yozlaşmasına karşı mücadele eden kanadı Trotskiy'in önderliğindeki Sol Muhalefetti. Trotskiy'in Büyükada'ya sürülmesiyle birlikte, mücadele Sovyetler Birliği'nin dışına taştı: 1930 Nisanında **Uluslararası Sol Muhalefet** Paris'te ilk konferansını topladı. Uluslararası Sol Muhalefet, adından da anlaşılacağı gibi, başlangıçta kendini Komünist Enternasyonal'in bir muhalif hizbi olarak kabul ediyor ve Komintern'in ve ulusal seksiyonlarının politikasını yeniden devrimci Marksist bir çizgiye oturtmak için mücadele ediyordu. Ama Komintern'in Stalinist önderliğinin ve Almanya Komünist Partisi'nin (AKP), faşizmin yükselişi karşısında izlediği sekter, maceracı, sorumsuz politika Hitler'in Ocak 1933'te iktidara gelmesini kolaylaştırınca,

üstelik AKP tek bir kurşun sıkmadan faşizme teslim olunca, Trotskiy Mart 1933'te Almanya'da yeni bir devrimci partinin kurulmasının gerekli olduğuna kanaat getirdi. Mart ayında Almanya'ya özgü olan bu yeni yöneliş, Komintern'in faşizmin iktidara gelişine ilişkin değerlendirmesi belli olunca genelleşecekti. Nisan 1933'te toplanan Komintern Yürütme Komitesi Prezidyumu şu açıklamayı yapıyordu:

> Komintern Yürütme Komitesi Prezidyumu, Almanya Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin, Thaelmann yoldaşın önderliğinde, Hitler'in darbesine kadar ve darbenin yapıldığı anda izlediği siyasal çizginin ve örgütsel politikanın tümüyle doğru olduğunu belirtir[6].

Bu kararla birlikte, Stalinistleşmiş Komintern, özeleştiri kapasitesini yitirdiğini, bürokratik bir yozlaşmaya uğradığını ve dünya devriminin önderliğini yürütebilme açısından onarılamayacak kadar taşlaştığını kanıtlamış oluyordu. Trotskiy'in bundan çıkardığı sonuç, yeni bir Enternasyonalin inşasının gerekliliğiydi. Üçüncü Enternasyonal uluslararası proletaryanın devrimci önderliği olmaktan çıkmıştı; Dördüncü Enternasyonal'in kurulması vazgeçilmez bir görevdi, çünkü "proletaryanın **her zaman ve her koşul altında** bir enternasyonale ihtiyacı vardır."[7] Uluslararası Sol Muhalefet için yeni bir dönem açılıyordu: Bir enternasyonalin ve ona bağlı ulusal partilerin inşası dönemi. İşte, 1933'ten Dördüncü Enternasyonal'in kuruluş yılı olarak kabul edilen 1938'e kadar geçen dönemde Trotskiy'in ve Uluslararası Sol Muhalefet'in (1933 Eylülünden itibaren Enternasyonalist Komünist Birlik - **EKB**) izlediği inşa taktikleri, bugün dahi devrimci Marksistler için önemli derslerin kaynağı olacak kadar değerlidir.

Daha baştan vurgulu biçimde söylemek gerekiyor: Trotskiy bu dönemde, hiç de bugün sanıldığı gibi, Uluslararası Sol Muhalefet'in, daha sonra da EKB'nin ve ulusal seksiyonlarının doğrusal gelişmesini esas yöneliş olarak savunmamıştır. Hatta, aşağıda ayrıntılı olarak göreceğimiz gibi bu tür bir doğrusal gelişmeyi her koşul altında savunmakta ısrar eden taraftarlarıyla sık sık sert polemiklere girmiştir. Enternasyonalin ve seksiyonlarının inşasında Trotskiy günün **somut** koşullarına ve

6 Aktaran: D. Hallas, a.g.m., s. 2.

7 L. Trotsky, "Un pas en avant ou un pas à droite?" (1933), **Oeuvres**, 2, Institut Léon Trotsky, Paris, 1978, s. 197. Trotskiy'in daha önce yayınlanmamış makale, mektup vb. yazılarını da içeren bu diziye bundan sonra kısaca **Oeuvres** olarak atıf yapılacak.

yakın geleceğin eğilimlerine bağlı olarak çeşitli taktikler önermiştir. Bir bütün olarak bakıldığında, doğrusal gelişme ana ekseninin yanısıra şu taktiklerden söz edilebilir:

• 1933'ten itibaren benimsenen **devrimci birleşme** taktiği. Bu taktik uluslararası ve ulusal planda merkezci ya da EKB dışındaki öteki devrimci Marksist akımlarla ilkeli bir birleşmeyi öngörür.

• 1934'te ilk kez uygulamaya konulan **reformist partilere giriş (entrizm)** yoluyla bu partilerin kadrolarının bir bölümünün devrimci Marksizme kazanılması taktiği. İlk kez Fransa'da "Fransız dönemeci" olarak bilinen bir kararla Bolşevik-Leninistlerin (Trotskistlerin o dönemdeki adı) İkinci Enternasyonal'in Fransız Seksiyonu'na (Section Française de l'Internationale Ouvrière-SFIO) girişiyle uygulamaya konulan bu taktik, daha sonra Trotskiy tarafından birçok ülke için önerilmiş, bazılarında (Belçika, ABD) başarıyla uygulanmıştır.

• 1930'lu yılların ikinci yarısında ABD için tartışılan ama uygulanma koşulları olgunlaşmayan **kitlesel işçi partisi** (ya da Türkiye'de daha evvel kullanılmış terimle işçi kitle partisi) taktiği. 19. yüzyılda İngiltere'de Çartist partiyi ya da 1924'te ABD'de tartışılan İşçi-Köylü Partisi'ni model olarak alan kitlesel işçi partisi taktiği, işçi sınıfının reformist de olsa geleneksel ve kitle içinde kök salmış partilerinin var olmadığı, siyasal yaşamın burjuva partilerinin tekeli altında olduğu ülkelerde sınıfın burjuvaziye karşı siyasal alanda bağımsızlaşmasının bir ilk biçimi olarak düşünülür[8].

Bu yazıda, bu taktik yönelişler arasından sadece ilkini ele alacağım. Çünkü günümüz Türkiyesi'ndeki somut durum açısından, özellikle DSB projesinin ortaya koyduğu gibi, en can alıcı nokta devrimci birleşme çizgisinin kavranabilmesidir.

Devrimci birleşme yönelişi

1933 yılında Uluslararası Sol Muhalefet yeni bir enternasyonalin kuruluşunu önüne görev olarak koyduğunda, gerek İkinci Enternasyonal'den (sosyal demokrasiden), gerekçe Üçüncü Enternasyonal'den (Sta-

8 Bu tür bir partinin günümüzde en gelişkin örneği Brezilya'daki İşçi Partisi (Partido de los Trabalhadores - PT)'dir. Bilindiği gibi, PT'nin adayı metalürji işçisi Lula (Luis Inacio da Silva) 1989 cumhurbaşkanlığı seçimlerinde, ikinci turda oyların %47'sini almış, cumhurbaşkanlığını kıl payı kaçırmıştır.

linizmden) kopmuş olan tek hareket değildi. Kitlesel etkisi bakımından Uluslararası Sol Muhalefet'in seksiyonlarından çok daha güçlü örgütler çeşitli ülkelerde her iki enternasyonale karşı tavır almışlardı. Bunlar arasında, Üçüncü Enternasyonal'den değişik aşamalarda kopmuş olan, Kilbom önderliğindeki bağımsız İsveç Komünist Partisi (Sveriges Kommunistiskas Parti - **SKP**) Norveç İşçi Partisi (Det Norske Arbeiderparti - **DNA**), İspanya'da Maurin önderliğinde Katalan İşçi-Köylü Bloku (Bloc Obrer i Cumperol - **BOC**), Hollanda'da Sneevliet'in Devrimci Sosyalist Partisi (Revolutionair sosialistische Partij - **RSP**), Almanya'da Urbahns-ın **Leninbund**'u ve Brandler'in Komünist Partisi Muhalefeti (Kommunistische Partei Deutschlands-Opposition-**KPO**) vardı. Komintern'den kopan bu grupların yanısıra sosyal demokrasiden sola doğru kopan sol sosyalist örgütler de vardı: Almanya'da komünist kökenli bir önderliğin yönetimine geçmiş olan Sosyalist İşçi Partisi (Sozialistische Arbeiterpartei Deutschlands - **SAP**), Hollanda'da Bağımsız Sosyalist Parti (Onafhankelijk socialistische Partij - **OSP**) ve Britanya'da Bağımsız İşçi Partisi (Independent Labour Party - **ILP**) bunların en önemlileriydi[9]. Her iki enternasyonalin dışında kalmış olan bu örgütler, 1932 yılından itibaren birlikte "Uluslararası Emek Topluluğu" adında (yaygın olarak **Londra Bürosu** diye bilinen) bir yapı oluşturmuşlardı.

Trotskiy, Londra Bürosu'na katılan bu örgütler arasında dikkatli bir ayırım yaparak, yeni enternasyonali bunlar arasından devrimci Marksizm yönünde evrilmekte olan ya da böyle bir eğilim gösteren partilerle birlikte inşa etmeye yönelmiştir. Uluslararası Sol Muhalefet 1933 Şubatında kendi ilkelerini **"Onbir Nokta"** olarak anılan bir metinle ilan etmişti[10]. Aynı yılın Ağustos ayında ise Uluslararası Sol Muhalefet bu kez Londra Bürosu'nun üyesi olan partilerden üçüyle ortak bir deklarasyona (**Dörtler Deklarasyonu** olarak bilinir) imza atmıştır. Bu deklarasyonun imzacıları devrimci ilkelere sahip çıkarken aynı zamanda her iki enternasyonalin de iflas ettiğini saptayarak yeni, dördüncü bir enternasyonalin kurulmasının gerekli olduğunu ilan ediyorlardı[11]. Ulus-

9 Bk. P. Broué/M. Dreyfus, "Introduction", Leon Trotsky, **Oeuvres**, 2, içinde ve D. Bensaid, **The Formative Years of the Fourth International (1933-1938)**, International Institute for Research and Education, Amsterdam, 1988, s. 11.

10 Bk. Ek 1: "Uluslararası Sol Muhalefet Platformu ('Onbir Nokta')". Bu noktalardan onuncusu, Uluslararası Sol Muhalefet yeni bir enternasyonal kurmanın gerekliliği fikrine ulaşınca, 15 Temmuz 1933'te buna uygun biçimde değiştirilmiştir.

11 Bk. Ek 2: "Yeni Bir Enternasyonalin Gerekliliği ve İlkeleri Üzerine Dörtler Deklarasyonu".

lararası Sol Muhalefet'in (bu andan itibaren Enternasyonalist Komünist Birlik olmuştu) dışında deklarasyonu Almanya'dan SAP ve Hollanda'dan OSP ve RSP imzalıyordu. Böylece Trotskiy ve EKB, yeni enternasyonali **kendi başlarına değil,** devrimci Marksizm yönünde hareket etmekte olan sol merkezci gruplarla **birlikte** kurmaktaki kararlılıklarını ortaya koyuyorlardı. Bu kararlılık, birçok pürüz ve engele, ciddi çelişki ve kopuşmalara rağmen 1936 yılına kadar sürecekti. Trotskiy Ağustos 1935'te bir Fransız sosyalistine yazdığı mektupta bunu açıkça belirtiyordu:

> Bolşevik-Leninistler kendilerini inşa edilmekte olan enternasyonalin bir hizbi olarak görürler. Öteki gerçekten devrimci hiziplerle elele birlikte çalışmaya bütünüyle hazırdırlar[12]

Üstelik, bu birleşik inşa yaklaşımı sadece uluslararası planda enternasyonali birlikte kurma niyetiyle sınırlı değildir. Aynı zamanda ulusal partilerin inşasında da ilkeli birleşme yöneliş olarak benimsenmiştir. Almanya'da SAP ile EKB'nin seksiyonu Almanya Enternasyonal Komünistleri (Internationale Kommunisten Deutschlands - **IKD**), Hollanda'da ise (kısa süre içinde EKB'nin seksiyonu haline gelen) RSP ile OSP arasında birleşme görüşmeleri Dörtler Deklarasyonu'nun hemen ardından başlatılmıştır. Benzer biçimde Trotskiy ve EKB'nin Uluslararası Sekretaryası, aynı dönemde, küçük Britanya seksiyonu Komünist Birlik'e (Communist League - **CL**) ILP ile birleşmesini ısrarla önermişlerdir. Ayrıca ABD'nin Bolşevik - Leninistleri de Cannon önderliğinde bu tür bir devrimci birleşme çabasına, neredeyse EKB'nin merkezinden bağımsız olarak girişmişlerdir.

Trotskiy'in önerdiği bu siyasal çizgi, gerek EKB çapında, gerekse farklı ülkelerin ulusal bağlamında kendi taraftarlarınca yoğun biçimde eleştirilmiş, yer yer ulusal seksiyonlarda kopmalara ve bölünmelere yol açmıştır. Trotskiy'in bu politikayı hangi temellerde savunduğunu birazdan ayrıntılı olarak tartışacağız. Ama buna geçmeden önce, bir tarihsel analojiden söz etmek gerekiyor. Trotskiy Dörtler Deklarasyonu'nu ve

---

12 " 'Etiquettes' et 'numéros'" (Ağustos 1935), **Oeuvres**, 6, s. 107-108. Aynı anlayışı Trotskiy Belçikalı bir sosyaliste Ekim 1935'te yazdığı bir mektupta da sergiliyor: "Dördüncü Enternasyonal sadece Bolşevik-Leninistlerden ibaret olmayacaktır. **Bana kalırsa, sizin kabul edilmenize bütünüyle taraftarım.** Ama siz bizimkinden farklı bir eğilimi temsil ediyorsunuz..." "Des initiatives pratiques pour le rapprochement en Belgique" (Ekim 1935), **Oeuvres**, 7, s. 31.

Londra Bürosu ile ilişkileri, tekrar ve tekrar Birinci Dünya Savaşı içinde Bolşeviklerin Zimmerwald ve Kienthal'de yürüttükleri faaliyete benzetmiştir[13]. Lenin de Zimmerwald'de merkezcilerle, savaşa ve Enternasyonal'e ilişkin sorunları tartışmış ve onlarla birlikte savaşa karşı bir bildirge imzalamıştır. İlk bakışta son derece uzlaşmacı bir platform gibi görünen, üstelik çok da zayıf olan Zimmerwald girişimi, daha sonra tarihe Üçüncü Enternasyonal'in kuruluş sürecinin ana halkalarından biri olarak geçmiştir.

Parti, çekirdek, sekt

Trotskiy'in devrimci birleşme taktiği, ilk bakışta devrimci Marksizmin temel bir ilkesiyle ciddi bir çelişki içerir gibi gözüküyor[14]. Devrimci Marksizm proletaryanın öncüsünü örgütleyen devrimci partinin her koşul altında bağımsızlığını sürdürmesini öngörür. Nitekim, Uluslararası Sol Muhalefet'in "Onbir Nokta"sının ilki de bu ilkenin vurgulu biçimde tekrarlanmasıyla başlar: "Her zaman ve her koşul altında, **proleter partisinin bağımsızlığı.**"[15] O dönemde bu taktiklere karşı çıkan Bolşevik-Leninistler de ısrarla bu sorun üzerinde durmuşlardır. Örneğin, Trotskiy ve EKB Uluslararası Sekretaryası'nın ILP'ye katılmaları yönündeki tavsiyesine, Britanyalı Bolşevik-Leninistler "devrimci partinin bağımsızlığı ilkesi"ne yaslanarak karşı çıkmışlardır[16].

Ne var ki, bu çelişki sadece **görünürde** bir çelişkidir. Devrimci partinin bağımsızlığı ilkesini devrimci birleşme taktiğinin karşısına dikenler, hem parti kavramının içeriğini boşaltmakta, hem de devrimci partinin inşasının farklı evrelerini birbirine karıştırmaktadırlar.

Parti, belirli sayıda devrimci Marksist kadronun bir program ve tüzük etrafında bir araya gelmesinden ibaret değildir. Parti işçi sınıfının **içinde** yer alan, **öncünün hiç olmazsa bir bölümünü kazanmış olan,** bu temelde sınıfın nabzını tutabilen, mücadele içinde sınıfın hiç olmazsa belirli kesimlerini **harekete geçirme kapasitesine sahip** olan bir organizmadır. Bütün bu koşulları yerine getirebildiği ölçüde parti, **siyasal ikti-**

13 Örneğin bk. "Le début d'une grande entreprise" (Eylül 1933), **Oeuvres**, 2, s. 173-175 ve "Un pas en avant...?", a.g.y., s. 193-199.

14 Aynı sorun antrizm ve kitlesel işçi partisi taktiklerinde de vardır. Ben burada sadece devrimci birleşme taktiğini incelediğim için sorunu o açıdan ele alıyorum.

15 Bk. Ek 1.

16 George Breitman, "La route cahoteuse des années trente", **Quatrième Internationale**, 29-30, Ağustos-Aralık 1988, s. 18.

darı ele geçirmek için mücadele eden bir örgüt niteliğine kavuşabilir. İşte parti olmanın ölçütü budur. Trotskiy'in özlü ifadesiyle, "adına lâyık her politik parti, politik iktidarı ele geçirmek ve böylece devleti, çıkarlarını dile getirdiği sınıfın hizmetine sokmak için çalışır."[17] Yani, **iktidara aday olmayan örgüt parti adına lâyık değildir**[18].

Elbette bu, sınıfın öncüsünü **henüz** kazanamamış siyasal akımların örgütlenmekten kaçınması gerektiği anlamına gelmez. Devrimci Marksistler tam da sınıfın öncüsünü kazanabilmek için, Marksizmin evrensel tarihsel deneyim temelinde geliştirilmiş programı etrafında, henüz sınıfla bütünleşmemiş örgütler de kurarlar. Ama bu örgütleri devrimci parti ile karıştırmamak gerekir[19]. Bu örgütler parti değil, **partinin çekirdeğidir.** Partinin kurucu unsurlarından biridir.

İşte parti ile çekirdek arasındaki bu ayırımdır ki, "devrimci partinin bağımsızlığı" ilkesinin, henüz sınıfın öncüsünü bir bölümü ile de olsa örgütleyememiş yapılara uygulanmasını anlamsız kılar. Çünkü "devrimci partinin bağımsızlığı" ilkesi organizasyonel (örgütsel) bir fetiş değil, siyasal bir ilkedir. **Sınıfın kendisinin** burjuvaziden bağımsızlaşması mücadelesinin en yüksek biçimini ifade eder. Henüz sınıfın öncüsünü kazanamamış bir örgütün bağımsızlığı, hiçbir biçimde bu ilkenin gerçekleştirilmiş olduğu anlamına gelmez.

Trotskiy'in "devrimci partinin bağımsızlığı" ilkesini kendi devrimci birleşme taktiğinin karşısına koyanlara cevabı tam da bu doğrultuda olmuştur. Örneğin, ILP'ye girme tavsiyesine bu ilke temelinde itiraz eden Britanyalı yoldaşlarına Trotskiy bu ayırım temelinde karşılık vermiştir. Bu dönemin tarihini anlatan Breitman'a kulak verelim:

---

17 **Sonuçlar ve Olasılıklar**, çev. Orhan Koçak, Kardelen Yayınları, İstanbul, 1990, s. 47. (Çeviri hafifçe değiştirilmiştir.)

18 Bu önermenin bu yazıda tartışılan konunun ötesinde bir önemi var. Türkiye'de birçok grup, işçi sınıfı içinde ciddi bir etkiye sahip olmadığı ve dolayısıyla iktidara aday olmaktan çok uzak olduğu halde, kolaylıkla parti adını alabilmekte ve kendisini "proletaryanın partisi" olarak ilan edebilmektedir. Bu grupların Leninist devrim teorisinin ana direği olan parti teorisini hiçbir biçimde kavrayamadıkları ortadadır. Leninist parti işçi sınıfının **öncüsünün** partisidir. "Doğru" fikirlere sahip olduğunu ileri süren kadroların kendinden menkul örgütü değil!

19 Uluslararası devrimci Marksist gelenekte birçok örgütün parti yerine "liga", "birlik", "grup" vb. adlar seçmesi de bu gerçekliğe tekabül eder. Nitekim, **Komünist Manifesto**'nun ardındaki örgütün adı Komünistler Birliği (Ligası) idi. Bolşevik-Leninistlerin 1933'te kurduğu uluslararası örgütün adı da Enternasyonalist Komünist Birlik (Liga) idi.

> Trotskiy, kırk militanın henüz devrimci bir parti oluşturmadığını, sadece böyle bir partinin çekirdeğini oluşturduğunu, çekirdeğin ise ancak örgütsel ve taktik esneklikle genişleyebileceğini, ILP içinde disiplinli bir hizip olarak çalışma yoluyla siyasal bağımsızlığını koruyabileceğini vb. sabırla açıklamaya çalışıyordu[20].

Devrimci birleşme taktiği için geçerli olan bu ayırım, aynı zamanda reformist işçi partilerine giriş taktiği için de geçerliydi. 1934'te EKB'nin Fransız seksiyonu Komünist Birlik (Ligue Communiste) içinde SFIO'ya antrizm konusunda çıkan tartışmada, antrizme karşı olanlar yine aynı ilkeye, "devrimci partinin bağımsızlığı" ilkesine yaslanmaya kalkışınca, Trotskiy şu cevabı veriyordu:

> Ama proleter partisi bağımsız olmalıdır diyenler var. Çok doğru. Ne var ki, Komünist Birlik henüz bir parti değil. Sadece bir ruşeym (embryo). Ruşeym ise gelişmesi için örtünmeye ve beslenmeye ihtiyaç duyar[21].

Trotskiy, çekirdekten partiye gidişte doğrusal büyümenin dışında esnek örgütsel taktiklerin gerekliliğini, bu taktikleri devrimci Marksist **ilkeler** ışığında değerlendirdiği bir metinde şöyle genelleştirir:

> Bir Marksist parti elbette mutlak bir bağımsızlık ve en ileri düzeyde türdeşlik için mücadele verir. Ama, **oluşum süreci içinde,** bir Marksist parti birçok durumda merkezci bir partinin, hatta reformist bir partinin hizbi olarak hareket etmek zorundadır. Örneğin, Bolşevikler yıllarca Menşeviklerle aynı parti içinde bulundular. Örneğin, Üçüncü Enternasyonal İkincisinden hareketle ancak tedrici biçimde oluşturuldu[22].

Çekirdek ile parti arasındaki bu ayırım ve ilkinden ikincisine giden yolda örgütsel ve taktik esnekliğin gerekliliği, ne denli önemli olursa olsun Trotskiy'in kişisel düşüncesi olarak kalmaz; Enternasyonalist Komünist Birliğin de bir yaklaşımı olarak benimsenir. EKB'nin 1934 Genişletilmiş Plenumu bu konuda hiçbir tartışmaya yer bırakmayacak kadar açık bir karar almıştır:

---

20 G. Breitman, a.g.m., s. 18.

21 "La Ligue devant un tournant" (Temmuz 1934), **Oeuvres**, 4, s. 131.

22 "Considérations de principe sur l'entrée dans l'ILP" (Eylül 1933), **Oeuvres**, 2, s. 200, vurgu sonradan.

> EKB, proletaryanın bağımsız partisi gibi davranamaz, yalnızca **bağımsız partilerin yaratılması için** bir araçtır. Bu araç her ülkedeki duruma uygun biçimde kullanılmalıdır... Bunun için de kendini yeni partinin yerine koymamalı, sadece bu partinin yaratılması için bir araç olarak görmelidir... Kendimizi sekterliğin tortularından kurtarmalıyız...[23]

Bu son nokta bizi yeni bir ayırıma getiriyor: çekirdek ile sekt arasındaki ayırım. Sekt, doğruyu kendisinin cisimleştirdiği inancından hareketle kendini proleter partisinin yerine koyan küçük ve kapalı bir grupçuktur. Çekirdek ise doğru programdan ve stratejiden hareketle sosyalist ve işçi hareketinin en ileri unsurlarıyla ilkeli bir diyalog ve işbirliği içinde gerçek bir parti inşa etmeyi hedefleyen bir kadro örgütüdür. Sekt kendi içine kapalıdır, ilkelerini namusu gibi korumaya her şeyden fazla önem verir, politikayı temel olarak doğru fikirlerin propagandasına indirger. Çekirdek, ilkelerinin ancak sınıf mücadelesi **içinde** anlamlı olduğunun bilinciyle ilkeleri politikaya tercüme eder, taktik ve örgütsel alanlarda esneklik gösterir. Sekt için kendi örgütü nihai örgüttür, devrime önderlik edecek olan odur: Kendi küçük grubunda geleceğin işçi partisinin bütün özelliklerini taşıyan, boyutları hariç onunla tıpatıp aynı olan bir yapıyı vehmeder[24]. Çekirdek, büyümenin diyalektiğinin değişimi de içerdiğinin bilinciyle hareket eder. Ana rahmindeki ruşeymden gelişkin insana giden süreçte bedenin yeni bir yapı ve işlevsellik kazanması gibi, çekirdeğin de kendi yapısında geleceğin organizmasına ayna tutamayacağını, birçok değişimden geçmesi gerektiğini bilerek davranır. Bu değişimin eski örgütün aşılması olasılığını içerdiğini unutmaz. **Sekt kendinden menkul öncüdür; çekirdek öncüyü inşa etme mücadelesini verir.**

Tarihsel nedenlerle devrimci Marksistlerin küçük gruplar olarak örgütlenmek zorunda kaldığı dönemlerde, grubun bir sekt ruh durumu geliştirmesi olasılığı, grubun **maddi varoluş koşullarının** bir sonucu olarak güçlüdür. Önemli olan, bu darlığın aşılması olasılığı belirdiğinde, dar grup varoluşunun yarattığı katılık ve içe dönüklüğün aşılabilmesidir. Dar propaganda grubundan proleter mücadele örgütü alanına geçiş anı bu yüzden son derece hassastır. Trotskiy bu tarihsel anın sakla-

---

23 "Le 'tournant français': des cercles propagandistes au travail de masse", **Les Congrès de la Quatrième Internationale**, 1, 2. basım, **La Brèche**, Paris, 1978, s. 106.

24 "Kendimizde yeni partinin vekilini değil, sadece bu partinin yaratılması için bir silahı görmeliyiz." EKB 1934 Genişletilmiş Plenumu kararı. **Les congrès de la Quatrième Internationale**, a.g.m., s. 107.

dığı tuzakları ayrıntısıyla tarif etmiştir:

> Uzun bir deneyim göstermiştir ki, tam da bir örgüt dar bir geçitten çıkarak geniş bir arenaya açılmaya hazırlanırken ortaya, küçük sokaklarına müptela olmuş, komşularına aşina, mahallenin dedikodusunu ve haberlerini yaymaya alışmış, kendi küçük köşelerindeki müthiş önemli 'bakanlıkların devrilmesi' meselelerine dalmış insanlar çıkar. Bu muhafazakâr ve sekter unsurlar, geniş bir arenada kendi kurnazlıklarının artık bir işe yaramayacağından korkarlar. O zaman arabanın tekerleklerine yapışır, geri çevirmeye çalışırlar. Özünde gerici olan tutumlarını da fevkalâde 'devrimci' ve 'ilkeli' argümanlarla haklı göstermeye çabalarlar[25]

UKB'nin 1934 Genişletilmiş Plenumu aynı konudaki kararında şöyle diyordu:

> Toplumda, sınıf içinde, hatta devrimci örgütte, psikoloji, anlayışlar, alışkanlıklar genellikle nesnel ilişkilerin gelişmesinin gerisinde kalır. Ölü canlıyı durdurur. Propaganda temelindeki hazırlık dönemi bize, onlar olmaksızın ileri doğru tek bir adım atamayacağımız kadroları kazandırdı, ama aynı dönem örgüte, yeni partinin, yeni enternasyonalin inşası konusunda aşırı derecede soyut anlayışların belirmesini de miras olarak bıraktı. Bu anlayışlar en olgun tarzda, kimyasal olarak arı biçimi altında Bordigacılarda ifadesini bulur. Bunlar, öncü işçilerin, güçlükle okunabilen bir literatürün doğruluğuna ikna olarak er ya da geç kendi sektleri etrafında toplanacağını ümit ederler[26].

Bolşevik-Leninist önderlerin, sınıfın öncüsünü örgütleyememiş organizmaları partinin yerine koyma tavrına nasıl köklü biçimde karşı olduğunu kavrayabilmek için ABD'de Cannon önderliğindeki Amerika Komünistler Birliği'nin (Communist League of America - **CLA**) devrimci partiyi inşa etme taktiklerini nasıl değerlendirdiklerini hatırlamak yararlı. CLA, 1933 yılından itibaren, Muste adında bir eski rahibin önderliğindeki Amerikan İşçi Partisi (American Workers Party - **AWP**) adında bir merkezci ve heterojen grupla birleşme çabasına girişir. Bu

25 "Un pas en avant...?", a.g.y., s. 199. Ayrıca bk. "Il faut en finir" (Eylül 1933), **Oeuvres 2**, s. 209.

26 **Les congrès...**, a.g.y., s. 106-107.

çaba Aralık 1934'te iki örgütün Birleşik Amerika İşçi Partisi (Workers Party of the United States - **WPUS**) adı altında birleşmeleriyle taçlanır. WPUS'nin kuruluşu Trotskiy'in devrimci birleşme taktiğinin ilk elle tutulur başarısıdır.

Trotskiy ve Cannon'un WPUS'yi değerlendirişinden çok önemli dersler çıkarmak olanaklıdır. 2500 militanın üye olduğu, her ikisi de ayrı ayrı büyük grevlere önderlik etmiş iki örgütü bir araya getiren bu partiyi ne Trotskiy, ne de Cannon hâlâ proleter öncünün devrimci partisi olarak görmemektedirler. Cannon bunun şöyle anlatır:

> Trotskistler ile Muste'çıların birleşmesi, İşçi Partisi'nin kurulması hiç kuşkusuz ileri doğru büyük bir adımdı, ama sadece bir adım. Kısa sürede anladık ki -en azından CLA'nın en etkili önderleri anladı ki- devrimci güçlerin yeniden-kümelenmesi henüz başlangıcındadır... 'İşte İşçi Partisi. Doğru bir programı var. Gelin, katılın!' demekle yetinemeyiz.

Trotskiy aynı düşünceyi şöyle ifade eder:

> Muste grubu birleşmeden önce bile kendine parti adını vermişti, ama bir parti değildi. **WPUS de henüz bir parti değildir.**[27]

Trotskiy'in parti kavramı üzerinde bu kadar titizlikle durmasının bir nedeni de, politikada gücün ve mücadelede etkili olabilmenin işçi sınıfının kazanılması açısından doğru fikirler kadar önemli olmasıdır. ILP'ye katılmaya karşı çıkan yoldaşlarıyla tartışırken Trotskiy partiden farklı olarak çekirdeğin işçilerin gözüne kaçınılmaz olarak bir sekt gibi görüneceğini vurgular:

> Bugün ILP'nin devrimci işçileri hâlâ partilerine bağlılar. İlkelerini doğru dürüst tanımadıkları kırk kişilik bir gruba katılma perspektifi onlara hiçbir biçimde çekici gelmeyecektir. Eğer önümüzdeki yıl boyunca ILP devrimci işçileri gittikçe daha fazla düş kırıklığına uğratırsa, işçiler size değil, boyunlarının kırılmasına yol açacak olsa bile Stalinizme gideceklerdir[28].

İşte bütün bu nedenlerledir ki, Trotskiy ve öteki büyük Bolşevik-

27 Her iki alıntıyı da aktaran: D. Bensaid, a.g.y., s. 16, vurgu sonradan.
28 "Le levier d'un petit groupe" (Ekim 1933), **Oeuvres**, 2, s. 272.

Leninist önderler, "kendi örgütümüzü inşa edelim" saplantısını reddederler. **İnşa edilecek olan "kendi örgütümüz" değil, devrimci Marksist programa sahip bir proleter öncüsü partisidir.** Bu ayırımdır ki, "kendi örgütümüz"den devrimci proleter partisine gidişte birçok taktiği olanaklı ve anlamlı kılar. Bu ayırımı kavrayabilmek devrimcilikle sekterlik arasındaki farkı tanımlar. Cannon bu noktayı "örgütsel fetişizm" kavramı aracılığıyla ifade etmiştir:

> Örgüte duyulan bağlılık ve gurur, devrimci bir harekette mutlaka vazgeçilmez bir özelliktir. Ama örgütsel fetişizm, özellikle de henüz önderlik hakkını kanıtlayamamış bir örgütte ortaya çıkınca, yön şaşırtıcı bir eğilim haline gelebilir[29]

Merkezcilik üzerine

Bir sektin siyasal ruh durumu kavrandığı andan itibaren, ellerini kirletmeme, saflığını koruma, doğası gereği melez bir nitelik taşıyan hareketlerden uzak durma yolundaki "ilkeliliği"ni anlamak kolaylaşır. Değil mi ki esas görev ilkeleri muhafaza etmek ve yaymaktır, o halde saf ve her zaman kendi olarak kalmak gerekir. İşte bu yüzdendir ki, sekt mantığı merkezcilikle her tür örgütsel birleşmeyi bir sulandırma, bir kirlenme olarak algılar. Merkezcilikle birleşmek merkezci bir partinin tutsağı haline gelmektir bu mantığa göre.

Bu merkezcilik fobisini ortadan kaldırabilmek için merkezciliğin doğasını doğru biçimde kavrayabilmemiz gerekiyor. Bilindiği gibi, merkezcilik kavramının tarihi Komintern'in kuruluş aşamasına kadar geri gider. O dönemde merkezcilik, devrimci Üçüncü Enternasyonal ile reformist ve sosyal-şoven İkinci Enternasyonal arasında yer tutan, iki kutup arasında yalpalayan siyasal akımların tanımlanması için geliştirilmiş bir kavramdı. O dönemde merkezciliği tanımlamak kolaydı çünkü tablo oldukça sadeydi: devrimci Marksizm karşısında sadece sosyal demokrat refomizmin temsil ettiği kutup vardı.

Stalinist bürokratlaşmadan ve Üçüncü Enternasyonal'in yozlaşmasından sonra merkezcilik kavramı çok daha karmaşık bir içerik kazandı. Klasik sosyal demokrat reformizm ile devrimci Marksizm arasında yer tutan siyasal akımlara, bürokratik yozlaşmaya uğramış Üçüncü Enternasyonal ile devrimci Marksizm arasında yalpalayan hareketler ek-

---

29 J.P. Cannon, **History of American Trotskyism**, Pathfinder, New York, 1972, s. 219.

lendi. Bu yüzden, Trotskiy'in ifadesiyle, "merkezcilik daha önce hiçbir zaman bugünkü kadar gökkuşağının bütün renkleriyle parlamadı."[30] Günümüz merkezciliği, son elli yılın yeni ayrışmaları dolayısıyla kuşkusuz daha da heterojen bir görünüm kazanmıştır: sosyal demokrat reformizm ve Stalinist bürokratizmin yanısıra, şimdi devrimci Marksizm karşısında popülizm, ulusal devrimcilik, gerillacılık vb. birçok başka kutup da yer almaktadır.

Merkezcilik doğası gereği bazı özelliklere sahiptir. Ayrıntılı bir tartışmaya girmeden, bu özelliklerin en önemlileri şöylece sıralanabilir:[31]

• Merkezcilik siyasal pratiği devrimci teoriden bağımsız biçimde yürütmeye yatkındır, yani pragmatiktir.

• Teori alanında, reformizmi eleştirirken devrimci Marksizmin düşüncelerini ödünç alır ama sonuçlarına vardırmaz; devrimci Marksizmi ise, farkına bile varmadan klasik Menşevik, Bernstein'cı vb. argümanlara dayanarak eleştirir[32].

• Açıklığın ve ilkeli devrimci politikaların yerine manevraları, diplomasiyi ve muğlâklığı koyar.

• Ulusal düzeyde devrimci partinin inşasını savunur ama uluslararası düzeyde bir enternasyonalin gerekliliğini yadsır.

• Konjonktüre ve iki kutbun göreli çekim gücüne bağlı olarak, reformizm ve devrimci Marksizm arasında yalpalar, salınımlar gösterir.

Devrimci partinin inşası taktikleri açısından bakıldığında, bu son nokta yaşamsal bir önem taşır. Merkezciliğin reformizm (ya da başka kutuplar) ile devrimci Marksizm arasında yalpalaması, devrimci Marksizmin merkezciliğe yaklaşımının özünü belirleyen bir özelliğidir. Merkezciliğin siyasal yaşamı bir **sarkaç** biçiminde salınmasıyla

30 **Oeuvres**, 3, s. 240.

31 Trotskiy'in merkezciliği tahlil ettiği son derecede yararlı bir makalesi vardır: "Centrisme et Quatrième Internationale" (Şubat 1934), **Oeuvres**, 3, s. 239 - 246. Buradaki sergileme o makaleden esinlenmiştir.

32 Günümüz Türkiyesi'nde merkezciliğin devrimci Marksizmin düşüncelerini sanki kendi buluşuymuş gibi ileri sürmesinin örnekleri sıralansa bütün bir broşürü doldururdu. Kimi zaman bu, kaynak göstermeden düşünceleri cümle cümle tekrarlamaya kadar varıyor. Türkiye'nin merkezcilerinin bir de "orijinal" katkıları var: Trotskiy'i, Trotskiy'in Stalin'e yönelttiği eleştirilerle eleştirmek. Bu, Türkiye'de merkezciliğin bir bölümünün Gorbaçovizmin etkisi altında kalmış olduğunu gösteriyor sadece.

tanımlandığına göre, devrimci Marksizmin hedefi sarkaç kendine doğru salındığına sarkacı yakalayarak kendi alanında sabitleştirmek olmalıdır.[33]

Öyleyse, merkezcilik, konumu önceden tanımlanmış bir alan gibi kabul edilemez. İki alan arasında, konjonktüre ve kutupların göreli çekim gücüne bağlı olarak, sürekli gidip gelen, doğası gereği hep değişken bir konumu olan bir harekettir. Dolayısıyla, **merkezcilikle birleşmenin sonucunun merkezcilik olacağı iddiası yanlıştır, merkezciliğin doğasının kavranamadığı anlamına gelir.** Devrimci Marksizmin ilkelerini açık biçimde tanıyarak onunla birleşen merkezcilik, göreli güçler ilişkisi ne olursa olsun, devrimci Marksizmin çekim alanına girmiş demektir, tersi değil.

Merkezciliğin sarkaç ritmindeki siyasal yaşamı devrimci Marksizmin bu akıma yaklaşımının temeli ise, buradan bir başka sonuç daha çıkarmak olanaklıdır: merkezciliğin verilmiş bir anda **hangi yöne doğru** evrilmekte olduğu belirleyici bir önem taşır. Merkezci bir hareketin reformizmden devrimci Marksizme doğru mu, ters yönde mi hareket etmekte olduğu devrimci Marksizmin politikası açısından yaşamsaldır. Trotskiy'in deyişiyle,

> Her merkezci grubun önüne, gelişmekte olduğu yönü belirten bir ok yerleştirmek gerekir: sağdan sola mı, soldan sağa mı?[34]

Merkezci grupların devrimci birleşme taktiği aracılığıyla devrimci Marksizm alanına kazanılması, ancak sözkonusu gruplar reformizm, Stalinizm, popülizm vb. kutuplardan devrimci Marksist kutba doğru salınırken olanak kazanır. Katılaşmış merkezci gruplar da bazı konjonktürlerde kazanılabilir. Ama devrimci Marksizmden uzaklaşarak sağa kaymakta olan merkezci grupların kazanılmasına çalışmak, uzaklaşmakta olan sarkacın peşinden koşarak kendi mevzilerini yitirmek demektir. Ya umutsuz bir hayali izlemek, ya da devrimci Marksizmden uzaklaşmak anlamına gelir bu.

Bütün bu anlatılanlardan merkezci grupların sola doğru kaymakta olanlarını dahi devrimci Marksizme kazanmanın **basit** bir iş olduğu

33 D. Bensaid, a.g.y., s. 13.
34 "Considérations de principe...", a.g.m., **Oeuvres**, 2, s. 201.

çıkarılmamalıdır. Politikada hiçbir basit çözüm yoktur: Devrimci birleşme taktiği de pürüzlerle, engebelerle, tuzaklarla doludur. Burada söylenenler sadece bir **olanaklılığın** saptanmasına yöneliktir. Bu olanaklılığın gerçekleşmesi, yani merkezciliğin devrimci Marksizmin alanına çekilerek oraya bağlanması, esneklik ile ilkeliliğin doğru biçimde birleştirilmesine bağlıdır. Tuzaklara karşı da devrimci Marksist hareketin kendi içinde disiplinli ve ilkelerde sağlam olmasından başka güvence yoktur. Trotskiy bunu şöyle ifade ediyor.:

> Vitte büyük bir olasılıkla (yeni yönelişimizin) merkezcilerle, Menşeviklerle vb. daha uzlaşmacı ilişkilerin kurulması anlamına geldiğini düşünüyor. Gerçekte, bu durum, yani sol sosyalist örgütülerin bize yaklaşıyor olduğu gerçeği, bizi ilkeler ve iç disiplin konusunda en titiz kararlılık bakımından iki kez dikkatli olmaya zorluyor: Ancak bu koşulladır ki, sayıca daha az olan kadrolarımız sol merkezci partiler üzerinde olumlu bir devrimci etki yaratabilirler.[35]

İlkellik, uzlaşma, oportünizm

Devrimci birleşme taktiğinin izlenişinde devrimci Marksistlerle merkezcilerin tavrını birbirinden ayıran, ilkinin bütün ortaklıklarını ilkesel temellerde, programatik zeminde dürüst ve açık bir tartışma üzerinden varılacak anlaşmalar üzerine kurması, ikincisinin ise pragmatikliği ve sözde "sekterliğe karşı olması" dolayısıyla muğlâk, belirsiz temellerde birlik çağrıları yapmasıdır. Merkezci, kendi siyasal görüşlerinin bulanıklığından dolayı devrimci ve reformist akımlar arasındaki ilkesel ve programatik farklılıkları ayırdedemez. Bundan dolayı da, bir araya gelme iradesini **beyan eden** (bu beyan gerçek niyetlere tekabül etse de, etmese de) herkesin aynı çatı altında toplanmasını bütün yüreğiyle arzular. Ayrışmalar merkezcinin renk körü gözüne anlamsız görünür.

1930'lu yıllarda Trotskiy ve EKB tam da böyle bir durumla karşı karşıya kalmışlardır. Dörtler Deklarasyonu'nu imzalayan partilerden en önemlisi olan SAP, aynı zamanda Londra Bürosu çerçevesinde de faaliyet yürütmekte ısrar ediyordu. Burada SAP'ın siyasal yönelişi açı-

35 "Une interprétation erronée de la nouvelle orientation", **Oeuvres**, 2, s. 286. Vitte, Trotskiy'in devrimci birleşme yönelişine karşı çıkarak EKB'den kopan bir Yunanlı devrimci Marksistti.

sından ciddi bir çelişki vardı: Dörtler Deklarasyonu açıkça **yeni bir enternasyonalin gerekli olduğunu** ilân ediyordu; oysa Londra Bürosu "İkinci ve Üçüncü Enternasyonallerin politika ve örgütlerinin bütünüyle iflas ettiğini" saptamakla birlikte, bu duruma herhangi bir somut siyasal çözüm önermekten kaçınmakta, "uluslararası işçi hareketinin yeniden yaratılmasından, "işçilerin uluslararası birliği"nden dem vurmakla yetinmekteydi.[36] Bunun gerisinde ise, Londra Bürosu'nun bileşimi içinde, zamanla sosyal demokratik reformizme yönelmiş olan DNA'nın (Norveç İşçi Partisi) varlığı yatmaktaydı. DNA 1923'e kadar üyesi olduğu Komintern kadar Trotskiy ve arkadaşlarının temsil ettiği devrimci Marksizme de düşmandı. Seçim yoluyla iktidara geçmeye aday olan bu parti (1928'de oyların % 37'sini toplamıştı) orta sınıf seçmenlerini rahatlatmak uğruna parlamentarist bir politikaya bağlanmış durumdaydı. Trotskiy için DNA konusunda öteki partilerin alacağı tavır merkezciler açısından devrimci Marksizme doğru evrimin olanaklılığının turnusol kâğıdı işlevini görüyordu.[37] Yukarıda söylenenler açısından bunun anlamını vurgulamak gerekir: SAP, OSP vb. sol sosyalist partilerden farklı olarak DNA, devrimci Marksizmden (Lenin dönemi Komintern'i) reformculuğa doğru hızla kayan, hatta reformist hale gelmiş bir partiydi. Dolayısıyla, devrimci Marksizme kazanılması olanaksızdı. Onun kuyruğuna takılarak devrimci bir kutup inşa etme görevini savsaklamak da merkezci bir yanılgıydı.

İşte bu yüzdendir ki, Aralık 1933'te toplanan Dörtler Ön Konferansı'nda Londra Bürosu'ndan kopma sorunu EKB ile SAP arasında üzerinden atlanamayacak bir sorun haline gelmiştir. Bu tartışmada EKB ve Trotskiy, reformizmle bütünleşmekte olan DNA'dan ve Londra Bürosu'ndan kopuşu savunurken, SAP önderi Walcher ve arkadaşları (OSP'nin sağ kanadıyla birlikte) DNA'nın tabanında işçiler olduğu gerekçesiyle bu kopuşu reddetmişlerdir. Böylece SAP, Londra Bürosu'ndan, DNA'dan ve reformizmden kopmamak için, devrimci Marksizmden kopmayı tercih etmiştir.

Trotskiy'in ilkeli politikasıyla Walcher'in reformizmle barışmaya dayalı oportünist politikası arasındaki fark çarpıcıdır. Walcher önderliğindeki SAP Dörtler Deklarasyonu ile yeni, dördüncü bir enternasyonalin gerekliliğini dünya işçi hareketine ilan etmişken, yıllar boyu DNA'dan ve Londra Bürosu'ndan kopmamak için **kendisinin de katıl-**

36 P. Broué/M. Dreyfus, a.g.m., s. 38.
37 a.g.m., s. 26 ve 35.

dığı bu doğru saptamanın gereklerini yerine getirmemiş, Trotskiy ve arkadaşlarını bu zorlu görevde kendi başlarına bırakmıştır. Ama Walcher ve arkadaşlarının vazgeçemediği DNA bir süre sonra kendisi Londra Bürosu'nu terketmiş ve Norveç'te burjuva düzeniyle bütünleşen bir parti haline gelmiştir. Üstelik daha Londra Bürosu'ndan ayrılmadan önce, Ağustos 1934'te, DNA İskandinav sosyal demokratlarıyla birlikte düzenlediği bir konferansın ertesinde, gazetesinde uluslararası işçi hareketini "komünizm ve faşizm ikiz kardeşlerine karşı ortak bir cephe"ye çağırarak sağ karakterini açıklıkla ortaya koymuştur.[38] Zaten Walcher'in kendisi de İkinci Dünya Savaşı sonrasında, daha önce iflasını ilan ettiği Stalinizmin emrine girerek Almanya Demokratik Cumhuriyeti'nin bir bürokratı olacakır![39] Burada, merkezciliğin sarkaç biçimindeki siyasal yaşamını bir bireyin yaşamında cisimleşmiş biçimde gözleme olanağını buluyoruz.

EKB ve Trotskiy'in devrimci Marksist yöntemi, yeni enternasyonalin ve ulusal seksiyonların **açıkca tanımlanmış programatik temellerde** yaratılmasını öngörürken, Walcher ve SAP'ın yöntemi tartışmaya girmeksizin asgari noktalarda anlaşma, anlaşmazlıkların suskunlukla geçiştirilmesi ve diplomatik pazarlıklara dayanıyordu.[40] Bu iki yöntem arasındaki farkın günümüzde de büyük önemi vardır: Devrimci Marksistler öteki akımlarla kendi programlarını **tasfiye ederek değil,** açıkça ortaya koyarak, tartışarak ve programatik zeminde anlaşmaya vararak birleşebilirler ancak.

Bu olmadığı zaman kapı reformizmle uzlaşmaya açılır. Oysa devrimci Marksizmin işçi kitlelerinin varolmadığı, doğrudan doğruya bir taraf olmadığı durumlarda reformizm ile bir siyasal örgütlenme içinde bir arada yer alması olanaklı değildir. Bugün Türkiye'de reformizmle, hatta TBKP türünden sosyal demokrasinin kampına yönelmiş sol akımla birlikte örgütlenmek isteyen devrimci Marksist ve merkezci akımlar var. Bunlar **bütün sosyalistlerin birliğini** özlenen bir hedef olarak görüyorlar. Ve bütün bunları işçi kitlelerinin aktif bir taraf olmadığı bir bağlamda savunuyorlar. Öyleyse, reformizmle ilişkilerde benimsenmesi gerekli ilkeler konusunda Trotskiy'e kulak vermek önemli:

---

38 P. Broué, **Trotsky**, a.g.y., s. 799.

39 Pierre Frank, **The Fourth International: The Long March of the Trotskyists**, Genişletilmiş basım, Ink Links, Londra, 1979, s. 49.

40 D. Bensaid, a.g.y., s. 11.

> Leninist birleşik cephe yöntemi ile reformistlerle içiçe geçmek, birbirini karşılıklı olarak dışlar. En kötü reformistler tarafından yönetiliyor olsalar bile kitlesel örgütlerle **geçici pratik mücadele anlaşmaları** yapmak, bir devrimci parti için kaçınılmaz ve zorunludur. Ama reformist yönetcilerle, belirlenmiş bir program olmaksızın, somut görevler olmaksızın, kitlelerin kendisinin militan eylemlere katılımı olmaksızın, kalıcı siyasal ittifaklara girişmek oportünizmin en kötü türünü oluşturur.[41]

Aslında, 30'lu yıllardaki durumla Türkiye'de bugün yaşanan yeniden-kümelenme süreci ve birlik tartışmaları öylesine benzer öğeler taşımaktadır ki, EKB'nin ve ona yakın dört örgütün 1935 Haziranında yayınladıkları, "Proleter Devrimci Gruplara Açık Mektup", tam da bugün Türkiye'de savunulan bazı görüşlerle (bütün solun birliği vb.) polemik yapar gibidir:

> Bütün işçi örgütlerinin, programlarına ve taktiklerine bakılmaksızın, "birliği" şiarı, günümüzde merkezciler tarafından büyük bir iştiyakla savunulmakta ve yerlerini yitirmekten haklı olarak korkan uzak görüşlü reformistler tarafından ustaca sömürülmektedir... Enternasyonalin ve ulusal seksiyonlarının gerçek birliği ancak **devrimci Marksist** temellerde sağlanabilir.[42]

Oportünizme ve merkezciliğe karşıt olarak, birleşmelerde devrimci Marksizmin ilkeliliği konusunda şu ana kadar söylenenler, bu sonuncuların programatik konularda esnek olamayacağı, hiçbir ödün veremeyeceği anlamına gelmez. Eğer böyle olsaydı, devrimci Marksistler başka siyasal akımları kendi programlarına çağırıyor olurlardı: bu da öteki akımlar açısından "birleşme" değil "katılma" anlamına gelirdi. Oysa devrimci Marksizmin bu konudaki tavrı ilkelilik ile esnekliği birleştirmekten geçer. Oportünizme düşmeden, programatik farkları önemsizleştirmeden ve gizlemeden, devrimci Marksist ilkelere mutlak biçimde

41 "Pour la Quatrième Internationale" (Ocak 1934), **Oeuvres**, 3, s. 155-56.

42 "Pour la Quatrième Internationale. Lettre ouverte aux organisations et groupes révolutionnaires prolétariens", **Oeuvres**, 5, s. 356, vurgu aslında.

aykırı anlaşmalara girmeden, ortak konumlar üzerinde buluşmak devrimci birleşme taktiğinin asli bir yönü olmak zorundadır.

Bu tavrın en çarpıcı örneği 1933 Ağustosunda imzalanan Dörtler Deklarasyonudur. Uluslararası Sol Muhalefet'in başka örgütlerle birlikte imzaladığı bu deklarasyon, Muhalefet'in o tarihten sadece altı ay önce kendi ilkelerini ortaya koymak amacıyla kabul etmiş olduğu "Onbir Nokta"dan birçok bakımdan farklıdır. Dörtler Deklarasyonu "Onbir Nokta"ya göre çok daha eksiktir, formülasyonları çok daha az kesindir. "Onbir Nokta"da varolan birçok önemli ilke Dörtler Deklarasyonu'nda yer almamaktadır. Bu eksikler arasında, **sürekli devrim, birleşik işçi cephesi, geçiş talepleri** gibi hiçbir anlamda ikincil sayılamayacak, Trotskiy ve yoldaşları için yakıcı önem taşıyan kavramlar da vardır.[43] Üstelik bu metinler konjonktürel siyasal metinler de değildir. "Onbir Nokta"da ileri sürülen ilkeler Uluslararası Sol Muhalefet'e katılmanın koşuludur. Dörtler Deklarasyonu'nda ortaya konulan ilkeler ise yeni enternasyonalin temellerini tanımlamaktadır. Yani her iki metin de programatik bir değer taşır.(Okuyucu iki metin arasındaki farklılığı bu yazıya ek olarak yayınlamakta olduğumuz metinleri karşılaştırarak kendisi de görebilir.)

Öyleyse, açık olan birşey vardır: devrimci Marksist yaklaşım birleşme politikasında kendi programını **dayatmaz.**Trotskiy bunu açıkça belirtir:

> Dört örgüt tarafından imzalanan deklarasyon, çok açık ki, bizim programımızı içermiyor. Ama sosyal demokrasiyle uzlaşmaz bir mücadele, bürokratik merkezcilikle (o dönemin terminolojisinde Stalinizmin karşılığı - SS) tam bir kopuş ve ikibuçuğuncu Enternasyonal ruhuna dayalı her girişimin kararlı biçimde mahkûm edilmesi temelinde Dördüncü Enternasyonal'in yolunu net çizgilerle çiziyor.[44]

Ancak bir noktaya dikkat çekmek gerekiyor: Dörtler Deklarasyonu, **Trotskiy ve Bolşevik-Leninistlerin ilkelerine ters hiçbir nokta içer-**

---

43 Bu noktalara Bensaid de işaret eder: a.g.y., s. 11

44 "Un pas en avant...?", a.g.m., **Oeuvres**, 2, s. 195-96. "İkibuçukuncu Enternasyonal" 1920'li yılların başında İkinci ve Üçüncü Enternasyonaller arasında yer tutan ve iki enternasyonali birleştirmeyi hedefleyen merkezci partiler bileşimine verilen addır.

mez. Bu anlamda, deklarasyon hem Bolşevik-Leninistleri hem de öteki örgütleri içine alan genişlikte bir alanı tanımlamaktadır. Metin programatik ilkeleri içerdiği ölçüde, bu tür metinlere **çerçeve program** adı verilebilir.

Bir tarihsel ayrıntıya da değinmekte yarar var: Dörtler Deklarasyonu Trotskiy tarafından kaleme alınmıştır. (Metnin tartışmalar sırasında değişiklik geçirip geçirmediği konusunda bilgi yoktur.)[45] Bu da bize Trotskiy'in devrimci birliğin örülmesi konusundaki yönteminin dayatmacılıktan ne denli uzak olduğunu gösterir.

Ne var ki, dayatmacılıktan kaçınmak kendi siyasal ilkelerini ve konumlarını savunmamak ya da farklılıkların üzerini örtmek anlamını taşımaz. Trotskiy'in genç bir yoldaşını eleştirirken belirttiği gibi, "politikada ilk yapılması gereken kendi görüşünü ortaya koymaktır, telaş içinde rakibin konumunu kabullenmek değil"[46] Ancak ilkelerin açık ve dürüst biçimde tartışılmasından sonra ikna olanaklı olmadığı takdirdedir ki, bir uzlaşmaya varılabilir. Ama bu durumda bile farklılıkların sürmekte olduğu gerçeği açık açık ifade edilmeli, bunların üzeri örtülmemelidir.

Tasfiyecilik sorunu

Rusya'da 1905 devriminin yenilgisinden sonra Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin bağrında ortaya çıkan, "yeni tip bir parti" uğruna RSDİP'i tasfiye etme eğilimi, uluslararası Marksist harekete tasfiyeciliğe (likidasyonizm) karşı büyük bir alerji yaratmıştır. Esas olarak Menşevikler arasında gelişen bu tasfiyecilik eğilimine karşı Lenin ateşli bir mücadele vermiş olduğundan, Marksistler arasında "tasfiyecilik" eleştirisi, hangi bağlamda kullanılırsa kullanılsın, ağır bir suçlama ile yüklü olagelmiştir. Bugün de Türkiye'de Devrimci Sosyalist Blok yolundan yürümeyi önüne koymuş olan devrimci Marksistler için bu tür suçlamalar, yazıyla ifadesini bulmuş olmasa bile, yapılmaya başlamıştır.

Bu suçlama, 1905 sonrası Rus deneyimi ile devrimci bir partinin inşası arasındaki özgül farklılığı ortadan kaldırmaya dayanan mekanik bir benzeştirmeye yaslanır. RSDİP içindeki tasfiyeciler, Çarlık rejimi çerçevesinde kendilerine legal bir parti olarak yer edinirken illegal

45 "La déclaration des quatre...", **Oeuvres**, 2, s. 130, editörlerin notu.
46 "De graves erreurs politiques" (Mart 1934), **Oeuvres**, 3, s. 300.

örgütleri ortadan kaldırmayı öneriyorlardı. Bu öneri, devrimciliğin kendisinin tasfiye edileceği yolunda Çarlık hükümetine verilen bir güvenceden başka birşey değildi. Oysa bir çekirdekten hareketle devrimci bir partinin inşası için verilecek mücadele sürecinde eski biçimlerin aşılması, daha üst birlikler temelinde yeni örgütsel biçimlerin yaratılması bambaşka bir sorundur. Burada legalite / illegalite sorunları tartışmayla dolaysız biçimde ilgili değildir; ayrıca, yukarıda belirtildiği gibi, ortada bir parti yoktur ki tasfiye edilsin. Sözkonusu olan, bir partinin tasfiyesi değil tersine inşasıdır.

Dar kadro örgütlerinin daha geniş devrimci birlikler içinde yer alması tasfiyecilik değildir. Bu bağlamda, Trotskiy'in 1930'lu yıllarda izlediği politikaların incelenmesi önemli dersler içermektedir. Herşeyden önce, Trotskiy, EKB'nin Almanya seksiyonunu SAP ile, Hollanda seksiyonu RSP'yi OSP ile, Britanya seksiyonunu ise ILP ile birleşmeye teşvik etmekle, bu örgütlerin bağımsızlığını bir ilke sorunu olarak düşünmediğini pratik içinde ortaya koymuştur. Üstelik, Britanya seksiyonunun ILP'ye katılmasını tartışırken Trotskiy, parti içinde Bolşevik-Leninistlerin **formel anlamda** bir hizip olarak bile yer almasında sakınca olduğunu belirtiyor. Britanyalı yoldaşlarının ILP dışında yayınlarını sürdürme önerisine karşı Trotskiy şöyle diyor:

> (ILP'nin) güvensizliği ancak partiye bütününü etkileme ve içeride güçlenme arzusuyla girilirse aşılabilir, partinin bir küçük fraksiyonunu birlikte götürmek üzere kopma amacıyla değil... Eğer ILP'ye militanlarımızın sadece bir bölümünü yollar ve dışarıda yayınımızı muhafaza edersek, militanlarımızın kısa süre sonra ILP'den atılması riskini göze alıyoruz demektir. Bu, ilişkilerimizi zehirleyecek ve dışarıdaki faaliyetimiz yüzünden hatırı sayılır bir etkiye kavuşma olanağını yitireceğiz.[47]

Ancak bu, merkezci örgütlerle bir çatı altında yer alırken, Bolşevik-Leninistlerin kendi iç disiplinlerini korumalarının gereksiz olduğu anlamına gelmiyor. Trotskiy, Britanyalı yoldaşlarına bireysel katılımı önerirken ILP içinde bir hizip gibi davranacaklarını varsayıyor:

---

47 "Mes propositions sur l'entrée dans l'ILP" (Eylül 1933), **Oeuvres**, 2, s. 171-172.

> ILP'ye bir hizip olarak mı, yoksa bireyler olarak mı gireceğimiz sorusu tümüyle biçimsel bir soru. Her halükârda öz olarak ortak bir disipline bağlı bir hizip oluşturacaksınız. ILP'ye girmeden önce de açık bir deklarasyon yayınlarsınız: Düşüncelerimiz biliniyor. Biz Bolşevik-Leninizmin ilkelerini temel alıyoruz vb.[48]

Gerçekte, merkezcilerle birleşme devrimci Marksist ilkeler temeline yerleşmeden **önce,** devrimci Marksistlerin kendi bütünlüklerini koruması gerektiği kanısındadır Trotskiy. Hollanda'da EKB'nin seksiyonu ile OSP'nin birleşmesi konusunda şöyle der:

> Hollanda'da birleşik parti bir partiden çok bir federasyon olacaktır. Devrimci bir azınlık çoğunluğun oportünistlerine ve merkezcilerine güven duymadığında, her zaman bir hizip oluşturur.[49]

Demek ki Trotskiy merkezcilerle birlikte örgütlenmeyi tasfiyecilik olarak görmemekte ama devrimci Marksistlerin kendi iç bütünlüklerini sürdürmelerini savunmaktadır. "İşte", diyeceklerdir tasfiyecilik suçlamasının sahipleri, "Trotskiy merkezcilerle kaşnaşmaya karşı. En azından hizip olmayı savunuyor." Bu hizbin (ILP örneğinde görüldüğü gibi) formel bir hizip olması gerekmediği gerçeğini geçelim. Daha önemlisi, Trotskiy'in merkezci çoğunluk karşısında hizbin gerekliliğini vurguladıktan sonra hemen ardından eklediklerine kulak verelim:

> Kuşkusuz, zamanla sağlıklı bir kaşnaşmaya ulaşmak ve hizip hakkını ortadan kaldırmak gerekir[50].

Son derecede açık: Trotskiy EKB'nin seksiyonunun, verilmiş anda merkezci bir siyasal konumda olduğu tartışma götürmeyecek bir örgütle **zaman içinde** kaynaşmasını öneriyor. Yani örgütün daha üst bir birlik içinde **erimesini** savunuyor. Üstelik bunu parti konusunda 1917

48 "Le levier d'un petit groupe", **Oeuvres,** 2, s. 272.
49 "Problèmes d'unification" (Kasım 1933), **Oeuvres,** 3, s. 65.
50 Aynı yerde.

öncesindeki gevşekliğini çoktan terketmiş, Lenin'in örgütlenmeye ilişkin yaklaşımını tümüyle benimsemiş olduğu, yani Bolşevik bir parti anlayışını ödünsüz biçimde savunduğu 30'lu yıllarda yapıyor. Bunun bir tek nedeni var: Trotskiy devrimci Marksizmin berrak programına güveniyor, sınıf mücadelesi içinde bu programın doğrulanacağına ve merkezcilerin devrimci Marksizme kazanılacağına inanıyor. Paradoksal bir sonuca ulaşıyoruz: iddia edildiği gibi, **devrimci birleşme politikası kendine güvensizliğin değil, derin ve köklü bir özgüvenin ifadesidir.** Tersine "kendi yağıyla kavrulmayı" seçen sekt politikası bir özgüven eksikliğinin, dış dünya ile temastan duyulan korkunun bir göstergesidir.

Tasfiyecilik suçlamasını bir de uluslararası örgütün seksiyonlarla ilişkisi açısından incelemek gerekiyor. Devrimci Marksistler için bu da çok önemli bir kıstastır, çünkü "içinde yaşadığımız çağda devrimci bir parti ancak uluslararası bir partinin organik parçası olarak inşa edilebilir."[51] Bu gerçeği bu kadar vurgulamasına rağmen, Trotskiy devrimci birleşme politikası çerçevesinde, ulusal birleşmeler sözkonusu olduğunda, EKB'nin ulusal seksiyonlarının uluslararası merkezle ilişkileri açısından büyük bir taktik esneklik göstermiştir.

Örneğin Hollanda'da sol sosyalist OSP ile birleşme tartışmalarına ilişkin olarak EKB'nin Kasım 1933 Plenumunda şöyle konuşmuştur:

> Eğer birleşme yoluyla OSP'nin aynı zamanda Tranmael'in (Norveç İşçi Partisi'nin reformist önderi-SS) müttefiki olmasını engelleyebilirsek, Hollanda seksiyonumuzla formel bir kopuşu kabul edebiliriz.[52]

Aynı konuşmasında bunun Britanya seksiyonu için de geçerli olduğunu belirtir:

> İngiliz seksiyonumuza ILP'ye girmelerini önerdiğimiz ölçüde, yoldaşlarımızın bununla birlikte bizimle olan bağlarını koparacakları açıktır. Bundan kazanacağımız çok şey vardır; bu göz önüne alındığında, bu ricat ikincil bir sorundur.[53]

---

51 L. Trotsky, "Centrisme...", a.g.m., **Oeuvres**, 3, s. 241.
52 "Problèmes...", a.g.m., **Oeuvres**, 3, s. 63-64.
53 Aynı yerde, s. 65.

Trotskiy'in düşünceleri bunlar. Bir de pratiğe bakmakta yarar var. ABD'de EKB seksiyonu CLA, AWP ile birleşirken EKB üyeliğinde ısrar etmemiştir.[54]

Ama başka Cannon olmak üzere CLA önderliğinin bu konudaki özgüvenini zaman haklı çıkarmıştır: Yeni parti WPUS, kuruluşundan altı ay sonra EKB'nin Dördüncü Enternasyonal için yaptığı çağrıya hem Cannon'un, hem de eski AWP'nin önderi Muste'ın imzalarıyla katılmıştır.[55]

Hollanda'da benzer bir süreç yaşanır. RSP ile OSP 1935 Martında birleştiklerinde, yeni örgüt Devrimci Sosyalist İşçi Partisi (Revolutionair sosialistische Arbeiders Partij-RSAP) hem EKB'ye, hem de Londra Bürosu'na üye olmuştur.[56] Ama bundan sadece üç ay sonra RSAP (eski OSP önderi Schmidt'in de katılımıyla) Dördüncü Enternasyonal çağrısını imzalayarak buna karşı duran Londra Bürosu'ndan fiilen kopmuştur.[57]

İşte kimilerinin gözüne "ilkesizlik" ve "tasfiyecilik" gibi görünebilecek olan şey, Trotskiy için **örgütsel esneklik**ten başka birşey değildi ve sonuç (hem WPUS'nin, hem de RSAP'nin Dördüncü Enternasyonal yandaşı haline gelişi) Trotskiy'in yaklaşımının görkemli biçimde doğrulanmasından başka birşey değildir.

Sonuç olarak, devrimci Marksistler bütün birleşme hareketlerine kendi programlarını savunarak girerler, öteki akımları ikna etmeye çalışırlar, birlik devrimci Marksist bir temele oturmadığı sürece kendi iç bütünlüklerini korurlar, ama devrimci Marksist bir programa ulaşıldığında da öteki akımlarla kaynaşmaya hazır olurlar. Dar çekirdek grupların daha üst birlikler içinde eritilmesine karşı çıkmak sektlerin mantığıdır, Cannon'un veciz ifadesiyle "örgüt fetişizmi"dir.

Geleceğin partisi ve enternasyonali

Komünizm günümüzde dar bir geçitten geçiyor. Bürokratik işçi devletlerinde bürokratik despotizmin çöküşü sosyalizmin çöküşü gibi görünüyor; buna kapitalist restorasyon tehlikesi eklendiğinde, dünya ça-

54 G. Breitman, a.g.m., s. 23.
55 Bk. **Oeuvres**, 5, s. 358.
56 G. Breitman, a.g.m., s. 23,
57 Bk. **Oeuvres**, 5, s. 358.

pında komünizm ideolojik, siyasal ve örgütsel alanlarda güçlü bir taarruzun basıncı altında kalıyor. Dünya solunun önemli bölükleri sosyal demokrat kampa iltihak ediyor. Bu gelişmeden Türkiye de payını alıyor. Devrimci Marksistler sosyalist hareket saflarında esen bu restorasyonist ve liberal rüzgârlar karşısında güçlü bir devrimci işçi kutbunu inşa etme görevi ile karşı karşıyalar. Bu, Türkiye'de bir devrimci işçi partisini, dünya çapında ise Dördüncü Enternasyonal geleneğinin de bir bileşenini oluşturacağı bir **kitle** enternasyonalini yaratmak anlamına geliyor.

Trotskiy'in mirası çocuksu bir sekterliğin kaprislerinden çok uzak. Trotskiy'in anıtsal yaşam öyküsünün yazarı Pierre Broué, 1938'de, öteki bütün akımlar yeni bir devrimci enternasyonal inşa etme görevinden kaçtıkları için Bolşevik-Leninist kadroların Dördüncü Enternasyonal'i tek başlarına kurmaya giriştikleri anda bile, Trotskiy'in gelecekte başka devrimci akımlarla birleşmeyi gerekli gördüğü kanısında:

> Bu anda Trotskiy Bolşevik-Leninistlerin, başka akımlarla birlikte inşa edilecek olan Enternasyonal'in sadece bir hizbi olacakları yolundaki düşüncesinden vaz mı geçmiştir? Elbette hayır. Savaşın yaklaşması kuşkusuz Bolşevik-Leninistlerin yalıtılmasına ve Enternasyonal'in saflarını tek başlarına oluşturmalarına katkıda bulunur. Trotskiy, kuruluş dönemini izleyecek olan daha üst evresinin, Bolşevik-Leninistlerin inşa edilmekte olan Dördüncü Enternasyonal'in bir hizbi -vazgeçilmez bir hizbi ama sadece bir hizbi- olarak yer alacağı bir evre olacağını düşünmektedir hâlâ.[58]

Broué'nin düşüncesi temelsiz bir spekülasyon değildir. Merkezi örgütler EKB'den ve Dördüncü Enternasyonal düşüncesinden bütünüyle uzaklaştıktan sonra bile Trotskiy Dördüncü Enternasyonal'in geleceği hakkında şu derecede açık düşünebilmektedir:

> Eğer Dördüncü Enternasyonal'i, bizi her tür koşul altında bağımsız propagandist dernekler olarak kalmaya zorlayacak bir uluslararası 'firma' gibi görürsek, yandık demektir. Hayır, Dördüncü Enternasyonal bir programdır, bir stratejidir, uluslararası bir **önderlik**

58 P. Broué, **Trotsky**, a.g.y., s. 912.

59 "Problèmes de l'entrée aux Etats-Unis" (Maurice Spector ile görüşme, Şubat 1936), **Oeuvres**, 8, s. 184.

> **çekirdeğidir.** Değeri, çok fazla hukuki olmayan bir yaklaşımda yatmalıdır.[59]

Dördüncü Enternasyonal'in kurucusunun bakışaçısındaki bu genişlik karşısında, bugün "bizim partimiz, bizim enternasyonalimiz" diye diye kendi sınırlı dünyalarından dışarı açılmayı reddedenlerin ufkunun darlığı daha da çarpıcı hale geliyor. Trotskizm de, daha genel olarak devrimci Marksizm de bugün yeniden 1930'lu yıllara benzer bir yol ağzındadır: ya gettodan çıkacağız, ya kapitalist restorasyonun ve sosyaldemokrasinin yükselişinin silindiri altında hep birlikte ezileceğiz. Trotskiy'in 1933'te yaptığı formülasyonu biraz değiştirerek kullanacak olursak, iki temel alternatif vardır: ya geniş bir arenaya, devrimci işçi partisinin ve kitle enternasyonalinin arenasına doğru **ileri**, ya da kendi yağında kavrulmayı seçen küçük çevrelere doğru geri[60]. Trotskiy bu yol ağzının anlamını şöyle değerlendiriyordu:

> Bir kez daha tekrarlıyoruz. Yeni yönelişin Fransız seksiyonu için derin anlamı, raslantısal, kişisel, ikincil olan herşeyi geride bırakmayı olanaklı kılmasında yatar; ilke sorununu ikirciksiz biçimde ortaya koymasında yatar; **yaşayan ve yaratıcı unsurları, çevre yaşamının umutsuz ürünlerinden,** hiçbir yanlışa yer vermeyecek biçimde **ayırdetmesinde** yatar. [61]

Öyleyse, Trotskistler bugün de Trotskiy'in devrimci Marksizmi derin kavrayışı doğrultusunda o "geniş arena"ya doğru yürüyeceklerdir. Dünya ve Türkiye proletaryasının yaşadığı **önderlik** bunalımının çözümü için bütün öteki devrimci akım, grup ve bireylerle işbirliğine hazır olacaklar, dahası bu işbirliğinin gelişmesi için sürükleyici bir rol üstleneceklerdir. Ama 1930'lu yıllarda olduğu gibi, günümüzde de öteki devrimci akımlar dünyada ve Türkiye'de proletaryayı bir devrimci önderliğe kavuşturma mücadelesinde bir kenara çekilecek olurlarsa, Trotskistler bu vazgeçilmez ve zorlu görevi tek başlarına omuzlamaya devam edeceklerdir.

Trotskiy, 1934'te öteki devrimci akımların tereddütleri ve yalpalamaları karşısında şöyle diyordu:

> Ortak çalışmanın çıkarları açısından, pratik sorunlarda her türlü makul ödünü vermeye hazırız. Ama Dördün-

60 "Il faut en finir", a.g.m., **Oeuvres**, 2, s. 210.
61 Aynı yerde, s. 211, vurgu sonradan.

cü Enternasyonal'in kaderini, şu ya da bu müttefikimizin iyi niyetine bağımlı kılmıyoruz.[62]

Proletaryanın enternasyonalist bir devrimci önderliğinin inşası, sınıf mücadelesinin doğasından kaynaklanan nesnel bir ihtiyaçtır. Burada kimsenin tekeli yoktur, hangi gelenekten kaynaklanırsa kaynaklansın devrimci Marksizmin saflarında yer alan her siyasal akımın bu faaliyete katılma hakkı vardır. Ama şu ya da bu akım bu büyük göreve omuz vermediğinde, görevi yapmaya kararlı olanlar geri dönüp ona ellerini uzatmayacaklardır.

Marx'ın ve Lenin'in başlattığı, Bolşevik - Leninistlerin sürdürdüğü iş altmış yıldır tamamlanmayı bekliyor. Şöyle ya da böyle, mutlaka tamamlanacaktır.

62 "Le S.A.P., la Ligue Communiste Internationaliste et la Quatrième Internationale", (Ocak 1934), Oeuvres, , 3, s. 185.

Ek 1: Uluslararası Sol Muhalefet Platformu ("Onbir Nokta")[1]

Uluslararası Sol Muhalefet, Komintern'in ilk dört kongresi zemininde yer alır. Bu, söz konusu kongrelerin birçoğu sadece konjonktürel karakter taşıyan ve daha sonraki olaylar tarafından yanlışlanan kararlarının her bir harfine uyacağı anlamına gelmez. Ama (emperyalizme ve burjuva devletine, demokrasiye ve reformizme karşı tavır, ayaklanmanın sorunları, proletarya diktatörlüğü, köylülüğe ve ezilen uluslara karşı tavır, sovyetler, sendikalarda çalışma, parlamentarizm, birleşik cephe siyaseti ile ilgili) bütün temel kararları günümüzde bile kapitalizmin bunalımı çağında proleter stratejisinin en yüksek ifadesi olmakta devam ediyor.

Uluslararası Sol Muhalefet, Komünist Enternasyonal'in 5. ve 6. Kongreleri'nin revizyonist kararlarını reddeder ve Komintern'in prog-

1 Bu metin, 1930'da kurulan Uluslararası Sol Muhalefet'in 1933 Şubatında toplanan Ön Konferansı'nda kabul edilen politik dokümanın bir bölümüdür. "Onbir Nokta" olarak da bilinen metin, Dördüncü Enternasyonal'in kuruluşuna (1938) kadar Uluslararası Sol Muhalefet'in programatik ilkelerini tanımlayan ana belge olarak kabul edilmiştir. Bu belge, ilk kez 22 Şubat 1933 tarihinde, Uluslararası Sol Muhalefet'in Fransız seksiyonu **Ligue Communiste** (Komünist Birlik)'in yayın organı **La Vérité**'de yayınlanmıştır. Buradaki çeviri belgenin bu Fransızca aslının yer aldığı **Les Congrès de la Quatrième Internationale** başlıklı derlemenin birinci cildindeki (La Brèche, Paris, 1978, s. 60-63) metinden, İngilizce metinle (Daniel Bensaid, **The Formative Years of the Fourth International (1933-1938)**, International Institute for Research and Education, Amsterdam, 1988, s. 9) karşılaştırılarak yapılmıştır.

ramının köklü olarak yeniden biçimlendirilmesinin zorunlu olduğunu kabul eder. Bu program Marksizm'in altını merkezciliğin alaşımıyla karıştırarak değerini düşürmüştür.

Uluslararası Sol Muhalefet, ilk dört kongrenin ruhuna ve anlamına sadık kalarak ve daha da geliştirmeyi hedefleyerek, aşağıdaki ilkeleri ileri sürer, teorik olarak geliştirir ve pratik içinde gerçekleştirir:

1. **Proleter partisinin** her durum ve koşulda **bağımsızlığı**; 1924-1928 arasında Kuomintang'a ilişkin olarak yürütülen politikanın mahkûm edilmesi; İngiliz-Rus Komitesi'nin politikasının mahkûm edilmesi; Stalinist iki sınıf (işçi-köylü) partileri teorisinin ve bu teoriye yaslanan pratiğin mahkûm edilmesi; Komünist Parti'nin pasifist bataklıkta eritildiği Amsterdam Kongresi'nde izlenen politikanın mahkûm edilmesi.

2. **Proleter devriminin** uluslararası ve dolayısıyla **sürekli karakterinin** kabulü; tek ülkede sosyalizm teorisinin ve Almanya'da onu tamamlayan milli-Bolşevizm politikasının ("ulusal kurtuluş" platformu) reddi.

3. **Sovyet devletinin,** bürokratik rejimin artan yozlaşmasına rağmen **bir işçi devleti olduğunun** kabulü. Her işçinin Sovyet devletini hem emperyalizme hem de iç karşı-devrime karşı koşulsuz savunma yükümlülüğü.

4. Stalinist hizbin **ekonomi politikasının** , hem 1923-1928 yılları arasındaki ekonomik oportünizm evresindeki ("süper-sanayileşmeciler"e karşı mücadele ve **kulak**lara yaslanma), hem de 1928-1932 yılları arasındaki ekonomik maceracılık evresindeki (abartılmış sanayileşme temposu, genelleştirilmiş kolektifleştirme, bir sınıf olarak **kulak**ların idari yoldan tasfiyesi) biçimleriyle mahkûm edilmesi; Sovyetler Birliği'nin şimdiden "sosyalizme geçmiş" olduğuna ilişkin caniyane bürokratik efsanenin mahkûm edilmesi. Leninizmin gerçekçi ekonomik politikasına dönüş gerekliliğinin kabulü.

Reformist sendikalar başta olmak üzere, **proleter kitle örgütlerinde** sistematik çalışmanın gerekliliğinin kabulü. Almanya'da kızıl sendikalara (RGO) ve başka ülkelerde benzer örgütlere ilişkin teori ve pratiğin mahkûm edilmesi.

6. **"Proletaryanın ve köylülüğün demokratik diktatörlüğü"** formülünün, köylülerin ve genel olarak ezilen kitlelerin desteğini kazanan **proletarya diktatörlüğünden** farklılaşan özel bir rejim olarak alınmasının reddi. Demokratik diktatörlüğün sosyalist diktatörlüğe barışçı yoldan

dönüşmesine ilişkin anti-Marksist teorinin reddi.

7. Kitlelerin, her ülkenin somut durumuna karşılık veren **geçiş sloganları** ve özel olarak feodal koşullara, ulusal baskıya ya da emperyalist diktatörlüğün çeşitli açık biçimlerine (faşizm, Bonapartizm vb.) karşı mücadelenin söz konusu olduğu koşullarda **demokratik sloganlar** etrafında seferber edilmesinin gerekliliğinin kabülü.

8. Bir parti olarak sosyal demokrasi de dahil olmak üzere, sendikal ve siyasal kitlesel işçi örgütlerine yönelik olarak, gelişkin bir **birleşik cephe politikası** izlenmesinin gerekliliğinin kabulü. Pratikte birleşik cephe politikasının ve dolayısıyla Sovyetler yaratmanın reddi anlamına gelen "yalnızca tabandan birleşik cephe" ültimatomcu şiarının mahkûm edilmesi. Birleşik cephe politikasının, İngiliz-Rus Komitesi örneğinde olduğu gibi (yöneticilerle, kitleler olmaksızın ve kitlelere karşı kurulan bir blok) oportünistçe uygulanmasının mahkûm edilmesi; şimdiki Alman Merkez Komitesi'ni "yalnızca tabandan" ültimatomcu şiarını sosyal demokrat yöneticilerle yer yer girişilen parlamenter anlaşmalarla birleştiren politikasının iki kez mahkûm edilmesi.

9. Bir yandan faşizme, bir yandan da sosyal demokrasiye hizmet eden **sosyal faşizm** teorisinin ve buna bağlı bütün uygulamaların reddi.

10. Dünya işçi sınıfının devrimci güçlerinin uluslararası Komünizmin bayrağı altında yeniden kümelenmesi için mücadele. Yukarıda sıralanan ilkeleri uygulayabilecek gerçek bir Komünist Enternasyonal'in yaratılmasının gerekliliğinin kabulü.[2]

11. Parti demokrasisinin yalnızca lafta değil pratikte de kabulü; Stalinist plebisiter rejimin acımasızca mahkûm edilmesi (partinin düşünce ve iradesini ayaklar altına altına alan gaspçıların yönetimi, bilgi akımının sahtekârca engellenmesi vb.)

---

2 "Onbir Nokta" 1933'te kabul edildiğinde 10. madde şöyleydi:

"Komünizm alanında üç kümenin (Marksist, merkezci ve sağ) ayrıştırılması: merkezciliğe karşı sağla bir siyasal ittifaka girilemeyeceğinin kabulü; sınıf düşmanına karşı merkezciliğin desteklenmesi; merkezciliğe ve zikzaklı politikalarına karşı uzlaşmaz ve sistematik mücadele."

"Onbir Nokta" kabul edildiğinde Uluslararası Sol Muhalefet henüz yeni bir Enternasyonal kurulmasının gerekliliği düşüncesine ulaşmamıştı. Dolayısıyla 15 Temmuz 1933'te 10. madde bu yeni politik göreve uygun biçimde değiştirildi. Belgenin metninde verilen 10. madde bu değiştirilmiş biçimdir.

Yukarıda sıralanan ve yaşadığımız dönemde proleter stratejisi için belirleyici bir önem taşıyan temel ilkeler, Sol Muhalefetin, günümüzde SSCB'ye ve Komintern'e hakim olan merkezci yönetici hizbin uzlaşmaz biçimde karşısında yer almasını gerektirir. Bu ilkelerin, Komünist Enternasyonal'in ilk dört kongresi temelinde kabulü, değişik örgüt, grup ve bireylerin Uluslararası Sol Muhalefet saflarına katılması için gerekli koşuldur.

Ek 2: Yeni bir Enternasyonalin gerekliliği ve ilkeleri üzerine "Dörtler Deklarasyonu"[1]

Aşağıda imzası bulunan örgütler, üzerlerine düşen tarihsel sorumluluğun tümüyle bilincinde olarak, uluslararası ölçekte devrimci proleter hareketinin yeniden doğuşu amacıyla ortak çalışma için güçlerini birleştirmeye oy birliği ile karar vermişlerdir.

1. Emperyalist kapitalizmin ölümcül bunalımı, reformizmin (sos-

1 Bu metin Trotskiy ve Uluslararası Sol Muhalefet'in kendi dışlarındaki devrimci güçlerle işbirliği çabasının ve Dördüncü Enternasyonal'i bu ve başka devrimci güçlerle birlikte kurma iradesinin en önemli belgesidir. Metin,Trotskiy tarafından kaleme alınmıştır. Ancak öteki imzacılarla yapılan tartışma sırasında herhangi bir değişikliğe uğrayıp uğramadığı bilinmemektedir. Metnin ilk başlığı "Yeni Bir Enternasyonal'in Gerekliliği ve İlkeleri Üzerine Karar" idi. Çünkü imzacılar bu metni, yaygın olarak **Londra Bürosu** adıyla bilinen ve İkinci ve Üçüncü Enternasyonallerden ayrılmış örgütlerin katıldığı **Uluslararası Emek Topluluğu**'nun (IAG) (kuruluşu 1932), 1933 Ağustos ayının sonunda toplanan Paris Konferansı'na bir karar tasarısı olarak sunmayı planlamışlardı. Ne var ki, Paris Konferansı'na katılan örgütler arasında sağ merkezci ve reformist önderliklere sahip olanlar da olduğundan, karar komisyonunda dil sorunu gibi önemsiz bir teknik ayrıntı bahane edilerek (metin Almanca yazılmıştı, İngilizce çevirisinin derhal orada yapılması olanaklı değildi) tasarının gündeme alınması engellendi. Bunun üzerine metni imzalamış olan dört örgüt, bunu bir Deklarasyon olarak kabul edip uluslararası işçi sınıfı hareketine ilan etmeye karar verdiler. Metin ilk kez **La Vérité** gazetesinin 1 Eylül 1933 tarihli sayısında Fransızca olarak yayınlanmakla birlikte, Fransızca çevirinin eksik ve yanlış olduğu daha sonra saptanmıştır. Buradaki çeviri, metnin Trotskiy'in düzelttiği İngilizce çevirisinden (Daniel Bensaid, a.g.y., s. 12) yapılmıştır. Metnin Türkçede daha önce yayınlanmış olan çevirisi çok ciddi eksiklikler içermektedir.

yal demokrasi, İkinci Enternasyonal, Uluslararası Sendikalar Federasyonu'nun bürokrasisi) kuyusunu kazmaktadır. Bu bunalım, reformist politikadan kopuş ve kapitalist toplumun sosyalist topluma dönüştürülmesi için biricik yol olan iktidarın fethi yoluyla proletarya diktatörlüğünün kuruluşu için devrimci mücadele sorununu yakıcı biçimde gündeme getirmektedir.

2. Proleter devrimi sorunu doğası gereği uluslararası bir nitelik taşır. Proleterya, tam bir sosyalist toplumu ancak dünya işbölümü ve dünya işbirliği temelinde kurabilir. Dolayasıyla, aşağıda imzası olanlar, bizatihi proleter enternasyonalizminin temellerini dinamitleyen "tek ülkede sosyalizm" teorisini kesin bir kararlılıkla reddederler.

3. Sosyalist devrimin uluslararası niteliğini bahane ederek kendi ülkelerine ilişkin olarak bekleyişe yönelik bir pasifliği savunan ve böylece proletaryayı faşizmin ellerine teslim eden Avusturya Marksistleri'nin, merkezcilerin ve sol reformistlerin teorisi de aynı kararlılıkla reddedilmelidir. Günümüzün tarihsel koşullarında iktidarın ele geçirilmesinden kaçınan bir proleter partisi ihanetlerin en büyüğünü işliyor demektir. Tek ülkenin muzaffer proletaryası ulusal diktatörlüğünü sosyalist inşa yoluyla güçlendirmelidir. Ancak bu inşa, işçi sınıfı en azından birkaç ileri kapitalist ülkede siyasal iktidarı ele geçirene kadar kaçınılmaz olarak eksik ve çelişkili kalacaktır. Tek ülkenin muzaffer proletaryası aynı zamanda bütün çabasını sosyalist devrimin başka ülkelere yayılmasına yöneltmelidir. İktidarın ele geçirilmesinin ulusal karakteri ile sosyalist toplumun uluslararası karakteri arasındaki çelişki ancak yürekli devrimci eylem aracılığıyla çözülebilir.

4. Ekim devriminin içinden doğan, emperyalizm çağında proleter siyasetinin ilkelerini ortaya koyan ve dünya proletaryasına devrimci iktidar mücadelesinde ilk derslerini öğreten Üçüncü Enternasyonal, bir dizi tarihsel çelişkinin kurbanı durumuna düşmüştür. Sosyal demokrasinin oynadığı hainee rol ve Komünist Partilerin henüz olgunlaşmamış oluşu ve deneyimsizliği, Doğu'da ve Batı'da savaş sonrası dönemin devrimci hareketlerinin çökmesine yol açtı. Proletarya diktatörlüğünün geri bir ülkedeki yalıtılmış konumu, gittikçe daha fazla muhafazakârlaşan ve ufku ulusal bir çerçeveyle sınırlı olan Sovyet bürokrasisine olağanüstü bir güç kazandırdı. Komintern seksiyonlarının Sovyet önderliğine kölece bağımlılığı ise yeni bir dizi ağır yenilgiye, Komünist partilerin teori ve pratiğinin bürokratik yozlaşmasına ve örgütsel olarak zayıflamasına yol açtı. Daha kötüsü, Komintern sadece tarihsel rolünü oynayamaya-

cağını kanıtlamakla kalmadı, devrimci hareketin yolunda gittikçe daha büyük bir engel haline geldi.

5. Almanya'da faşizmin yükselişi işçi sınıfı örgütlerini yaşamsal bir sınavla karşı karşıya bıraktı. Sosyal demokrasi, Rosa Luxemburg'un kendisine biçtiği tanımlamayı bir kez daha doğrulayarak "kokuşmuş bir ceset" olduğunu ortaya koydu. Reformizmin örgütlerinin, düşüncelerinin ve yöntemlerinin aşılması, işçi sınıfının kapitalizm üzerindeki zaferinin gerekli önkoşuludur.

6. Almanya'daki olaylar, eşit derecede güçlü bir biçimde Üçüncü Enternasyonal'in iflasını da ortaya koymuştur. Ondört yılı bulan varlığına, dev savaşlarda kazanılmış deneyimine, Sovyet devletinin manevi desteğine ve yaygın propaganda araçlarına rağmen Almanya Komünist Partisi, devrimci bir parti için olağanüstü olumlu olan, derin bir ekonomik, toplumsal ve siyasal bunalımın yarattığı koşullarda, devrim için mutlak bir anlamda yetersiz olduğunu kanıtladı. Böylelikle, bu parti, üyelerinin birçoğunun kahramanlığına rağmen, tarihsel rolünü gerçekleştirmekten tümüyle aciz olduğunu tartışılmaz biçimde göstermiş oldu.

7. Dünya kapitalizminin durumu; çalışan kitleleri görülmemiş bir sefaletin içine sürükleyen dehşet verici bunalım; ezilmiş sömürge kitlelerinin devrimci hareketi; dünya çapında faşizm tehlikesi; insanlık kültürünün bütününün imhası tehdidini yaratan yeni bir dizi savaş olasılığı; bütün bunlar proleter öncüsünün **yeni bir (Dördüncü) Enternasyonal**'de toplanmasını vazgeçilmez bir gereklilik haline getiren koşullardır.

İmzacılar, bütün güçlerini Marx'ın ve Lenin'in ortaya koyduğu teorik ve stratejik ilkelerin sağlam zemini üzerinde yükselecek böyle bir Enternasyonal'i mümkün olan en kısa süre içinde oluşturmaya yöneltmeyi taahhüt ederler.

8. Reformizmden ya da bürokratik merkezcilikten (Stalinizmden) devrimci Marksist politikaya doğru gelişmekte olan bütün örgüt, grup ve hiziplerle işbirliği yapmaya hazır olmakla birlikte, imzacılar, aynı zamanda, yeni Enternasyonal'in reformizm ya da merkezcilikle herhangi bir uzlaşmaya hoşgörü ile bakamayacağını ilan ederler. İşçi sınıfı hareketinin gerekli olan birliği, reformist ve devrimci anlayışlar arasındaki farkların bulanıklaştırılması ya da Stalinist politikaya uyum gösterilmesi yoluyla değil yalnızca her ikisi de iflas etmiş olan Enternasyonallerin politikalarıyla mücadele edilerek sağlanabilir.

9. Sınıf temeli, toplumsal dayanakları, tartışılmaz biçimde varlığı-

nı sürdüren mülkiyet biçimleri bakımından Sovyetler Birliği bugün hâlâ bir işçi devletidir, yani sosyalist bir toplumu inşa etmek için bir araçtır. Yeni Enternasyonal, en önemli görevlerinden biri olarak bayrağına, Sovyet devletinin emperyalizme ve içeride karşı-devrime karşı savunulmasını kazıyacaktır. Tam da SSCB'nin devrimci savunusu, bize bütün dünyanın devrimci güçlerini Stalinist Komintern'in yozlaştırıcı etkisinden kurtarma ve yeni bir Enternasyonal'i inşa etme yolunda kaçınılmaz bir görev yüklemektedir. Ancak uluslararası proleter örgütlerinin Sovyet bürokrasisinden tam bağımsızlığı ve bu bürokrasinin yanlış yöntemlerinin çalışan kitleler nezdinde yorulmaksızın teşhiridir ki, Sovyetler Birliği'nin başarılı bir savunusunu olanaklı kılar.

10. **Parti demokrasisi,** gerek ulusal, gerekse uluslararası ölçekte devrimci proleter partilerinin sağlıklı gelişimi için gerekli bir önkoşuldur. Eleştiri özgürlüğü olmaksızın, görevlilerin her düzeyde seçimle işbaşına gelmesi olmaksızın, aygıtın taban tarafından denetimi olmaksızın gerçek bir devrimci parti yaratmak olanaksızdır.

İllegalite koşulları altında, gizliliğin gerekleri devrimci partinin iç yaşamının biçimlerini tümüyle değiştirir ve yaygın tartışmayı ve seçimleri güçleştirir, hatta bütünüyle olanaksız hale getirebilir. Ama en güç koşullarda ve ortamda bile, sağlıklı bir parti rejiminin temel gerekleri önemini olduğu gibi korur: parti hakkında dürüst bilgi akımı,eleştiri özgürlüğü ve önderlik ile parti çoğunluğu arasında gerçek bir içsel birlik. Reformist bürokrasi, devrimci işçilerin iradesini bastırdıktan ve ezdikten sonra, sosyal demokrasiyi ve sendikaları, milyonlara ulaşan üye sayılarına rağmen aciz gövdelere dönüştürmüştür. Stalinist bürokrasi ise iç demokrasiyi boğmakla Komintern'i de boğmuştur. Yeni Enternasyonal, ve ona katılan partiler, bütün iç hayatların **demokratik merkeziyetçilik** temelinde kurmalıdırlar.

11. İmzacılar, temsilcilerinden oluşan sürekli bir komisyon kurarak bu komisyona şu görevleri vermişlerdir:

a. Yeni Enternasyonal'in bildirgesi olacak bir programatik manifesto hazırlamak;

b. günümüz işçi hareketi içindeki örgüt ve eğilimlerin eleştirel bir analizini hazırlamak (manifesto üzerine teorik yorum);

c. proletaryanın devrimci stratejisinin bütün sorunları üzerine tezler geliştirmek;

d. imzacı örgütleri bütün dünya önünde temsil etmek.

İmzacılar:

Uluslararası Sol Muhalefet Uluslararası Sekretaryası adına E. Bauer

Sozialistische Arbeiterpartei (Sosyalist İşçi Partisi-SAP, Almanya) adına J. Schwab

Revolutionair socialistische Partij (Devrimci Sosyalist Parti-RSP, Hollanda) adına H. Sneevliet

Onafhankelijk socialistiche Partij (Bağımsız Sosyalist Parti-OSP, Hollanda) adına P. J. Schmidt

Devrimci Marksist Program Anlayışı

Şadi OZANSÜ

Devrim/Demokrasi sorununun tartışılması olsun, devrimci bir işçi partisinin inşa sorunu olsun **program** sorunundan ve o programın hangi zemin üzerine oturacağını belirleyen **program anlayışı** tartışmasından ayrı ve kopuk olarak düşünülemez. **Partinin bir programı inşa edeceğinden değil, programın partiyi inşa edebileceği** gerçeğinden hareketle de, önümüzdeki sürecin tayin edici öneme sahip tartışma konusu olan "Birlik Düzlemleri"ne, sınırlı da olsa, bir projeksiyonda bulunacağız.

Uluslararası sosyalist hareket üzerinde günümüzde de varlığını sürdüren, esas olarak **iki tür** program anlayışının bulunduğunu, bunlardan ilkinin devrim programını **asgari** ve **azami** olarak ikiye ayıran bir program anlayışı, diğerinin ise bu ayırımı reddeden ve devrim programının bütünselliğini koruyan **geçiş programı** anlayışı olduğunu belirteceğiz.

Programın Asgari ve Azami Olarak Bölünmesi Üzerine

Uluslararası sosyal demokrasinin (II. Enternasyonal) muazzam gelişme döneminde -20.yüzyılın ilk yılları- program birbirinden bağımsız iki bölüme ayrılmıştı: Burjuva toplumunun çerçevesi içinde reformlarla sınırlı olan **asgari program** ve belirsiz bir gelecekte kapitalizmin yerini sosyalizmin alacağını vaadeden **azami program.** Kuşkusuz bu ayırımın bir anlaşılır tarafı vardı: Kapitalist toplumlardaki sınıf mücadeleleri süreci içinde devrimci durumların doğması istisnai anlarda oluyordu. Bu istisnai anların dışında görece uzun 'normal' dönemler yaşanıyordu. Bir

devrimci parti bu görece 'normal' sayılabilecek dönemlerde kitlelere sürekli olarak "İktidarı fethedin!" şiarı ile yetinen bir politika uygularsa işçi sınıfından yalıtılması kaçınılmaz olurdu. Oysa kitlelerin yaşam koşullarını kapitalizmin özellikle gelişme çağında reformlar yoluyla iyileştirmeye yönelik politikalar uygulayan klasik sosyal demokrasi bu yoldan sürekli olarak geliştiğini görüyordu. Ancak bu kez de partinin kendisinin reformistleşmesinin zemini yaratılmış oluyordu. Dolayısıyla sorun, sosyal demokrasinin özellikle ortodoks ve devrimci kanadında ciddi bir gerilime yol açıyor, fakat bu gerilimin nereden kaynaklandığı bir türlü kavranamıyordu.Oysa mesele, programın asgari ve azami olarak ikiye ayrılıp parçalanmasındaydı. Bu kopukluğu ortadan kaldırmak için kitlelerin günlük çıkarları ve demokratik hakları için verilen mücadelelerle sosyalist hareketin "nihai hedefi" arasındaki bağı kurmaya yönelik, kısmi taleplerle geçiş taleplerinin birarada sistemli olarak yer aldığı bir **geçiş programı anlayışına** varmak gerekti. RSDİP'in kuruluşundan itibaren bu parçalı program anlayışını savunan Lenin ilk kez 1917 "Nisan Tezleri" ve "Yaklaşan Felaket" adlı broşüründe, III. Enternasyonal ise 3. ve 4. Kongrelerinde geçiş programı anlayışını formüle etti. Böylece uluslararası sosyalist hareketin devrimci kanadı asgari/azami program ayırımının yarattığı açmazı aşarak çözmüş oldu. Ancak 1924'ten sonra yeniden asgari/azami program ayırımına geri dönüldü. Trotskiy 1938'de kaleme aldığı "Kapitalizmin Can Çekişmesi ve Dördüncü Enternasyonal'in Görevleri" adlı broşüründe bu anlayışa karşı duran kapsamlı bir geçiş programı hazırladı.

Geçiş Programı Anlayışı

> "(...) bu talepler için mücadele iktidar mücadelesinin çıkış noktası haline gelecektir. Reformistlerin ve merkezcilerin asgari programlarının yerine, Komintern, proletaryanın somut gereksinimleri için mücadeleyi, bir bütün olarak alındıklarında burjuvazinin iktidarını parçalayan, proletaryayı örgütlendiren ve proletarya diktatörlüğü için mücadelenin adımlarını oluşturan bir talepler sistemini koyar; kitlelerin kendileri bilinçli olarak proletarya diktatörlüğünden yana olmasalar bile, bu taleplerin herbiri kitlelerin büyük çoğunluğunun bir gereksiniminin anlatımı olmalıdır (...)"
> (III. Enternasyonal 3. Kongre Kararı, Temmuz 1921)

"(...) 3. Ulusal seksiyonların programları, bu taleplerin yer ve zamanın somut koşullarına bağımlı olduğuna ilişkin gerekli kaydı koyduktan sonra, **geçiş talepleri için mücadelenin** (abç) gerekliliğini açıkça ve kesin olarak belirtmelidirler.
4. Bütün geçişsel ve kısmi taleplerin kronik temelleri genel programda açıkça ortaya konulmalıdır. 4. Kongre, temel devrimci görevlerin üzerini örtme ya da bunların yerine kısmi talepleri geçirme çabalarını olduğu kadar, geçiş taleplerinin programa alınmasının oportünizm olarak tanımlanmasını da kesinlikle mahkum eder (...)"
(III. Enternasyonal 4. Kongre Kararı, Aralık 1922)

Geçiş programı anlayışı bugünkü taleplerle devrimin sosyalist programı arasındaki köprüyü kurmaları için kitlelerin günlük mücadele süreci içinde seferber edilmesini öngörür. Bu köprü, günün koşulları ve işçi sınıfının geniş kesimlerinin bugünkü bilincinden kaynaklanan bir **geçiş talepleri** sistemini kapsamalı, değişmez bir biçimde tek bir sonuca varmalıdır: iktidarın proletarya tarafından ele geçirilmesi.

Geçiş programı partiye üye alınacak insanların, Onu okuyup onayladıklarında partiye kabullerini sağlamak için hazırlanmış bir kitabi metin değildir. Esas olarak bir **eylem programı**dır. Parti üyelerine nasıl düşüneceklerini değil nasıl faaliyette bulunacaklarını anlatan, milyonlarca insana hitap etmek, onları eyleme çağırmak üzere kaleme alınan bir programdır. Partinin kolektif olarak işçi sınıfının iktidar mücadelesini yönlendirebilmesi için oluşturulur.

Talepler Sistemi

Genel olarak emperyalist-kapitalist sistemin emekçi kitleleri içine sürüklediği yıkım, bu yıkıma karşı emekçilerin mücadelesinin de maddi zeminini zorunlu olarak hazırlar. Bu durumda **asgari ve kısmi talepler** acil olarak gündeme gelir (işsizliğe karşı talepler ve ücret artışı talepleri gibi). Askeri ve faşist diktatörlük rejimlerine başvurmak durumunda kalan emperyalizm kitlelerin daha önceki dönemlerde elde etmiş oldukları birçok demokratik kazanıma karşı saldırıya geçer. Bu da **demokratik talepleri** (işkencecilerin yargılanması ve cezalandırılması gibi) acilen gündeme getirir. Emperyalizm ve çöküş halindeki kapitalizm işç

sınıfının ve tüm insanlığın kurtuluşu önünde bir engel oluşturduğundan, bunların ötesinde **sosyalist** ya da **geçiş taleplerini** gündeme getirir (burjuvazinin mülksüzleştirilmesi, bütün iktidarın işçi sınıfına geçmesi gibi). Gene emperyalist çöküş dönemi birçok kitle örgütünün bürokratik olarak çürümesine yolaçar. Bu durumda da **anti-bürokratik talepler** gündeme gelir (tabanın söz ve karar sahibi olması gibi).

İşte geçiş programı kitle seferberliğini hızla sağlayabilmek için, bütün bu taleplerin nasıl **birleştirilebileceklerinin** yöntemidir. Bu taleplerin tümünün somut durumlara bağlı olarak **kullanımı** ve gene hepsinin tüm iktidarın işçi sınıfına devri için yöneltilmesinin sağlanması, mücadele halindeki kitle hareketi için vazgeçilmez bir zorunluluktur.

Geçiş programı anlayışının özü şöyle de ifade edilebilir: Bu taleplerin en basitleriyle en anti-kapitalist olanları arasında kurulacak olan dinamik zincirleme bağlar işçi sınıfının sisteme ve rejime karşı sürekli seferberliğinin kaynağını oluşturur.

Geçiş Programının Eksenleri

Geçiş programı yöntemi kendi aralarında son derece sıkı bir ilişki olan üç temel ayağa yaslanır. Bunlar sırasıyla, **hükümet sorunu, devlet kurumları sorunu** ve **proleteryanın önderlik krizinin aşılması sorunudur.**

1. Devrimci Marksizmin en temel sorunu iktidarın proletarya tarafından fethi olduğundan, içinde bir hükümet formülasyonu talebi bulunmayan hiçbir program bir geçiş programı anlamı taşımaz. Dolayısıyla burjuva hükümetinin yerini alacak olan işçi yapılanmasına ilişkin somut talep açıkça ifade edilmelidir: İşçi Hükümeti, İşçi-Köylü Hükümeti, İşçi-Emekçi Hükümeti, İşçi-Halk Hükümeti veya İşçi-Çalışanlar Hükümeti gibi (Bu somut formülasyon ülkeden ülkeye farklılık gösterebilir). Bu formül Bolşeviklerin 1917'deki ajitasyonunda gündeme geldi ve daha sonra da kesin bir biçimde benimsendi. **Son tahlilde,** yerleşmiş proletarya diktatörlüğünün popüler bir tanımlamasıdır. Sömürülen ve ezilen sınıflar partilerinin sömürücü sınıflar hükümetine karşı kendi hükümetlerini oluşturmaları formülüdür. Ancak devrimci marksistler bu formülün burjuva-demokratik yorumlanışına kesinlikle karşı çıkarlar. Çünkü proletarya partisi burjuva-demokratik sınırların ötesine adım atmayı reddettiğinde, köylülükle ittifak düpedüz sermayenin desteklenmesine dönüşür. İşçi-Köylü Hükümeti formülü her zaman propagandif bir değer taşır, ancak devrimci bir durumda güçlü bir ajitas-

yon değeri kazanır. Devrimci partinin dışındaki işçi ve köylü partilerini burjuvaziden koparark iktidara çağırır. Bunu reddetmeleri durumunda kendi kitleleri ile anlaşmazlığa düşmelerini sağlar. Bolşeviklerin 1917 nisanından eylülüne kadar Menşeviklere ve Sosyal Devrimcilere karşı uyguladıkları politika budur: "Gelin liberal burjuvaziden koparak kendi hükümetinizi kurun!"

2. Hükümet sorunundan ayrı olarak geçiş programının yaslandığı bir diğer ayak da burjuva devlet kurumlarının (bakanlıklar, parlamento ve silahlı kuvvetler gibi) yerini hangi kurumların alacağı sorunudur. Devrimci Marksizm programında bu burjuva devlet kurumlarının yerine işçilerin, köylülerin ve askerlerin özörgütlenmelerinden oluşan Konsey tipi bir Cumhuriyeti ileri sürer. Bu konseyler ancak kitle hareketinin açıkça devrimci bir aşamaya geçtiği bir zamanda ortaya çıkabilirler. Ortaya çıktıkları ilk andan itibaren, sömürücülere karşı mücadelelerinde emekçilerin etrafında birleştikleri bir eksen olarak, yerel yönetimin ve daha sonra merkezi hükümetin rakipleri ve hasımları olurlar. Nasıl ki fabrika komitesi fabrikada bir ikili iktidar yaratıyorsa, Konseyler de ülke çapında bir ikili iktidar dönemi başlatırlar.

3. Sadece son 20-25 yılı gözlediğimizde bile politik önderlik yokluğu veya reformist önderliklerin kendi doğalarına uygun politikaları nedeniyle, dünyanın bir dizi ülkesinde proletaryanın iktidar fırsatını yakalamasına rağmen kaçırmış olduğunu (Başta Şili olmak üzere birçok Latin Amerika ülkesi, Portekiz 1974, İspanya 1976, Yunanistan 1974, Fransa 1968, Endonezya 1966, Seylan 1971, İran 1979 vs.) görürüz. Geçiş programının eksenlerinden birini de proletaryanın devrimci önderlik krizinin aşılması sorunu oluşturur. Bu ise işçi sınıfı içinde hiçbir önderliğin bulunmadığı ülkelerde devrimci marksist partilerin inşasını, reformist önderliklerin bulunduğu ülkelerde ise bunların sınıf üzerindeki hakimiyetlerinin gene devrimci marksist partiler lehine kırılmasını öngerektirir.

Sonuç olarak, devrimci Marksist bir partinin tüm faaliyeti yukarıda andığımız yönteme ve eksenlere oturmak zorundadır. Bir başka ifadeyle: Geçiş programı anlayışı, ne birbirinden ayrı düşen tekil talepler ileri sürer ne de anarşik bir talepler karmaşasıdır. Sadece işçi sanıfını şu sonuca vardırmaya çalışan bir talepler sistemidir: En basitinden başlayarak tüm sorunların çözümü burjuva hükümetine karşı ve iktidarın proletarya tarafından fethini zorunlu kılan topyekün bir mücadeleyi dayatır.

Geçiş Taleplerinin Özgüllüğü

Geçiş programında özü itibariyle sosyalist olan geçiş taleplerinin dışında kısmi, demokratik, anti-bürokratik birçok talep türünün yeraldığını daha önce söylemiştik. Geçiş özelliği göstermeyen bu taleplerin genel programda yeralmasının nedeninin belirli **anlarda** ve **durumlarda** kitleleri eyleme sürükleyici bir nitelik taşıyabilmeleri de olduğu ifade edilmişti. Gene bu taleplerin varlığı geçiş programını kuru bir azami program olmaktan da kurtarmaktadır. Eylem içinde öğrenen, eğitilen ve bilinçlenen kitleler bu tür taleplerin de yardımıyla doğrudan geçiş taleplerini kavrayıp kullanmaya başladıklarında geçiş programının esas hedefi olan proleter devrimini isteme momentine varılmış olunur. Bundan dolayı, özgül niteliklerini saptayabilmek için geçiş taleplerinin üzerinde özel olarak durmakta yarar var. Söz gelimi hayat pahalılığına ve işsizliğe karşı ileri sürülecek talep ne olabilir? Hayat pahalılığına karşı ancak **ücretlerin oynak merdiven sistemiyle (eşel-mobil) ayarlanması** talebiyle mücadele edilebilir. Bundan amaç, toplu sözleşmelerle ücretlerin tüketim mallarındaki fiyat artışı oranında otomatik olarak arttırılmasını güvenceye almaktır. Gene enflasyona ve reel ücretlerin düşmesine karşı **dış borçların ödenmemesi** talebi ileri sürülmelidir. Öte yandan, işsizliğe karşı **iş gününün oynak merdiven sistemiyle ayarlanması** talebi ileri sürülür. Bütün işler mevcut işçiler arasında paylaştırılmalı ve işçilerin aldıkları eski haftalık ücret değişmeksizin iş haftası buna göre kısaltılmalıdır. Ücretler, kesin olarak güvence altında olan asgari düzeyden, fiyat artışları oranında artacaktır.

Kuşkusuz kapitalistler ve emperyalistler bu taleplerin "gerçekçi" olmadığını kanıtlayacaklardır. Bunun yanı sıra, küçük ve özellikle iflasa giden kapitalistlerle daha küçük uluslararası finans kuruluşları hesap defterlerini ortaya koyacaklardır. Bu durumda devrimci bir işçi partisi işçilerin bu tür değerlendirme ve savunmaları kesinlikle reddetmeleri için mücadele etmelidir. Eğer kapitalizm ve emperyalizm kendi yarattığı felaketler sonucunda kaçınılmaz olarak doğan talepleri karşılayamıyorsa, **yıkılmalıdır.** Geçiş programının mantığı işçilere bunu kavratmaya ve gereğini yerine getirmelerine götürür. "Bu talepler (ücret ve iş saatlerinde oynak merdiven) aslında sosyalist toplumdaki çalışma sisteminin tanımıdır: toplam iş saatlerinin toplam işçi sayısına bölünmesi. Program bu yanıyla sosyalizmin programıdır ve basit herkesin anlayabileceği bir dille ifade edilmiştir. Bu talepleri birer geçiş talebi yapan ve diğerlerinden ayıran da bu sosyalist nitelikleridir. Aslında bu talepler kapi-

talizm altında gerçekleştirilemezler ve tam da bu yüzden geçiş talepleri olarak adlandırılırlar. Önce işçilerin zihnine giden bir köprü, sonra da sosyalist devrime giden maddi bir köprü oluştururlar." (L. Trotskiy ile program üzerin tartışmalar, s.238)

Taleplerin Sloganlaştırılması

Plekhanov propaganda ile ajitasyon arasındaki ilişkiyi çok iyi tanımlar. Propaganda, birçok düşüncenin az sayıda insana açıklanması, ajitasyon ise az sayıda düşüncenin çok sayıda insana iletilmesidir. Propaganda; makaleler, tartışmalar, konferanslar, dersler ve kitaplarla yapılır. Oysa ajitasyon **sloganlar** kanalıyla yürütülür. Kuşkusuz, bu, ileri sürdüğümüz sloganları makaleler, broşürler, hatta tartışmalarla desteklemeyeceğimiz anlamına gelmez. Ama ajitasyonla ifade etmek istediğimiz bazı düşünceleri **mobilizasyon ve eylem sloganları** halinde somutlayarak işçilerin ve halkın anlayacağı bir netlikte tek bir cümle ile ifade etmemiz gerekir (bütün iktidarın işçilere devredilmesi geçiş talebinin "Bütün iktidar sovyetlere!" sloganıyla somutlanması gibi). Hedefimiz kitleleri harekete geçirmek olduğu halde, marksizmin en zor yanı bu sloganların formüle edilmesinde ortaya çıkar. Çünkü bu sloganlar sınıflar arasında varolan güçler dengesini de hesaba katmak zorundadır.

Esas olarak iki tür slogan vardır. Bunlardan ilki, kitle hareketini eğitmeye ve seferber etmeye yönelik sloganlardır. Varmak istediğimiz hedefe derhal varma imkânları bulunmasa bile bunlar ajitasyon niteliği olan sloganlardır. Örneğin Yunanistan'da bir İşçi-Emekçi Hükümeti talebinin veya Portekiz'de böyle bir hükümet formülasyonu talebinin slogana dönüştürülmesi 'Papandreu-Florakis Hükümeti' veya 'Soares-Cunhal' Hükümeti' şeklinde olmalıdır. Bu slogan Bolşeviklerin "SR-Menşevik Hükümeti" sloganının aynıdır ve tayin edici bir öneme sahiptir.

İkinci tür slogan, doğrudan eyleme geçmeye veya doğrudan eylemin koşullarını yaratmaya olanak sağlayan sloganlardır. Söz gelimi işçilerin hazırlanmakta oldukları bir greve çağrı yapan sloganlar. Veya bir fabrika işgaline davet eden sloganlar: "Demir-Çelik veya OTOSAN Greve!", "Karabük İşgal Edilsin!" gibi.

Her slogan kitlelerin ve işçi hareketinin mevcut durumuna yanıt vermelidir: kitlelerin bilinç düzeyleri ile acil gereksinimlerinin bir sentezini ifade etmelidir. Hareket noktası ne olursa olsun her geçiş talebi bir geçiş sloganı olarak atılmalı ve kitleleri güncel sıkıntılarından hareketle

kaçınılmaz olarak tek bir sonuca sürüklemelidir: Hükümetle çatışma, iktidar mücadelesinin zorunluluğu. Bu açıdan bakıldığında taleplerle sloganlar arasında şöyle bir farklılık vardır: taleplerin tümünün sloganlaştırılması gerekli değilse de, geçiş taleplerinin tümü sloganlaştırılmalıdır.

Öte yandan tarihsel bir kurgu-örnek oluşturmak gerekirse, 12 Eylül'den hemen sonra askeri rejime karşı geliştirilebilecek sloganlarda şöyle bir mantık izlenebilirdi: Burjuva partilerinin temsilcileri TBMM'yi generallere terketmişlerdi. Eğer bundan hemen sonra askeri rejim bir kriz içine girseydi, derhal 12 Eylül öncesi TBMM'nin geri çağrılması sloganı atılabilir ve bu talep işçi sınıfını ve küçük burjuvazinin en geniş kesimlerini birleştirebilirdi. Krizin daha geç patlak vermesi halinde ise, söz gelimi, "Demokratik Seçimler!" sloganı kitlelerce benimsenebilirdi.

Bu örnek, devrimci Marksizmin her türden aşırı-solculuğa karşı alternatif oluşturan bir program anlayışına sahip olduğunu göstermektedir. Bu anlayışla, bir yandan kitlelerin varolan bilinç düzeyinin üzerinden çok öteye atlanmamakta, ama diğer yandan da, kitleler, acil gereksinimlerinden kalkılarak iktidarın fethine hazırlanma amacı doğrultusunda seferber edilebilmektedir.

Asgari/azami program ayırımı anlayışlarına dayalı, zaman-dışı genel propagandist tipte sloganlar fetişizmini terkederek sınıf mücadelesinin somut nesnel ve öznel koşullarına uyarlanmış sloganların geçiş programı anlayışına bağlı olarak formüle edilmesine girişmek gerekir.

Gerçekten de Marksistler için en zor şey, sınıf mücadelelerinin durumununun değişmesi ölçüsünde sloganları da aynı hızla değiştirebilme yeteneğine sahip olabilmektir. Sınıf mücadelesinin hızla geliştiği devrimci dönemlerde devrimci Marksist sıfatını taşıyabilecek bir parti sınıf mücadelesindeki değişikliklere bağlı olarak sloganlarını sistematik bir biçimde değiştirip yenileyebilen bir parti olmalıdır. Sınıf mücadelesinin karmaşıklığı, kitle hareketlerinin farklı sektörlerinin ve onun müttefiklerinin gereksinimleri, mevcut durumda meydana gelen değişiklikler/devrimci Marksist bir politika, somut ifadesini, her zaman, devrimci muhtevasını geçiş programı yöntemine bağlı olarak ileri sürdüğü sloganlar sisteminde bulmaktadır. Bir başka deyişle, bu sloganlardan bazıları ağırlıklı, bazıları belirleyici nitelik taşımakla birlikte, mevcut durumda meydana gelen değişikliklere uygun berrak bir ajitatif bütünlük oluşturmalıdırlar. Bolşevik Parti böyle ilerledi. "Kurucu Meclis!", "Bütün İktidar Sovyetlere!", "Burjuva Bakanlar Dışarı!", "Kahrolsun Kornilov!"...

Bu sloganların herbiri, ileri sürüldükleri birkaç ay zarfında, içinde bulundukları konjonktüre bağlı olarak değişik önem kazandılar: ama hep bütünlükleri içinde ve "Bütün İktidar Sovyetlere!" sloganı temel ekseni etrafında.

Bir Nokta Daha

Sınıf mücadelesinin mevcut durumuna ilişkin somut örnekler vermek gerekirse, geçiş programının güncelleştirilmesi bakımından acilen ileri çıkarılması gereken ve etrafında kampanyaların örgütlenebileceği, eyleme yönelik öncelikle kısa bir talepler bütünü oluşturmak mümkündür. Ancak bu talepler bütünü geçiş programından bağımsız bir demokratik talepler katalogu olarak ele alınamaz. Söz gelimi, Türkiye'de kitleleri, varolan bilinç düzeylerinden kalkarak seferber edilebilecek şu talep ve sloganlar acilen öne çıkartılabilir:

a) Ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı talebine bağlı olarak "Özel Tim Lağvedilsin!" sloganı;

b) İşsizlik ve hayat pahalılığına karşı "Oynak Merdiven Sistemi!" veya "Dış Borçlar Ödenmesin!" sloganı;

c) Sendika bürokrasilerine karşı "Taban Karar Versin!" sloganı;

d) Ve nihayet "İşkenceci (X) Yargılansın!" veya "İşkenceci (X) veya ona emir veren (Y) Yargılansın!" sloganları.

Buna karşılık, söz gelimi "141—142 Kaldırılsın!" talebinin şu an için ciddi bir kitle seferberliğine yol açması düşünülemez, bu talebin desteklenmesi büyük ölçüde sosyalistler ve burjuva liberalleriyle sınırlı kalır. Dolayısıyla programın, örgütlenme özgürlüğüne ilişkin demokratik talepleri içinde yer almalıdır. Daha önde değil.

Sözün kısası, bu tür talepler geniş kitleleri en kolay kucaklayacak, en kısa zamanda büyük bir kitle seferberliğine yol açabilecek talepler olmalıdır. Bu talepler sloganlaştırılmadan sınıf mücadelesine bilinçli bir müdahalede bulunma olanağı elde edilemez. Devrimci bir işçi partisinin inşası da ancak bu temeller üzerinde yükselebilir.

Toplumun tüm ezilen, sömürülen ve baskı altında yaşayan kesimleri devrimci bir programda kendilerini ilgilendiren talepleri bulmak zorundadırlar. Bu kitlelerin devrimci bir partinin faaliyetine katılmaları programın tümünü eksiksiz kabullenmeleriyle olmayacaktır. Her kesim

kendi çıkarlarının ifadesini bulduğu alanlardan parti faaliyetine sempati duyarak yanaşacak, giderek partiiçi propaganda ve ortak eylemlilik süreci içinde programın bütününe kazanılacaktır. Devrimci bir partinin sınıfın mücadelesinden beslenerek geliştirdiği talep ve sloganlarla proletarya üzerinde, proletaryanın da toplumun diğer ezilen kesimleri üzerinde hegemonya kurmasının yolu ancak böyle bir program anlayışına sahip olmaktan geçer.

Kemalist Devlet

Rıza TURA

Türkiye tarihi, özellikle T.C. Devleti'nin kuruluş dönemi, çok önemli bir iki çalışmaya rağmen devrimci Marksistlerin bütünsel perspektifler geliştirerek tartışdıkları bir alan olmadı. Bu alan genel olarak solda sol Kemalizm ile sivil toplumcu yaklaşımların bir hesaplaşma alanı olarak kaldı; Marksizm adına bu konuda geliştirilen görüşler bu iki ana akımdan ya birinin ya diğerinin belli başlı tezlerinin şurasına burasına Marksist terimler - kavramlar değil-eklemenin ötesine geçemedi.

Kökenleri daha önceki yıllara uzanmakla birlikte esas olarak seksenli yıllarda yaygınlaşan sivil toplumcu tezler teorik zenginliklerinden çok, 12 Eylül diktatörlüğünün toplumun üzerine bir karabasan gibi çöktüğü yıllarda önerdiği şu siyasal perspektif ile bir cazibe -ya da tepki- odağı haline geldi: devletin sürekli vesayeti, kimi zaman sillesi altında ezilen toplumun bu "makûs talihini" yenmek, demokrasiyi sağlam güvencelere kavuşturmak için evvel emirde "sivil toplum kurumlarını" oluşturmaya girişmek. Bu perspektife bağlı olarak sivil toplumcu yaklaşımların tarihsel çözümlemelerinin belli başlı saiki, Osmanlı'dan günümüze kadar uzanan tarihsel kesit içinde "sivil toplum kurumları"nın - ya da "sivil toplum muadili kurumların"- neden oluşamadığını saptamak olarak belirir.

Ne var ki bu tarihsel çözümlemelerin kilit öğesini oluşturan sivil toplum kavramının kendisi, ciddiye alınması gereken birkaç istisna dışında, **tarih dışı bir kategoriye** dönüşür, sınıf içeriği belirsiz, soyut, sahte-evrensel bir kategori olarak sunulur bu yaklaşımlarda. Tam da bu nedenle toplumsal tarihi kendileri toplum ve tarih dışı olan kavramsal araçlarla açıkladığını iddia eden bütün liberal yaklaşımlarla aynı kaderi paylaşır sivil toplumcu yaklaşımlar: gerçeği açıklamak çabası onu **yargıla-**

maya dönüşür. [1] Suçlu zaten önceden bilinir: Osmanlı'dan günümüze kadar uzanan tarihsel kesit içinde toplumu sürekli biçimde taciz eden, boğmaya çalışan despotik (ya da "ceberrut") devlet geleneği!

Başka çalışmalarda da belirtildiği gibi gerçekte sivil toplumculuk, seksenli yıllara kadar Türkiye solunun genel yaklaşımlarına damgasını vurmuş olan sol Kemalist mitlerin ters yüz edilmesi olarak çıkar karşımıza; sol Kemalist ideolojiyi, üzerini örttüğü toplumsal/tarihsel gerçeklik temelinde deşifre edip aşmak yerine, onunla aynı düzlemde kalarak bir karşı kutup oluşturur. Ama bu karşıt kutupların aynı ağırlıkta olduğu da düşünülmemeli. Çünkü Kemalizm de -aynı oranda olmamakla birlikte- sol Kemalizm de oluşumları itibarıyle, açıklar görünerek gizledikleri tarihsel/toplumsal gerçekliğin aynı zamanda bir ürünü, üstyapısal bir öğesidirler. Dolayısıyla söz konusu dönemle ilgili olarak sol Kemalist akımın tezlerini ters yüz etmekle birlikte sivil toplumculuk sol Kemalizm karşısında daha "hafif" bir kutup oluşturabilir ancak.

TC Devleti'nin kuruluş dönemine ilişkin devrimci Marksist bir perspektif geliştirme doğrultusunda bir ilk girişim niteliğindeki bu yazının sivil toplumcu yaklaşımlardan çok sol Kemalist mitlerle hesaplaşmayı öne çıkaracak olmasının bir nedeni bu. En az bunun kadar önemli bir diğer neden de şu biçimde ifade edilebilir: Sivil toplumculuk zamansal olarak Stalinizmin çözülüş süreciyle birlikte Marksizme yönelik şüphe ve saldırıların dorukta olduğu bir dönemde ortaya çıktı, bu süreçten beslendi ve bu süreci ivmelendirdi. Bu yüzden de Marksizm alanında ciddi bir iddiası olmadı. Buna karşılık Marksizmi uzunca bir süre tekeline alan Stalinist ideolojinin Türkiye'deki gelişimi sol Kemalizmle iç içe oldu. Birinin nerede başladığını diğerinin nerede bittiğini saptamak uzunca bir dönem için imkânsız hale geldi. Sol liberal rüzgârların en güçlü estiği dönemde Marksizm adına Marksizmin Stalinist deformasyonunun damgasını taşıyan teorik silahlarla direnmeye çalışanlar sol Kemalist mitlere dört elle sarılmayı da bir görev saydılar. Jakobenizm gibi burjuva devrimciliğinden ödünç alınarak muğlaklaştırılmış kavramlar aracılığıyla hem Kemalizmi hem de Stalinizmi aynı anda yüceltmeye çalıştılar. Dolayısıyla sol Kemalizmle hesaplaşmak Marksizm açısından da özel bir anlam taşıyor.

★★★

(1) Örneğin Taner Akçam, bir söyleşide cumhuriyetin kuruluşunu "Tarihi bir yanılgı" olarak "açıklıyor." **Saçak**, sayı 48, s. 3

Sivil Toplumculukla Sol Kemalizmin en uzak düştükleri nokta bürokrasinin değerlendirilmesinde belirir. Sivil Toplumcu tezlerde devlet aygıtını elinde tutan bürokrasi, sivil toplum kurumlarının özgürce gelişmesini engelleyerek toplumun da gelişmesinin önünde bir engel oluşturur. Sol Kemalizmde ise asker/sivil bürokrasi toplumsal ilerlemeden yana olan en temel güçlerden biri hatta çoğu kez yegane güç olarak tanımlanır.

Marksist bir perspektif bu iki akımın en uzak olduğu noktayı aynı zamanda kesiştikleri nokta olarak görür: İster bütün kötülüklerin kaynağı ister toplumsal gelişmenin lokomotif gücü olarak sunulsun her iki yaklaşımda da bürokrasi toplumun, dolayısıyla sınıfların dışında tanımlanan bir özne olarak ele alınır. Bürokrasinin devlet iktidarını elinde tuttuğu dönemlerde -sivil toplumculuk açısından her daim- devlet de her iki yaklaşımda bir özne görünümü kazanır.[2] Zaten tarihe sınıf içeriği belirsiz bir sivil toplum merceğinden baktığı için sivil toplumcu yaklaşımların devletin sınıf doğası konusundaki kayıtsızlığını anlamak güç değil. Olsa olsa devleti çağ dışı bir "kalıntı" olarak tanımladığını söyleyebiliriz sivil toplumculuğun. Oysa sol Kemalizm "emperyalizm", "milli demokratik devrim", "komprador burjuvazi", "kapitalizm", "kapitalist olmayan kalkınma yolu", "işbirlikçi sınıflar ittifakı" gibi aşina olduğumuz kavramlarla çıkar karşımıza; Marksizm içinde de bir iddiası vardır. "Marksizmin Türkiye'ye özgü versiyonu" edasıyla konuşur. Ama sol Kemalizmin ne Milli Demokratik Devrimci türevlerinin ne de Sosyalist Devrimci olarak tanımlanabilecek TİP içindeki belli başlı temsilcilerinin yazılarında TC. Devleti'nin kuruluş döneminde sınıf doğasının ne olduğu konusunda açık seçik tek kelimeye rastlanmaz. Sol kemalizm ailesi bütün fertleriyle suskun kalır bu konuda. Ama zaten ideoloji, Macherey'in dediği gibi, sadece kavramsal bulanıklıklarda, "dil sürçmelerinde" değil "metnin sessizliklerinde"de gizlenir. Öte yandan kalıplaşmış sol Kemalist söylemde 1946 sonrası dönem "emperyalizmin geri gelişiyle" birlikte "işbirlikçi sınıflar ittifakı"nın devleti ele geçirdiği dönem olarak sunulur; emperyalizmin işbirlikçisi komprador burjuvazi - toprak ağaları iktidarının elinde devlet "ABD emperyalizminin kuklası"na yani bir nesneye dönüşür. Bu durumda -hiç değilse 1946 sonrasında- sol Kemalizmin TC. Devleti'nin sınıf doğası konusunda eksik de olsa bir tanım getirmiş olduğu söylenebilir. Ama bu kez de 27 Mayıs

(2) Bu olgu her iki yaklaşımın da Kemalist ideolojinin Özne/Devlet söyleminin etkisinden kurtulamadığını gösteriyor. Özne/Devlet ideolojisinin Kemalist versiyonu konusunda b.k.z. R. Tura, 12 Eylül, **Sınıf Bilinci** 4/5 s. 14-15.

herşeyi altüst eder. Çünkü 27 Mayıs müdahalesi, ilerici/asker sivil bürokrasinin işbirlikçi sınıflar iktidarına son verdiği bir "devrim" olarak tanımlanır sol Kemalizmde. 1965'te Adalet Partisi'nin iş başına gelmesiyle işler daha da karışır. Nihayet sol Kemalizmin 12 Mart'ı "faşist" olarak nitelemesiyle bu karmakarışık tablo doruğuna ulaşır.

Aslında bütün bu muğlaklıkların altında ussal bir çekirdek yattığını görebilmek için, sol Kemalizme, ağzında geveleyip de bir türlü söylemediği şeyi söyletmek yeterli: TC. devleti ilerici/devrimci bürokrasinin elinde bir özne, emperyalizmin işbirlikçisi olan sınıfların elinde bir nesne olabiliyor ise, yani iktidardaki güçlerin rengine bürünüyor ise bu, gerçekte **TC. Devleti'nin sınıfsal açıdan renksiz, saydam** olduğu anlamına gelir; yani sınıf doğası bakımından her yeni iktidarın bir öncekininkini silerek kendi sınıf kimliğini yazabildiği bir tür "tabularasa"dır T.C. devleti. Şu halde, deyim yerindeyse **işlevsel bir muğlaklıktır** sözkonusu olan: programatik planda **devlet aygıtının parçalanması** sorununun etrafından dolanarak "devrim stratejileri" geliştirebilmek, devletin şu ya da bu aygıtı (ordu, parlamento) öncülüğünde ülkeyi "kapitalist olmayan-ya da sosyalist- yoldan kalkındırma" projeleri oluşturabilmek ancak bu sayede mümkündür.

★★★

1960'lı yılların sonundan itibaren sol Kemalizmden bu konuda belirgin bir kopuş eğilimi gözlenebilir. 12 Mart bu açıdan da Türkiye solunda bir dönüm noktası olmuştur. 12 Mart şokundan sonra, hemen önceki yıllarda oluşmaya başlayan Stalinizmin Maoist ve Kastrist temellerdeki gerillacı/popülist versiyonlarının siyasal tahlillerinde devlete ilişkin olarak "oligarşik dikta", kimi zaman aynı anlamda "sömürge tipi faşizm", "patron-ağa devleti" gibi tanımlamalar belirgin hale gelir.

Ne var ki, bu tahlillerde de iki karakteristik öğe daha ilk bakışta kendini gösterir: Birincisi 70 sonrasındaki radikal strateji değişiklikleri ile birlikte gündeme gelen devlete bakıştaki bu dönüşüm, toplu bir geçmiş değerlendirmesiyle "makabline şamil" olacak biçimde genelleştirilmez; 70 öncesinin sol Kemalist mitleriyle 70 sonrasının radikal Stalinist/Popülist perspektifleri kötü bir "montaj tekniği" ile birleştirilir. İkincisi bu yaklaşımlarda devletin sınıf doğası basitçe-doğru saptanıp saptanmadığı bir yana-iktidar blokunun sınıfsal bileşimiyle ve/ya da yürürlükte olduğu düşünülen siyasal rejimle özdeşleştirilir.

Burada hemen bir ara saptama yaparak bu ikinci noktanın Türki-

ye soluna özgü olmadığını, başta Güney Amerika solu olmak üzere bir dizi Üçüncü Dünya ülkesindeki radikal Stalinist/Popülist akımların çoğunda gözlenebileceğini belirtelim. Bu özdeşleştirmenin kökeninde "her ulus"un doğrusal biçimde mutlaka "beş toplumsal evrim aşamasından" geçeceğini vazeden ünlü Stalinist dogma yatar. Zamanla her biri bir dizi alt evreye de bölünmüş olduğundan içinden çıkılması imkansız hale gelen "milli" ya da "demokratik devrim aşamalarını" saptama sorunu, içinden geçilen aşamadaki devletin sınıf bileşimini saptamayı da gerektirir. Böylece bu konudaki tartışma ve ayrışmalar en uç örneğini "patron-ağa devleti mi, ağa-patron devleti mi" tartışmasında gördüğümüz noktalara kadar varabilir. Bu bağlam içinde madalyonun diğer yüzünü de öngörülen devrim aşamasından sonraki "demokratik diktatörlük", "demokratik halk diktatörlüğü", "yeni demokrasi" vb. adlarla anılan-yeni devletin sınıf doğasının ne olacağı sorunu oluşturur. Yani iki bilinmeyenli (varolan ve öngörülen devletlerin sınıf doğası sorunu) bir denklemdir sözkonusu olan. "Her ulus"un zorunlu olarak beş devrim aşamasından geçeceği bir kez kabul edilince, azgelişmiş ülke devletlerinin sınıf doğasının saptanacağı ilişkiler alanı salt ülke içindeki üretim ve sınıf ilişkileri alanı olarak belirlenmiş olur. Bu ise ister istemez devletin sınıf doğası sorununu ülkenin sosyo-ekonomik yapısı temelinde ya iktidardaki sınıflar bileşimi ile ya da yürürlükteki siyasal rejim ile özdeşlemeye varır; daha kötü bir olasılık Türkiye solunda tanık olduğumuz gibi ülkedeki traktörleri saymaktır.

Gene, her ne kadar aşamalar arasındaki sürenin "iradi olarak" uzatılıp kısaltılabileceği ya da aşamaların iç içe geçebileceği gibi kayıtlar düşülse de bu beşli şema, "ulus" merkezli niteliğinden dolayı, emperyalizm olgusunu bu ülkelerin evrimi açısından **dışsal ve olumsal** bir olgu olarak görmeye götürür; yani "çarpık olmayan", "milli" bir kapitalist gelişme mümkündür, bu beşli şema mantıksal sonucuna götürüldüğü taktirde **zorunludur.**

Yukarıdaki saptamalar, TC. Devletinin kuruluş sürecine ilişkin bir ilk yaklaşım niteliğindeki bu yazının bundan sonraki bölümleri açısından kılavuz niteliğinde. İlk bölümde azgelişmiş ülke devletlerinin sınıf doğasının saptanacağı ilişkiler alanı sorunu ele alınacak. Bu bölümde geliştirilen genel teorik çerçeve temelinde, ikinci bölümün konusunu TC. Devletinin sınıf doğasının belirlenmesi bakımından Osmanlı Devleti'nin bu genel çerçeveyle ilgili özgül farklılıkları oluşturacak. Son iki bölüm "Milli Mücadele"nin emperyalizm karşısındaki niteleğini ve bu çer-

çevede Kemalist rejimin bazı karakteristiklerini saptamayı amaçlıyor.

Az gelişmiş ülke devletlerinin sınıf doğası ve emperyalizm

Batı toplumlarında kapitalizmin gelişme sürecinin farklı evrelerinde gündeme gelen burjuva devrimleri, belirli ortak karakteristiklerine rağmen türdeş değildir. Kimi ülkelerde, ticari kapitalizmin gelişmesi karşısında çıkarlarını koruyabilmek -ve bir ölçüde yeni koşullarda yeniden belirlemek- amacıyla aristokrasinin 17.yy'dan itibaren oluşturduğu mutlakçı devletleri bir süre "koltuk değneği" gibi kullanabilen burjuvazi, aristokrasi ile olan çıkar farklılıklarının iyice keskinleştiği bir evrede, yoksul kesimleri kendi önderliği altında seferber ederek kitlesel siyasal devrimlerle kendi devletini yaratabilmiştir. Kapitalizmin görece geç bir tarihte ama hızlı bir tempoda geliştiği kimi ülkelerde ise, hızla gelişen proletaryanın basıncından ürken burjuvazi pre-kapitalist mülk sahipleriyle giriştiği "zorunlu ittifak" temelinde, bir yandan bu sınıfları zaman içinde tarım burjuvazisine ya da mali aristokrasiye dönüştürürken bir yandan da mutlakçı devletlerin sınıf doğasını moleküler siyasal dönüşümlerle, içten içe değiştirme yoluna gitmiştir.[3]

Ne var ki, ayrıntısıyla ele alındığında daha bir dizi farklılıklar bulunabilecek olmasına rağmen, bir kural olarak, bu ülkelerdeki devletlerin sınıf doğasının ülke içindeki üretim ve sınıf ilişkilerinin değişmesi tarafından dolaysızca belirlendiği söylenebilir. Kuşkusuz kimi dışsal etkenlerin, örneğin 19.yy'ın ilk çeyreğinde Napolyon ordularının yarattığı etkinin, bu süreci hızlandırıp yavaşlattığı doğrudur. Ama gene de belirleyici olan bu ülkelerin içindeki üretim ve sınıf ilişkileridir.

Buna karşılık bugününün azgelişmiş ülke devletleri için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Çünkü herşeyden önce bu azgelişmiş ülkelerin büyük çoğunluğunun birer "ulus"-devlet statüsü altında varoluşlarının bizzat kendisi bile emperyalizm olgusunun bir ürünüdür; bırakalım "ulus" olmayı, bu "ülkelerin" çeşitli sömürgeci devletlerin sömürge bölgeleri olmaktan belirli "milli" sınırlara sahip ülkeler haline gelişleri bile öncelikle sömürge devletlerinin dönüşümünün damgasını taşır.

Olaya üretici güçler/üretim ilişkileri düzeyinde bakıldığında da durum değişmez. Örneğin Güney ya da Orta Amerika ülkelerinde, hiç de-

(3) Bkz. S. Savran, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e: Türkiye'de Burjuva Devrimi Sorunu, 11. Tez kitap dizisi, Kasım 1935 s 179-191

ğilse 20.yy'ın ilk yarısında pre-kapitalist ya da ille de isteniyorsa "feodal" üretim ilişkilerinin "ağır bastığı", emperyalizmin prekapitalist ilişkileri pekiştirdiği söylenebilir. Ama bu gözlemle yetinmek ya da bu gözlemi doğrusal gelişme şemasının bir kanıtı olarak ileri sürmek Latin (olduğu söylenen) Amerika gerçeğini anlamamak demektir. Çünkü herşeyden önce Batı Avrupa kapitalizmi, bu ülkelerde "feodal üretim ilişkilerini" pekiştirmeden önce, bu ilişkileri aşırı kârlar elde etme dürtüsüyle bir anlamda **bizzat kendisi yaratmıştır.** Bütün bir 18. ve 19. yüzyıllar boyunca Afrika ve Amerika kıtaları arasında yürütülen köle ticareti temelinde özellikle Güney ve Orta Amerika topraklarında kurulan ve yalnızca "feodal" değil düpedüz **köleci üretim** ilişkilerini de içeren melez bir karakter taşıyan büyük ölçekli tarımsal latifundialar, başından itibaren ticari kapitalizmin üretici güçleri **dünya çapında** kendi aşırı kâr dürtüsüyle yeniden harmanlama sürecinin ürünüdür.[4] Bu topraklarda "feodal" üretim ilişkilerinin kurulmasıyla üretici güçlerin gelişmesi arasında bir neden-sonuç ilişkisi vardır kuşkusuz. Ama Stalinist "ulus" merkezli beşli evrim şemasına iman edenlerin bir türlü anlayamayacağı bir neden-sonuç ilişkisidir bu: İngiltere'de üretici güçler (tekstil sanayi) muazzam ölçüde geliştiği içindir ki bu ülkelerde kapitalist dünya pazarı için üretim (örneğin pamuk) yapmak üzere "feodal" ve köleci üretim ilişkileri oluşturulmuş ve pekiştirilmiştir, yoksa bu kıtada köle emeğiyle çalışan değirmenin yerini yel değirmeni aldığı için değil!

Eğer azgelişmiş ülkelerdeki üretici güçler/üretim ilişkileri ve bunlara bağlı olarak sınıfların oluşmasının kendisi ancak kapitalist dünya ekonomisi çerçevesinde anlaşılabiliyor ise, bu ülke devletlerinin sınıf doğasını "salt ülke içindeki" üretim ve sınıf ilişkileri çerçevesinde belirlemek tümüyle olanaksızdır. Emperyalizm olgusu bu devletlerin sınıf doğasının belirlenebilmesi açısından, ülke içindeki üretim ve sınıf ilişkileri kadar belirleyici bir öğedir.

Ama önce emperyalizmi doğru bir temelde, yani salt emperyalist devletlerin yayılmacı, saldırgan politikalarından ibaret bir olgu olarak değil, Lenin'in teorik mirasına uygun biçimde, yani **kapitalizmin en yüksek aşaması** olarak kavramak gerek. Böyle bakıldığında, emperyalizm olgusu herşeyden önce üretici güçlerin gelişmesinin zorunlu bir sonucu olarak sermaye birikiminin ulusal sınırları aşarak dünya ölçeğinde ger-

(4) E. Galeano, **Latin Amerika'nın Kesik Damarları**, Alan yay. 1983, s 71-72; E. Laclau, Latin Amerika'da Feodalizm ve Kapitalizm, **Azgelişmişlik ve Emperyalizm** (der) içinde, Gözlem Yay. 1975 s. 140-143.

çekleşmesince belirlenir. Bu ise, merkezinde emperyalist metropollerin, "çevresinde" ise azgelişmiş ülkelerin yer aldığı, çeşitli gelişme evrelerinede bu evrelere denk düşen bir uluslararası işbölümünün egemenliği altında, **hiyerarşik bir biçimde yapılaşmış bir kapitalist dünya ekonomisinin**[5] oluşmasını zorunlu kılar. Kuşkusuz 20.yüzyılın başında birden bire oluşmamıştır kapitalist dünya ekonomisi. Tersine, 17. yüzyıldan itibaren ticari kapitalizmin yaygınlaşması ve zaman içinde bir dünya kapitalist pazarının oluşması sürecinde bir dönüm noktası olarak düşünülmelidir emperyalizm olgusu. Ayrıca, eşitsiz ve bileşik gelişim eğilimi temelinde üretici güçlerdeki gelişmeye bağlı olarak birbirini izleyen farklı uluslararası işbölümü evrelerine uygun olarak kendi içinde de farklı aşamalar gösteren bir süreçtir emperyalist çağ.

Kuşkusuz, azgelişmiş ülkelerin ancak kapitalist dünya ekonomisinin bir parçası olarak anlaşılabileceği gerçeği -A.G. Frank ya da Walerstein'ın öne sürdüklerinin aksine-kendi başına bu ülkelerdeki üretim ilişkilerinin topyekûn kapitalist olarak nitelenmesine yetmez. Bununla birlikte, çeşitli üretim ilişkilerinin karmaşık bir eklemlenmesiyle oluşan melez bir karakter taşıyan bu ülke ekonomileri, dünya kapitalist pazarının ihtiyaçları çerçevesinde işleyen, **bu pazar için çalışan** ekonomilerdir. Bu anlamda kapitalist kâr maksimizasyonu ilkesi bütün üretim ilişkilerinde kendini kabul ettirmiştir.[6]

Dolayısıyla azgelişmiş ülke devletlerinin sınıf doğasının belirleneceği alan, salt ülke içindeki üretim ve sınıf ilişkileri alanı değil, bunları da içeren kapitalist dünya ekonomisinin bu somut bütünlüğüdür. Çünkü bu devletler verili uluslararası işbölümü temelinde azgelişmiş ülkelerin dünya kapitalist ekonomisiyle bütünleşmesin/eklenmesinin **siyasal dolayımı olarak özgül bir işleve** sahiptirler.[6] Emperyalist çağın belli bir döneminde yaygın olarak geçerli uluslararası kapitalist işbölümünün bir çok azgelişmiş ülkede pre-kapitalist üretim ilişkilerini pekiştirdiği kuşkusuz doğrudur. (Tıpkı İkinci dünya savaşından sonra gelişen uluslararası işbölümünün bir dizi azgelişmiş ülkede bağımlı da olsa sanayileşme ve gelişmesine imkan tanıdığı gibi). Ama bu durumda bile genel olarak bu ülke devletlerin sınıf doğasının "yarı feodal" ya da "oligarşik" olduğu söylenemez. Burada sözü Mandel'e bırakalım:

(5) E. Mandel, **Le Troisieme Âge du Capitalisme**, 10/18, 1. cilt, 1979 s 84-106; **P. Salama ve G. Mathias Etat Surdeveloppé**, Maspero, 1983 s 34-39

(6) E. Mandel, les Classes Sociales et Crise Politique en Amerique Latine, C.E.P., sayı 16-17, 1974, s 7-8

> (...)Quijano... gene doğru biçimde empreyalist sermayenin bütün bir dönem boyunca bu pre-kapitalist üretim ilişkilerini ortadan kaldırmaktan çıkarı olması bir yana, onların varlığını sürdürmesinden kâr sağladığını ve dolayısıyla onları korumaya, hatta pekiştirmeye çaba gösterdiğini vurguluyor(...) Bununla birlikte bütün bir emperyalist çağ için anlamlı olan eşitsiz ve bileşik gelişmenin bu sonuçları **devletin sınıf doğası** üzerine soru işareti konmasına olanak vermez. Bunlar bu devletleri "yarı feodal" ya da "oligarşik" devletler haline getirmez. Emperyalist sermaye ile (pre-kapitalist bileşkeleri de dahil) eski olgarşi arasındaki ittifak, emperyalist sermayenin egemenliği altında ve **sermaye birikiminin uzun vadeli dinamiği ve de burjuva özel mülkiyetinin savunusu temelinde yükselen bir ittifaktır. Şu halde yarı sömürge devlet,** iktidardaki sınıflar ittifakının bütün özgüllüklerini hesaba katarak, **burjuva devletinin özgül bir versiyonu olarak nitelenebilir.**
>
> Bu nitelemeden çok önemli bir sonuç çıkmaktadır: bu ittifak içinde güç ilişkilerinin değişmesi; kimi emperyalist sermayelerin (örneğin Latin Amerika'da İngiliz sermayesinin) göreli azalması; diğerlerinin (Amerikan emperyalizmininki) hegemonik yükselişi (...)"ulusal" sanayinin ağırlığının artması; büyük toprak sahiplerinin nüfuzunun zayıflaması: bütün bunlar devlet aygıtının şiddetli yıkımı, devletin sınıf doğasının değişimi olmaksızın gerçekleşebilir (vurgular aslında)[7]

Azgelişmiş ülke devletlerinin sınıf doğasının belirleneceği teorik sorunsalın "ulus" merkezli bağlamdan çıkarılarak kapitalist dünya ekonomisinin somut bütünlüğü üzerine bina edilmesi, bu ülkelere ilişkin olarak burjuva devrimi sorununun bağlam dışına itilmesi anlamına gelmez. Tersine bu ülkelerdeki emperyalist sermaye/emperyalizme bağımlılık olgusunu, ülke içindeki kapitalist gelişme dinamikleriyle mutlak bir karşıtlık olarak tanımlamadığı ve buna sıkı sıkıya bağlı biçimde, Stalinist ideolojinin somut gerçekliği kendi Procrust yatağına sığdırmak için kurgusal bir kategori haline getirdiği "milli burjuvazi" saplantısına ta-

(7) E. Mandel, a.g.m. s 16-17

kılıp kalmadığı ölçüde, tek tek her azgelişmiş ülkenin kapitalist dünya ekonomisinin somut bütünlüğü ile ilişkisinin evrimi içinde geçirdiği **burjuva toplumsal ve siyasal** dönüşümlerin gerçeğe yakın bir betimlemesini sunma olanağı tanır. Söz konusu ülkelerin dünya kapitalist ekonomisiyle eklenme süreçlerin özgüllükleri çerçevesinde bu dönüşüm ya da "devrim"lerin **farklı çizgilerini** belirtmeyi mümkün kılar.

Emperyalizm ve merkezi Osmanlı devleti

Teorik sorunsalı bu biçimde kurduktan sonra işimiz maalesef birden bire kolaylaşmıyor. Çünkü Osmanlı Devleti'nin özgüllükleri Osmanlı/TC. Devleti ilişkisinin ve TC. Devletinin kuruluş süreçinin bir çırpıda bu genel sorunsal içine oturtulabilmesine olanak vermiyor. Ama bu durum, yukarıdaki bölümde betimlenen genel teorik sorunsalın önemini azalttığı da düşünülmemeli. Çünkü, zaten tanımı gereği bir olgunun özgül yönlerini belirlemek, onun **genel olanla ilişkisi çerçevesinde** ele alınmasıyla mümkündür ancak. Aksi taktirde **özgüllüğü özgünlükle** karıştırmak işten bile değil. Stalinist ideolojinin dar kalıplarının şu ya da bu ölçüde dışına çıkabilmiş olan bir çok araştırmada, "Osmanlı'nın -ya da Türkiye'nin- özgünlüğü" temasının merkezi bir yer işgal edebilmiş olması bu araştırmalarda Stalinizme alternatif bir genel teorik sorunsalın geliştirilememiş olmasının ürünü gibi görünüyor.

Osmanlı devletinin, bugünden bakıldığında temel özgüllüğü Kapitalist dünya ekonomisiyle **eklemlenme tarzında** çıkar karşımıza. Ve bu, T.C. Devletinin bazı karakteristiklerini açıklayacak önemde bir özgüllüktür. Açalım.

Kabaca söylemek gerekirse, 19.yy'ın son çeyreğinden 2. Dünya Savaşı'na kadar uzanan emperyalizmin ilk evresinde, uluslararası kapitalist işbölümü şu çerçevededir: Merkezde yer alan emperyalist metropoller çevredeki sömürge ülkelere lüks tüketim malları ihraç ederler. Buna karşılık sömürge ve yarı sömürge ülkeler, emperyalist metropollerdeki sanayinin ihtiyaç duyduğu hammaddeleri ihraç etmeye zorlanırlar (daha doğrusu "ticaret" adı altında yağmalanırlar). Sermayenin merkezileşmesi ve yoğunlaşmasının ürünü olarak metropollerde ortaya çıkan sermaye fazlası ise, esas olarak dünya pazarının genişletilmesi amacıyla demiryolu, liman vb. tesislerin yapılması ve/ya da büyük tarım plantasyonlarının ve maden ocaklarının açılması için sömürge ve yarı sömürge ülkelere akar. Bu ülkelerde tarım ve madencilik alanlarında "uzmanlaşan" üretim, **dünya pazarı için**, ama bir aşırı kâr kaynağı ol-

duğu **için ve ölçüde** de pre-kapitalist üretim ilişkileri temelinde gerçekleştirilir. Yüksek bir organik bileşimle üretilen metropol sanayinin malları karşısında rekabet edemeyen sömürgelerdeki geleneksel zenaat ve manifaktür üretimi ise genellikle çöker.[8]

Bu işbölümü ve sömürü ilişkileri üzerinde yükselen siyasal egemenlik ilişkilerine gelince; klasik sömürgecilik olarak adlandırılabilecek olan bu dönemde, emperyalist metropol-sömürge arasındaki egemenlik-tabiyet ilişkisi çoğunlukla dolaysız bir ilişkidir. Daha açık bir ifadeyle, sömürge ülkeler genel bir eğilim olarak belli **bir** emperyalist devletin ve **bu** metropolün emperyalist sermayesinin dolaysız denetimi altındadır. Buna karşılık -özellikle Güney ve Orta Amerika'da görüldüğü gibi- yarı sömürge ya da başka bir deyişle "gayrıresmi sömürge" ülkeler, hiç değilse başka emperyalist metropollerin sermayesine de açılabilme olasılığına sahip olmakla, bu genel eğilimin bir ölçüde dışına çıkarlar. Bununla birlikte bu durumda bile, **bir** emperyalist metropolün hegemonyası bariz biçimde ağır basar. Tam da bu nedenle emperyalistlerarası rekabet ve çelişkiler emperyalizmin bu evresinde sömürgelerin çoğunlukla savaşlar yoluyla **ele geçirilmesi** biçimini alır.

Osmanlı İmparatorluğunun emperyalizmle eklemlenme ya da yaygın bir deyişle "çevreleşme" süreci ise bu klasik sömürgeleşme biçimlerinden köklü olarak farklı bir tarzda gerçekleşmiştir. Osmanlı devleti bu süreçte **tek bir emperyalist devletin** dolaysız ya da hegemonik egemenliği altına girmemiştir. Tersine, tarihsel-toplumsal kökenleri Osmanlı toplumunun barındırdığı üretim ilişkilerinin özgüllüğünde yatan ve burada tartışılmayacak nedenlerle, görece yavaş gelişen bir süreçte **emperyalistler arasındaki rekabetten yararlanarak** merkezi devlet yapısını ve **tek tek emperyalist devletler** karşısında göreli bağımsızlığını koruyarak, önemli ölçüde **mali bir sömürü ağı** içinde çevreleşme sürecine girmiştir.

Bu noktada Şevket Pamuk'un "resmi sömürge" ve "gayrı resmi sömürge" kategorilerinin yanı sıra ama onlardan ayrı "çevreleşme" örneklerini betimlemek üzere geliştirdiği "emperyalistler arası rekabet koşullarında çevreleşme" kategorisi oldukça anlamlı görünüyor. Pamuk'a göre bu kategori,

> 19. yüzyılda Çin, İran ve Osmanlı İmparatorluğunun durumlarına(...) çok daha fazla uymaktadır(...) Bu toplumsal kuruluşlarda merkezi bürokrasi ile dünya eko-

(8) Daha geniş bir anlatım için b.k.z. E. Mandel, **Troisieme...** s. **104-108**

> nomisiyle kendi çıkarları doğrultusunda bütünleşmeden yana olan sınıflar, yani tüccarlar ve iharcata dönük büyük toprak sahipleri arasında bir çelişki görülmektedir. Ancak 19. yüzyıl boyunca bürokrasi ağır basmıştır. Öte yandan merkezi bürokrasinin birbiriyle rekabet halindeki emperyalist devletler karşısındaki gücü, ya da bu rekabetin kendisi, bu ülkelerin resmi ya da gayrı resmi bir imparatorluğun parçası durumuna gelmelerini de engellemiştir. Bu koşullarda, merkez ülkelerin devletleri ve sermayedarları, çevreleşme sürecini dünya ekonomisiyle hızlı bütünleşmeden yana olan, ancak siyasal güçleri sınırlı toplumsal sınıflarla ittifaka girerek değil, merkezi bürokrasiyle adım adım uzlaşarak yürütmek zorunda kalmışlardır.[9]

Kuşkusuz, emperyalist devletlerin merkezi devlet bürokrasisiyle adım adım uzlaşma yolunu seçmeleri, daha doğrusu aralarındaki rekabet-"terör dengesi"de denilebilir- nedeniyle buna zorlanmaları özellikle 20.yy'a ru merkezi Osmanlı Devleti'nin de içten içe dönüşmesine yol açacaktır. Pamuk'a benzer biçimde, Osmanlı ve Çin İmparatorluklarının çevreleşmesini "sömürgesel olmayan çevreleşme" olarak tanımlayan Çağlar Keyder, Osmanlı İmparatorluğu'nu büyük ölçüde mali bir sömürüyle karşılaştığını belirttikten sonra özellikle bu son noktayı vurgular:

> Köklü devlet aygıtlarıyla karşılaşan emperyalist güçler geleneksel meşruiyete sahip bürokrasilerle ilişkiye geçmeyi gerekli görmüşlerdi(...) Geniş ölçekli bir iktisadi nüfuz ancak bu siyasi kortrol odağıyla uzlaşarak gerçekleştirilebilirdi(...) Belki de daha önemlisi, sermaye akımları önem kazandıkça batılı mali çevrelerin daha geniş çaplı yatırımlarına teminat verecek bir devletin mevcudiyetiydi. Hem geleneksel toprak yapılarını çözen hem de Avrupa sermayesinin birikimine katkıda bulunan demiryolları büyük bir yatırımın etkin değerlendirilmesi için devlet aracılığının gerekli olduğu bir alandı(...)
>
> Devlet Batı nüfuzuna karşı bir direnme noktası olmaktan çıktıktan sonra, geleneksel İmparatorlukların Av-

(9) Ş. Pamuk, **Osmanlı Ekonomisi ve Dünya Kapitalizmi** Yurt yay. 1984, s. 14

> rupa sermayesine açılması bu toplumların imtiyazlı zümresi aracılığı ile gerçekleşti. Bu aracılık devletin merkeziliğini muhafaza etmesine imkan tanırken onun **siyasal kontrol işlevini temelden değiştirdi. Devletin merkeziliği artık emperyalist girişime aracılık etmesinden ve devletler-arası sistemde yeni kazandığı konumun meşruiyetinden kaynaklanıyordu.** (vurgular benim)[10]

Osmanlı Devleti'nden T.C. Devleti'nin kuruluşuna geçiş sürecinin kavranması bakımından kilit öneme sahip olan, Osmanlı Devletinin merkezi siyasal kontrol işlevindeki bu dönüşüm kuşkusuz bu devleti bir burjuva devleti haline getirmemiştir. Klasik sömürge devletlerinden farklı olarak Osmanlı Devleti'nin, sömürgeleşme sürecinden önce de prekapitalist sömürü mekanizmalarıyla yapılaşmış bir biçimde kurulan güçlü bir İmparatorluk olması bu yeni işlevine karşın merkezi devletin sınıf doğasının köklü biçimde değişmesini engellemiştir. Ancak Osmanlı Devleti'nin, dayandığı geleneksel sömürü/sınıf ilişkileri ağı ile Emperyalistler arasındaki rekabet koşullarında merkezi yapısını koruyarak emperyalist sömürüye aracılık etmesinin getirdiği yeni siyasal işlev arasındaki **gerilim,** bürokrasiyi bir yandan imparatorluk içinde üretilen artığa el koyma mekanizmalarında ciddi reformlar yapmaya doğru iterken, bir yandan da başta **hukuk, eğitim** ve **idare** alanlarında olmak üzere, her biri siyasal burjuva devrimi doğrultusunda moleküler dönüşümler olarak nitelenebilecek girişimlere zorlamıştır.Kısaca, merkezi devletin emperyalizmle eklemlenme sürecinde kazandığı yeni siyasal işleve paralel olarak, içten içe yaşanan ciddi çatışmalardan geçerek hakim duruma gelen bürokrasinin modernist kesimi, siyasal yapıyı dönüştürürken kendisi de bir evrim yaşamıştır.

Dolayısıyla 19.yy'ın sonlarından itibaren siyasal reformların başını çeken bürokrasi ne zaman dışı bir "Osmanlı Devlet geleneği"nin temsilcisi olarak, ne de "ilerici/devrimci" niteleği kendi doğasında yatan sınıflar üzeri bir güç olarak tanımlanabilir. Sözkonusu olan Osmanlı İmparatorluğunun kapitalist dünya ekonomisiyle özgül eklemlenme tarzının belirlediği somut tarihsel/toplumsal dinamik içinde **eylemi sınıfsal olarak belirlenen** ve giderek yeni bir sınıfsal içerik kazanan bir bürokrasidir.

---

(10) Ç. Keyder, **Toplumsal Tarih Çalışmaları**, Dost Yay. 1983, s. 165-166

Bürokrasi ve "milli burjuvazi"

Osmanlı İmaparatorluğunun emperyalizmle eklemlenme sürecinin, daha sonraki dönem üzerinde dolaylı da olsa belirleyici bir etkisi olan ikinci temel özgüllüğü, komprador burjuvaziyi esas olarak Rum, Ermeni ve aynı oranda olmamakla birlikte Yahudi milliyetlere üye olan kesimlerin oluşturmuş olmasıdır.[11] Çok uluslu bir imparatorluk olan Osmanlı İmparatorluğu'nda zaten geleneksel olarak ticareti ve bankerliği ellerinden bulunduran bu topluluklar, kapitalist dünya ile ilk kalıcı bağların oluşmaya başlamasından itibaren bu ilişkilerin köprü başlarını koluyaca tutmuşlardır. 19.yy'ın son çeyreğinden itibaren emperyalist ticari ve mali sömürü ağının ülkeyi kuşatmaya başlamasıyla, bu azınlıklar bir yandan emperyalist devletlerin himayesinden, diğer yandan gerektiğinde Fransız, İngiliz, İtalyan vb. tabiyetine geçip kapitülasyonlardan yararlanarak[12] bu ağın bütün kilit noktalarını ele geçirmeyi başarmışlardır. Bu ise emperyalizmle bütünleşme sürecinde Müslüman ve Türk mülk sahibi sınıfların (hatta emperyalist devletlerin himayesinden dini/etnik nedenlerle yoksun kalan Yahudi burjuvazisinin) zaman içinde statü ve güçlerini yitirmesine yol açtığı ölçüde, müslüman (Türk, Kürt, Arnavut vb.) milliyetlerle diğerleri arasında giderek artan gerginlik ve çatışmaları doğuran başlıca ekteni oluşturmuştur.

Ayrıca merkezi devlet bürokrasisiyle azınlıklara mensup komprador kesimler arasındaki ilişki de baştan beri mesafeli bir ilişkidir. Ne varki bunun nedeni ne bürokrasinin milli bir bilinci temsil etmesi ne de emperyalist sömürüye karşı olmasıdır. Esas neden, emperyalist sömürüde merkezi yapısını koruyarak aracılık konumunu elde eden ve bu doğrultuda siyasal reformlara girişen bürokrasinin, bu rolü azınlık komprador kesimleri üzerinde siyasal denetim kurarak pekiştirme eğilimidir. Oysa bu komprador kesimler emperyalist devletlerin himayesi ve kapitülasyonlar sayesinde elde ettikleri ayrıcalıkları merkezi bürokrasinin siyasal denetimi altına girerek, dolayısıyla siyasal planda milliyet temelinde oluşturdukları örgütlerden vazgeçip İttihat Terakki vb. örgütler tarafından temsil edilmeye razı olarak tehlikeye atmak istememektedirler.[13]

Gene de özellikle 1908 Devrimi'nden itibaren, yaklaşık Birinci Pay-

(11) O. Kurmuş, **Emperyalizmin Türkiye'ye Girişi**, Bilim Yay. 1977, s. 32-36 ve 212-225; F. Ahmad, **İttihatçılıktan Kemalizme**, Kaynak Yay. 1986, s. 113-173

(12) F. Ahmad a.g.e s. 119; O. Kurmuş a.g.e s. 35

(13) F. Ahmad a.g.e s. 138-139

laşım Savaşı'na kadar olan dönemde, siyasal planda İttihat Terakki partisi altında örgütlü bulunan modernist bürokrasinin azınlıklardan oluşan komprador burjuvazinin siyasal temsilini/denetimini elde etmek için epey çalıştığı söylenebilir. Hatta Müslüman milliyetlerin geri itilmesi pahasına bu yıllarda geliştirilen "Osmanlı Milliyetçiliği" ideolojisinin temelinde bu kaygının yattığını söylemek abartma olmaz.[14]

Emperyalistler arası çelişkilerin Birinci Paylaşım savaşına yol açması, zaten Balkan Savaşlarıyla alarm sinyalleri veren Osmanlı dış siyasetine ve onunla birlikte özgül "çevreleşme" tarzına son vermiştir. Savaş karşısında, bir süre yalpaladıktan sonra, kapitülasyonlardan ve Düyun'-ûUmumiye'den kurtulma imkânlarını sunar gibi görünen Almanya tarafına meyleden yönetim, zaten Balkan Savaşları'yla kopma noktasına gelen azınlık komprador burjuvazisiyle bağlarını tümüyle kesip "milli" bir burjuvazi "yaratma"ya girişecektir.

Balkan Savaşları sırasında azınlıkların tutumlarının yarattığı düş kırıklığı ortamında filizlenen ve İmparatorluğun Dünya Savaşı'na girmesiyle hızlı bir biçimde yaygınlaşan Türk Milliyetçiliği ideolojisi bu girişim için son derece uygun bir atmosfer oluşturmaktadır zaten. Özellikle savaş yıllarında hız kazanan Müslüman Türk -ve kaderini onlarla birleştiren Yahudi- tüccarlardan ve esnaftan, hatta bizzat merkezi devlet bürokrasisine mensup mülk sahibi kesimlerden "milli burjuvazi" oluşturma süreci, İttihat ve Terakki'nin önde gelen simalarının da "sermaye sıfatıyla katıldıkları ve salt İstanbul, İzmir gibi gelişkin ticaret merkezlerinde değil, partinin ulaşabildiği bütün taşra kent ve kasabalarında esas olarak ticaret ve bankacılık alanlarında anonim şirketler, kooperatifler banka ve acentelikler oluşturma furyası biçimini almıştır.[15]

Bu süreç içinde hızla gerçekleşen sermaye birikiminin başlıca üç ana kaynaktan beslendiği söylenebilir. Birinci ana kaynak, bir önceki dönemde azınlık tüccarlarına verilen devlet ihalelerinin (iaşe vb.) oldukça avantajlı koşullarda Türk tüccarlara sunulmasıdır. İkincisi savaş ve kıtlık koşullarında başdöndürücü bir servet edinme kaynağına dönüşen, yoksul halkın iliğine kadar sömürülmesiyle sonuçlansa da, İttihat Terakki hükümetleri tarafından göz yumulan spekülatif birikimdir.[16]

(14) F. Ahmad a.g.e 132-135

(15) D. Avcıoğlu, **Türkiye'nin Düzeni** Cilt 1, Bilgi yay. 1971 s. 175-180; S. Akşin, **Jön Türkler ve İttihat ve Terakki**, Gerçek yay. 1980, s. 279-284

(16) D. Avcıoğlu, a.g.e. s. 178-179; S. Akşin. a.g.e s. 284

Üçüncüsü ve savaş sonrası dönem için belirleyici öneme sahip olan kaynak ise Balkan Savaşları'ndan itibaren giderek gayrı resmi bir hükümet politikası haline gelen ve Dünya Savaşı yıllarında doruğuna ulaşan, Rum ve Ermenileri göçe zorlama yoluyla, bu kesimlerin mülk ve şirketlerini son derece ucuz fiyatlarla satın almak, hatta "icabında" bunlara ele koymak olarak özetlenebilir. İstanbul, İzmir gibi ticaret kentlerinde çoğunlukla ve şirketlerin yarı zoraki bir el değiştirmesiyle sınırlı kalan bu politika, dünya savaşı yıllarında Ermenistan devletinin kurulması olasılığı ve Yunanistan'a toprak kaptırma kaygılarının kamçısı altında İttihat ve Terakki'nin de el altından körüklediği, kimi durumda kitle kıyımlarına yol açarak Ermeni ve Rumların toprak ve servetlerine fiilen el koyma biçiminde gerçekleşmiştir.

Tam bu noktada, bu döneme ilişkin yorumlarda sıkça karşılaşılan iki temel yanılsamadan uzak durmak gerekiyor. Birincisi İttihat Terakki iktidarının bu yıllardaki "milli burjuvazi yaratma" politikasının büyüsüne kapılarak, **toplumsal bir sınıf olarak burjuvazinin** ayrıcalıklı **bir zümre olan bürokrasi** tarafından yaratıldığı sonucuna varmak biçimde formüle edilebilecek olan yanılsamadır. Bu yanılsamanın kökeninde, sermayeyi **salt nicel bir değerler toplamı**, dolayısıyla sermaye birikimini de aynı şekilde nicel değerlerin birikiminden ibaret bir olgu olarak anlamanın yattığı kanısındayım. Böyle bir anlayışın, İttihat Terakki iktidarının uyguladığı açık ve gayrı resmi politikalarla "milli köken" itibarıyla Türk olan kesimlerin elinde kısa zamanda devasa bir servet birikmesini sağlaması olgusunu bürokrasinin "milli burjuvaziyi yaratması" biçiminde tanımlaması doğal. Oysa sermaye salt bir nicel değerler toplamı olarak değil, aynı zamanda ve esas olarak -Marx'ın tanımladığı gibi- toplumsal bir kategori olarak ele alındığında durum bambaşka biçimde kavranır. Diğer bir deyişle sermaye -ve sermayeyi elinde bulunduran sınıf olarak burjuvazi- maddi üretim/dolaşım ilişkileri içinde bir **konumu** ifade eder.

Sınıf yönelimi ne olursa olsun -bürokrasi ya da herhangi bir zümre- izlediği politikalarla **bu konumun kendisini** yaratamaz; oluşumunu hızlandırıp yavaşlatabileceği ama ne olursa olsun **kendi dışında oluşan bu toplumsal konumun** sosyal, etnik vb. bileşimini değiştirebilir ancak.

İttihat Terakki iktidarı altında anılan dönemde olup biten de budur esas olarak; yani yüzyılı aşkın bir süre zarfında dünya kapitalizmi ile ilişkiler içinde esas olarak azınlıklarca oluşturulan bir konuma bürokrasinin izlediği politikalarla Türklerin de ortak edilmesi.

Bu saptama bizi ikinci yanılsamayla hesaplaşmanın eşiğine getiriyor. Bu yıllarda İttihat Terakki iktidarının politikalarıyla "yaratılan" ve TC. Devletinin kuruluş yıllarından itibaren 1950'li yıların sonlarına kadar iktidar blokunun temel bir öğesi olan "milli burjuvazi"nin başındaki "milli" ibaresi soldaki yaygın kanının aksine **bir sınıf durumunu değil etnik bir niteliği** ifade eder. Daha açık bir ifadeyle şöyle de söylenebilir: Marksist literatürde doğası gereği komprador burjuvazi ile ve emperyalist sermaye ile karşıtlık içinde tanımlanan **milli burjuvazi**den farklı olarak, İttihat Terakki iktidarının politikaları tarafından "yaratılan" "milli burjuvazi", Müslüman Türk -ve kaderini bunlarla birleştiren Yahudi- koprador burjuvazisidir esas olarak. Kuşkusuz bu burjuvazinin Ermeni ve Rumlardan farlı olarak Duyûn-u Umumiye'ye ve kapitülasyonlara karşı olduğu doğrudur. Ne var ki bir benzeri ancak Çin İmparatorluğu'nun emperyalizmin egemenliğine girişi sırasında görülebilen bu sömürü kanalları, emperyalist sömürünün kendisini değil onun son derece özgül bir biçimini ifade eder. Ülke içinde **Levantenler**le birlikte ancak **azınlık** komprador kesimlerin yararlanabildiği bir biçimi. Bunlara karşı olmak emperyalist sömürüye karşı olmak değil, onun **belli ve özgül bir biçime** karşı olmak anlamına gelir yalnızca. Nitekim, başta Alman emperyalist sermayesi olmak üzere, diğer yabancı sermaye çevreleriyle "milli" burjuvazinin ve bizzat İttihat ve Terakki iktidarının kapitülasyonların fiilen ortadan kalktığı savaş yıllarında nasıl içli dışlı olduğunu hatırlamak bile "milli" burjuvazinin komprador niteliğini anlamak için yeterlidir.[17]

"Milli Mücadele", Emperyalizm ve T.C. Devleti'nin oluşumu

Yukarıda da anıldığı gibi emperyalistler arasındaki rekabetin bir dünya savaşına yol açması Osmanlı İmparatorluğu'nun kapitalist dünya ekonomisiyle özgül eklemlenme / "çevreleşme" biçimine kesin olarak son vermiştir.Sâvaş koşullarından yararlanarak kapitülasyonların vb.nin olmadığı ve merkezi devlet yapısının korunduğu yeni bir eklemlenme biçimine geçiş olanağı da Almanya ve müttefiklerinin yenilmesiyle (bu olanak üzerine bina edilen Turan vb. yayılmacı hayallerle birlikte) tarihe karışmış oldu.

(17) Kuşkusuz. İttihat Terakkinin "Milli İktisat" projesi içinde gerçek bir milli burjuvazi yaratma özleminde olanlar da vardı. Örneğin Tekin Alp (L. Cohen) ve Ziya Gökalp'in çabaları esas olarak bu yöndeydi. Bu konuda bkz. T. Çavdar, **Türkiye'de Liberalizmin Doğuşu**, Uygarlık Yay. 1982, s. 214-242.

Merkezi Osmanlı devleti, yenilgiyle birlikte akla gelebilecek en kötü olasılıkla yüz yüze kaldı: İmparatorluk topraklarının kesin olarak elden çıkması bir yana, Anadolu topraklarının en önemli bölümünü de galip devletlerin nüfuzuna terk etmek zorunda bırakıldı. Daha da önemlisi, merkezi devlet yapısının temel direği olan ordunun silahsızlandırılması ve dağıtılması, galip emperyalist devletlerin temel taleplerinin başında geliyordu; bu ise, devletin merkezi yapısının sona ermesi ve en iyi olasılıkla Osmanlı Devleti'nin gayrı resmi sömürge haline gelmesi anlamını taşıyordu.

Ama galip emperyalist devletlerin dayattığı proje bütün bunlardan çok daha vahim bir öğe taşıyordu: Özellikle, galip devletler arasında hegemonik gücü temsil eden İngiliz yönetimi Anadolu'nun emperyalist denetim altında tutulması için Yunanistan ve derhal kurulması planlanan Ermenistan devletlerine özel bir rol veriyordu. İttihat Terakki iktidarının savaş yıllarında gayrı resmi biçimde uyguladığı göç politikasından yaralanıp Ermeni ve Rumların mülk ve servetlerine el koyarak kısa zamanda palazlanan Müslüman (Türk ve Kürt) Anadolu eşrafı (büyük toprak sahipleri, yerel tüccarlar ve ileri gelenler) için bunun anlamı açıktı: Toprak ve servetleriyle birlikte büyük olasılıkla "namus" ve canlarının da, öc alma arzusuyla yanıp tutuşan Rum ve Ermenilerin saldırılarına terk edilmesi.

Sınıf bileşimini bu kesimlerin oluşturduğu Müdafa-ı Hukuk cemiyetlerinin Anadolu'nun dört bir yanında ortaya çıkışının altında yatan saik ideolojinin sunduğu gibi "anti-emperyalist bir milli bilinç" vb. değil budur. Dahası, kısa bir süre sonra başlayacak olan "Milli Mücadele"nin hakim toplumsal tabanını oluşturacak olan bu cemiyetler Emperyalist askeri işgale bile karşı değildirler. Hatta kimi bölgelerde işgal kuvvetleri bu cemiyetlerin ileri gelenleri -büyük tüccar ve toprak sahipleri- tarafından büyük bir şatafatla karşılanmaktadırlar. Kısaca yeni koşullar altında istedikleri tek birşey vardır: Rum ve Ermenilerin geri dönmesinin engellenmesi.

Emperyalist işgal karşısında kendini yeni duruma en kolay uyarlayabilen kesim İstanbul ve İzmir büyük ticaret burjuvazisi olmuştur kuşkusuz. Savaş yıllarında ihale vb. kapabilmek için İttihat Terakki iktidarının ayrıcalıklı yöneticilerinin eteklerinden ayrılmayan bu kesimler şimdi de İngiliz, Fransız ve İtalyan işgal kuvvetlerinin çevresinden eksik olmamaktadırlar.

Merkezi devlet bürokrasisine gelince: Emperyalist işgal en çok bu kesimi yaralamıştır kuşkusuz. Milliyetçi tepkiler de en çok bu kesimden gelmektedir. Ancak bu kesimin de hiç değilse bir ilk adım olarak başlıca iki talebi Rum ve Ermenilerin geri dönmelerinin önlenmesi ile devletin merkezi yapısının ve özellikle de ordunun mevcut yapısının korunmasıdır.[19]

Ne var ki, başta Türkiye'yle doğrudan ilgili İngiliz burjuvazisinin önemli bölümünün muhalefetine rağmen İngiltere yönetimi olmak üzere galip devletlerin hükümetleri Türkiye'nin Ermenistan ve Yunanistan devletlerinin aracılığı ile denetim altında tutulması ve merkezi devlet yapısının dağıtılması konusunda hiç bir tavize yanaşmayacaklardır. Antep, Adana gibi Güney bölgelerde Fransız üniforması altında Ermenilerin kimi saldırılara girişmeleri, Ege'de de resmen Yunan işgalinin başlatılması Türkiye için bütün manevra olanaklarının ve uzlaşma umutlarının sonu anlamını taşımıştır. Bu durumda Anadolu eşrafı, belli bölgelerde büyük ticaret burjuvazisi ve merkezi devlet bürokrasinin radikal kanadı arasında bir tür ittifak, ya da daha doğrusu kader birliği temelinde "milli" bir örgütlü direniş başlatmak kaçınılmaz hale gelecektir.

Böylece "Milli Mücadele"nin ufku da daha baştan bu ittifakın ortak programının damgasını taşıyacaktır: Sivas ve Erzurum Kongrelerinin kararlarında açıkça belirtildiği ve Ankara'daki Meclis görüşmeleri sırasında M.Kemal'in de defalarca ifade ettiği gibi, mücadele hiç bir şekilde **Emperyalist devletlerin kendisini hedef almaksızın,** esas olarak "Ermenilik ve Rumluğa karşı", yani emperyalist tahakkümün yalnızca mevcut durumda öne çıkarılan belli bir projesine karşı yürütülecektir. Nitekim Ekim devriminin yaygınlaşmasının da dolaylı etkisiyle bir kez doğu cephesinde "Büyük Ermenistan" devleti oluşturma projesi işin başında saf dışı kalınca "Milli Mücadele" hemen hemen yalnızca Yunan işgaline karşı bir mücadele olarak sürmüştür; resmi ideolojinin allayıp pullayıp sunduğu gibi "yedi düvele karşı" olmak şöyle dursun, galip devletler arasında Yunan işgalini kendine karşı bir haksızlık olarak gören İtalya dışında Fransa'dan da son derece sınırlı da olsa yardım görerek yürütülmüştür. Dolayısıyla stratejik hedef esas olark İngiltere'yi, zaten "Büyük Ermenistan" projesinin fiilen ortadan kalkmasından sonra, Yunanistan'a verdiği desteği çekmeye "ikna" etmek olarak belirmiştir.

---

(18) D. Avcıoğlu, **Millî Kurtuluş Tarihi**, cilt 1, İstanbul Matbaası 1974 s. 19-30
(19) D. Avcıoğlu, **Millî...** s. 15

Ankara'da bir dönem esen "bolşeviklik" rüzgarlarına gelince: Bunun Türkiye proletaryasının ve yoksul köylülüğünün başına geçerek bu mücadeleyi gerçek bir anti-emperyalist savaşa dönüştürebilecek tek potansiyel alternatif öğe olan komünist hareketin "Milli Mücadele"ye katılması kıyımı da içeren yöntemlerle engellendikten sonra, bir yandan Sovyetler'in desteğinin sürmesini sağlamaktan, diğer yandan da dünya kapitalist pazarından kopma tehdidi oluşturarak İngiltere yönetimi üzerinde diplomatik baskı yaratmaktan başka bir anlamı yoktur.

Sonuçta İngiltere nezdinde kesin bir diplomatik başarı elde edilmesinin hemen ardından, Yunanlılara karşı verilen savaşta da nihai zaferin kazanılmasıyla, savaş boyunca ikircikli kalan İstanbul ve İzmir büyük ticaret burjuvazisinin de ittfaka bir biçimde katılımı sağlandıktan sonra (1923'te toplanan İzmir İktisat Kongresi ile bu katılım resmiyet kazanacaktır) hakim sınıfların desteğini fiilen elde eden Ankara hükümeti karşısında, hem hakim sınıflar üzerindeki nüfuzunu hem de emperyalist proje içindeki konumunu fiilen yitiren Padişaha bağlı İstanbul hükümeti içi boş bir kabuk olarak kalmıştır.

Barış görüşmelerine İstanbul hükümetinin de çağırılması Kemalist önderliğe bu sahte ikili iktidar görünümüne son vermek için elverişli bir fırsat sunacaktır; Ankara'daki Meclis Cromwell'in darbesini hatırlatan biçimde silahların gölgesi altında Cumhuriyet'i ilan edecketir. Böylece eşitsiz ve bileşik gelişimin siyasal plandaki bir tezahürü olarak, Osmanlı'dan arta kalan ülkenin İngiltere'nin hegemonik hakimiyeti altındaki Ermenistan ve Yunanistan'ın aracılığıyla gayrıresmi bir sömürge haline getirilmesi projesine karşı, yeni koşullarda eski statülerinin korunması saikiyle bir araya gelen kesimlerin oluşturduğu ve bu anlamda başlangıçta **statükocu bir nitelik taşıyan ittifak**, "Milli Mücadele" içinde yeni ve burjuva sınıf doğasına sahip bir devletin kurulmasına yol açacak bir sıçramanın zeminini oluşturmuştur. İlk adımları Müdafa-ı Hukuk cemiyetlerinin kurulmasıyla yarı kendiliğinden biçimde atılan, Erzurum ve Sivas Kongrelerinden sonra Ankara'daki Meclis'in resmen kurulmasıyla kalıcı bir kurumsal karakter kazanan merkezi devlet bürokrasisinin radikal kanadıyla Anadolu mülk sahibi sınıfları arasında ileride büyük ticaret burjuvazisini içerecek biçimde kurulan bu ittifakın temel saikinin her kesim açısından eski statünün yeniden kazanılması olması, ortak ideolojik şiarın "hilafet ve saltanatın kurtarılması" olarak belirmesini kendi içinde yeterince açıklıyor. Ne var ki, Osmanlı Devleti'nin eski ağırlığını kaybetmekle birlikte varlığını koruyan pre-kapitalist

niteliğinin cisimleştiği saray ve ona bağlı olan hükümeti fiilen **dışta bırakarak kurulan** bu statükocu ittifakın **bizzat kendisinin** fiilen **statükonun aşılması** anlamına geldiğini önemle vurgulamak gerekiyor.

Öte yandan cumhuriyetin ilanı da dahil M. Kemal önderliği tarafından gerçekleştirilen siyasal, hukuksal kültürel vb. reformların önemli bir bölümünün İttihat Terakki iktidarının uzun vadeli amaçları arasında yer aldığı bilinen bir gerçek. Bu anlamda M.Kemal öndeliğinin gerçekleştirdiği üstyapısal reformların da -hatta bizzat kendisinin de- 19.yy'ın ortalarından itibaren özgül "çevreleşme" sürecinin bir ürünü olarak merkezi devlet bürokrasinin gösterdiği burjuva moleküler dönüşümlerin bir halkası olduğu söylenebilir. Osmanlı Devleti ile TC. Devleti arasında bir süreklilik varsa bu soyut bir "devlet geleneği'nde değil merkezi devlet bürokrasisinin hem maruz kaldığı hem de yönlendirdiği üst yapıdaki burjuva dönüşüm sürecinde aranmalıdır.

Bu bağlamda son yıllarda oldukça yaygın biçimde kabul gören bir yoruma değinmek gerekiyor. Buna göre gerek Osmanlı İmparatorluğu içinde burjuva nitelikli reformları gerçekleştiren gerekse de TC. Devletinin kuruluşuna önderlik eden bürokrasinin temel saiki burjuva reformlar yapmak değil devleti kurtarmaktır. Bu saptama belli bir doğruluk payı içeriyor gerçekten. Hatta başta bu dönemin kahramanlarının anıları olmak üzere, pek çok kanıt bu dönemde hakim olan düşüncenin bu olduğunu gösteriyor. Ama, sözkonusu dönemin kendini böyle algılamış olması yukarıda geliştirmeye çalıştığım sonuçları değiştirmez. Çünkü, Marx'ın da dediği gibi:

> Nasıl ki bir kimse hakkında kendisi için taşıdığı fikre dayanılarak bir hüküm verilmezse, böyle bir altüst oluş dönemi hakkında da, bu dönemin kendi kendini değerlendirmesi gözönüne alınarak bir hükme varılamaz; tam tersine bu değerlendirmeleri maddi hayatın çelişkileriyle(...) açıklamak gerekir.[21]

Sonuç olarak, her bileşeninin eski varoluş koşullarını yeniden kazanmak gibi bir saikle oluşturduğu statükocu bir ittifak temelinde başlatılan "Milli Mücadele"nin sınıf doğası burjuva olan yeni bir devletin

(20) S. Yerasimos, **Azgelişmişlik Sürecinde Türkiye** cilt 3 Gözlem yay. 1977, s. 1229-30; S. Selek **Anadolu İhtilali** Özgün yay.5. Baskı, s. 444-452

(21) K. Marx, **Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı**, önsöz, Sol Yay. 1979, s. 26

kurulmasına yol açtığı için bir tür burjuva (ama yaygın kanının tersine, **demokratik değil kitlesiz**)[22] siyasal devrim süreci olarak tanımlanması gerekir. Ne varki bu konudaki sol Kemalist ve Stalinist mitlerin iddia ettiğinden farklı olarak; Milli Mücadele'' emperyalist sömürünün **kendisine** karşı bir anti-emperyalist mücadele olduğu için değil; galip emperyalist devletlerin -hatta kısa bir süre sonra hemen yalnız İngiltere yönetiminin dayattığı özgül bir gayrı resmi sömürge statüsüne karşı, emperyalist sermaye ile **tek tek emperyalist devletler karşısında** göreli bir siyasal bağımsızlığı olan bir **burjuva devletinin siyasal dolayımıyla** yeni bir eklemlenmeyi gerçekleştirebildiği için başarılı bir burjuva siyasal devrim anlamına gelmiştir.[23]

Kemalizm ve Bonapartizm

Yukarıda da belirtildiği gibi, özellikle azgelişmiş ülke devletleri bağlamında devletin sınıf doğası ile belli bir ulusal bir ulusal ve uluslararası konjonktürde beliren iktidar blokunun sınıf bileşimini birbirine karıştırmamak gerek. İktidar blokunun somut tahlili bize devletin sınıf doğasının değil, yürürlükteki siyasal rejimin özgül karakterinin saptanmasını sağlar. Ama siyasal rejimin karekterinin incelenmesi de , özellikle azgelişmiş ülkelerdeki sınıf mücadeleleri konjonktürlerinin özgül çizgilerinin belirlenebilmesi açısından son derece önemlidir.

Bu söylenenler Kemalist rejim söz konusu olduğunda bir kat daha önem kazanır. Çünkü TC. Devleti'nin aygıtlarının oluşumu, daha ''Milli Mücadele''nin başında cisimleşen siyasal rejimin damgasını taşımıştır doğal olarak. Daha bu yıllarda belirginleşmeye başlayan ve yeni devletin oluşumuna damgasını vuran bu rejim özgül bir **Bonapartizm** olarak tanımlanabilir.

Bonapartizm, Marksizm içinde oldukça tartışmalı bir kavram. Bu bir yana, bu kavramın içerdiği öğelerin ölçüsüzce geneleştirilmesi, Poulantzas'ın haklı olarak işaret ettiği bir sonuca götürebilir: Bonapartizm burjuva devletinin en genel çizgileriyle (görece özerklik vb.) örtüşür. Öte yandan Bonapartizmi bütün ayırdedici somut çizgileriyle tanımlamakta ısrar etmek de onun bir tahlil aracı olarak kullanılmasını engeller. Trotskiy'in dediği gibi:

---

(22) Kitlesiz devrim, çünkü, Kemalist mitler ne derse desin ''milli mücadele''ye halkın gönüllü katılımı son derece sınırlı olmuştur. B.k.z. Y.S. Tezel, **Cumhuriyet Dönemi İktisadi Tarihi**, s. 123-228

> Ama bonapartizmin **bütün** çizgilerinin tekrarını arayacak olursak Bonapartizmin geçmişte kalmış, benzersiz, tekil bir olgu olduğunu, yani genel olarak Bonapartizm diye bir şeyin olmadığını ama bir zamanlar Bonapart adında Korsika'da doğmuş bir generalin yaşadığını görürüz. (vurgu aslında)[23]

Şu halde Bonapartizm kavramı ancak bir analoji öğesi olarak yer alabilir siyasal tahlilde.

Öte yandan azgelişmiş ülkelerin tarihsel evriminde Bonapartist rejimler sıkça karşımıza çıkar. Bunun bir nedeni bu ülkelerde modern sınıfların ve sınıf fraksiyonlarının karşılıklı güçsüzlükleridir. Bunun bir sonucu olarak sınıf egemenliğinin, nicel olarak görece güçlü sömürülen sınıflar karşısında istikrarlı bir yapı kazanabilmesi, devlet aygıtının ve bürokrasinin hakim sınıflardan görece bağımsız bir hareket alanı kazanmasını gerektirir.

Ama daha önemlisi emperyalist sermaye ile yerli mülk sahibi sınıflar arasındaki ittifaklar, bu ülkelerdeki bonapartist yönetimlere üçüncü bir "ayak" daha sağlar. Gene Trotskiy'e kulak verelim:

> Sanayisi geri ülkelerde yabancı sermaye kesin bir rol oynar. **Milli** burjuvazinin ulus proletaryası karşısındaki göreli güçsüzlüğü bundan ileri gelir. Bu ise devlet iktidarının özgül koşullarını yaratır. Yönetim, yabancı sermaye ile yerli sermaye arasında, zayıf milli burjuvaziyle göreli olarak güçlü proletarya arasında gider gelir. Bu durum yönetime **sui generis** Bonapartist bir karakter kazandırır. Böylece hükümet, deyim yerindeyse sınıfların üzerinde yükselir.[24]

Kemalist bürokrasi ise hem Osmanlı İmparatorluğunun emperyalizmle eklemlenme sürecinde bürokrasinin kazandığı özgül aracılık rolünün yeni koşullardaki mirasçısı olarak, hem de "Milli Mücadele" sırasında mülk sahibi sınıfların hiç birinin diğerleri üzerinde **toparlayıcı**

(23) "Milli Mücadele"nin ilk adımından itibaren gerek Ticaret burjuvazisi gerek Kemalist Önderlik, başta İngiltere'yle olmak üzere, Tüm emperyalist ülkelerle olan ekonomik ilişkileri kaybetmemek için Ankara'daki Meclis'in kuruluşundan başlayarak azami özen göstermişlerdir. B.k.z. Tezel a.g.e s. 132-150; Ç. Keyder, **Dünya Ekonomisi İçinde Türkiye** (1923-1929) Yurt yay. 1982, s. 100-139

(24) Trotskiy, **Faşizme Karşı Mücadele**, Köz Yay. 1979, s. 349

bir hegemonik güç oluşturamamasından yararlanarak mülk sahibi sınıflar ittifakının **kurucu öğesi** rolünü üstlenmiş olarak, bir dizi azgelişmiş ülke bürokrasisinden çok daha fazla manevra imkanına sahip olmuştur. Yeni devlet aygıtının özgül bir Bonapartist rejimin gereklerine biçimlenmesi daha sonraki dönemler üzerinde bile önemli siyasal sonuçlar yaratacaktır.[26]

(25) Trotskiy, **Cahiers d'Etude et de Recherche**, 6.sayı içinde, s. 8-9

(26) Bu konuyu bir başka yazıda ele aldığım için burada tekrar etmek yerine söz konusu yazıyı anmayı yeterli görüyorum. B.k.z. 12 Eylül, **Sınıf Bilinci** 4/5. sayı s. 14-18.

Nikaragua ve Sürekli Devrim

Pınar SELİNAY

19 Temmuz 1979 tarihli muzaffer Nikaragua devrimi, tüm dünyada, devrimciler tarafından coşku ve umutla karşılandı. Uzun denge ve düşkırıklığı yıllarından sonra, (Latin Amerika'da gerilla hareketinin yenilgisi, 1968'de doruk noktasına uluşan kitlesel yükseliş dalgasının geri çekilmesi ve bu dinamiğin bir sürekli devrim taarruzuna dönüştürülememesi) bağımsız bir biçimde gerçekleşen ilk başarılı devrim olarak Nikaragua devrimi tüm uluslararası sol içinde, haklı olarak, bir umut dalgasının yükselmesine neden oldu. Tüm Orta Amerika'da, -özellikle de El Salvador'da- Nikaragua'yı, bölgedeki güçler dengesini alt üst edebilecek ve emperyalizm için geri dönülmez bir yenilgi anlamına gelebilecek başka zaferlerin de izleyebileceğine işaret eden genel bir devrimci isyanın varlığı bu umudu daha da güçlendiriyordu.

On yılı biraz aşan bir sürenin ardından bugün, solcular ve tüm dünyadaki Sandinista destekçileri, Kontra destekçilerinden Stalinist Nikaragua Sosyalist Partisi ve Nikaragua Komünist Partisi (Partido Communista de Nicaragua-PC de N)'ne (Partido Socialista Nicaragüense-PSN) kadar herkesi kapsayan emperyalizm yanlısı UNO (Union Nacional de Oposicion-Ulusal Muhalefet Birliği) önce kazandığı seçim zaferi karşısında düşkırıklığı ve kafa karışıklığı içindeler. Nasıl olur da bir halk, sürekli olarak halkın sözcülüğünü yapan ve katil Somoza diktatörlüğüne karşı bu denli kahramanca bir mücadele yürütmüş olan FSLN (Frente Sandinista de Liberacion Nacional-Sandinist Ulusal Kurtuluş Cephesi) gibi devrimci bir önderlik yerine emperyalizm yanlısı bir partiyi özgür iradesiyle seçebilir? Ne var ki, Nikaragua'nın son yıllardaki ekonomik ve toplumsal manzarasına yakından bakıldığında, demagojiden bezmiş, emperyalist saldırı karşısında bir soluk alabilme derdine düşmüş, sava-

şın yıkıma uğrattığı aç ve umutsuz bir halk görülebiliyor. Şaşkınlık ve düşkırıklığı içinde, birçoğu UNO'nun bir kurtuluş vaadi sunduğuna yanlış bir biçimde inanıyor.

Devrimin seyrini yakından izleyen biri için FSLN'nin seçim yenilgisi tam bir sürpriz olmasa gerek. Bu, olsa olsa, tartışılmaz bir yasanın mantıksal sonucudur: duraklayan bir devrim geriler. Sandinistler sosyalizmin inşasında ilerlemeyi reddederek defalarca frene basmış oldular. Sosyalizmin inşası yerine, hükümet kapitalistlere her yıl milyonlarca dolar tutarında sübvansiyonlar, teşvikler ve vergi indirimleri sağlarken, ekonominin yüzde 60'ını özel kesimin elinde bırakmayı tercih etti. Sonunda, sandinistler kapitalizmin yasalarına boyun eğerek, diğer Latin Amerika ülkelerinin burjuvazilerinin uyguladıkları kemer sıkma planlarının aynısını uygulama noktasına vardılar.

Nikaragua'da olanlar başka yerlerde de olmuştu. Burjuvaziyi mülksüzleştirme ve bir işçi devleti inşa etme konusunda ilerleme kaydedemeyen -Cezayir devrimi gibi- başka devrimler de yıldan yıla gerileyerek pek çok kazanımlarını yitirmişlerdi. Buna rağmen, tüm dünyada bir çok devrimci coşkuya kapılarak, Nikaragua'nın bir işçi devletine dönüşmesi konusunda kendi isteklerini gerçekmiş gibi değerlendirdiler. Böylece, Sandinistleri devrimi ilerletmeye çağırmak yerine , onlara, ne yaparlarsa yapsınlar, eleştirel olmayan bir destek verdiler.

Varılan noktada, son çözümlemede hâlâ üst yapısal bir gerileme olan ve Nikaragua işçi sınıfının sokaklarda yenilgiye uğratılması anlamını taşımayan bu geri adım için yas tutarak kazanılabilecek pek bir şey yok. Violeta Chamorro'nun hükümeti oldukça zayıf ve devrimin kazanımlarını tersine çevirme girişimleri kitlelerin direnişiyle karşılaşacak. Şu anda yapılması gereken en önemli şey, Nikaragua devriminden çıkan dersleri kavramaya çaba göstermek, aynı tuzaklara bir kez daha düşmemek için devrimci sürece ilişkin kendi kavrayışımızı geliştirmemizi sağlayabilecek bir muhasebe yapmaya çalışmaktır.

Bu metin bir kitap değil, bir makale olarak kaleme alındığı için, tartışmamızı yalnızca temel noktalarla sınırlamak zorundayız. Yine de, Sandinist politikanın bugünkü duruma yol açan zaaflarını anlayabilmek için, devrimin, Somoza'nın devrilmesinden bugüne uzanan gelişmesini kaba hatlarıyla sunmaya çalışacağız.

Nikaragua Devriminin Gelişmesi İktidarın Ele Geçirilmesi:

FSLN önderliğindeki Nikaragualı kitlelerin acımasız Somoza diktatörlüğüne karşı 19 Temmuz 1979'da kazandıkları zafer, kabaca aşağıdaki gibi özetlenebilecek pek çok etkene bağlanabilir: (1) Genel grev ve halk ayaklanması, (2) Koşullar olgunlaştığında kararlı davranan ve iktidarı ele geçirmek konusunda tereddüt etmeyen FSLN'in milliyetçi küçük burjuva bir önderlik olarak varlığı, ve (3) Kostarika, Panama, Venezuela ve Küba hükümetlerinin yanısıra, uluslararası sosyal demokrasinin de, Nikaragua çatışmasına burjuva-demokratik bir çözüm bulma arayışında FSLN'i mali, askeri ve diplomatik bakımdan desteklemesine yol açan elverişli uluslararası koşullar. Bunlara ek olarak, o sıralarda Kuzey Amerikan emperyalizminin kendisi, Vietnam'daki ağır yenilginin sonuçlarına ve kendisi de bölünmüş durumda olan, önemli bir kesimi Somoza'nın iktidardan uzaklaştırılmasını isteyen Nikaragua burjuvazisinin herhangi bir kitle desteği kazanabilmek için fazlasıyla geç ve kararsız davranmasına bağlı olarak, aktif askeri müdahalenin olanaksız hale geldiği bir aşama da bulunuyordu.

FSLN'in tarihine ve bileşimine bir göz atmak, yalnızca iktidarın ele geçirilmesini sağlayan dinamikleri değil, bundan sonraki dinamikleri de daha iyi kavramamızı sağlayabilir.

FSLN'in kökenleri, ülkenin uzak kesimlerinde ve dağlarda Somoza rejimine karşı gerilla savaşı veren küçük bir örgüt olduğu 1961 yılına dek uzanmakla birlikte, cephenin stratejisi, "fokocu" ve Guevaracı gerilla taktiklerine dayanan yaklaşık on yıllık bir dönemi ve bunun ardından, uzatılmış halk savaşı stratejisinin benimsenmesini de içeren pek çok önemli aşamadan geçmiştir. 1975 yılı, sonraki yılları genel ayaklanma stratejisi taraftarlarıyla şiddetli bir tartışma içinde geçiren Proleter Eğiliminin gelişmesine tanık olmuştur. Bu eğilimler arasındaki farklar, bir süre için ayrı çalışmayı tercih etmelerine neden olacak kadar derin olmakla birlikte, 1979 başlarında yeniden birleşmelerinin ardından, devrimin sonucuna damgasını vuran, herşeye hakim tek bir etken sözkonusu oldu: sınıf işbirliği politikasına bağımlılık.

1969 yılında kabul edilen "FSLN'in Tarihsel Programı" başlıklı metinde, FSLN "İşçi-köylü ittifakına ve ülkedeki tüm anti-emperyalist ve anti-oligarşik yurtsever güçlerin yakınlaşmasına dayanan devrimci bir hükümet kurma" amacını ifade etmekedir.[1] Gerçekten de bu, o zamandan beri FSLN'in politikasında belirleyici çizgi olmuştur ve olma-

ya devam etmektedir; devrimin, hem iktidarın alınmasından önceki hem de sonraki gelişmesinin kavranabilmesi için, bu çizginin bütün anlamlarıyla kavranması gerekir.

FSLN'in programını gündeme getirdiğimiz bu noktada, aynı programın ne yazık ki aynı sadakatle yerine getirilmeyen birçok başka yönüne işaret etmek yararlı olabilir. Programın talepleri arasında şunlar var: "Halkımızın geçmişte maruz kaldığı sömürü ve yoksulluğu ortadan kaldıracak bir toplumsal sistemin kurulması", "Yankee tekellerinin ya da herhangi bir başka güce ait tekellerin ülkeye dayattıkları borçların ödenmesinin reddi" ve "Orta Amerika halklarının, ulusal kurtuluşa ve emperyalist egemenliğin ya da ulusal ihanetin olmadığı yeni bir sisteme [dayanan] tek bir ülkede gerçek birliği."(2) Sandinist hükümetin yukarıdaki taleplerden her birine ilişkin olarak neler yaptığı, metnin aşağıdaki bölümlerinde açıklığa kavuşturulacak.

Altmışlar ve yetmişlerin ilk yarısı boyunca, FSLN köylülük içinde ve ikincil olarak da öğrenciler ve işçiler arasında kök salma noktasında yoğunlaşırken, 1976'dan itibaren, orta sınıfların yanı sıra Somoza taraftarı olmayan burjuvaziye de yönelen açılımlar yapmaya başladı. Bunun ilk somut adımı, "entellektüellerden, meslek sahiplerinden, papaz ve işadamlarından oluşan, amacı, geçici bir hükümet kurmak ve FSLN'in burjuva muhalefetiyle ve uluslararası çevrelerle ilişkilerini genişletmek olan" **Onikiler Grubu**'nun kurulmasıydı.(3) Büyük burjuvazi, FSLN'in alanı dışında örgütlenmek ve sonuçları bu denli riskli olabilecek bir girişimin peşine takılmamak için pek çok çaba harcadıysa da, kısmen -kenara çekilmeyi kesinlikle reddeden- diktatörlüğün inatçılığına, kısmen, ABD'nin başka ülkelerde benzer durumlarla karşılaştığı zaman yaptığı gibi, olası bir "demokratik" değişiklik yoluyla devrimin önüne geçmeyi denemektense, Somoza'yı desteklemeyi tam anlamıyla iş işten geçene dek sürmesine, ve kısmen de FSLN'in, yetmişlerin ortalarından itibaren, diktatörlük karşıtı mücadelenin meşru önderliği olarak kabul edilecek kadar kitlelerle sıkı bir biçimde kaynaşmış olmasına bağlı olarak, bunu başaramadı.

Burjuvaziye kur yapma çabalarına ek olarak FSLN, Nikaragua Komünist Partisi ve Nikaragua Sosyalist Partisi ile birlikte **MPU**'nun (Movimiento para un Pueblo Unide - Birleşik bir Halk için Hareket) oluş-

(1) "The Historic Program of the FSLN", **Sandinistas Speak**, Pathfinder Press, New York, 1982 içinde, s. 13.
(2) ibid, s. 15 ve 21.
(3) Carlos M. Vilas, **The Sandinista Revolution**, Monthly Review Press, New York, 1986, s. 135.

turulmasına da aracı oldu. Ülkedeki en büyük kitle desteğine sahip örgüt haline gelen MPU, temelini işçi ve köylülerin seferberliklerine dayandırıyordu. Bununla birlikte, 1978'in Aralık ayında, MPU Geniş Muhalefet Cephesi'nde örgütlenen burjuva muhalefetine, Somoza'nın yerini alacak bir "demokratik birlik hükümeti"ne katılma çağrısında bulundu.(4) FSLN içindeki Proleter Eğilimi bile, o ana dek işçi sınıfının bağımsızlığı için yaptığı çağrılara karşın, "Ulusal Cephe halkın hegemonyasında olduğu sürece" bu öneriyi onayladı.(5)

FSLN'in durdurulamayacağı, artık kitlelerin de sahnede boy gösterdiği, diktatörlüğün günlerinin sayılı olduğu bir kez açıkça ortaya çıkınca, Somoza yanlısı olmayan burjuvazinin, FSLN'in meşruiyetini kabullenmekten ve burjuva demokrasisini ve özel mülkiyeti koruyabilmek umuduyla FSLN'le işbirliği yapmaktan başka seçeneği kalmıyordu. Sosyalizme ya da halk iktidarına her türlü göndermeyi kaldırarak cephenin hedeflerini, diktatörlüğün yerine demokratik ve halkçı bir hükümetin geçirilmesiyle sınırlayan FSLN'in asgari programı bunu daha da kolaylaştırıyordu.(6) İşçi ve köylülerin yanısıra küçük işadamlarının, meslek sahiplerinin ve diğer ara kesimlerin de çıkarlarını korumaya ilişkin bir maddeyi içeren bu program, nüfusun daha geniş bir kesiminin desteğini çekmek üzere tasarlanmıştı. Gerçekle yüzyüze gelen burjuvazi, durumun denetimi dışına çıkmasını önleme umuduyla, FSLN'le işbirliği yapmayı seçti.

Yine de nihai zafer, bizzat kitlelerin oynadıkları rolle olanaklı hale geldi. FSLN'in de artık farkına vardığı gibi, kitlelerin katılımı olmaksızın, gerilla örgütünün iktidarı ele geçirmesi gibi bir umut söz konusu değildi. 4 Haziran günü, FSLN, işçiler ve köylüler tarafından kitlesel bir biçimde desteklenen ve dolayısıyla da ülkeyi felçleştiren genel grev çağrısını yaptı. Bu, grev komitelerinin, halk milislerinin, Sivil Savunma Komitelerinin ve diğer ikili iktidar organlarının oluşturulmasına yol açtı. Bunun sonucu olarak ortaya çıkan dinamik, FSLN'in, ABD hükümeti ve Latin Amerika burjuvazilerinin son dakika tuzaklarını engelleyerek kitleleri belirleyici bir zafere yöneltebilmesini sağladı. Somoza devletinin bütün askeri aygıtı ve baskı aygıtının yanısıra, Ulusal Muhafız Ör-

(4) Alan Benjamin, **Nicaragua-Dynamics of an Unfinished Revolution**, Walnut Publishing Co., San Francisco, 1989, s. 4.

(5) ibid, s. 4.

(6) Donald C. Hodges, **Intellectual Foundations of the Nicaraguan Revolution**, University of Texas, Austin, 1986, s. 242.

gütü de tamamen yok edildi.

Diktatörlüğün yıkılmasının hemen ardından gelen dönemde, kitleler kentlerde mahalle örgütleri kurmayı sürdürdüler ve bu örgütler hemen Sandinist Savunma Komiteleri (Comités de Defensa Sandinista - CDS) olarak resmileştirildi. Çok daha yavaş olmakla birlikte, kırsal alanda da, Kır Emekçileri Dernekleri'nin (Asociaciones de Tarabajadores Campesinos - **ATC**) oluşturulmasıyla somutlaşan bir örgütlenme süreci yaşandı. İşçiler ve küçük burjuvazi, bu örgütler dolayımıyla, Somozacıların kalıntılarını temizlemenin yanısıra gıda maddelerinin bölüşümüne, sağlığa, barınmaya, çevrenin yeniden oluşturulması ve örgütlenmesine ve eğitime ilişkin temel gereksinimlerin sağlanmasına da yönelerek devrimi savunmayı ve ilerletmeyi başardılar. Eski rejimle ilişkili tüm yöneticilerin uzaklaştırılması ve zaman zaman iş yerlerinin millileştirilmesi ve muhasebe kayıtlarının kamuya açıklanması gibi işçi denetimi öğelerinin uygulanmasına ek olarak, kayıp ücretlerin ödenmesi ve işten atılan işçilerin geri alınması gibi talepler yükselten sendikaların oluşturulmasıyla, proletarya da sahnedeki yerini aldı.

Bu çeşit süreçlerin daha sonraki evrimini, "Kitle Örgütlerinin Rolü" başlıklı bölümde ele alacağız.

Yeni Hükümetin Doğası ve İlk Adımları:

Somoza'nın devrilmesinden hemen önceki dönem boyunca, FSLN tek askeri güç olarak ortaya çıkmıştı. FSLN, hem bir orduya hem de halkın destek ve onayına sahipti; burjuvazi her ikisinden de yoksundu. Burjuvazi üretim araçlarının mülkiyetini elinde tutarken, buna dayanak olarak kullanabileceği araçlardan yoksundu. Kitleler, Somoza yılları boyunca hemen hemen hiç var olmayan bir toprak ve fabrika işgali ve sendikalaşma dinamiği başlatmışlardı. Hangi yolu seçeceğine karar vermek artık FSLN'e kalmıştı - işçi sınıfının ve kitlelerin çıkarlarına dayanan bir sosyalist toplumun inşasına yönelik bir mücadelenin başlangıcı olarak, kitlelerin devrimci seferberliklerinin sürdürülmesi ve derinleştirilmesi, ya da kitle seferberliklerini durdurmak ve yıkım halindeki kapitalist ekonomiyi yeniden inşa etmek anlamına gelecek biçimde, tam ters yönde ilerlemek. Göreceğimiz gibi, Sandinistler doğrudan bugün içinde bulundukları duruma yol açan ikinci yolu seçtiler.

Yeni Ulusal Yeniden İnşa Hükümeti Konseyi (Junta de Gobirerno de Reconstruccion Nacional - JGRN)[7] diktatörlüğün devrilmesinden

tam bir ay önce kurulmuştu ve üç Sandinist önderin yanısıra, iki seçkin burjuva önderi olan Alfonso Robelo ve Violeta Chamorro'dan oluşuyordu. Bu bileşim, FSLN'in sınıfsal uzlaşma ve ulusal birlik programını sonuna dek götürmek konusundaki kararlılığının açık bir yansımasıydı. Yeni hükümet kabinesi önemli kapitalist şahısları içeriyordu ve bakanlıkların başında yer alan 18 kişiden 15'i burjuvalardı. "Konseyin ilk önlemleri bu hükümet ittifakının bir ifadesiydi. Bir sınıf olarak burjuvaziyi güçlendirmeyi ve kısmen parçalanan burjuva devleti sağlamlaştırmayı hedefleyen bir dizi kararname çıkartıldı."(8)

Hükümet Konseyi tarafından alınan bazı önlemlere bir göz atalım:

• Bankaların millileştirilmesi, kapitalist bir ekonominin işçi denetiminde bir ekonomiye dönüşmesinde oldukça ileri ve kilit bir adımdır. Oysa Nikaragua'da, bu, bankaların tam iflas hali dolayısıyla etkisini yitirdi. Somoza ülkeyi terkederken, bankalarda ne kaldıysa hepsini götürmüştü ve bu, millileştirilen miktarın aslında Somoza'nın 1.6 milyar dolarlık muazzam dış borcundan ve bankaları yeniden açabilmek için gereken 230 milyon dolardan ibaret olduğu anlamına geliyordu. Bu önlem burjuvaziye, herhangi bir önlemin yapabileceğinden çok daha fazla soluk aldırdı ve burjuva gazetesi **La Prensa**'da alkışlandı. Çünkü pek çok şirket, diktatörlüğün düşüşüyle, hiçbir düzelme umudu olmaksızın iflas durumuna gelmişti. Bankaların millileştirilmesi bunların imdadına yetişti ve özel şirketleri yeniden inşa etme olanağını sundu.

• Hükümet yüzü aşkın uluslararası ticari bankaya 1.6 milyar dolarlık borcun ödeneceğine dair söz verdi ve şu açıklamayı yaptı: "Özel kesim tarafından imzalanan uluslararası yükümlülüklerin yerine getirilmesini kabul ederek, ülkenin uluslararası mali merkezler nezdindeki prestijini korumak için bir çaba göstermek zorunludur."(9) FSLN'in "ülkeye Yankee tekelleri ya da herhangi bir başka güce ait tekeller tarafından dayatılan borçların ödenmesinin reddi"nden yana olan tarihsel programıyla ne büyük karşıtlık!

• Bankaların millileştirilmesini, yine oldukça ilerici nitelikte bir baş-

(7) JGNR'nın İspanyoca adında "Konsey" değil "Cunta" sözcüğü vardır. Ancak, Türkçedeki kullanımından farklı olarak İspanyolca'da "cunta", askeri yönetimin yanısıra, "Konsey" ya da "kurul" anlamına da gelir. Bu yüzden, bir yanlış anlamaya yol açmamak için biz "Konsey" sözcüğünü kullandık.

(8) Benjamin, a.g.e., s. 20.

(9) ibid, s. 21.

ka önlem olan dış ticaretin millileştirilmesi izledi. Bununla birlikte, hükümet bunu millileştirmeye ilişkin gerekçelerini, başlıca tarımsal ürünlerin üreticilerinin kâr etmelerini sağlamak biçiminde açıkladı. Hükümet Konseyi tarafından yayınlanan "Nikaragua Hükümetinin Felsefesi" adlı bir broşürden alınan son derece anlamlı bir açıklamaya bir göz atalım:

> 1980 ve 1981 yıllarında, kamu mali sistemi, özel kesimin işletme sermayesi ve yatırım gereksinimlerinin %100'ünü finanse etmiştir. Bu, sözkonusu gereksinimlerin asla %70'inden fazlasını finanse etmemiş olan diktatörlüğün politikalarıyla tam bir karşıtlık oluşturmaktadır. Son iki yıl içinde özel kesimin önemli kârlar sağlamış olduğu gerçeğine karşın, bu kesimdeki üreticiler bu kârları, kendi işletme ve yatırım sermayesi gereksinimlerini karşılamak üzere kullanmaya zorlanmamışlardır. (10)

• Yeni hükümet, Somoza ve yakınlarına ait olan işletmeleri ve taşınmazları mülksüzleştirme yoluyla bir kamu kesimi yarattı. Somoza ailesine ait olanlar dışında hiçbir işletme mülksüzleştirilmedi. Ekonominin çoğu alanında özel kesimin çoğunluk olarak kalmasına bağlı olarak, ekonomi öncelikle burjuvazinin elinde kalmaya devam etti. Üstelik, hükümetin üretimi yeniden canlandırma konusundaki hevesi nedeniyle, işçilerden çok burjuvalar lehine birçok teşvik gündeme geldi. İşçilerin satın alma gücü diktatörlüğün son birkaç yılı boyunca enflasyon ve işsizlik tarafından kemirilmiş olduğu halde, Hükümet Konseyi ücret artışlarına karşı çıktı.(11)

• Devrimin ilk aylarında, hükümet halk milislerinin tasfiyesi ve düzenli bir ordu kurulması yoluyla iktidarını sağlamlaştırmaya çalıştı. Sandinist polis örgütünün oluşturulmasının yanı sıra, orduya katılmayanların silahsızlandırılması da bu sürece eşlik etti. Bu önlemler, tüm silahlı güçlerin, doğrudan halk örgütleri tarafından denetlenmeleri yerine Hükümet Konseyi'ne karşı sorumlu hale getirilmeleri yoluyla merkezileştirilmeleri konusundaki bir kararın parçasıydı.(12)Bu karar,milislere oportünist unsurların ve adi serserilerin sızdıkları yolundaki bir hükümet açıklamasıyla gerekçelendirildi.

(10) ibid, s. 21.
(11) Bu dönemdeki işçi eylemlerinin uzun bir listesi için bkz; Benjamin, a.g.e., s. 25.
(12) Vilas, a.g.e., s. 150.

Gerçekte, halkın genel olarak silahlandırılması, devrimin sürekliliğinin en iyi güvencesi olabilirdi. Hükümet köylü kitlelerini tarım reformunu kendi başlarına sürdürmeye teşvik etmiş olsaydı, bu, sözkonusu kitlelerin yalnızca Somoza'nın mülkiyetini değil, büyük özel toprakların tümünü işgal etmelerine yol açacaktı. Aynı biçimde, işçilerin Somozacı işletmelerde işleri kendi ellerine almalarına izin verilmiş olsaydı, bu örnek, burjuvaziye ve emperyalist sermayeye karşı işçi sınıfının geri kalanı tarafından izlenebilirdi. İktidarın alınmasının hemen ardından gelen dönemde yaşanan kendiliğinden toprak işgallerinin ve işçi seferberliklerinin oluşturduğu uzun listeye bir göz atıldığında açıkça görülebileceği gibi, bu yönde bir ivme olduğu kuşku götürmez. Ama ne yazık ki, hükümetin genellemek istediği şey tam da buydu.

Ulusal birliğe ve öncelikle burjuva şahsiyetlerden oluşan bir hükümete ilişkin Sandinist projeye ilişkin olan çelişkiler başlangıçtan beri mevcuttu. **Yeniden İnşa Programı**'na bağlı olarak oluşturulmuş bir ortak yasama organı olan **Devlet Konseyi**'nin bileşimi, gerçekliğe uymayan bir karşılıklı güçler ilişkisini yansıtıyordu. Burjuvazi, kendi lehine olmayan Sandinist girişimlerin ilerlemesini durdurmak için bu örgütte çoğunluğu elde etmeyi umuyordu ama FSLN, kendi hegemonyasını arttırmak için, yeni oluşturulan, dinamik kitle örgütlerinin konseyde temsil edilmelerini istiyordu. Kendi güçlerinde bir azalmayla karşı karşıya kalan JGRN'nin burjuva üyeleri Robelo ve Chamorro 1980 nisanında istifa ettiler.

Bu noktadan itibaren, burjuvazi, istediği politik iktidarı kendisine vermesi için FSLN'i manipüle edemeyeceğini farketti ve önce yalnızca propaganda, daha sonra da bildiğimiz gibi, karşı-devrime açık destek yoluyla rejime karşı çıkmaya başladı.

Karma Ekonomiye İçkin Çelişkiler:

İktidarda kaldığı süre boyunca FSLN, "karma ekonomi" olarak bilinen ve aslında, 1979'da Somoza ve kliğinden mülksüzleştirilen toprak ve işletmelere dayalı daha sınırlı bir kamu kesiminin yanısıra, güçlü bir özel kesimin korunması anlamına gelen bir ekonomik modelin uygulanması üzerinde yoğunlaştı. APP (Area de Propriedad del Pueblo - Halk Mülkiyeti Alanı) olarak bilinen kamu kesimi, toprağın %20'sini, sanayi ve ticaretin %25'ini (geleneksel ihraç ürünlerinin dış ticareti ve depolanmasından, tekstil, kimya, inşaat, makine-metal ve ulaştırma en-

düstrilerine dek her şeyi kapsamak üzere), yabancıların mülkiyetindeki altın ve gümüş madenlerini ve balıkçılık ve odun endüstrilerini kapsıyordu. Böyle bir projenin zamanla "ekonomik geriliğin üstesinden gelmesi, bağımlılığı kırması, ulusal gelirin halkın çoğunluğu lehine bölüşülmesine yönelik değişimleri teşvik etmesi" amaçlanıyordu.[13] Buna ek olarak, ekonomide devlet denetimi ve planlama için bir dizi önlem benimsendi. Burjuvazi başlıca üretim ve servet kaynaklarına egemen olmaya devam ettiği sürece kendi başlarına yetersiz kalacakları açık olmakla birlikte, bankaların ve dış ticaretin millileştirilmesi, devletin planlama ve denetleme yeteneğini geliştirmesi amaçlanan önlemlerdi. Özel üreticilerin Gayrisafi Yurtiçi Hasılanın tarımda %79'unu, imalat sanayiinde %69'unu üretmeye devam etmeleri olgusu, burjuvazinin hâlâ manevra yapmak için geniş bir alana sahip olduğu ve nitekim, uzun vadede kesinlikle kendi çıkarına olmadığını gördüğü FSLN projesiyle işbirliğini reddederek bunu yaptığı anlamına geliyordu.

Devrimin ilk yıllarında, kitlelerin yaşam standardını iyileştirmek için birçok toplumsal proje uygulandı. 1979-1981 arası, emekçi halkın, kendisini özdeşleştirdiği devrime yönelik yaygın desteği ve coşkusunun damgasını vurduğu dönem, devrimci sürecin gelişmesi ve derinleşmesi dönemiydi. Yıkım halindeki ekonomi ve olağanüstü borç veri alındığında, Sandinistlerin ekonomiyi etkili bir biçimde yeniden canlandırmayı başarmadan toplumsal hizmetleri geliştirebilmeleri nasıl mümkün olabilirdi? Bu sorunun yanıtı, hâlâ Vietnam'daki yenilgisinin gölgesini taşıyan ve tabii ki bir başka Küba'nın yaratılmasını önleme kaygısı içindeki ABD hükümetinin devrimci hükümete, burjuvazinin varlığını ve politik haklarını koruması koşuluyla yardım etmeye hazır olduğunu ilan etmesinde yatmaktadır. Başka bir deyişle, emperyalizm, yeni hükümeti müthiş bir dolar akışıyla desteklemiştir. (Yalnızca ABD, devrimin ilk üç yılında, düşük faizli borç ya da doğrudan bağış olarak 1.2 milyar dolarlık yardım yapmıştır). Buna karşılık, Nikaragua'daki kapitalist ve emperyalist mülkiyetin büyük bir çoğunluğuna dokunulmamıştır.

Burjuvazinin, tek karar mercii olamayacağını anlayınca, bu durumu protesto ederek hükümetten çekildiğini daha önce belirtmiştik. Dahası, kapitalistler, politik iktidarın kendileri olmaksızın uygulanacağını görünce, çeşitli biçimlerde sermaye kaçırmaya başladılar. Bu biçimler arasında, hükümet borçlarını dolara çevirip ülke dışına göndermek, ekili

(13) İbid, s. 153.

toprak miktarını azaltmak ve genellikle Honduras ve Kostarika'ya olmak üzere, makine ve hayvan satmak gibi yollar vardı.

Hükümetin sermaye kaçırmaya karşı çıkardığı yasalar tamamen etkisiz kalıyordu; işçiler ve köylüler, hükümetin, topraksız köylülerin topraklara el koymalarını yasallaştırmasını ve sermaye kaçıran toprak sahiplerinin mülkiyetini kamulaştırmasını talep ederek işleri kendi ellerine almaya başladılar. Aynı anda, işçiler de sermaye kaçırmalarını önlemek üzere patronları denetlemek ve muhasebe defterlerini görmek gibi işçi denetimi taleplerini gündeme getirmeye başladılar. (14)

Bu kitle seferberliklerinin gücü karşısında, hükümet, özel mülkiyete karşı başlangıçta niyetlendiğinden daha fazla önlem almak zorunda kaldı. Devrimin ikinci yıldönümünde alınan bir dizi yeni önlem, ülke dışında altı aydan fazla kalan Nikaragualıların mülkiyetlerinin yanısıra, ekilmeyen toprakların da millileştirilmelerine yol açtı. Yine de hükümet, başlangıçtaki projesine kararlılıkla sadık kaldı. Özel kesimin, "müdahale" korkusu olmadan çalışabileceği bir alanı güvence altına alabilmek için, 1980 Eylül'ünde, Sandinist hükümet, üretimi teşvik etmek için, grevlerin ve toprak işgallerinin yanısıra, "işletmelerde üretim ilişkilerini doğrudan girişimler yoluyla değiştirmeye yönelen" herhangi bir eylemin de yasaklanmasını içeren bir "ekonomik ve toplumsal olağanüstü durum" ilan etti.(15)

Ne var ki Nikaragua burjuvazisi hükümetin projesiyle işbirliğine girmektense sermaye kaçırmaya ve böylelikle de ekonominin iyileşmesini büyük ölçüde sınırlandırmaya devam etmeyi tercih etti. 1982'de Nikaragua'ya gönderilen bir Dünya Bankası ekibinin sözleriyle:

> Sanayi üretiminin düzelmesi, özel kesimin, yeterli güvencenin olmadığı koşullarda üretimi arttırma ve yatırım yapma konusundaki isteksizliği nedeniyle zorlaşmaktadır. Üretim sürecine ağırlıklı katılımı gözönüne alındığında, özel kesim yatırım kararları yoluyla ekonomik iyileşmenin hızını ve boyutlarını büyük ölçüde belirleyecektir. (16)

Devrimci hükümet, vadelerin yeniden görüşüldüğü 1985 yılına dek

(14) Benjamin, a.g.e., s. 37.

(15) Benjamin a.g.e., s. 39.

(16) Richard Harris ve Carlos M. Vilas, (der.) **Nicaragua - A Revolution Under Siege**, Zed Books, Londra, 1985, s. 50.

dış borç ödemelerini sadık bir biçimde yerine getirdi. Tercih edilen Somoza'nın borçlarını ödemek olunca, ekonomiyi yeniden inşa etmek için acilen gereken para uluslararası bankaların kasalarına akıtıldı. Bunun, bütün boyutlarıyla ve gerçek terimlerle ne anlama geldiği konusunda bir fikir edinebilmek için şu rakamlara hızla göz atabiliriz: 1980'de dış borç ödemeleri ihraç gelirlerinin %16'sından daha az bir miktarı yuttu; 1981'de bu oran %43'e, 1982'de %57'ye çıktı, 1983'e gelindiğinde dış borç ödemeleri ihraç gelirlerinin %70-90'ına denk düşüyordu!

Dışardan gelen dolar yardımına rağmen, ilk yıllarda bile ekonomi 1977'deki devrim öncesi düzeyine hiç ulaşamadı. Borç yükünün yanısıra, birçok başka etken de Nikaragua ekonomisinin batağa sürüklenmesine katkıda bulundu. Önce sel, ardından kuraklık ve Nikaragua'nın ithal ettiği petrol fiyatının yükselmesi ve ihraç ettiği kahve fiyatının düşmesi gibi uluslararası pazardaki dalgalanmalar bu etkenler arasında sayılabilir.

1981'den başlayarak, ülke, Reagan yönetiminin ilan etmeden açtığı savaşın etkileriyle uğraşmaya başladı. Nikaragua'da sosyalizmin inşasını engellemekle yetinmeyen ABD, El Salvador'da FMLN (Frente Farabundo Marti de Liberación Nacional - Farabundo Marti Ulusal Kurtuluş Cephesi) önderliğindeki kitlelerin yakın görünen zaferi konusunda kaygı duyuyordu. ABD hükümetinin, Sandinistlere karşı, çoğunluğu Somoza'nın eski Ulusal Muhafız Örgütü'nün katillerinden oluşan Kontralar dolayımıyla savaş açması, büyük ölçüde, El Salvador'da bu tür bir olasılığı önleme isteğinden kaynaklanıyordu. Kontra savaşının nedenlerini ve etkilerini bu metnin ilerleyen bölümlerinde daha geniş bir biçimde ele alacağız. Bundan bu noktada söz etmiş olmamızın nedeni, savaşın FSLN hükümetinin kendisini kurtarmayı hiçbir zaman başaramadığı ekonomik spiralin aşağı doğru dönmesine katkıda bulunan çok önemli bir etken olmasıdır.

Bununla birlikte, hepsi az ya da çok dış güçlerin dayattığı etkenler olan piyasa dalgalanmalarının, Kontra savaşının ve doğal felaketlerin etkilerinin manzaranın yalnızca bir parçasını oluşturduğunu açıkça belirtmeliyiz. Daha önce de değindiğimiz gibi, ekonominin çaresiz durumunun, büyük ölçüde, burjuvazinin Sandinist hükümetle işbirliği yapmak konusundaki isteksizliğine bağlı olduğunu yinelemeliyiz. Tek bir örneğe bakalım:

Ocak 1982'de kendilerine sunulan döviz ve fiyat teş-

viklerine rağmen, büyük pamuk burjuvazisi (teşvikleri kabul etmekle birlikte) 1982-83 döneminde, teşviklerden öncesine göre %16 oranında daha az toprak üzerinde ekim yaptı ve 1983 döneminde de aynı düzeyde kaldı; kahve ve sığır büyük burjuvazisinin tutumu da farklı değildi. Artığın kendi yönlerindeki transferine rağmen, dış pazarlara üretim yapan büyük üreticiler kendilerinden bekleneni yeterince karşılamadılar; 1983'te Nikaragua'nın ihracatı 1981'dekinden azdı.[17]

Kısacası, Sandinistler burjuva lehine ne kadar çok önlem aldılarsa da burjuvazi işbirliğini reddetme konusunda kararlı bir biçimde direndi. Böylece, FSLN'in işçi sınıfı lehine ekonomik önlemler almaktansa, tarımsal ürün ihracına dayanan burjuvaziyle bir ittifak kurma çabaları, tam anlamıyla burjuvazinin sermaye kaçırmasını sübvansiyonla desteklemek anlamına geldi. 1988 yılında, yaptıkları ihracatın %25'ine denk düşen kredi ve dolar biçimindeki teşviklerin sürekli müşterisi durumundaki bu "yurtsever üreticiler"in ülke dışına çıkardıkları miktar 1.8 milyar dolardan daha az değildi!

Kapitalizmle eşanlamlı bir sözcükten başka bir şey olmayan karma ekonominin bilançosu, on yıllık bir dönem üzerinde, emekçi halkın satın alma gücünde %70'lik bir düşüşü gösterirken, aynı süre içinde, FSLN'in kendi ifadesiyle, "özel sektörün kazançlarının astronomik" olduğuna işaret etmektedir.[18] Burjuvaziye ek olarak, kaçakçılık ve karaborsayla uğraşanlar, çok sayıda ayrıcalıklı ve yoz devlet görevlisi ve yöneticiler de FSLN yönetiminde zenginleştiler; bu arada emekçi kitleler ayda 5-10 dolara karşılık düşen ortalama gelirlerle geçinmek zorunda kaldılar.

Denetlenemeyen bir enflasyon ve çöküşe yaklaşan bir ekonomiyle karşı karşıya kalan FSLN'in iki seçeneği vardı. Bunlardan biri, planlı bir ekonominin inşasına olanak sağlayacak bir biçimde burjuvazinin tamamen mülksüzleştirilmesine yönelmekti. FSLN'in izlemeyi sürekli olarak reddettiği yol buydu. Kapitalist ekonominin sınırları içinde kalmakla eşanlamlı olan diğer seçenek, FSLN'i, tüm dünyada IMF yönetiminde uygulanan önlemlere benzer önlemleri -kemer sıkma ve kitlesel tensikat-

(17) Vilas, a.g.e., s. 232.
(18) **Barricada**, 22/7/88.

uygulama noktasına sürükledi. Aradaki fark, bu tür politikaları uygulayan hükümetlere normal olarak verilen krediden Nikaragua'nın yararlanamamasıydı.

Her iki dünyaya da oynamayı deneyen Nikaragua (kapitalist ekonomiyi hâlâ korumayı sürdürürken, emperyalizmin denetiminin karşısında ve dışında olmak), hem Küba'nınki gibi denetimli bir ekonominin avantajlarından, hem de kredi ve yardım biçimindeki emperyalist kayırmanın avantajlarından yoksun kaldı. Bir yandan, yerel burjuvaziye verdikleri sürekli ödünler Sandinistlerin işçi sınıfının ve yoksul kitlelerin yaşam düzeyini önemli ölçüde iyileştirmeye yönelik adımlar atmalarını önlerken, öte yandan ülke ekonomik ambargo ve askeri saldırılarla karşı karşıya kalıyordu.

Her iki tarafa da yaranalım derken, hiçbir tarafı memnun edemiyorlardı.

Kitle Örgütleri:

Halk Örgütleri (Organizaciones Populares - OP) Somoza'nın devrilmesinden önceki mücadele dönemi içinde ilk kez ortaya çıktılar ve ayaklanma sırasında ve hemen sonrasında son derece etkin durumdaydılar. Sandinist Savunma Komiteleri (CDS) başta olmak üzere çeşitli örgütler, gıda maddelerinin bölüştürülmesi, hasta ve yaralıların tedavisi, evsizlere ev bulunması gibi zorunlu görevleri yerine getirmekte ve devasa yeniden inşa sürecinde çok önemli bir rol oynadılar. Nikaraguali Kadınlar Derneği de (FSLN'le birlikte mücadele ederken 1970'te öldürülen ilk kadının ismiyle anılan Asociacion de Mujeres Nikaragüenses "Luisa Amanda Espinosa" - **AMNLAE**) devrimin ilk yıllarındaki okuma yazma kampanyasında ve kamu sağlığı işlerinde çok etkin bir biçimde çalıştı ve kadınlara ilişkin cinsiyetçi imgeye karşı mücadele etmek için kampanyalar yürüttü.

Yukarda sözü edilen örgütlere ek olarak, kır ve kent emekçilerinin büyük bir bölümünü bir araya getiren Kır Emekçileri Derneği (Asociacion de Trabajadores Campesinos - **ATC**) ve Sandinist İşçi Konfederasyonu (Central Sandinista de Trabajadores - **CST**) kuruldu. Devrimin ilk yıllarında, ATC tarım reformunun gerçekleştirilmesinin yanısıra, devlet çiftliklerinde üretilen artığın bölüştürülmesinde de rol oynadı.[19]

(19) Gary Ruchwanger, **People in Power**, Bergin and Garvey Publishers, Massachusetts, 1987, s. 99.

CST'ye gelince, bu örgütün ilk çabaları, Somoza rejimi sırasında sayıca az ve çok zayıf olan sendikacılar düşünüldüğünde pek de kolay bir iş olmayan, sendikal hareketin birleştirilmesini başlatma görevinde yoğunlaştı. Bunlar kitle örgütlerinin gerçekleştirmiş oldukları çok sayıda ve çeşitli görevlerin yalnızca birkaç örneği.

İktidara geldikleri sırada, FSLN önderleri halk örgütlerinin rolüyle ilgili birçok açıklama yaptılar ve "yerel taban örgütlerinin üyeleri yararına bağımsız bir biçimde faaliyet göstermeleri" ve "temsil ettikleri kesimlerin taleplerini özerk bir biçimde ifade etme yeteneğine sahip araçlar" olmaları konusunda ısrar ettiler.[20] Gary Ruchwager "yerel taban örgütlerinin, sık sık FSLN'ın projelerine ve eylemlerine yedek güç ve destek sistemi biçiminde hizmet etmelerine rağmen, partiyle ciddi anlaşmazlıklar içinde olduklarını ve kendi başlarına bağımsız aktörler olarak davrandıklarını" bildiriyor.

Karma ekonominin doğası ve FSLN'in sözde "yurtsever" burjuvaziyle iyi ilişkilerini korumak konusundaki sürekli çabaları veri alındığında, kitlelerin taleplerindeki ilerlemenin FSLN projesiyle bağdaşamayacağının açıkça ortaya çıkması yalnızca bir zaman meselesiydi. Buna bağlı olarak, zamanla, halk örgütleri, önceden kararlaştırılan FSLN politikalarını uygulamanın araçları olmaktan fazla bir anlam ifade etmeyen bir duruma gerilediler. Kendi kesimlerine ilişkin politikaların hazırlanmasına gerçekten katıldıklarında da bu genellikle, danışma niteliğinde ve öncelikle ulusal birlik, savunma ve üretim anlamına gelen genel çıkarlara ilişkin hükümet kararlarına tabi bir katılım olmaktadır.[22]

Halk örgütlerinin özerk organlardan çok, öncelikle politikanın devletten kitlelere aktarılmasının araçları olduklarına ilişkin iyi bir örnek, köylülerin kendiliğinden bir biçimde işgal ettikleri toprakların sahiplerine iade edilmesine ilişkin devlet politikasına başlangıçta muhalefet eden ATC'nin, bundan kısa bir süre sonra, CST ile birlikte üyelerine şu açıklamayı yapmak zorunda kalmasıdır: "Topraklara el koyulması ve fabrikalardaki grevler acil kullanımı kolaylaştırsa ve yaşam standardını iyileştirse de, bu tür taktiklerin savaş sonrası yeniden inşa döneminde kullanılması devrimi ciddi bir biçimde yaralayabilir."[23] Başka bir deyişle, FSLN halk örgütlerini, işçi ve köylülerin doğal anti-kapitalist eğilimle-

(20) İbid. s. 139.
(21) Harris, a.g.e., s. 94.
(22) Luis Serra, "Entre Base et Pouvoir", **Inprecor**, sayı 286, 17 Nisan 1989, s. 24.
(23) Ruchwanger, s. 140.

rini kırmakta ve karma ekonominin sınırları içinde kalmaya zorlamakta kullanmıştır.

Garry Ruchwager, **İktidardaki Halk** adlı kitabında, Sandinist İşçi Federasyonu'nun (CST) ana işlevini çok aydınlatıcı bir biçimde özetler:

> 1981 ve 1982 yıllarında Nikaragua'nın ekonomik krizi derinleştiğinde, CST dikkatini üretimin arttırılmasında ve FSLN'in "devrimci kemer sıkma" talebinin karşılanmasında yoğunlaştırdı. CST, yüksek üretkenliğin ve kemer sıkmanın kabulünün fabrika sahibinin çıkarına hizmet etmediği, bunun, uzun vadede, bir bütün olarak işçi sınıfının çıkarına olacağı konusunda işçileri ikna etmeye çalıştı. (24)

Sözkonusu "devrimci kemer sıkma" hiç de kısa vadeli bir politika değildi; kısa sürede, hükümetin işçilere yaptığı ve bıktırana dek yinelenen devrim adına özveride bulunma çağrılarının kilit teması haline geldi. Gerçekten kitleler, Kontra savaşının ve emperyalist ticaret ambargosunun neden olduğu olağanüstü zorluklar karşısında kahramanca özverilerde bulundularsa da, özellikle de zaman, Nikaragua işçi sınıfına, ne burjuvazinin ne de yüksek düzeydeki devlet görevlilerinin aynı özverilerde bulunduğunu ve bunların, aslında, nüfusun geri kalan kesiminden esirgenen bazı ayrıcalıklardan çok daha fazlasına sahip olduklarını kaba bir biçimde gösterdiğinde, söz konusu özverilerin de bir sınırı olduğu ortaya çıktı.

Bir başka açıklayıcı olgu da, halk örgütleri önderlerinin önemli bir bölümünün FSLN üyeleri olmalarıdır. Aynı oldukları varsayılan iki örgüte birden katılıma içkin olan çıkar çatışması, halk örgütlerinin gelişmesini ve çoğulculuğunu zorlaştırırken, Sandinist olmayan kesimleri kendine çekme kapasitesini de azalttı. Sonunda, halk örgütleri içinde tartışma ve karar alma ortamının bağımsız gelişmesi yerine, kararlar halk örgütlerinde çalışan bu cephe yoldaşlarının dolayımıyla yukardan dayatılmaya başlandı.(25)

Ayaklanma sırasında ve hemen sonrasında o denli yaşamsal bir rol oynamış olan çok sayıdaki ve yaygın CDS örgütleri, kısa süre içinde güç suiistimaline ve kişisel çatışmalara bağlı sorunlar yaşamaya başladılar. Bu örgütler, zamanla dikey çalışma yöntemlerine ve taban demokrasisi-

(24) ibid., s. 247.
(25) Serra, a.g.e., s. 25.

nin yokluğuna bağlı olarak, hemen hemen hiç halk desteğine sahip olmayan boş kabuklar haline gelerek yozlaştılar.

Son on yıl içinde, AMNLAE birçok değişim yaşadı, ama yine de kadınlar hâlâ büyük ölçüde geleneksel rollerine hapsolmuş durumdalar. Bunun nedeni, örgütün öncelikle ulusal yeniden inşa ve üretim konularıyla ve kadınların bu alanlardaki rolleriyle ilgilenmesi, toplumda son derece derin bir biçimde kök salmış olan geleneksel maşizme meydan okumayı gerektiren kürtaj ve ev içi şiddet gibi özgül kadın sorunlarıyla çok daha az uğraşmış olmasıdır. Seksenli yıllar boyunca, yasadışı kürtaj yoluyla her yıl ölen kadın sayısının, Kontralara karşı mücadele içinde öldürülen kadınların sayısından daha yüksek olması üzücü ama aydınlatıcı bir olgudur.

10 yıllık FSLN yönetimi boyunca, ATC ve CTS emekçileri birçok kez, hükümetten taleplerini dile getirmek üzere örgütlendiler. Bazı durumlarda kazandılar da. Ama daha çok, burjuvazinin taleplerinin yıllar boyunca azalmak yerine arttığını ve kendi taleplerinin "karma ekonomi"nin gereklerine tabi kılındığını gördüler. Sonuç olarak, yukarda sorulan sorulara yanıt vermek üzere, durumu şöyle özetleyebiliriz: "Sözkonusu olan, işçi denetimi yerine, tabandan gelen seslere pek az dikkat gösteren kökleşmiş bir bürokrasisinin denetimidir. Böyle bir politika emekçilerin katılımını üretimi arttırma güdüsüne tabi kılmaktadır."(26)

Açıktır ki, hiç kimse üretim artışının devrimin bekâsı için taşıdığı anlamı yadsımayacaktır. Sorun, işçilere dayatılan kemer sıkma planlarına, her zaman, tarımsal ürün ihracatçılarına verilen ve giderek artan ödünlerin eşlik ediyor olmasında yatmaktadır. 1989'da, geleneksel ihracatçılar, Sandinist kumandanlar ve yüksek bürokratlar, -pekçok ayrıcalıklarından yalnızca birkaçını anmak gerekirse- yeni **air-condition**'lı arabalar kullanırlarken ve pahalı Amerikan mallarının yalnızca dolarla satın alınabildiği dolar-mağazalarından alışveriş ederlerken, işçilerin çoğunluğu ayda yaklaşık 4 dolar kazanıyorlardı.

Nikaragua'da Tarım Devrimi:

FSLN'in başlangıç projesi, Somoza ve yakınlarının mülklerini millileştirme ve bu toprakları devlet çiftliklerine dönüştürme çağrısı yapıyordu. Ekilebilir toprakların %20'sini oluşturan bu topraklar dışında,

(26) Benjamin, a.g.e., s. 92.

FSLN'in yurtsever olarak tanımladığı diğer büyük toprak sahiplerine ait mülkiyetin tek bir metre karesine bile dokunulmayacaktı. Bu önlemin tümüyle yetersiz olduğu gerçeği, toprağa susamış binlerce köylünün kendiliğinden bir biçimde birçok büyük toprak mülkünü işgal etmeleri ve zaferin ardından kendilerine verileceğini varsaydıkları toprağı talep etmeleri olgusuyla kanıtlandı. Sandinistlerin, özel kesimin büyük ölçüde korunması anlamına gelen karma ekonomiye sarsılmaz bağlılıklarına ve büyük toprak sahiplerine iyiniyetlerini kanıtlama ve onların desteğini kazanma konusundaki sürekli isteklerine bağlı olarak, FSLN hemen köylülere bu toprakları gerçek sahiplerine geri vermelerini söylemeye başladı. Bunun sonucunda ortaya çıkan hoşnutsuzluk, özellikle kuzey ve güney sınır bölgelerindeki birçok köylünün Kontralara katılarak devlete karşı mücadele etmeye başlamalarının temel nedenini oluşturdu.

Çok sayıda büyük toprak sahibinin sermaye kaçırması, 1980-81 yıllarında daha da büyük kitle seferberliklerine ve topraklara el koyma olaylarına yol açtı. Hükümet bu baskıya, sermaye kaçıranların toprağının ve altı aydan fazla terkedilen mülkiyetin, kapasitesinin altında kullanılan toprakların ve Kontralara ait tüm toprakların kamulaştırılması çağrısını içeren, 19 Temmuz 1981 tarihli Toprak Reformu Yasasını çıkararak karşılık verdi. Önceden terkedilmemiş olan ve kamulaştırılan tüm topraklar uzun vadeli olarak sigortalandı.

Bu ikinci yasanın çıkarılmasından sonra bile, birçok büyük toprak mülkü dokunulmadan kalırken ve işçileri her zamanki gibi acımasızca sömürmeyi sürdürürken, on binlerce köylü ailesi topraksız kaldı.

Tarımsal üretime ilişkin şu istatistikler çok aydınlatıcı: 1983'te Gayrisafi Yurtiçi Hasılanın %24.75'i devlet kesiminden, %42.41'i küçük ve orta köylülerden ve %32.38'ü büyük kapitalistlerden geldi.

1986 yılının Kasım ayında toprağın dağılımı şöyleydi: Tüm ekilebilir toprakların %22'si büyük özel üreticilere, %30'u orta özel üreticilere, %9'u küçük özel üreticilere, %21'i kooperatiflere, %13'ü devlet çiftliklerine, %5'i savaş bölgelerine aitti.[27]

Kitlelerin baskısıyla, hükümet 1984 - 85 yılları boyunca, aslında daha önceki yıllarda köylülerin işgal ettikleri toprakların durumunun yasallaştırılmasından fazla bir anlam taşımayan binlerce toprak tapusu

(27) Benjamin, a.g.e., s. 82.

vermeye devam etti. Bununla birlikte, bu dönemde paylaştırılan topraklar, Somoza'dan kamulaştırılan topraklarla oluşturulan devlet mülkiyeti alanından ayrıldı; hükümet orta ya da büyük toprak sahiplerinin topraklarını kamulaştırmama ilkesine sıkı bir biçimde bağlıydı.

1986'da, sürekli toprak talebine yanıt olarak, 1981 Tarım Reformu Yasası iyileştirildi. Yeni yasaya göre, genişliği ne olursa olsun, ekilmeyen tüm topraklar kamulaştırılabiliyordu ve ilk kez olarak, yasa devlete, "kamusal zorunluluk" durumunda etkili ve büyük kapitalist toprak sahiplerine alt mülkü kamulaştırma izni veriyordu. Bu kararnamenin ardından, büyük kapitalist üreticilerine ait toprağın yine pek az bir bölümüne el konmasına rağmen, 200.000 akr toprak köylü aileler arasında paylaştırıldı. Gerçekte, yeniden paylaştırılan toprağın yarısı "üretken olmayan" devlet çiftliklerine ait topraktan oluşuyordu ve bunun sonucunda, binlerce tarım emekçisi işlerini bırakmak zorunda kalarak seyyar satıcılık yapmaya ya da serbest çalışmaya başladı.

tarıma ilişkin olarak 1986 sonrasında alınan önlemler, esas olarak, FSLN'in her şeyden çok Nikaragualı kapitalistlerle yaptığı toplumsal sözleşmeye bağlı olduğunu bir kez daha onaylamayı amaçlıyordu. Hepsi, köylülerin, çiftlik işçilerinin ve bu kesimlere ait sendikaların güçlü muhalefetiyle karşılaşan bu önlemlere şöyle birkaç örnek verilebilir: Tarımsal ürün ihracatına yönelik büyük üreticilerin, üretimi arttırmalarını sağlamak için bir teşvik olarak, devlet bankasına olan eski borçlarında indirim yapma kararı, yeni tarımsal borçların faiz oranlarının düşürülmesi ve bazı devlet çiftliklerinin özel mülk sahiplerine geri verilmesi. Bu arada, Başkan Daniel Ortega da kırsal alanın çeşitli kesimlerinde toprağa el koyan köylülerle ilgili olarak şu açıklamayı yaptı: "Bunlar yasa dışı hareketlerdir ve bunu hoşgöremeyiz. Hükümet yasaya uyulmasını güvence altına almayı vaat eder. Bu tür toprak işgalleri yalnızca üretimin düzenini bozar. Emri vaki el koyma olaylarını kabulleńmeyeceğiz."[28]

Bugün hâlâ yakıcı bir biçimde süren toprağa susamışlık, son seçimlerde bu kadar çok sayıda Nikaragualının yanılsamalarından kurtularak oylarını FSLN'e vermemelerine katkıda bulunan temel bir etkendir. Aslında, aynı anda hem bütün köylüleri hem de büyük toprak sahiplerini ve tarımsal ürün ihraç eden kapitalistleri tatmin edebilecek

(28) Benjamin, a.g.e., s. 87.

bir toprak bölüştürme sistemini düzenlemek konusunda, değil FSLN, en hünerli sihirbaz bile oldukça zorlanırdı.

FSLN ve İşçi Sınıfı:

FSLN, ayaklanmanın ardından, işçi katılımının ve sendikal özerkliğin önemine sık sık göndermede bulunan birçok bildirge yayınladı. Oysa bu bildirgelere daha yakından bakıldığında, "sendikaların talepte bulunma özerkliğinin... daha geniş kapsamlı devrimci projenin stratejik çıkarlarına tabi kılınması gerektiği" görülür.(29) Yine ağır basan, ulusal birlik ve üretimdir. Devrimci Nikaragua'da işçi sınıfı üzerine geniş çalışmalar yapan Carlos Vilas halk katılımı konusunda şunları söylemektedir:

> Üretime katılım çok geniş kapsamlı olarak tanımlanmıştı ve üretim artışı ve üretkenliği, gönüllü çalışma ve yarışmayı, makine ve araçları sabotaja karşı korumayı, işletmelerde sermaye kaçırılmasını önlemeyi, Çalışma Yasası'nın iş güvenliği ve işçi sağlığına ilişkin önlemlerin yerine getirilmesini, APP'nin (Halk Mülkiyeti Alanı-Area de Propiedad Popular) güçlendirilmesini ve üretimin felçleşmesinin önlenmesini içeriyordu.
>
> Başka bir deyişle, katılım, işçilerin istihdam edildikleri işletmelerde alınan ekonomik kararlara etkin bir biçimde katılmalarından çok, geniş ölçüde, özel şirket sahiplerinin gözetilmesi ve tek başına üretim görevlerine katılım işlevinin terimleriyle, üretime göre tanımlanmıştı. Öte yandan, devletin dönüştürülmesine sendikal katılım, işçilerin gereksinimlerini, bakış açılarını, tavsiyelerini ve eleştirilerini devlet bürolarına bildirecek temsilcilerin seçilmesine ilişkin bir katılım olarak nitelenmişti. Ayrıca bu temsilcilerden, Ekonomiyi Yeniden Canlandırma Planı'nın uygulanmasını izlemeleri de bekleniyordu: Bürokratizmle, savurganlıkla, zimmetine para geçirme olaylarıyla ve gevşeklikle mücadele etmek; APP içinde otoriter işçi-patron ilişkilerini ortadan kaldırmak; sermaye kaçırma olaylarından ve

(29) Vilas, a.g.e., s. 183.

Çalışma Yasası ihlâllerinden devleti haberdar etmek.

Tüm zorluklara rağmen, Nikaragua işçi sınıfının devrimi kahramanca savunduğu kuşku götürmez. İşçiler, bazılarının Kontralara karşı savaşmalarının yanısıra, sayısız gönüllü işgününü kabul ettiler, yarım ücret için tam gün çalıştılar, Kontralara karşı savaşmaya giden yoldaşların yerini doldurmak için olağanüstü çabalar harcadılar, yedek parçası bulunamayan makinelerin yaptığı işi yapabilmek için çeşitli yollar icat ettiler ve üretimi mümkün olduğu kadar arttırdılar. Yine de açlık ve hastalık yayılmakla kalmadı, zamanla bürokrasi ve çürüme öylesine güç kazandı ki, giderek daha çok sayıda işçi bunca özveriyi kimin adına yaptığını kendi kendine sorar oldu.

1980'lerin ikinci yarısında, ekonomik durum aşırı derecede kötülemişti. Sandinist hükümetin yanıtı, Uluslararası Para Fonu'ndan destek alan diğer Latin Amerika ülkelerinde uygulananlara benzeyen ve başka şeylerin yanı sıra, çok sayıda tensikat, petrol, su ve elektrik fiyatlarında artış, kordobanın devalüasyonu ve ücretlerin dondurulması anlamına gelen bir dizi ekonomik önlemi uygulamaya koymak oldu. Tüm bu önlemlere rağmen, enflasyon yükselmeye devam etti ve 1988 yılı sonunda %25.000'e ulaştı. Bu önlemlerin sonuçları, **International Viewpoint** adlı dergide şöyle özetleniyor: Sandinist hükümetin enflasyonu denetim altına alma girişimleri, işsizlikte artış, nüfusun en yoksul kesimlerinin yaşam standardında bir düşüş ve devrimin okuma-yazma, çocuk ölümleri gibi toplumsal politikaya ilişkin bazı kazanımlarında bir gerileme ile sonuçlandı."(30)

Ekonominin berbat durumu ve sefil yaşam koşulları, özellikle 1988'den itibaren, emekçilerin direnişlerinin yükselmesine yol açtı. İnşaat ve otomobil tamiri kesimlerinde gündeme gelen ve her ikisi de Sandinist olmayan sendikaların önderliğinde gerçekleşen işçi grevleri yasa dışı ilan edildi ve grevciler işten atıldı. Bununla birlikte, grev dalgası kentlerin yanısıra kırsal alanlara da yayıldı ve ücretlerdeki düşüşü ödünlemeye çalışan kısmi bir çaba olarak fasulye, pirinç ve şeker dağıtılması, işçilerin uzun yıllar süren mücadelelerinden sonra San Antonio Şeker Rafinerisi'nin kamulaştırılması (kamulaştırıldığında, rafineri, sahiplerinin kasıtlı kötü yönetimi nedeniyle neredeyse bir harabe halinde olsa da) gibi birçok küçük ödün bu grevler sayesinde kopartıldı.

(30) **International Viewpoint**, sayı 170, 2 Ekim, 1989, s. 19.

İşçilerin hoşnutsuzluğu ve grev dalgası, FSLN'in ve CTS sendika bürokrasisinin şiddetli muhalefetiyle karşılaştı. Sandinist grev kırıcıların grevcilere ve Sandinist olmayan sendikaların önderlerine saldırdıkları birçok olay yaşandı.(31) Grevler emperyalizmin ve sağ kanat muhalefetin oyunu olarak öfkeyle yadsındı ve grevcilere yönelik saldırılar, sağ kanat sendikaların koalisyonu CPT tarafından yönlendirildikleri gerekçesiyle hükümet tarafından haklı gösterildi.

Bazı yerlerde ise, olağanüstü ekonomik önlemlerin sonucunda gelirlerin düşmesinden en çok proletaryanın ve diğer ücretlilerin zarar gördükleri Sandinistler tarafından kolaylıkla kabul edildi. Nereden bakılırsa bakılsın, grevcilerin haklı taleplerine karşı fiziksel baskı ve eziyet kullanılmasının hiçbir geçerli açıklaması olamaz. Bazı grevlerin önderliğinin açıkça karşı devrimci olduğu kuşkusuz doğrudur, ama bu, işçi taleplerinin meşruiyetini yadsıma nedeni olamaz.

Sandinistlerin prestij kaybetmeleri ve sağın yükselişinin buna eşlik etmesi, burjuvaziye verilen ödünlerle geçen ve ülkeyi bugünkü yıkım durumuna getiren on yılın mantıksal sonucundan başka bir şey değildir. Bu çizginin herhangi bir anında burjuvazi mülksüzleştirilmiş olsaydı, ekonomi üzerindeki gücünü de kaybetmiş olacaktı ve bu, işçi taleplerinin pek çoğunun karşılanmasını sağlayacaktı. İşçiler üzerindeki baskı, karşı devrimin eline mümkün olan en iyi kozu vermektedir. Çünkü işçilerin kafa karışıklığını ve bugün artık baştan aşağı çürümüş olan bürokrasiye karşı nefretlerini arttırmaktadır. **Correo International** bürokrasinin büyümesini şöyle özetler:

> 1979'dan günümüze dek, devlet görevlilerinden, müdürlerden, patronlardan, teknisyenlerden ve işçi önderleriyle karşılıklı anlaşma içinde fabrikaları ve plantasyonları denetleyip yöneten APP işletmelerine bağlı yöneticilerden oluşan bir tabakanın büyümesine ve gelişmesine tanık olundu. Hepsi aktif FSLN militanları olan müdürler, personel yöneticileri ve patronlar, aynı zamanda yerel Sandinist taban örgütlerinin de önderleri ve sekreterleridir. Gerçekten de bunlar, çürümenin, arkadaş kayırmanın, gönüllü iş değişikliklerine uymayan işçilere uygulanan yaptırımların, politik baskının, gerçekçi olmayan üretim hedeflerinin, işten çıkarma ve

(31) **Correo Internacional**, sayı 38, Şubat 1989.

> işçilere karşı uygulanan cezaların cisimleşmiş halini temsil ederler. Sendika bürokrasisi, devlet ve özel işletmelerle karşılıklı anlaşma içinde hareket etmekte, işçilerinkinden çok bunların çıkarlarını savunmaktadır.(32)

Bunlara bağlı olarak, bürokrasiye karşı artan öfke ve Sandinistlerin, işçilerin ve halk kitlelerinin yaşam standardını yükseltme konusundaki başarısızlıklarından kaynaklanan hoşnutsuzluk, rejim ile Nikaragua halkı arasındaki mesafenin gittikçe daha da açılmasına yol açmıştır. Artan işçi seferberlikleri, yurtsever askeri hizmete (genç erkeklerin Kontralara karşı savaşma zorunluluğu - burjuva gençlerin genellikle kurtulmayı becerdikleri bir zorunluluk) karşı direnişin büyümesi, ve Sandinist kitle örgütlerinin krizi, FSLN'in son seçimlerdeki yenilgisiyle nihai olarak ortaya çıkan bu hoşnutsuzluğun çeşitli göstergeleridir.

Kontra Savaşı ve Bölgesel Barış Anlaşmaları:

Nikaragua hükümeti burjuvazinin mülksüzleştirilmesinde ve bir işçi devletinin inşasında, örneğin, Küba'nın yaptığı gibi, hiçbir zaman sonuna dek gitmediyse de, ABD hükümetinin doğrudan politik denetiminin dışında kalması nedeniyle, bu hükümet için sürekli bir endişe kaynağı olmuştur. Bu, ABD Nikaragua'ya ekonomik baskı uygulayabildiği halde, ülkenin politik durumunun, ABD'nin kuklasından başka bir şey olmayan hükümetlere sahip diğer bölge ülkelerinkinden tamamen farklı olduğu anlamına gelir. Nikaragua bölgesel askeri toplantılara katılmamakta, ordusu ise Pentagon tarafından eğitilmemekte ve bu kuruluştan yardım almamaktadır. Başka bir deyişle, bu ülke dünya emperyalizminin disiplinine uymamaktadır ve bu olgu ABD'nin saldırı hedefi haline gelmesi için tek başına yeterlidir.

Kontra savaşı ya da karşı-devrimci savaş, 1981 yılında, sınır komşusu Honduras'ta üslenen Somoza'nın eski muhafızları tarafından, ABD'nin yardımıyla başlatıldı. Nikaragua topraklarının hiçbir bölümünde asla denetimi ele geçiremeyen ve halk desteği kazanamayan Kontralar, Managua hükümeti için hiçbir zaman ciddi bir askeri tehdit oluşturmadıkları halde, büyük bir ekonomik zarara ve binlerce ölüme yol açmayı başardılar. Aslında, Kontra savaşının esas amacı da, devrimi yıpratacak ve devrime verilen halk desteğini kemirecek bir ekonomik çö-

(32) ibid., s. 9.

küşe yol açmaktı. Bu, diğerlerinin yanısıra, Reagan ve Kissinger tarafından da defalarca açık bir biçimde ifade edilmiştir. Kissinger karşı-devrimci savaşı destekleme taktiğini şöyle açıklamıştır: "Hiçbir hükümet, ne kadar süreceği belli olmayan bir çatışmanın biriken ağırlığını kaldıramaz."(33) Bu ışık altında bakıldığında, çeşitli bölgesel "barış" anlaşmaları - Contadora, Arias ve Tela madalyonun öbür yüzü olarak görülebilir. Başka bir deyişle, görüşmeler saldırının başka araçlarla sürdürülmesidir.

1980'lerin ikinci yarısında, Sandinist ordunun, işçilerin ve köylülerin özverileri ve kahramanlıkları sayesinde Kontralar askeri yenilgiye uğratılmıştı. Bu zaferin kazanılmasında iki belirleyici etken rol oynadı -1985'ten itibaren köylülere toprak dağıtılması ve Atlantik kıyısındaki yerli halka yönelik politikada değişiklik. Çünkü, bir yandan, devrimci hükümetten bekledikleri toprağı alamayınca acı bir düş kırıklığı yaşayan köylülerin belli bir kesimi, öte yandan da, kendi kaderini tayin etme talepleri Sandinistler tarafından yadsınan Miskita ve Rama halkları, devrimin ilk yıllarında Kontraların safına geçmişlerdi. Ama bir kez bu talepler karşılanınca, her iki kesim de desteklerini hükümete çevirerek karşı-devrimi önemli ölçüde zayıflatmış oldular.

Kontraların yenilgisi, ABD emperyalizminin, ülkenin bağımsızlığını tasfiye etmeyi amaçlayan politik görüşmelere daha fazla önem vermesine yol açtı. Öte yandan, Sandinist hükümet, işçilerin ve yoksulların yaşam koşullarını iyileştirmek için Kontaralar karşısındaki zaferinden yararlanacağı yerde, burjuva tarımsal ürün ihracatçılarına, kentlerdeki ve kırsal alandaki ücretli ve yoksulların zararına ayrıcalıklar tanıyan yeni ekonomik önlemler uygulayarak, burjuvaziye ve emperyalizme daha da çok ödünler verdi. Aynı şekilde, Esquipulas - beş Orta Amerika ülkesi başkanı tarafından Ağustos 1987'de imzalanan anlaşmalar-çerçevesinde, Sandinistler sağ kanat muhalefete daha da büyük ödünler verdiler ve bu da kuşkusuz, muhalefetin sonraki seçim zaferini kolaylaştırdı.

Tela anlaşmalarını, 1989 Aralığında imzalanan ve FSLN'i iktidardan uzaklaştırıp yerine pro-emperyalist bir hükümet kurmayı hedefleyen bir dizi girişimin sonuncusu olan San Isıdro anlaşmaları izledi. Her ikisi de devrimi zayıflatmış olan Contradora ve Arias Planları bu anlaşmalardan önce gündeme gelmişti. Kontralar askeri bakımdan yenilgiye uğratılmış olsalar da, hâlâ zarar vermeye ve ölümlere yol açmaya devam

(33) **Correo Internacional**, sayı 23., s. 9.

ederek Managua hükümetinin başını ağrıtmayı sürdürdüler ve burjuva muhalefeti için kaldıraç hizmeti gördüler. İşte, Sandinistler, bütün bunlardan ve ABD'nin ekonomik ambargosundan biraz soluk alabilmek umuduyla, devrimin Orta Amerika'da yayılmasının önüne set çekmeyi uman bölgesel hükümet başkanları tarafından hazırlanan bir dizi diyaloğa girdi.

Contadora Planı, 1984 yılında, Meksika, Kolombiya, Venezuela ve Panama devletlerinin başkanları tarafından hazırlandı. Özgül olarak Salvador gerillalarına Nikaragua desteğini yasaklayan 21 maddesiyle bu plan bir barış planı olarak sunuldu. Contadora, başkalarının yanısıra, İkinci Enternasyonal'in, Latin Amerika burjuvazilerinin, Sovyetler Birliği'nin, Pinochet'nin ve Fidel Castro'nun da uluslararası desteğini aldı. Bununla birlikte, Nikaragua hükümeti bu planın altına imza atmaya gönüllü tek hükümet oldu. Bir yıl sonra, bu kez Reagan yönetiminin de desteğiyle, planın yeni bir versiyonu gündeme getirildi. Bu yeni versiyona göre, Sandinistler silahlarını bırakıp Kontralarla doğrudan görüşmelere başlamak durumundaydılar. Bu kez imzalamayı reddeden Sandinistler oldu. Nikaragua İçişleri Bakanı Thomas Borges şu açıklamayı yaptı: "Onlarla [Kontralarla] konuşmak, onlara sahip olmadıkları bir meşruiyet vermek ve onları politik bir güç olarak tanımak anlamına gelir... Bir diyaloğa razı olursak, bu, Ulusal Muhafız'ın dönüşüne razı olmak demektir. Bu da sonunda devrimci iktidarı, halkın iktidarını geri vermeye yol açacak bir dizi ödünün başlangıcı olur."(34)

Tartışılmaz meşruiyetine rağmen, Sandinistlerin devrimi görüşmeler yoluyla teslim etmeyi reddetmeleri, İkinci Enternasyonal'den çeşitli Avrupa burjuvazilerine dek tüm uluslararası karşı-devrimci güçlerin ve bu arada uluslararası pro-Moskova Stalinist hareketin saldırılarına hedef olmalarına yol açtı. 1986'da tüm Avrupa ve Latin Amerika hükümetleri Nikaragua'ya yardımı kestiler. Buna ek olarak, Sovyetler Birliği, Gorbaçov'un emperyalizmle global işbirliği politikası çerçevesindeki "bölgesel çatışmaları çözüme ulaştırma" politikasının bir parçası olarak, Nikaragua'ya sağladığı petrol miktarını önemli ölçüde azalttı.

Her türlü uluslararası destekten yoksun kalan Nikaragua gittikçe daha da yalıtılmış bir konuma düştü. Ekonomik durum kötüleşmeye devam etti ve burjuvazi kendine ait olarak görmediği bir hükümetle işbirliğini reddetme konusundaki kararlılığını sürdürdü. Üretimi sabote ede-

(34) Benjamin, a.g.e., 108.

rek, spekülasyona girişerek, karaborsayı başlatarak ve Kontraları finanse ederek, Sandinistleri boyun eğmeye zorlamak için, Kontraların rolünü iç cephede tamamladı. Bu arada, 1985'ten itibaren, işçi ve köylü seferberlikleri daha militan ve içerik bakımından daha anti-kapitalist bir nitelik taşımaya başladılar. Ne var ki, Sandinistler de karma ekonomiyi ve ulusal birliği koruma niyetlerini aynı kararlılıkla sürdürdüler.

Böylece, kapitalist üretimin ve derin ekonomik krizin gerekleri 1987 Ağustos'unda Sandinistleri Esquipulos Anlaşmalarını imzalamaya sürükledi. Bu anlaşmaların diğer imzacıları Honduras, Guatemala, Kostarika ve El Salvador başkanlarıydı. Esquipulas Anlaşmaları Sandinistlerin önceki konumlarına göre önemli bir geri adımı temsil ediyordu, çünkü bu anlaşmalara göre: "İmzacı hükümetlerin her biri kendi ülkelerinde silahlı ayaklanma yapan gruplarla görüşmeler yapmakla [yükümlüdürler]. Askeri etkinlikleri sona erdirmeye ve bu grupları af, seçim güvenceleri ve demokratik haklar sunma yoluyla, politik yaşama yeniden katmaya çalışmak zorundadırlar. Bu arada, hükümetler, kurulu bir hükümete karşı savaşan herhangi bir gruba yardım etmeyi kabul etmezler."(35)

Yenilmiş durumdaki güçsüz Kontaraların, ülkenin önemli bir bölümünü denetimi altında tutan El Salvador'daki güçlü gerilla hareketiyle eş tutulduğu göz önüne alınacak olursa, nereden bakılırsa bakılsın, bu anlaşmalar emperyalizm için bir zafer anlamına gelir. Başka bir deyişle, Sandinistler, yıllar önce görüşmeyi reddetmeye yemin ettikleri Kontralara olağanüstü ödünler vermeyi ve bu arada FMLN'e her türlü yardımı askıya almayı kabul etmişlerdir. Buna karşılık, emperyalist askeri üsler varlıklarını korurken ve Washington Salvador ordusuna yardım sağlamaya devam ederken, Honduras ve Kostarika Kontraları kendi topraklarından çıkaracaklardı.

Bugünden geriye baktığımızda, bu anlaşmalardan herhangi bir biçimde etkilenen ve aynı zamanda da bunlara harfi harfine uyan tek ülkenin Nikaragua olduğu görülüyor. Buna karşılık, El Salvador'da, Esquipulas hiçbir ciddi değişiklik yaratmayı başaramadı. Binlerce insanın diktatörlük tarafından tutuklanmaları ve işkenceye tabi tutulmalarında hiç bir azalma görülmezken, ölüm çeteleri hâlâ serbestçe dolaşıyorlar. Honduras, Panama ve El Salvador'un da barındırdığı Kontralara ve ABD birliklerine üs sağlamaya devam ediyor.

(35) **Correo Internacional**, sayı 38, s. 14.

Esquipulas'ın somutlaşmasına gelince: Nikaragua hükümeti Kontralarla görüşmeye oturarak Sapoa Anlaşmalarını imzaladı. Bu anlaşmalarla geçici bir ateşkes sağlandı, ülkenin 21.000 km² lik bir bölümü Kontraların kullanımına sunuldu, Somoza'nın eski Ulusal Muhafız üyeleri serbest bırakıldı ve emperyalistlerden Kontralara "insani yardım" kabul edildi.

Yine de, Kontralara verilen olağanüstü ödünlere rağmen, Sapoa Anlaşmaları Sandinistleri, pro-emperyalist burjuvaziye daha geniş bir politik alan sağlayan politik değişiklikler yapmaya yükümlü kılmıyordu. Bu nedenle, burjuvazi pek tatmin olmadı ve Sapoa'nın koşulları hiçbir zaman uygulanmadı. Görüşmeler Haziran'da kesildi ve Kontralar saldırılarını yeniden başlattılar. Ek olarak, isyancılar, sonunda devrimci devletin parçlanmasını hedefleyen taleplerini giderek arttırarak sürdürdüler. Burjuvazinin sözcüsü **La Prensa** şöyle yazıyordu: "Tek gerçek ateşkes, Nikaragua'da demokrasinin geri dönülmez bir biçimde restorasyonu olabilir... Eğer FSLN, Sandinist Hükümet'in askeri ve politik rejimine hiç dokunmadan yalnızca Kontraların dağıtılmasında israr etmeyi sürdürürse, ne barış, ne istikrar ne de gelişme sağlanabilir..."(36)

Bunun anlamı açıktır. Sandinistler ne kadar ödün verirlerse, muhalefetin talepleri o kadar artmıştır. Sapoa'yı Tela, Tela'yı San Isidro izledi ve bu anlaşmaların her biri, nafile bir soluk alma arayışı içindeki Sandinistler açısından gittikçe artan ödünleri temsil ediyordu. San Isidro, El Salvador'daki aşırı sağcı Chirstiani hükümetinin meşruiyetini özgül olarak onaylamasıyla ve FMLN'in derhal silahsızlandırılması çağrısı yapmasıyla, nihai kapitülasyonu temsil ediyordu. Ekonominin yeniden inşası için Batı'nın onayını ve yardımını sağlayabilme umuduyla, giderek devrimin güvencelerinden bir bir vazgeçmelerine yol açan bu kısır döngüye kendilerini kaptıran Sandinistler, sonunda kendi sonlarını hazırlamış oldular.

Demokratik görünümlerine ve sözde Kontraları onaylamamalarına karşın, Avrupa ve Latin Amerika hükümetleri FSLN'in emperyalizmden bağımsızlığını korumayı başarmasına katkıda bulunmaya yanaşmıyorlar. Bu hükümetler kredi ve yardımın kapitalist kesime ödün verilmesi koşuluyla mümkün olabileceğini söyleyerek Sandinistlere şantaj yaptılar. Örneğin, Daniel Ortega'nın 1989 Nisan'ında Avrupa başkentlerine yaptığı ziyaretler, 3.5 milyon Nikaragualı için yalnızca, 20 milyon dolar

(36) ibid, s. 14.

nakit ve 30 milyon dolar kredi yardımıyla sonuçlandı; aynı dönemde ABD Kongresi'nin 10.000 Kontra'ya yaptığı yardımın tutarı 66 milyon dolardı. Dahası, hem Amerikan hem de Avrupa emperyalizmi, son seçim kampanyası için burjuvaziye milyonlarca dolar verdiler. Bundan daha açık bir mesaj olamazdı. Yeryüzünde, Nikaragua hükümetine ekonomiyi yeniden inşa etmesi için gereksindiği yardımı yapmaya istekli tek bir hükümet bile yoktur. İçerde, muhalefet kendi seçtiği bir hükümet iktidara gelene dek mücadeleyi bırakmayacağını tekrar tekrar bildirmiştir. Ve Nikaragua işçi sınıfı yıllar süren kemer sıkma ve savaşın ardından yorgunluk, açlık ve düşkırıklığı içindedir.

Nikaragua İçin Devrimci Bir Program:

Doğu Avrupa'daki Stalinist rejimlerin çöküşünün ardından, Nikaragua'da pro-emperyalist muhalefetin zaferi tüm dünyada gerici ve karşıdevrimci güçlere, Marksizmin çöküşü ve yenilgisine sevinme fırsatı verdi. Aslında, net bir durum değerlendirmesi, FSLN'in özlediği toplumu kurmakta başarısızlığa uğramasının, Marksizmin yenilgisinden değil, yokluğundan kaynaklandığını gösterir.Sandinistler kapitalizmden kopmayı ve ulusal birlik ve karma ekonomi olarak belirledikleri yönlendirici ilkelerini işçi denetimi ve proleter enternasyonalizmi olarak değiştirmeyi tercih etmiş olsalardı, en azından, sonunda prestijlerini yok eden ve ülkenin önderliğini, devrimin kazanımlarını ellerinden geldiği kadar çabuk bir biçimde tersine çevirmeye niyetlenen güçlerin eline teslim etmelerine neden olan çarpıcı eşitsizlikleri ve düşkırıklığını ortadan kaldırmak için gereken temeli oluşturabilirlerdi.

Yaşanan süreç boyunca, Nikaragua'nın emperyalizmden ve burjuvaziden kopabileceği birçok nokta vardı. Böyle bir kopuş, devrim üzerindeki artan baskıya bir yanıt olurdu ve burjuvazinin ekonomi üzerindeki denetimini ortadan kaldırarak planlı bir ekonominin oluşturulması ve artık ürünün emekçi nüfusun hizmetinde kullanılması için olanak sağlardı. Oysa FSLN bunun tam tersini seçti.

Nikaragua'nın 1980'lerin ikinci yarısındaki durumuna bir göz atalım:

> Nikaragua Başkanı Daniel Ortega'ya göre, 1988 yılı enflasyon oranı yüzde 20.000 idi. Dış borç miktarı 7 milyardı. İşgücünün üçte birinden fazlası istihdam edilmemiş durumdaydı. Elektirik enerjisi yokluğuna bağ-

> lı olarak fabrikalar kapalıydı. Hastahaneler bit ve benzeri haşeratın istilasına uğramıştı.
> Onbinlerce Nikaraguali, daha iyi yaşam koşulları için, özellikle Birleşik Devletlere'e gitmek üzere ülkeyi terkediyorlardı...
> Onyıllardır ilk kez -özellikle çocukları etkileyen- yaygın bir açlık vardı...[37]
>
> Burjuvazi eskiye göre hiç de daha az varlıklı değil ama artık Managua'da dilenciler var... Fuhuş yeniden boy gösterdi... İlaçlar pahalı ve hastahaneler yetersiz...[38]

Bunlara rağmen, aynı zamanda, 1987 Kasım'ında yabancı yatırımlarla ilgili yeni bir yasa çıkarıldı: Söz konusu yasa "yatırımın boyutlarına hiçbir sınır koymuyor ve bir projeye yabancı katılım konusunda herhangi bir tavan belirlemiyordu... Yasa, aynı zamanda, yatırımcılara sermeyalerini ve kâr hisselerini ülkelerine geri gönderebilme güvencesi veriyor ve işlemleri için sabit bir değişim oranı vaadederek onları devalüasyona karşı koruyor, ayrıca, vergi indirimi umudu veriyordu."

Business Week dergisi, Exxon, Shell, Texaco, British American Tobacco ve Nabisco gibi çok sayıda çokuluslu ABD şirketinin Nikaragua'da çalıştığını bildirdi. Exxon tek petrol rafinerisine ve kârlarını kıymetli döviz biçiminde ülkesine gönderme ayrıcalığına sahipti.[39]

Emperyalistlerin kârlarına ek olarak, Nikaraguali üreticiler de ürünleri için dünya pazarındakinden daha yüksek fiyatlar talep ettiler. Tek bir örnek verecek olursak, pirinç ithali çok daha ucuza gelebilecekken, pirinç üreticilerine ödenen miktar % 70 kâr yapmalarını sağlıyordu. Et ve şeker üretimi de, üreticilere devasa kârlar sağlanarak, hükümet tarafından sübvanse ediliyordu.[40]

Aynı şekilde, hükümet, işçilerinin kararlı seferberlikleri ve talepleri sonucunda devlet tarafından kamulaştırılan bazı şirketleri eski sahiplerine geri vermeye devam etti. Hâlâ millileştirilen şirketlerin sahipleri tazminatlarını tam olarak aldılar.

---

(37) Benjamin, a.g.e., s. 154.
(38) **Nicaragua Aujourd hui** (Comité de Solidarité avec le Nicaragua Paris) sayı 59, Eylül 1989, s. 4.
(39) Benjamin, a.g.e., s. 134.
(40) ibid., s. 136.

Bu bağlam içinde, Ocak 1989'da kararlaştırılan yeni kemer sıkma önlemlerine, binlerce yeni tensikat ve hükümetin gıda maddeleri, eğitim, ulaştırma ve diğer kamu hizmetleri için yaptığı sübvansiyonun kaldırılması eşlik etti. Söz konusu önlemler, artık tarım kapitalistlerinin topraklarının kamulaştırılmayacağı, kamulaştırılan işletmelerden daha çoğunun kapitalistlere geri verileceği ve ekonominin yeniden canlandırılmasını sağlamak için özel kesime daha çok teşvik verileceği vaadleriyle birlikte gündeme geldi.

Varolan durumu tanımlayabilmek için ayrıntılara fazlasıyla girdik çünkü yaygın hoşnutsuzluğun arkasındaki nedenleri çözümleyebilmek için bu durumun bilinmesi yaşamsal bir önem taşıyor. Halkın devrimci sürece ilişkin düşkırıklığının, dış dünyadan gelen dayanılmaz baskının bir sonucu olduğu biçimindeki basitleştirici bir açıklama kaderci, bozguncu ve oldukça yanıltıcı bir açıklama olurdu. Kuşkusuz Nikaragua, bitmez tükenmez bir emperyalist saldırıya maruz kalan ilk devrim değildir ve sonuncu da olmayacaktır. Sorun daha çok iç dinamiklerle ve devrimci önderliğin bu saldırılar karşısında verdiği yanıtla ilgilidir.

Özgül olarak, devrimi korumak ve genişletmek için atılması gereken ilk zorunlu adım, tüm emperyalist ve büyük kapitalist şirketlerin tazminatsız mülksüzleştirilmeleri olmalıydı. Bu, özel mülkiyetin hiçbir biçimde varolmayacağı anlamına gelmiyordu ama, temel gereksinimleri karşılamaya yönelen ve tek tek mülkiyet sahiplerinin kaprislerine ve isteklerine tabi olmayan planlı bir ekonomi ancak tüm kilit endüstrilerin devlet denetimi altına alınmasıyla kurulabilirdi.

Buna bağlı olarak, FSLN, Somoza'nın dünya emperyalizmine yaptığı müthiş borcu tanımayarak başlangıçtaki programına sadık kalabilirdi. Sanidistlerin, Nikaragua halkının hiçbir zaman ve hiçbir şekilde yararlanmadığı bu borcu ödemek konusundaki ısrarları, ekonomisini yeniden inşa etmek için bulabileceği her kuruşa ihtiyacı olan mücadele içindeki bu toplumun kaynaklarını daha da kuruttu.

İkinci olarak, Sandinistlerin gerçekleştirdikleri gibi kısmi bir reform yerine kapsamlı ve tam bir tarım reformu, onbinlerce köylünün sadakatini ve desteğini kazanabilir, Nikaragua gibi bir tarım ülkesinde belirleyici bir önem taşıyan temel bir demokratik talebi karşılayabilirdi.

Devrimi güvence altına almanın üçüncü ön koşulu, tüm Orta Amerika'da varolan devrimci süreçlerin aktif bir biçimde desteklenmesi olabilirdi. Bu, FSLN'in, El Salvador'daki FMLN'i katil Christiani ve emper-

yalizme bağımlı rejim ile ortak hükümet kurmak için pazarlığa teşvik etmek yerine, kesinlikle çok yaklaştığı iktidarı almaya teşvik edebileceği anlamına gelir. Bunun yanısıra, FSLN, başta Guatemala olmak üzere, diğer kanal ülkelerinde varolan ve hem Nikaragua hem de El Salvador'daki başarılı devrimleri izleyerek yeni boyutlar kazanabilecek olan başlangıç halindeki gerilla hareketlerini destekleyebilirdi. Orta Amerika'nın son yıllardaki durumundan haberdar olan herkes, bunun ütopik değil son derece gerçek bir olasılık olduğunu anlayabilir.

FSLN, Somoza'yı devirirken çeşitli Latin Amerika ve Avrupa burjuvazilerinden yardım aldı. O zamandan başlayarak, Sanidinistler bu sözde anti-emperyalist burjvazilerin, mücadelelerine yardımda bulunmaları için sürekli çağrı yaparak, bu ittifakı korumaya devam etmişlerdir. Oysa Nikaragua'yı, kapitalizmi korumaya ve burjuva muhalefete gittikçe artan sayıda ödün vemeye zorlamak için petrol, kredi ve başka ödül vaadlerini kullananlar tam da bu güçlerdir. Sonunda, Sandinistlerin "gerçek sosyalist demokrasi" modeli olarak övdükleri, Meksika'nın yönetimini elinde tutan yoz PRI gibi sözde dostlar kendi doğalarına sadık kalarak, ABD baskısıyla Nikaragua'ya petrol ikmalini kestiler ve Kontraları desteklediler. Dayanışma için uluslararası işçi sınıfına yönelmek yerine, tüm dünyada sosyal-demokrat, hatta Meksika gibi açıkça pro-emperyalist rejimlere verilen sürekli destek, Nikaragua devrimini ilerletmek ve korumak konusunda hiçbir işe yaramadı. Bu durum sadece, tasarladıkları sosyalist toplumun gerçekleştirilememesiyle düşkırıklığı ve küskünlük içine düşen, devrimin gerçek destekçileri arasında daha da büyük bir karışıklığa yol açtı. FSLN'in sonu gelmez övgülerini cömertçe sunduğu "dost" hükümetler karşılık olarak pek az şey verdiler ve ilk fırsatta desteklerini pro-emperyalist UNO'ya çevirmekte hiç gecikmediler.

Ulusal birlik, karma ekonomi ve diğer ülkelerdeki burjuva rejimlere verilen destek yerine, burjuvazinin tamamen mülksüzleştirilmesi, kapsamlı bir toprak reformuna yönelik temel politikaların uygulanması, ve devrimin Orta Amerika boyunca yayılmasına verilen aktif desteğin yanısıra, uluslararası işçi sınıfına destek çağırısı yapılması, işçi denetimini kurmak ve Nikaragua'da tüm dünyadaki işçiler ve yoksul köylüler için bir umut ışığı olabilecek bir sosyalizmin inşasına başlamak için gereken temeli atabilirdi.

Nikaragua'da Kesintiye Uğrayan Devrim

Şu ana dek, Sandinist önderliğin iktidardayken uyguladığı ve işçi sınıfından yana olmakla burjuvaziden yana olmak arasında salındığı görülen politikaları ele aldık. Sandinistler bir yandan, işçiler ve "halk" adına yönettikleri iddiasında bulunarak, bu kesimlere sürekli göndermede bulunurken, öte yandan burjuvazinin ekonominin önemli bir bölümü üzerindeki denetimini korumasına izin verdiler. Bazen, Trotskist PRT (Devrimci İşçi Partisi) ya da Maoist MAP (Halk Eylemi Hareketi) gibi hareketlerden oluşan asıl muhalefete ait gazeteleri yasaklar ya da kapatırken, zaman zaman da burjuva muhalefetin gazetesi **La Prensa**'yı kapattılar. Büyük toprak sahiplerine ve sanayicilere tekrar tekrar sübvansiyon sağlayıp ödünler verdiler ama her iki kesim de FSLN'in iktidardan uzaklaştırıldığını görebilmek için ellerinden geleni yaptılar.

Bu kadar tutarsızlığın nedeni neydi?

Bütün bunların nedeni, FSLN'in kapitalizm ile sosyalizm arasında bir yerlerde efsanevi bir "üçüncü yol"u izleyerek iktidarda kalmaya çalışan küçük-burjuva bir önderlik olmasıydı. FSLN önderleri, yeni Nikaragua'yı inşa etmek için örnek aldıkları model olarak "İsveç Modeli"ne gönderme yapacak kadar ileri gittiler. Gerçeklikten bu kadar uzak bir şey olamazdı. Her şeyden önce, İsveç'in teknolojik bakımdan gelişmiş **kapitalist**, üstelik **emperyalist** bir ülke olduğu, oysa Nikaragua'nın, kurulduğundan bu yana emperyalizmin yarı-sömürgesi durumundaki, teknolojik bakımdan geri bir ülke olduğu gerçeğini gözardı eder gibi görünüyorlardı.

Burada göstermeye çalıştığım olgu, Sandinist önderliğin, "acımasız bir sömürü altındaki işçi sınıfının iş ve yaşam koşulları içinde maruz kaldığı adaletsizlikleri ortadan kaldıracak" ve "çalışmayan yiyemez ilkesini benimseyecek"[41] bir toplum inşa etmeyi ama **öte yandan** da "karma ekonomi" ve "ulusal birlik"i **korumayı** hedefleyen projesinin ütopyadan başka bir şey olmadığı ve sınıf mücadelesinin yasalarına aykırı düştüğüdür. Ne kadar iyi niyetli olursa olsun, bu, FSLN'in, tarihsel olarak her önderliğin kapitalizmle proletarya diktatörlüğü arasında bir seçim yapmak zorunda olduğunu söyleyen sürekli devrim yasasına meydan okumasına izin veremezdi. Sandinistler, bir işçi devletinin inşasını başlatmayı reddetmekle **ancak burjuva devleti yeniden inşa etmiş olabilirlerdi** ki bu da kapitalist toplumun yasalarına boyun eğdikleri anlamına gelirdi. Orta yol yoktur.

(41) "Historic Program of the FSLN", a.g.e., s. 17.

Sonuç olarak, Nikaragua'nın, küçük burjuva bir önderliğe sahip bir burjuva devleti olduğunu görüyoruz. Hiçbir küçük burjuva önderlik sonsuza dek iktidarda kalamayacağına göre, bu durum Sandinistlerin sonunda uğradıkları yenilgiyi açıklamaktadır. Bugün varolan iki temel toplumsal sınıftan -burjuvazi ya da proletarya- birini izlemeye mahkûmdürler. önceki bölümde, Nikaragua'da devrimin ilerletilmesi ve kazanımların devamının güvence altına alınması için zorunlu olan devrimin sürekliliğini sağlamak için gereken adımları kabaca tanımladık. Bu adımların atılmadığını, bunun yerine, FSLN'in burjuva ekonomiyi yeniden inşa etmeyi tercih ettiğini biliyoruz. Öyleyse, neden burjuvazi Sandinistlerin iktidardan uzaklaştırılmaları konusunda bu denli hevesliydi? Neden bu denli uzun bir karşı-devrimci savaşı sürdürdü ve ekonomiyi çökertmek için elinden gelen herşeyi yaptı? Bunun nedeni, Nikaragua işçi sınıfının ve sömürülen kitlelerin katılımıyla olanaklı hale gelen bir devrimin sonucunda zafere ulaşan FSLN'in hâlâ bir burjuva partisi ya da burjuvazinin kendisine ait olarak gördüğü bir parti olmamasıdır. FSLN burjuvaziyi rahatlatmak için ne söylerse söylesin ya da ne yaparsa yapsın, burjuvazi, bu partinin, eğer isterse, kendisini bir kenara fırlatıp bir işçi devleti kurabilecek güce sahip olduğunu hiç bir zaman unutmayacaktır. Bu güce sahiptir çünkü ordu FSLN'in emrindedir ve çünkü bu ordu da devrimci bir zaferin ürünüdür; bu da burjuvaziyi son derese rahatsız eden bir olgudur. Bununla birlikte, burjuva mülkiyetin çıkarlarını korumak üzere düzenlendiği ölçüde, aynı ordu sonuç olarak burjuva bir ordudur. Yine, bunun nasıl böyle olabildiğini soranlar çıkabilir. Kuşkusuz, ordu içinde birçokları Chamorro yönetimi altında hizmet etmeyi reddettiklerini bildirmişlerdir ve bu, içinde bulunduğu noktada Nikaragua için son derece önemli bir konudur. Ordu da kendi içinde çelişik ve heterojendir ama nihai olarak burjuva bir devletin korunmasına hizmet etmektedir.

FSLN'in devrimi sürekli hale getirmeyi reddetmesiyle, devrimin kazanımlarını yitirme tehlikesiyle karşı karşıya kalınan ve Nikaragua'nın yeniden emperyalist egemenlik altına girmesi olasılığının doğduğu bir süreç başlamıştır. Böylece, Sandinistlerin devrimin tekliğine ve bir "üçüncü yol"un varlığına ilişkin bütün iddialarına rağmen, devrimin on yıllık bilançosu, genellikle demokratik ve ulusal görevler için mücadele ile başlayan devrimin ancak burjuva devlet iktidarının yıkılması ve proletarya iktidarının kurulması yoluyla zafere ulaşabileceğini, tersinden de olsa bir kez daha göstermiştir.

Aşamacılık ya da sosyalizmin görevlerini ilerki bir tarihe erteleyerek, kapitalist bir çerçeve içinde yalnızca demokratik ve ulusal görevlerin yerine getirilebileceği yanılsaması, bu tür bir politikanın, işçi ve yoksul köylülerin yaşam koşullarında ve haklarında pek az iyileşme sağlarken ve hatta başlangıçtaki kazanımların yitirilmesinin yolunu açarken, kaçınılmaz olarak kapitalizmin yeniden inşasına götüreceği gerçeği karşısında kağıttan bir şato gibi yıkılmaktadır.

Sürekli devrimin burada vurgulanması gereken bir başka önemli yönü de şudur: "yirminci yüzyılda devrim süreci ulusal düzeyde başlar, uluslararası arenada gelişir ve ancak sosyalist devrimin dünya çapındaki, ya da en azından dünyanın başlıca tüm ülkelerindeki zaferiyle tamamlanabilir."(42) Öz olarak bu, Nikaragua devrimi Nikaragua'nın sınırlarına hapsolduğu ve Orta Amerika'daki çevre ülkelere, hatta Meksika ya da Venezuela gibi en önemli ülkelere yayılmadığı sürece, sosyalizme ulaşma derecesi kaçınılmaz olarak sınırlı kalacaktır anlamına gelir.

Emperyalizmin bu döneminde, herhangi bir devletin -bu, Nikaragua'nın tersine, burjuvazinin ulusal iktidarını devirmiş bir devlet bile olsa dünya pazarının etkisinin tamamen dışında kalabilmesi olanaksızdır, ve Nikaragua gibi küçük bir üçüncü dünya ülkesinin, devrim ulusal sınırlara hapsolmuş olarak kaldığı sürece, emek üretkenliği ve tüketici gereksinimlerinin karşılanması konusunda en gelişmiş kapitalist ülkelerinkinden nitel olarak daha yüksek bir düzeye ulaşabilmesi tamamen akılalmaz bir olasılıktır. Yalnızca devrimin yayılması ve uluslararası işçi sınıfının desteği, ülkeyi birçok vazgeçilmez makine yedek parçasından ve çok ihtiyaç duyduğu diğer kaynaklardan yoksun bırakan ABD kaynaklı ticaret ambargosunun yıkıcı etkileriyle başedebilir ve kapitalizmin karşısında nitel bir ilerleme sergileyebilecek yeni bir işçi devletinin inşasının temellerini atabilirdi.

Bu bizi, FSLN önderliğinin yanısıra diğer uluslararası gerilla hareketlerinin de ağzında sakız olan "anti-emperyalizm" kavramına getiriyor. Devrimin seyrine ilişkin özette de gördüğümüz gibi, FSLN için "anti-emperyalizm", ABD'nin kuklası Somoza rejimine istikrarını bozmayı hedefleyen ABD destekli Kontra savaşıyla az çok eşanlamlıydı. Avrupa ve Latin Amerika'daki sosyal-demokrat rejimler ve hatta Mek-

(42) Ernest Mandel, "What is the Theory of Permanent Revolution?" **International Marxist Review**, Yaz 1986, s. 13.

sika'daki PRI rejimi gibi açıkça pro-emperyalist rejimlerin bazıları bu mücadelede müttefik olarak görülüyordu. Bir çok Latin Amerika ve Avrupa hükümetinin, FSLN'in Somoza'yı devirme mücadelesine yardım sağladıkları doğru olmakla birlikte, bunu yapma nedenlerinin, sonradan kurulacak rejimin niteliği konusunda söz sahibi olma istekleriyle çok ilgisi olduğu akılda tutulmalıdır. Yapmaya niyet ettikleri en son şey, proleter devrimin yayılması için mücadele edecek yeni bir işçi devletinin yaratılmasına yardımcı olmaktı. Dolayısıyla, bu hükümetlerin verdikleri her zaman için, özel girişimin korunmasına ve devrimin fazla ileri gitmesinin engellenmesine bağlı, koşullu bir destekti. Ayrıca, son çözümlemede, Sandinist rejimi zayıflatmayı hedefleyen emperyalist baskıya sürekli olarak boyun eğdiler (Meksika ve Venezuela'nın Nikaragua'ya petrol vermeyi reddetmeleri örneğinde olduğu gibi).

Yukarıda açıklanan durumdan çıkarılması gereken sonuç, tutarlı bir anti-emperyalist mücadelenin ancak, sosyal-demokrat nitelikte bile olsa uluslararası burjuvazilerin tümüyle bütün bağları koparıp atarak verilebileceğidir. Kendi çıkarlarını savunabilmek üzere, ve kuşkusuz, emperyalizmin basit araçlarına indirgenmek istemedikleri için zaman zaman emperyalizme karşı görünen sosyal-demokrat nitelikli burjuvaziler, yine de uzun vadede, emperyalizmi, sosyal demokrasiyi, Stalinist bürokrasileri, dinsel hiyerarşileri ve dünyanın herhangi bir yerinde proleter yönetiminin kurulmasını önlemek için herşeyi yapacak olan tüm diğer güçleri kapsayan dünya karşı-devrim cephesinin bir parçasını oluştururlar.

Bu arada, gerçek bir devrimci önderlik kaderinin nihai olarak devrimin diğer ülkelere yayılmasına bağlı olduğunu kabul etmekle birlikte, içerde bir sürekli devrim sürecini devam ettirmelidir: "piyasa ve para ekonomisinin tedricen sınırlandırılması, küçük meta üretiminin ve mülk sahipliğinin tedricen azaltılması, demokratik olarak merkezileşmiş, planlı bir işçi yönetiminin daha yüksek aşamalarına geçiş ve iktidarın, kendi kendini yöneten demokratik organlar tarafından doğrudan uygulanması lehine, devlet aygıtının tedricen geriletilmesi."

Öyleyse, devrimin nihai başarısının bağımlı olduğu, **hem içerdeki hem de dışardaki** diyalektik sürekli devrim süreci budur. Tarih bunu bir çok kez açıkça göstermiştir. Bu dersleri gerçek yaşama taşımanın tam zamanıdır.

Trotskizm Öcüsü

Yusuf BARMAN

Yeni Öncü Dergisinde ilginç bir tartışma sürüyor. Derginin 19. (Aralık 1989) sayısında İlker Zafer imzalı ve "Nasıl Yapmalı?" başlıklı bir yazı çıktı. Zafer'in yazısı, sanki 1930'lardan kalmış tipik bir antitrotskist edebiyat örneği. Trotskiy köylülüğü "küçümsemiştir", onun sürekli devrim tezi işçi sınıfını muhtemel müttefiklerinden yalıtır, dünya devrimi düşüncesi maceracılıktır, Lenin'in 1917 Şubat devriminden sonra kaleme aldığı "Nisan Tezleri"nde ondan on iki yıl önce yazdığı "İki Taktik" adlı kitabında ortaya attığı proletarya ve köylülüğün demokratik diktatörlüğü tezinden ayrılarak sürekli devrim anlayışıyla bütünleştiği Trotskist bir yalandır, Sovyetler Birliği'nde yüce önder Stalin'in önderliğinde sosyalizm geri dönüşsüz biçimde kurulmuştur, vb. Bunlar bilinen, beylik Stalinist tezler. Ama Zafer, yazısının ikinci bölümünde (bize göre) daha ilginç şeyler yazmış. Kendisine bu yazısını yayımlama olanağını sunan derginin sürekli yazarlarından Tekin Yılmaz'ın sosyalist demokrasiye ilişkin yazılarını ele almış ve Yılmaz'ı "yarı anarşist" olmakla suçlamış, onun "gibi bu alanda henüz toy olanların aynı kulvarda koştukları sürece Troçkizm'in cazibesine kapılmamaları(nın) hemen hemen imkânsız" olduğunu iddia etmiş, dahası Lenin'den yaptığı "ancak yeterince aktif çalışmaya katılma fırsatını bulamayan kimselerin sık sık toplandığı yurt dışında, özellikle küçük gruplarda, bu demokrasicilik oynama saplantısı' gelişebilir" alıntısıyla Yılmaz'ı demokratlığa" mahkûm etmiş.

Derginin 23. (Nisan-Mayıs 1990) sayısında ise Mahir Sayın, İlker Zafer'in Tekin Yılmaz'a yöneltik bu eleştirilerine uzunca bir yanıt vermiş.[1]

Sayın Zafer'in "Nasıl Yapmalı?" makalesini, "Ne yapmamalı konusunda insanı bir kere daha ikna eden yazı" olarak tanımlamakta, yazarının "çok değil, birkaç yıl önce, sosyalistlerin SHP içerisinde örgütlenmelerini" savunmuş ve "kongre ve konferans gibi demokratik platformların lağvedilip, ortakların fiilen ilişkilerin dışına çıkarılmasını" önermiş olduğunu belirtmekte ve bu nedenle de bu "eski yol arkadaşını" önce "utanmaya" davet etmekte. Ardından, Zafer'in Yılmaz hakkındaki "demokrasinin sınıfsal karakteri olduğunu bilmeme" suçlamasını ele almakta, "hatırlamıyorsa etrafına sormalıdır: Devlet üzerine olan yazıların önemli bir kısmı kimin kaleminden çıktı diye" diyerek Zafer'i "ağır tahrike" girmekle suçlamakta, onun sosyalist demokrasi diye bürokratik merkeziyetçiliği savunmakta olduğunu, tek parti diktatörlüğünün Sovyetler Birliği'nde yol açtığı tahribatları göremediğini belirtmekte. **Yeni Öncü** çevresinin bir anlamda "iç sorunları" olarak kabul edilecek konulara girmek bize düşmez. Olsa olsa karşılıklı polemiğin bu yanları bize bu çevrenin gelişimini izleme ve değerlendirme olanağını sunar. Öte yandan İlker Zafer'in , Trotskizme yönelik kaba eleştirilerle dolu yazısına da bu makalede yanıt vermeyi düşünmüyorum. Bunun başlıca nedeni, Zafer'in eleştirilerinde, yukarıda da söylediğim gibi 1930'lardan kalma tahrifata dayalı suçlamaların ötesinde yeni bir şey olmaması. Zafer, Sayın'ın söylediği gibi gerçekten "Stalin'den başka tarih yazıcısı (ya da yazdırıcısı - Y.B.) duymamış". Zafer, Lenin'in yüzyılın başlarında geliştirdiği devrimci demokratik diktatörlük formülünün siyasal ve sınıfsal içeriğini; bu formülün 1917 başlarında, Lenin henüz yurtdışındayken Rusya'daki Bolşeviklerce yorumlanış ve uygulanış tarzını; Lenin'in daha sonra Nisan tezleriyle birlikte bu eski formülü bırakarak nasıl Trotskiy ile aynı sürekli devrim çizgisi üzerinde buluştuğunu belliki ne anlamış, ne de anlamak istiyor. Tek ülkede sosyalizmin olanaklılığına ilişkin söyledikleri için de aynı şey geçerli: Zafer, Trotskiy'in sürekli devrim kuramının ayrılmaz bir parçası olan dünya devrimi anlayışının, sosyalizmin tek tek (hele geri) ülkelerde değil, ancak dünya ölçeğinde kurulabilecek sınıfsız ve devletin sönümlenmiş olduğu bir toplum biçimi olduğu yolundaki temel Marksist kabulün üzerinde yükseldiğini; bu konuda Trotskiy ile Lenin, hatta 1924'e değin Stalin, Buharin, Zinoviyev, Kamenev, vb. arasında herhangi bir görüş ayrılığının bulunmadığını bilmiyor. Zafer aslında Trotskiy'in sürekli devrim kuramını bilmiyor. Öyle ki, Mahir Sayın yazısında haklı olarak, "ustaya sormak gerekiyor, acaba ken-

1 Mahir Sayın, "Sosyalist Demokrasi ve Nasıl Yapmamalı?", **Yeni Öncü**, Nisan-Mayıs 1990, sayı 23, s. 43.

disi Troçki'den kaç kitap okudu" diye yazıyor.

Ben aslında Mahir Sayın'ın yazısındaki bir konu üzerinde durmak istiyorum: Trotskiy'in NEP ve zorunlu kollektifleştirme karşısındaki tavrı. Ama daha önce Sayın ile ilgili tatsız bir duruma işaret etmek gerekiyor. Sayın, Zafer'in kendisine yönelik Trotskizm eleştirisi karşısında, "Troçkizm öcüsü" alt başlığı altında "Her dinin şeytanları vardır. Sosyalizmi yeni bir din haline getirmek isteyenlerin bize bulduğu şeytan da Troçkizm" diyerek, bu "öcü" anlayışını reddederek işe koyuluyor. Sayın'ın sığlığa ve dogmatik imana yönelik bu eleştirisine tümüyle katılıyorum. Trotskiy'i bilmeyen, bilmek de istemeyen biri kalkıyor, Stalinist tahrifatcılık okulunun antitrotskist edebiyatından üç-beş seçme yapıyor, siyasi rakibinde bu suçlamalara yaklaşan eğilimler keşfediyor ve böylece onu Trotskizme "mahkum" ediyor. Türkiye dışında artık pek örneği kalmayan bu kafanın burada da aşılması gerekiyor.

Ama, Sayın'ın "öcü" anlayışına karşı haklı tepkisinden tam umutlandığımız bir anda bu kez kendisi neredeyse aynı şeyi Zafer'e karşı yapıyor. "Biz kendisine ileride Troçki'yle olan paralelliklerini göstereceğiz" diye başlıyor ve Stalinist bürokrasinin 1929'da giriştiği zorunlu kollektifleştirmeyi bir "ekonomik devrim" olarak tanımlayan Zafer'i, "NEP dönemine son verilip tarımın kollektifleştirilmesini" savunan "Troçki'yle aynı yerde buluşmak"la suçluyor. Sayın'ın yazdıklarından, Trotskiy'in NEP'e karşı olduğu, Stalin'in 1929'da uygulamaya koyduğu ve Sovyet devletinin bürokratik yozlaşmasında büyük etkisi olduğu düşünülen zorunlu kollektifleştirme ve hızlı sanayileşme politikasını daha 1920'lerin başlarında savunduğu çıkıyor. İşte tam da bu yaklaşım Zafer'inkinin aynısı. Çünkü Trotskiy, Rusya'daki genç işçi devletine iç savaş sonrasında bir soluklanma olanağı yaratan NEP'e karşı olmadığı gibi, Stalin'in kent ve kırlarda estirdiği terör yardımıyla giriştiği hızlı sanayileşme ve zorunlu kollektifleştirme politikalarını da desteklemiyordu. Kendisi de hiçbir dönem buna benzer bir politika önermemişti. Sayın'ın bunları bilmesi gerekir. Özetle "öcü" hala öcü olmaktan çıkmış değil, Zafer ile Sayın'ın arasında dolanıp duruyor. İkisi de hayaletlerden korkmamayı bir öğrenseler, tarihin ve gerçekliğin içinde daha rahat dolaşacaklar.

Bu gerçekliğin betimlemesine geçmeden önce, ilginç bir gelişmeye kısaca değinmek istiyorum. Yılmaz'ın Sovyetler Birliği'ndeki bürokratik yozlaşmayı, iç savaş sırasında Bolşeviklerin aldığı bazı geçici baskı tedbirlerinin (partilerin ve hiziplerin yasaklanması, vb.) "doğal taki-

bi"[2] olarak yorumlamasını ve bunu önderliğin "siyasal hatalarına"[3] bağlamasını bir başka yazıda eleştirmiştim.[4] Bence Stalinist yozlaşmanın temelinde önderlik hatalarından, irade yetersizliklerinden çok, bunların yeşermesine ve etkili olmasına zemin hazırlayan maddi nedenler var. Belki de Sayın, bu tür bir maddi zemin arayışı içinde 1929'daki zorunlu kollektifleştirmenin yol açtığı nedenleri incelemeye çalışıyor. Olabilir, ama bence gene yanlış yerde dolaşıyor; okuyucu Stalinist bürokratik yozlaşmanın hangi etmenlerin etkisiyle geliştiğine ilişkin görüşlerimi Tekin Yılmaz'ı eleştirdiğim yazıda bulabilir[5].

Şimdi artık Trotskiy'in sosyalist ekonominin inşası, savaş komünizmi, NEP, sanayileşme ve zorunlu kollektifleştirme konularındaki görüşlerine geçebiliriz.

Savaş komünizmi

Mahir Sayın'ın şöyle bir yargısı var:

> 1928 kıtlığıyla birlikte Stalin parti içerisinde kendi savunduğu politika etrafında tam denebilecek bir birlik sağlamıştır. Kıtlığa çare olmak üzere tarımın kollektifleştirilmesini ve şehirlerin yiyecek ihtiyacının bu sayede sağlanmasını önerdiğinde, o zamana değin kırdaki kollektifleştirme önerilerine şiddetle karşı olan Buharin, çare bulamadığı için Stalin'in önerisini kabul etti. Ama önerinin Stalin'e ait olduğu böyle rahat iddia edilemez. Troçki'ye karşı uzun zamandır sürdürdüğü çatışmanın bir yanı da Troçki'nin NEP dönemine son verilip tarımın kollektifleştirilmesi önerisine karşı oluşturuyordu. Stalin bu önerinin hayata geçiricisi olarak ortaya atıldığında, Troçki'ye bağlı parti üyeleri "işte önerilerimiz gerçekleşiyor" diyerek Stalin'e destek oldular.[6]

---

2 Tekin Yılmaz, **Yeni Öncü**, Ocak 1988, sayı 9, s. 44-45

3 ibid., s. 52-53.

4 Yusuf Barman, "İşçi Demokrasisi ve Bürokratik Yozlaşma", **Sınıf Bilinci**, Ekim 1988, sayı 2.

5 **ibid.**, özellikle s. 122-23

6 Mahir Sayın, **a.g.y.**, s. 42

Bu alıntıdaki hemen her cümle tümüyle gerçeğe aykırı. Bir kere Sayın, yazısında 1928 kıtlığının neden, hangi politikalar sonucunda ortaya çıktığına hiç değinmiyor. İkincisi, Trotskiy'in NEP dönemine idari/bürokratik yöntemlerle son verilmesine ve tarımın, Stalin önderliğinin sonradan yaptığı gibi, kitle katliamına dayalı biçimde zorunlu kollektifleştirilmesine yönelik bir önerisi yoktu; Stalin'le aralarındaki ayrılığın terimleri farklıydı (bu noktaya aşağıda ayrıntısıyla gireceğim). Üstelik Sayın'ın buradaki ifadesinden (ve yazısının başka bölümlerinden), Trotskiy'in bizzat NEP'e karşı olduğu ve 1928 kıtlığından çok daha önceleri (belki de 1922'de ?) bu politikadan vazgeçilmesini istediği çıkıyor. Ve nihayet, Stalin zorunlu kollektifleştirmeyi başlattığında Trotskiy'in yandaşlarının çok küçük bir bölümü yeni yönelişe destek verdiler. Buna karşılık, Trotskiy'in yandaşlarının büyük çoğunluğu Stalin'in bürokratik yöntemlerine kararlılıkla karşı çıktılar. Stalinizme karşı 30'lu yıllarda hiç yalpalamadan mücadele veren **tek** akımın Trotskiy'in Sol Muhalefeti olduğu tarihin yadsınamaz bir gerçeğidir. Sayın, binlerce "Trotskist"in Stalin'in zindanlarında ve çalışma kamplarında can verdiğini duymamış olamaz!

Bolşevikler 1917'de iktidara geldiklerinde, iktisadi ve kültürel bakımdan son derece geri, (Lenin'in deyişiyle) neredeyse barbar bir köylüler ülkesi devralmışlardı. Devrimci proletarya zayıf Rus burjuvazisini alt etmişti ama hızlı bir sosyalist inşanın maddi zemininden yoksundu. Böylece savaş yorgunu ve emperyalist kuşatma altındaki bu ülkenin devrimcilerinin gözleri Batı'ya, Avrupa'da gerçekleşecek ve Rusya'nın yardımına koşacak bir proleter devrimine çevrildi. Ama bu da gerçekleşmedi.

Gerçekleşmediği gibi bu kez emperyalizmin Rusya'ya müdahalesi başladı ve iç savaş patlak verdi. Sanayi neredeyse durma noktasına geldi, köylerden kentlere besin maddesi sevkiyatı kesildi, kentler hızla açlığa doğru sürüklendi. İşte bu koşullarda bolşevikler, sanayinin, dış ticaretin, bankaların bütünüyle kamulaştırılması, köylünün artık ürününe el konması, sanayinin tümüyle merkezden askeri gereksinimleri merkezine alan bir politikayla idare edilmesi paranın kullanım alanının daraltılması gibi yöntemlere dayalı Savaş Komünizmi politikasını yürürlüğe koydular. Trotskiy bunu, Komünist Enternasyonal'in Dördüncü Kongresi'nde, 14 Kasım 1922 tarihli oturumda şöyle anlatır:

> İktidardaki partimiz çalışmalarını İç Savaş'ın dayattığı gereksinimlerin basıncı altında yürütmek zorun-

> da kalmıştır; ve Sovyet Rusya'nın varlığının ilk beş yılı sırasındaki ekonomik inşanın tarihi, salt ekonomik gereklilikler açısından bakıldığında anlaşılamaz... Asıl nokta, millileştirmeyi İç Savaş'ın baskısı altında sonuna kadar götürmek zorunda kalmış olmamızdır. Ekonomik anlamda daha tedbirli davransaydık, yani burjuvazinin mülksüzleştirilmesini yavaş yavaş, "rasyonel" bir hızla gerçekleştirseydik, bunun bizim açımızdan büyük bir politik irrasyonellik ve budalalık olmuş olacağını göstermek ve anlamak da zor değil.(7)

Görüldüğü gibi Trotskiy için Savaş Komünizmi ve bununla bağıntılı emeğin militarizasyonu politikası (bu ikincisine birazdan geleceğiz), proleter devriminden sonra her durumda yürürlüğe konması gereken bir uygulama değil, İç Savaş koşullarının dayattığı bir zorunluluk. Pekiyi, İç Savaş olmasaydı ya da bir başka deyişle Avrupa devrimi geri Rusya'nın imdadına yetişmiş olsaydı bolşeviklerin politikası ne olurdu? Bunu gene Trotskiy'den dinleyelim:

> Aslında eğer sosyalist gelişme alanına devrimin Avrupa'da başarıya ulaşmasından sonra girebilseydik, burjuvazi çizmeleri içinde titreyecek ve bizim de onu alt edebilmemiz çok kolaylaşacaktı. Rus proletaryasının iktidarı alması karşısında bu denli büyük karışıklıklar çıkaramayacaktı. Bu durumda sakin sakin yalnızca büyük ölçekli yatırımlara el koyabilir, orta ve küçük ölçekli işletmelerin bir süre daha kapitalist temelde var olmalarına izin verebilirdik; daha sonra da örgütlenme ve üretim potansiyellerimize ve gereksinimlerimize sıkı sıkıya bağlı biçimde orta ölçekli yatırımları yeniden örgütlerdik. Bu sırayla gerçekleştirilecek bir uygulama şüphesiz ekonomik "rasyonellik"le çok daha büyük bir uyum içinde olurdu, ama ne yazık ki politik gelişmelerin izlediği sıra buna izin vermedi.(8)

Gelelim emeğin militarizasyonu sorununa. 1919 yılında Rusya, sa-

7 Leon Trotsky, "NEP and the World Revolution", **The First Five Years of the Communist International**, New Park Publications, Londra, 1974, s. 227.
8 **Ibid.**, s. 227.

vaştan, açlıktan bitap düşmüş durumdaydı. Köylüler ancak geçinebilecekleri kadar üretiyorlardı. Sanayi hemen tümüyle durmuştu. Açlık, kenttekilerin köylere kaçmasına neden oluyordu. Bu durumda sanayiyi yeniden diriltmenin tek yolu, bu kez bir emek seferberliğinin ilan edilmesinden geçiyordu. Gerçekten de işçilere daha iyi yaşam koşulları vaad ederek onları sanayiye çekmenin olanağı yoktu. İşte bu koşullarda işçileri yeniden toplamanın ve onları sanayide istihdam etmenin yollarını arayan bolşevik önderlerden biri de Trotskiy idi. Trotskiy, emeğin militarizasyonunu bu tür bir ortamda gündeme getirdi. 27 Aralık 1919 tarihli **Pravda** gazetesinde yayımlanan tezlerinde, bir yanda orduda demokratik bir reform gerçekleştirilerek askerlere "sivil ruh" aşılanmasını, öte yandan da sivil işçilere askeri disiplin uygulanmasını öneriyordu. Nitekim onun bu görüşleri parti ve hükümet tarafından benimsenerek birbiri ardına "devrimci emek orduları" kurulmaya başladı. Bu konuda Lenin ile Trotskiy arasında da herhangi bir ayrım sözkonusu değildi. Marksist tarihçi Isaac Deutscher, bunu, "Lenin, Troçki'nin politikasını her bakımdan destekledi. Troçki'nin teklif ettiği tedbirler başarılı olmak şartıyla, verimli bir savaş komünizmini destekliyordu. Lenin, Savaş komiserliğinin sanayiye işçi sağlama görevini üzerine almasına da itiraz etmedi" diye belirtir.[9] Hatta 1920 Martı sonlarında toplanan dokuzuncu parti kongresinde Kızıl Ordu'nun sanayide istihdamı karar altına alınır.[10]

Bu noktada akla şu soru gelebilir: Trotskiy'in ortaya attığı emeğin militarizasyonu politikası, gerçekten kendisinin iddia ettiği gibi İç Savaş'ın dayattığı bir uygulama mıydı, yoksa Mahir Sayın'ın düşündüğü gibi onun "güçlü devlet görüşünün" bir ürünü müydü? Trotskiy'in devlet anlayışına burada girmeyeceğim, ama onun emeğin militarizasyonunu (ve tabii savaş komünizmini) sosyalist inşanın doğal, vazgeçilmez ya da zorunlu bir politikası olarak görmediğini kanıtlamak için bir örnek vereceğim. Daha henüz İç Savaş'ın ve savaş komünizmi politikasının içindeyken Trotskiy, Şubat 1920'de, yani NEP'in kabulünden tam bir yıl önce partiye, köylülüğe yeniden ekonomik özgürlükler tanıyacak bir dizi önlem alınması önerisi yaptı. Bu yeni politika uyarınca köylülerin ürünleri ellerinden zorla alınmayacak, kırda piyasa ekonomisi yaygınlaştırılmaya başlanacaktı. Trotskiy, "genel olarak yiyecek maddeleri

9 Isaac Deutscher, **Troçki: Silahlı Sosyalist**, Ağaoğlu Yayınevi, İstanbul, 1963, s. 564. Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bkz: E.H. Carr, **The Bolshevik Revolution 1917-23**, 2. cilt, Penguin Books, Londra, 1976; Lenin, **Collected Works**, cilt 28-30.

10 E.H. Carr, **a.g.y.**, s. 215-216.

stokları tükenmektedir ve müsadere mekanizmasının düzeltilmesiyle bunu önleyemeyiz," diyordu.[11] Ama bu görüşü partide kabul görmedi. Başta Lenin zoralımın daha bir süre uygulanması gerektiğini düşünüyordu. Trotskiy'in bu önerisi aslında bir yıl sonra kabul edilen NEP'in merkezi önlemlerinden biriydi ve Trotskiy daha sonraları NEP'in uygulanmaya konmasında bir, iki yıl geç kalınmış olduğunu söyleyecekti.

Trotskiy, savaş komünizmine son verilmesi yolundaki bu önerisi kabul edilmeyince, var gücüyle parti çizgisi doğrultusunda çalışmayı sürdürdü. Kızıl Ordu'nun muzaffer komutanı olarak bu kez "ekonomi cephesi"ndeki emek seferberliğine adadı kendisini. Bu politikaya sendikalardan önemli muhalefet geliyordu. Önce Lenin ile birlikte sendikalara bu politikayı kabul ettirip uygulatmaya çalıştı ve bunda büyük ölçüde de başarılı oldu. Ama bir süre sonra emek seferberliğini sendikaların devlete bağımlı kılınmasını ve seçimle işbaşına gelmiş sendika önderlerinin görevlerinden alınmasını önerecek ölçüde şiddetlendirdi. Ve işte bunun üzerine Lenin ile anlaşmazlığa düştü. Lenin de sendikaların sanayinin inşasında görev almasını, işçi devletine yardımcı olmasını istiyordu, ama geçici de olsa devlete bağımlı kılınmalarını onaylamıyordu. Parti çoğunluğu Trotskiy'in bu hatalı yaklaşımı karşısında Lenin'i destekledi.

Ama bu tartışma uzun sürmedi. Wrangler komutasındaki beyaz ordu Kasım 1920'de nihai olarak ezildi ve iç savaş sona erdi. Dolayısıyla da İç Savaş'ın "dayattığı gereksinimler" artık ortadan kalkmıştı. Nitekim Mart 1921'de onuncu parti kongresi, savaş komünizmine son vererek ekonomide piyasa ilişkilerinin tesisini öngören NEP politikasını kabul edecek ve Lenin ile Trotskiy arasındaki sendikalar tartışması bitecekti.

Trotskiy ve NEP

Trotskiy, 1922'deki Komintern konuşmasında, savaş komünizminden yeni ekonomik politikalar dönemine geçişi şöyle savunur:

> Batıdan teknik ve örgütsel yardım değil, birbiri ardına işgal gördük. Ve askeri açıdan galip geleceğimiz belli olduktan sonra, ekonomik anlamda da uzunca bir süre kendi kaynaklarımıza ve gücümüze dayanarak devam etmek zorunda olduğumuz ortaya çıktı. Böylece

11 Aktaran: Isaac Deutscher, a.g.y., s. 569.

> Savaş Komünizminden, yani kuşatılmış bir kalede ekonomik yaşamı ayakta tutmaya yönelik olağanüstü durum tedbirlerinden, ülkenin üretici güçlerinin Sosyalist Avrupa'nın işbirliği olmasa bile gelişmesini sağlayacak yeni bir tedbirler sistemine geçiş gereği doğdu. Savaş Komünizmi olmaksızın askeri zafere ulaşamazdık; buna karşılık bu zafer askeri gerekliliklerin dayattığı tedbirlerden ekonomik gerekliliklerin dayattığı tedbirlere geçmemizi olanaklı kıldı.[12]

NEP gerçekte bolşevikler için bir geri adımdı, özellikle mülk sahibi köylülere verilen bir tavizdi. Ama bu sosyalizmden kapitalizme doğru bir gerileme miydi, bir kapitalist restorasyon muydu? Trotskiy bunu hayır diye yanıtlar. Çünkü zaten sosyalizm kurulmamıştı ve aslında o gerilik koşullarında kurulamazdı da. Herşey başa, 1917 Ekim'inin hemen ertesine dönmüştü. Burjuvazi politik ve askeri bakımdan yenilmiş, böylece bolşevikler ekonomik yaşamı yönetmenin olanağını ellerine geçirmişlerdi. Şimdi kent ile köy arasındaki, sanayinin değişik kolları arasındaki ve tekil yatırımların arasındaki ilişkiler piyasa ekonomisinin normları uyarınca yeniden düzenlenebilecek, bu ilişkiler dengeye kavuşturulabilecekti. Bakın "NEP ve köylü düşmanı" Trotskiy, NEP döneminin ilk yılında ne diyor:

> Köylünün artık ürününün zoralımı politikası kaçınılmaz olarak tarım üretiminin daralmasına ve azalmasına yol açtı. Eşit ücret ödeme politikası kaçınılmaz olarak emek üretkenliğinin düşmesine neden oldu. Merkezi bürokratik idare, teknik donatımın eldeki emek gücüyle uyumlu biçimde tam anlamıyla kullanılmasını olanaklı kılacak gerçekten merkezileşmiş bir yönetim olasılığını yok etti. Ama bütün bu Savaş Komünizmi politikasını bize, kuşatma altındaki kalenin, ekonomisi dağılmış ve kaynakları harcanmış kalenin mevcut durumu dayattı...[13]
>
> Serbest piyasa olmaksızın köylü ekonomik yaşamdaki yerini bulamayacak, ürünlerini geliştirme ve artırma isteğini yitirecekti. Köylünün ve tarımın tüm ge-

12 Leon Trotsky, a.g.y., s. 231.
13 ibid., s. 230.

> reksinimlerini karşılayarak onun genel sosyalist ekonomi sistemiyle bütünleşmesinin zeminini hazırlayacak olan, yalnızca devlet sanayisinin güçlü atılımıdır... Ama buna giden yolda önce köylü mülk sahibinin bugünkü ekonomik yaşamını iyileştirmek gerekir. İşçi devleti bunu ancak küçük mülk sahibinin kişisel ve bencil çıkarlarını harekete geçirecek piyasa aracılığıyla gerçekleştirebilir. İlk başarılar elde edilmiştir.[14]

Trotskiy için NEP, yalnızca köylüyü güçlendirmeye ve tarımsal üretimi artırmaya yönelik bir politika değildir. Sanayinin değişik kolları arasındaki uyum da sağlanmalıdır. Savaş komünizmi sırasında yürürlüğe konan bürokratik yönetimi, tekil yatırımların özelliklerini dikkate almamış, sanayinin üretim kapasitesinin gerçek anlamda anlaşılması olanağını yok etmiş, hatta muhasebe kayıtları bile artık kestirim yoluyla tutulmaya başlamıştı. Bu durumun düzeltilebilmesi ve sanayinin dengeye ulaştırılabilmesi için önce uzunca bir süre için bu alanda da piyasa ilişkilerinin tesis edilmesi gerekiyordu:

> Her işletmenin sosyalist organizmanın planlı biçimde işleyen bir hücresi haline gelmesinden önce, ekonomide piyasa aracılığıyla **uzun yıllar sürecek** (abç) büyük ölçekli bir dönüşümler sürecinden geçmemiz gerekiyor. Ve bu geçiş döneminde her işletme ve işletmeler grubu, az ya da çok kendini bağımsız biçimde piyasada yönlendirmek ve sınamak zorundadır. Yeni Ekonomik Politikanın özü de tam budur: Esas olarak politik açıdan köylülüğe verilen bir taviz olarak kabul edilse de, bu politika, kapitalist ekonomiden sosyalist ekonomiye geçişte devlet mülkiyetindeki sanayinin gelişimi açısından kaçınılmaz bir aşama olarak **en az onun kadar** öneme sahiptir.[15]

Görüldüğü gibi Trotskiy, İç Savaş'ın sona ermesinden ve bolşevik iktidarın bu savaştan muzaffer çıkmasından sonra, ekonominin dengeye kavuşturulması, tarım üretiminin artırılması, işçi-köylü ittifakının güçlendirilmesi ve sosyalist ekonominin inşasına girilmesi bakımından; pi-

14 Ibid., s. 233.

15 Leon Trotsky "The Nep and The World Revolution" **The First Five Years of the Communist International** New Park Publications, Londra 1974 s. 236

yasa ekonomisine ve kırda özel mülkiyete dayalı yeni bir ekonomik politikanın uygulanmasından yana. Hemde uzunca bir süre için. Bunu, Sovyet Rusya'nın koşullarında kapitalizmden sosyalizme geçişin **kaçınılmaz** aşamalarından biri olarak görüyor. Dolayısıyla onu, Savaş Komünizminin evrensel ve mutlak savunucusu, emek seferberliğinin yılmaz diktatörü olarak göstermeye çalışmak, talihsiz bir çabadan öteye geçemez. Olsa olsa Gorbaçov döneminin, Trotskiy'le başa çıkamadıkları için hesabını görebilmek amacıyla onu Stalin'le aynı şeyin temsilcisi gibi göstermeye çalışan resmi liberal ideologlarının görüşlerini aynen tekrarlamak olur. Bu konuda da Lenin ile Trotskiy arasında en küçük bir görüş ayrılığı yoktur.

Sanayileşme ve kollektivizasyon

NEP ekonomideki dengelerin yeniden sağlanmasına yönelik bir tavizler politikasıydı; ama kent ile kır, sanayi ile tarım, devlet sektörü ile özel sektör arasında, fiyatların sürekli birincilerin lehine, ikincilerin aleyhine farklılaşmasının sonucu olarak ortaya çıkan "makas"ın kapanması, işçi devletinde pazar ekonomisinin doğal işleyişi içinde olanaklı değildi. Sanayinin köylü pazarına uyarlanması için herşeyden önce sanayi ürünlerinin ucuzlatılması gerekirdi. Oysa ürününü çok düşük fiyatlarla pazara süren ve devlete satan köylü, son derece pahalı sanayi ürünlerini alamıyor, bu da tarımdaki gelişmeyi engelleyen bir faktör oluyordu. O halde sanayinin yeniden örgütlenmesi, sanayi üretimine hız kazandırılması, bunun için de tüm sanayi çapında geniş ölçekli tek bir planın yapılması gerekiyordu.

Trotskiy Aralık 1923'te şöyle yazıyordu:

> Kapitalist düzende bunalım doğaldır ve uzun vadede ekonominin yönlendirilmesinin, yani sanayinin değişik dalları arasında bir uyum sağlanmasının tek yoludur. Ama, kapitalizm ile sosyalizm arasında yer alan bizim Sovyet ekonomimizde, ticari ve sınai bunalımlar normal ve ulusal ekonominin değişik bölümlerinin uyumlaştırılmasının kaçınılmaz yolu olarak kabul edilemez. Bunalım devlet mülkiyetinin belirli bir bölümünü yok etmekte ya da dağıtmakta ve bu bölüm orta sınıfın, perakendecinin, genel olarak özel sermayenin eline geçmekte... Eğer gerekli örgütlenmenin gerçekleştirilmesini yalnızca bunalımın etkisine bırakacak

> olursak, bu durum, daha şimdiden bizimle kır, yani köylü ve zanaatkar arasına girmiş olan özel sermayenin işine yarayacaktır.(16)

Nitekim kentlerde tüccarlar (bunlara Nepmen deniyordu), kırlarda ise zengin köylüler (kulaklar) hızla zenginleşiyor ve güçleniyordu. Buna karşılık, sanayide belirli bir plan gerçekleştirilemiyordu. Oysa devlet, zengin tüccarlara ve kulaklara gerekli vergileri koyarak ve belirli bir kalkınma planı çerçevesinde sanayileşme sürecini hızlandırabilir, geniş pazar ekonomisinin içinde kalarak kent ve kırlardaki bu ayrışmayı engelleyerek işçi-köylü ittifakını güçlendirebilirdi.

Ama yukarıda da belirttiğim gibi bu dönem aynı zamanda devlet ve parti bürokrasisinin güçlenmeye ve tüm iktidarı elinde toplamaya başladığı bir evreydi. Kendi konumunu pekiştirmek ve ayrıcalıklarını sağlamlaştırmak için bürokrasinin sağ sınıfsal güçlere gereksinimi vardı. Trotskiy'e yönelik "köylü düşmanı" suçlamaları da (önce söylentiler halinde) işte bu dönemde ortaya çıktı: Trotskiy köylülüğün ekonomik gelişmedeki önemini yadsıyor, bu nedenle de işçi-köylü ittifakının politik ve ekonomik önemini göz ardı ediyor, vb.

Aslında Mahir Sayın da, Trotskiy'e yönelik bu suçlamaların doğruluğunu peşinen kabul ediyor ki, onun, Stalin'in 1929'da giriştiği zorunlu kollektivizasyon politikasını çok daha öncelerinden savunduğunu iddia ediyor, böylece de Trotskiy ile Stalin'in (bu arada İlker Zafer'in) çok farklı tarihin bir evresinde aynı noktada buluştuklarını ileri sürebiliyor. Oysa görüldüğü gibi durum Trotskiy NEP dönemine (sonradan Stalin'in yaptığı gibi) idari bükorratik yöntemlerle son verilmesini talep etmiyor. Ne de köylülüğün bütününü karşısına alan bir politika savunuyor. Sadece kulaklarla ve nepmenle **ekonomik** yöntemler aracılığıyla mücadele edilmesi gerektiğini söylüyor. Talep ettiği, piyasa ekonomisi koşullarında sanayinin planlı bir biçimde geliştirilmesi, bunun yardımıyla köylülüğe yardım edilmesi, sanayileşme için gerekli olan sermayenin de, zengin tüccarlara ve kulaklara konulacak vergilerden elde edilmesi. İşte Trotskiy'in 1923 sonunda söyledikleri:

> İttifak (işçi-köylü ittifakı-Y.B.) sorununu, **pazarı yok ederek değil ama pazar temeli üzerinde** (abç) başarılı

(16) Leon Trotsky **The New Course** University of Michagan Press, Michagan 1965 s. 109.

> bir biçimde çözmeye yönelik girişimin doğrudan ve rasyonel yolu, Devlet Planlama Komisyonumuzun (**Gosplan**) çalışmasını doğru bir biçimde ortaya koymasıdır... Tarımın yeniden inşası sorunu da bundan daha az önemli değildir. Ama bu, çok daha kendiliğinden bir biçimde gerçekleşir ve devletin girişimlerinden çok sanayiye bağlıdır. İşçi devleti (elindeki araçlar elverdiği ölçüde) tarımsal kredi ve bilimsel tarımcılık desteğiyle köylüye yardım etmeli, böylece ürünlerini (tahıl, et, yağ, vb.) dünya pazarına ihraç etme görevini hafifletmelidir. Ama tarım üzerinde ancak sanayi aracılığıyla doğrudan biçimde etkide bulunabiliriz. Sanayi kırı, makul fiyatlarla alınabilecek tarım aletleri ve makineleriyle donatmalıdır. Ona suni gübre ve ucuz malzeme sağlayabilmelidir. Tarım kredilerini örgütleyebilmek ve geliştirebilmek için devletin önemli miktarda işletme fonuna gereksinimi vardır. Bunu sağlayabilmesi için sanayisinin kar etmesi gerekir, bu da ancak sanayinin çeşitli bileşenlerinin rasyonel biçimde uyumlulaştırılmasıyla olanaklıdır. İşçi sınıfı ile köylülük arasındaki "**smitçka**" gerçekleştirilebilmesinin gerçekten uygulanabilir yegane yolu[17]

Demek ki Trotskiy, ne pazar ekonomisine dayalı NEP döneminin sona ermesini, ne de tarımın zorunlu kollektifelştirilmesini öneriyordu. Trotskiy'in, "kırlardaki kulaklar temizlenip, köylüler kollektifleştirme sayesinde işçi haline getirildikten sonra sınıfların kaldırılmış olacağını"[18] savunduğunu iddia etmek ise, tarih bilgisi yetersizliğinin de ötesinde açık bir tahrifatçılık alanına geçmek oluyor. Çünkü Sayın, Trotskiy'in bu denli saçma bir görüşü savunamayacağını bilecek durumdadır. Tek bir ülkenin, hele de geri bir ülkenin sınırları içinde sosyalizmin, yani sınıfsız ve devletsiz bir toplumun kurulamayacağı yolundaki klasik Marksist tezi ısrarla savunan ve bu yüzden de Stalinistlerin ağır suçlamalarına hedef olan bizzat Trotskiy değil mi? Trotskiy'in sürekli devrim kuramının başlıca düşmanı, Stalinizmin tek ülkede sosyalizm, yani ulusal sosyalizm anlayışı değil mi? Sayın "öcüden" öylesine korkuyor ki, ondan kaçarken yolunu hepten kaybediyor

(17) idid., s. 111

Trotskiy, sanayinin ihmal edildiği koşullarda uygulanan piyasa ekonomisinin kırlardaki sınıfsal ayrışmayı hızlandıracağını, bunun proleter devlete yönelik yeni bir başkaldırının doğmasına neden olacağını biliyordu. Bu nedenle de piyasa ekonomisini zedelemeden sanayiye ağırlık verilmesini, işçi devletinin tarım kredileriyle, sanayi mallarıyla, tarım bilgisiyle, kültürel eğitimle küçük köylüyü desteklemesini istiyordu. Bürokrasinin ise, partinin bolşevik Leninist kanadını tasfiye edebilmek için zengin tüccarların ve kulakların desteğine ihtiyacı vardı. Bu nedenle de Stalin-Buharin ekibi yıllarca Trotskiy'in bu önerilerine karşı mücadele etti ve kulaklara sürekli olarak "zenginleşin" öğüdünde bulundu. Ve nitekim onların da desteğiyle politik karşıdevrimini başarıya ulaştırdı ve Sol Muhalefeti partiden dışarı sürdü.

Ama bu arada kulaklar da, aynen Trotskiy'in öngördüğü gibi ciddi bir karşı güç durumuna gelmişti. NEP politikalarının daha da geliştirilmesini, hatta kendi çıkarlarına yönelik yeni bir NEP'in oluşturulmasını istiyorlardı. Bunu hükümete zorlamak için de çeşitli boykotlara girişiyorlardı. Öyle ki bu gelişmeler, Moskova işçilerinde ayaklanmaya varan tepkilere yol açtı. Yani işçi-köylü ittifakı, Sayın'ın iddia ettiği gibi zorunlu kollektifleştirmeyle birlikte değil, ondan daha önce bizzat Stalinist bürokrasinin kulak ve zengin tüccar yanlısı politikalarının sonucunda bozulmuştu. Sayın'ın sözünü ettiği kentlerdeki kıtlık sorununun nedeni de işte tam buydu: Stalin-Buharin hizbinin "zenginleşin" sloganından güç alan kulakların işçi devletine karşı giriştikleri boykotlar.

Stalinist bürokrasi, kulakların başkaldırısı açık bir ayaklanmaya dönüşmeye başladığı dönemde bile önce Trotskiy'in önderliğindeki Sol Muhalefeti tasfiye etmeye çalıştı. Bunu başardıktan sonradır ki, bu kez kendi iktidarını tehdit edecek boyutlara ulaşan köylü isyanını ezmeye girişti. Sorun artık ekonomik desteklerle, sınai yardımla, vb. çözülebilecek durumda değildi. Bürokrasinin kendi ayrıcalıklı diktatörlüğünü ayakta tutabilmesi için kulakları yok etmesi, kırlarda tam bir terör uygulaması gerekiyordu. Böylece başlatılan zorunlu kollektivizasyon, hiçbir biçimde Trotskiy'in önerisi değildi, bunu yukarıda yeterince gösterdik.

Ve nihayet gelelim Sayın'ın, "Troçki'nin bu tedbirleri (zorunlu kollektivizasyon - Y.B.) onaylamaktan başka diyecek bir şeyi kalmamıştı" iddiasına. Eminim Sayın, "Stalin'den başka tarih yazıcıları" da duymuş, onların yapıtlarını okumuştur. Ama (bu konuya ilişkin tek bir örnek verecek olursam) sanırım Isaac Deutscher'i atlamış, ya da "ciddiye" almamış:

> Stalin'in sol politikayı izlemesi halinde bu hareketin kanlı bir felaketle sonuçlanacağı her şeyden belliydi. Troçki bunun sorumluluğuna peşin olarak katılmak istemedi. 1928 yılında, yani "kulakların tasfiyesinden" hemen hemen bir yıl önce, kendi taraftarlarına yazdığı yazılarda, Muhalefetin sol politikayı desteklemeye söz verdiğini, ancak köylülere Stalin'in davrandığı gibi davranmak gerektiğini hiçbir zaman tavsiye etmediğini belirtiyordu. Zengin köylülere yüksek vergi konulmasını, hükümetin fukara köylülere yardım etmesini, orta köylüye yumuşak ve eşit muamele yapılmasını, köylülerin kendi istekleriyle kollektif çiftlik yapmalarının teşvik edilmesini istemişti, ama başlıca gücünü devletten ve devletin yabanlığından alan bir "sol politika"dan yana hiçbir zaman olmamıştı. Bu bakımdan Stalin'in politikalarını değerlendirmek için "yalnızca **ne** yaptığını değil, **nasıl** yaptığını da düşünmek" gerekirdi.(19)

Trotskiy Stalin'in politikasına daha bir yıl öncesinden karşı çıkmıştı, nerede kaldı ki onu tüm çıplaklığıyla uygulamaya konduğunda desteklesin. Zaten sanırım Sayın da bunu bilerek "diyecek bir şeyi kalmamıştı" diyor, aksi takdirde nerede, nasıl desteklediğini belirtirdi. Bir nokta daha: Mahir Sayın'ın, Stalin'in zorunlu kollektifleştirme politikasının yürürlüğe girdiği 1929 tarihinde Trotskiy'in Alma Ata'da sürgünde olduğunu bilmemesi olanaksız. Okuyucularını "politikaları düşmanlarınca uygulanan sürgündeki lider(!)" gibi karmaşık bir durumla karşı karşıya bırakmamak için buna değinmemiş olsa gerek.

Sonuç olarak, ne İlker Zafer, ne de Mahir Sayın endişe etmesinler. İkisi de Trotskist değiller. Onun hayaletinden de korkmasınlar. Bu sıralarda pek sık dolaşmaya başladı ama çoğu yerde de görünür duruma geldi. Canlıdan çekinmenin de alemi yok. Belki de hiç ölmemişti, ne dersiniz?

(18) M. Sayın, a.g.e., s. 43
(19) I. Deutscher, a.g.e., s. 460.

Dünya Kadınlar Günü Vesilesiyle

Abdürrahim GÜMÜŞTEKİN

Leyla Kasım'ın anısına!

Bilindiği üzere, insanlık tarihi üç temel baskıyı içermekte: Sınıfsal baskı... Ulusal baskı... Cins baskısı...

Tarih ve Kadın

Kadınlık durumunun üretilmeye başladığı tarih aşağı yukarı toplumlar tarihiyle yaşıt sayılır. Ve istisnasız her sınıflı toplumda (köleci, feodal, kapitalist) düzenin özgünlüğüne uyarlı sınıfsal ve ulusal ezilmenin yanı sıra, kadın olmadan kaynaklanan sorunsalın özgül ağırlığı kendini hissettirmiş ve bu durum günümüze dek süregelmiştir. Bu tarih süresince, kadın ikincil cins olmakla yalnızca küçümsenip aşağılanmamış, aynı zamanda, iğrenç davranış ve uygulamalara maruz kalagelmiştir. Bu karabasan tarihin günümüzdeki tezahürü; kadın yaşamını bir bütün olarak demir kıskaca almıştır. Öyle ki, kadın cinselliğinin erkek tarafından tasallut altına alınmasıyla birlkte, kadın cinselliği; sermayenin organik bir sektörü, sermaye çevrelerinin seks objesi, aynı biçimde kadın bedeni giyim sanayi tüketiminin çekim merkezi ve kadın mutfak kölesi, ev hizmetçisi, çocuk dadısı durumuna itilmiştir. Kısacası, kadının tarihteki yeri köleliktir.

Toplum ve Kadın

Sınıflı sömürücü toplumların hemen hepsi, istisnasız olarak cinsiyetçidir. Kapitalizm cinsiyetçiliği pekiştirmiş ve çeşitlendirmiştir. Bur-

juva iktidar(lar)ı cinsiyetçiliği idcolojik, kültürel ve politik olarak üretmekte ve bunu tüm cinsel, beşeri, politik ve devletsel ilişkilere yansıtmaktadır. Kapitalizm kadın emeğinin,cinselliğinin sömürülmesinin muazzam ve muntazam koşul ve olanaklarını yaratmıştır. Bu nedenle, kadın toplumda salt ezilen sınıf mensubu olmakla kalmaz, aynı zamanda ve esas olarak ezilen cins konumundadır. Ve kadının temel sorunu bu konumudur.Fakat, bu konum sınıfsal çelişkilerden yalıtılmış değildir. Kadın olma konumu bir sınıfsal ezilme kadar özgün ve hatta çok daha karmaşıktır. Örneğin; burjuva kadını da ezilen cins konumundan hiç kurtulamaz. Keza, ezilen sınıfa mensup kadın da ezilen sınıf erkeği tarafından ezilmektedir. Demek ki, kadın sorunsalı çok farklı. Ve bundan ötürü, toplumda çeşitli gediklere yol açmaktadır. Açık ki, bu gedik insanlığın birkaç katlı bir meselesidir.

Aile ve Kadın

Toplumun sınıflı hale gelmesinin ilk embriyonunun aile olduğu bilinir. Ve aile sınıflı sömürücü toplumun temel birimi, devletin çekirdeği olagelmiştir. Evlilik (çok eşlilik ya da tek eşlilik) aile kurumunun düzlemini oluşturur. Nikah (resmi ya da dini) bu düzlemin hukuki prosedürüdür. Çoçuklar bu kurumun perçinlenmesinin öğeleridir.

Aile, erkek ve kız çocuğun cinsel ve toplumsal kişiliğinin oluşması açısından, düşünsel, kültürel ve psikolojik koşulları taşıyan temel bir faktördür. Burada kız çocuk kadınlık rolüne uygun eğitilir. Böylece, kadının ikincil cins olma konumu koşullanır ve pekişir. Artık, kadın İkinci sınıf konumunu kabullenmiş ve bundan ötürü, mevcut ve olası sonuçlara boyun eğer hale gelmiştir. Tabii ki, bu biçimde kadın edilgenliği yanlışlar örgüsü içinde pekişir ve bu edilgenlik salt aile ile sınırlı da kalmaz. Bu biçimde kadınlık bilincine de ket vurulur.

Tek eşlilik ya da çok eşlilik aile kurumunun niteliğini değiştirmez. Keza, ne ev ekonomisinin kapitalizm tarafından parçalanması, dışa dönük hale gelmesi ve aile bireylerinin ekonomik bağımsızlığı ne de ailenin demokratikleşmesi(!) bu kurumun niteliğini değiştirmez. Aile kurumunun ilişkilerinin demokratik anlamda rasyonelleşmesi bile, aileyi cazip hale getirip kalıcılaşması açısından fonksiyon üretirken, kadınlık durumunun şu ya da bu biçimde üretilmesi kesindir. Dolaşısıyla aile kurumu her halükârda kadınlık durumunun üretim merkezidir. O halde sosyalistler aile kurumunun ortadan kaldırılmasından yana tu-

tum almak durumundadır. Ve bu tutum kapitalizm koşullarında da geçerli. Ama, bu noktadan zorlama yapılamaz. İkna ve teşvik metodu kullanılır. Devrimden sonra da zorlama yapılmaz ama, ikna ve teşvik metodu açısından koşul ve olanaklar yaratılırken, ailenin ortadan kaldırılmasının süreci hızlandırılabilir.

Bu noktada sorunun şu boyutuna da değinilmeli. Kapitalist düzende ve aile kurumunda mutluluk dürtüsü ve sevgi nötrdür. Zira, kapitalist düzende ve ailede sınıflar ve cinsler arasında büyük dengesizlikler var. Zira, kapitalizmde ve aile düzleminde özgürleşmenin önü tıkalı. Dolayısıyla kapitalizmde ve aile kurumunda mutluluk ya şatafat ya da histeri ölçüsünde sadakat olduğu gibi, sevgi de tek yanlılığıyla (erkek efendi olduğu sürece bu mutlaktır) kas tutar. Artık, kutsal kaslı sevgi de kadınlık durumunun üretilmesinde işlev kazanır. Gerçek mutluluk ve sevgi ve de bu olguların sürekli kılınmasının dinamizmi; kadının hiç eksiksiz hemen her bakımdan; doğrudan cinsel, güncel yaşamda,ve tüm toplum ilişkilerinde erkekle 'eşit' olma koşuludur. Bir başka deyişle, kadının en az erkek kadar özgür ve bağımsız kılınmasıdır. Şu anlamda; hem erkek ve hem de kadın cinselliğinin tabu olmaktan çıkıp özgürleşmesi... Sorun esas olarak budur. Cinselliğin bir bütün olarak özgürleşmesi ve kadın-erkek gibi karşılıklı kutuplaşma konumunun ortadan kaldırılması... Dolayısıyla, kadın ve erkek arasındaki eşitsizlik (erkek egemenliği anlamında) kalkarken; kadının toplumdaki yerinin değişmesi... Kuşkusuz bu da kapitalizm koşullarında olanaklı değil.

Erkek Egemen İdeoloji

Açıktır ki, erkek egemen ideoloji salt sosyal bir ideoloji değil aynı zamanda politik bir ideolojidir. Erkeği erkli kılan ve kadının bütün bir yaşamının yörüngesini belirleyen ideoloji. Ve bu ideoloji; egemen sömürücü sınıfların ideolojisinde içkin olagelmiştir. Yani erkek egemen ideoloji (kimi buna bakış açısı, kimi de düşünce diyor) sınıf ideolojisiyle doğrudan bağlantılıdır. Ve bu ideoloji burjuva iktidarı tarafından üretilir, aile kurumunun ("sıcak yuva") soluğu ile beslenir. Bu ideoloji, kadınlık durumunun üretilmesinde birinci derecede işlevseldir. Böylece, erkeğin kadına karşı erkli olma konumu süreklileşiyor. Erkeği iktidar kılan ideoloji; kadın ve erkek arası cinsel, sosyal ve siyasal ilişkilerin mantık silsilesini ve kültürü yaratıyor. Bu noktadaki mantık ortodoks, tur (Manastır mantığı); ve kültür ise kültlüdür. O halde sosyalistler bu ideolojiyi hemen şimdi hedef alma zorunda. Sosyalist erkeğin kadına

karşı erkli olması bambaşka bir anlam taşımaktadır.

Kadının Özgürlüğü ve Bağımsızlığı

Hemen belirtilmeli ki, kadının özgürlüğü ve bağımsızlığı kadının kendi kavgası ve mücadelesi olmaksızın mümkün değil. Hem de bu mücadele, kadının doğrudan cinsel ve güncel problemleri atlanarak doğru bir eksene giremez. Bu kadarcık bir ifade eksiktir. O halde, bütünlüklü ifade tamamlanmalıdır.

Feminizm

Bilindiği üzere, feminizm konusunda; burjuva iktidarlardan, çeşitli burjuva aksiyonlara, küçük-burjuva aksiyonlara, dogmatik soldan marksistlerin kendi aralarındaki öteki kategorik farlılıklara dek, türlü yaklaşımlar sözkonusu.

Burjuvazi çoğu yerde ve zamanda, feminizme bir veba hastalığı gözüyle bakmıştır. Kuşkusuz bunun nedeni; feminizmin burjuva sınıf çıkarlarıyla çatışma içinde olmasıdır. Ve burjuvazi genellikle feminizmi komünist bir akım ve dolayısıyla düşman bir güç olarak hedeflemiştir. Burjuvazinin kaygı ve reflekslerini anlamamak mümkün değil.

Peki dogmatik sol, neden feminizmi bir veba hastalığı gibi görmekte? Feminizmdeki bir takım sapmalardan ötürü mü? Dogmatik sol, feminizmde sapmalar aramaz, feminizmi bir bütün olarak sapma görür. Dogmatik sol, aklı sıra, feminizmi burjuva ideolojisi olarak nitelemekle, tek çırpıda feminizmi mahkum edeceğini sanır. Ve dogmatik sol bu biçimde feminizme karşı çok 'Marksistçe' ideolojik mücadele verdiği kanısında. Aslında, bu bir savunma refleksidir. Dogmatikliği savunmadır bu. Peki bu savunu neden? Şundan: Dogmatik sol, Bağımsız Kadın Hareketi olmaksızın kadının gerçek kurtuluşunun mümkün olacağını düşünüyor; bunun yanı sıra, Bağımsız Kadın Hareketinin özgün yörüngesinden kaynaklanan özerk mücadele platformunu ve kadın olmadan kaynaklanan problemlerin siyasi gündemi yeterince teşkil etmesini genel politik mücadelesi açısından zaaflı görüyor ve bu göstergeden açıkça anlaşılıyor ki, dogmatik sol, ne kadının gerçek kurtuşuna kafa erdirebiliyor ve ne de kadın sorununda samimi. Evet, dogmatik sol, kadın sorununda samimi değil, zira dogmatik sol erkek egemen ideoloji tanımı ve feminizm gibi olgulara şiddetle karşı çıktığı gibi, aile kuru-

mu konusunda ya kayıtsızdır ya da kapitalist kuruma karşı alternatif olarak sosyalist kurumlaşma diyerek aileyi savunuyor. Dikkat edilirse, dogmatik sol ile, burjuvazinin kaygı ve refleksleri birbirine benzeyen çağrışımlar oluşturuyor.

Oysa, pek çok ülkede burjuvazi kadın kitleye dayanarak hükümet olma imkanını elde edebiliyor. Keza, dogmatik sol, kadınlar mücadeleye katılmadan devrim olmaz diyebiliyor. Zira, toplum ikiye bölünüyor; erkek ve kadın... Ve bu noktada, dogmatik sol kadınların devrim cephesinde (daha çok arka planda da olsa) nasıl savaştığına dair övgüler düzer!.."Kadın-erkek elele" sloganı dogmatik solun önemli bir şiarıdır. Ve hiç kuşkusuz, kadın-erkek elele sloganı kadını erkek egemen yörüngeye çekme ereği ve mantığı taşır. Bu biçimde, kadının ikinci sınıf olma konumunun korunduğu kesindir. Yinelenmeli ki, dogmatik sol, kadın sorununda ne samimi ne de bu sorunun doğru-dürüst bilincindedir.

Feminizmde sapmalar

Feminizmin kapitalizmin bir ürünü olarak nitelenmesi en temel sapmadır ve öteki irili ufaklı sapmalar da bundan kaynaklanır. Kuşkusuz bu feyiz de burjuva mantığından olmadır. Nitekim, burjuvazinin de kimi yerde ve zamanda feminizmi "hoşgörü" ile karşıladığı bilinmektedir. Evet, bunun nedeni; feminizmin kapitalizm tarafından massedilmesi ve bu biçimde feminizmin burjuva iktidarına karşı zararsız hale getirilmesidir. Tekrar belirtilmeli ki, kadının nihai kurtuluşu kapitalizmde hiç mümkün değil. Hatta, pek çok emperyalist ülkede bile, örneğin ABD ve İsveç'te, kadının nihali kurtuluşunun koşullarını bir yana bırakalım, kadının cinsel ve güncel problemleri çok daha yoğun olduğu gibi, kadınların mücadelesi sonucu kazanılmış ve bu açıdan meşruiyet kazanmış pek çok hakkın rahatlıkla gaspedildiği göze çarpıyor. Buralarda kadın sık sık tecavüze uğrarken, ne bu tecavüzlerin engellenmesini sağlayıcı faktörler var ve ne de devlet tecavüzün önlenmesinde etkili yasalar çıkarıyor! Oysa, buralarda devlet kadının çocuk doğurmama özgürlüğünü ortadan kaldıracak yasalar çıkarabiliyor. Kürtajı yasaklayan yasalar için devlet ve Dünya Kiliseler Birliği -özellikle de Vatikan Paktı-elinden geleni geri koymuyor. Kadına karşı, kültler ve iktidarlar birleşiyor! Oysa, bu ülkelerde kapitalizm yeterince rasyonalize olmuştur. Demek ki, kapitalizm ne kadar modern ise o kadar da kadınlık durumunu üretir konumundadır. Ve az yukarıda belirtildiği gi-

bi, kadınların kendi kavga ve mücadeleleri sonucu elde ettikleri haklar buralarda daha bir kolaylıkla gaspedilebiliyor. Bu demektir ki, bu ülkelerde kadın sorununda yapılan göreli reformların güvencesi yok ve kadınların hem güncel ve cinsel problemlerindeki göreli reformların güvence altına alınması ve hem de kadının geleneksel konumunun ortadan kaldırılması ancak kadınların mücadelelerinin sürekli kılınması ve bu mücadelenin sınıf mücadelesiyle dayanışma içinde yükselmesiyle mümkün olabilir.

Bunun yanı sıra, feminizmin salt erkeğe karşı olmasıyla sınırlı kalması belli başlı sapmalardan biridir. Ama, bu demek değil ki, feminizm erkekte ifade kazanan erki görmezden gelsin... Aksine, bu erk nedeniyle feminizm erkeği karşısına alma durumunda. Bu da erkek düşmanlığı değil. Eğer bu erk (dolayısıyla erkek) kadın mücadelesinin karşı bir unsuru değilse, o halde kadın sorunu diye bir sorun yok sayılıyor demektir. Ve dogmatik solun yaptığı da budur.

Sosyalist feminizm

Kapitalizm sınıf, ulus ve cins egemenliğini tesis eden ideolojiyi, kültleri, aile mantığı gibi temel öğeleri kendinde içselleştirmiştir. Bu açıdan, kadın sorununun kapitalizm rasyonalitesinden ayrı düşünülmesi, kadın sorunundan kaynaklanan mücadeleyi bir manyetik alana iter. Bir kez, bu manyetik alana girildikten sonra, kadın sorununda sağlanan göreli reformların çok ivedi adımlar olamayacağı açıktır. O halde, kadın hareketi anti-kapitalist olma durumunda. Bağımsız Kadın Hareketinin stratejisi budur. Böylece feminizm sosyalizmle bütünleşir. Bu bağlamda, sosyalist feminizm varolur. Böylelikle, hem kadının cinsel ve güncel yaşamı ve olası problemleri açısından her geçen gün yeni kazanımlar elde edilirken, hem de kadının ivedi kurtuluşunun koşul ve olanakları tedricen yaratılır. Fakat, bu noktada bir sıçrama zorunlu. Yani toplumsal bir alt-üst oluş!..... Bir başka deyişle, düzen değişikliği!.. Bu da devrim demektir.

Sınıf Mücadelesi ve Sosyalist Feminizm

İnsanlığın üç temel sorunundan birinin, kadının ezilen cins olma konumu olduğunu vurguladım. Ve tabii ki, her sorun kendi özgünlüğü bağlamında ele alınmayı gerektirir. Bu açıdan, feminizm (kadın mücadelesi anlamında) ve sınıf mücadelesi ortak bir düzlemde değil, ayrı ayrı

yörüngelerde örgütlendirilmeli ve konumlandırılmalıdır. Sosyalist feminizm ile sınıf mücadelesinin ortak paydası anti-kapitalizmdir ve bu çok temel bir olgu. Ama bu da feminizm ile sınıf mücadelesi arasındaki ilişkiyi tek yönlü kılmayı ve ortak örgütlenmeyi ne haklı ne de zorunlu kılıyor. Feminizmin sınıf mücadelesinin yedeğine alınması feminizmin ikinci plana atılması demektir. Bu biçimde kadın sorunu kaçınılmaz olarak gölgelenmiş olur. Feminizmin sınıf mücadelesine tabi kılınmasını çok gerekli gören mantık hiç de haklı değil. Zira, bu biçimde kadın hareketinin güçlü bir dinamik olması mümkün değilken, devrim açısından çok temel bir dinamiğin heba edilmesi ve kadın sorununun çözümünün ertelenmesi söz konusu olur.

Kısacası, bu iki mücadele platformu kendi mecralarında ve devrim açısından belirli bir dayanışma temelinde düşünülmezse, sınıf mücadelesi adına genel politik mücadelenin kadın sorununa karşı eğilimli hale gelmesi kaçınılmazdır. Yani, dogmatik solun politik mücadelesi kadın sorununu olumsuzluyor. Nasıl mı?

Bağımsız Kadın Hareketi kadın örgütlenmesinin ve mücadelesinin özgünlüğü ve özerkliği temelinde gelişir. Kadın mücadelesini erkeğin ya da örgütün insiyatifine tabi tuttunuz mu, hem kadın olmadan kaynaklanan güncel problemleri, cinsel özgürleşme bilincini yadsımış olursunuz ve hem de kadın sorununun ivedi çözümünün dinamizmini köreltmiş olursunuz. Bu da kadın sorununun Allah'a emanet edilmesidir. Kuşkusuz, tanrı da kültünü kullanacaktır. Sosyalistler, sosyalist feminizmi teşvik ve desteklemekle yükümlüdür. Kadın sorununun gerçekliği bunu zorunlu kılmaktadır.

Sosyalist Feminizm ve Devrim

Bağımsız Kadın Hareketinin anti-kapitalist yaklaşımı devrim perspektifini içermektedir. Bu noktada sınıf mücadelesi ile sosyalist feminizmin ortak paydası organik bir fonksiyon üretme durumunda. Yani, devrimin gerçekleşmesi için sınıf mücadelesi ile sosyalist feminizm ayrı ayrı yörüngelerinde durarak karşılıklı ve birbirini destekleyici fonksiyonda birleşmekte. Böylece devrim, kadın sorununda da gerçek anlamda bir devrim olabilir. Ve bu devrimin de süreklileşebilmesi için, Bağımsız Kadın Hareketinin kendi gerçeği açısından sürekli işler görmesi gerekir. Bu bakımdan devrimden sonra da Bağımsız Kadın Hareketi ve mücadelesinin sürmesi lazım. Aksi halde, feminizmin kesintiye uğra-

ması, kadınların özerk mücadelesinin manipüle edilmesine yol açar ve ne kadın sorununda ne de kadına karşı erkli olan toplumsal bir düzlemde sosyalizmin inşası açısından doğru ve kayda değer adımlar atılabilir. Ve bu gerçek, deneylerle kanıtlanmış durumda.

Örneğin, Ekim Devrimi (1917) kadın sorununda bir devrim anlamına geldi. Zira, devrimin hemen ertesinde aile kurumunun ortadan kaldırılmasına yönelik programatik bir yönelime girildi; örneğin, evlenme ve boşanma özgürlüğü, çocuk doğurmama özgürlüğü, cinsel özgürlük; örneğin, eşcinselliğin toplumsal bir suç olmaktan çıkarılması, evli bir kadının başka bir erkekle cinsel ilişkisi sonucu doğan çocuğun babasının hukuki prosedürler izlendikten sonra belli olmaması hallerinde çocuğun "piçlik muamelesi" görmemesi, evlilik dışı çocuk edinmenin serbest olması gibi kadından yana pek çok yasa çıkarıldı. Keza, kreşler, ortak mutfaklar ve hamile kadının standart birtakım hakları da bunlara eklenebilir. Ne var ki, Stalin döneminde bütün bu haklar gaspedilerek, resmi nikâhın zorunluluğu, evlenmenin törenli yapılması, boşanmanın yasalara bağlanması, kürtajın yasaklanması, eşcinselliğin toplumsal bir suç sayılarak cezalandırılması, analığın kutsanması, boşanan kadının nafakaya bağlanması gibi icraatlarla gerici bir yönelime girildi. Hiç kuşkusuz, nasıl ki Lenin döneminde kadın sorununa yaklaşım bir sosyalizm anlayışından kaynaklanıyorduysa, Stalin döneminde kadın sorununa yaklaşım da başka bir sosyalizm (ki bu bürokratik sosyalizmle özdeştir) anlayışından kaynaklanıyordu. Ve tüm bürokratik işçi devletlerinde kadın sorununda durum tam da Stalin'in çizgilendirdiği gibi geliştirildi. Böylece, kadın anlamı çok daha derin bir tarihi haksızlığa uğramış kaldı.

Ve unutulmamalı ki, kadının kurtuluşunun, ulustan ve sınıftan sonraki gelişmelere dek uzanması kaçınılmaz görünüyor. Bu nedenle, kadın sorunundaki erteleyici ve yadsıyıcı yaklaşımlar (sol açısından) tarihe karşı suçlu olma pozisyonudur.

8 Mart 90 / Bartın

Sınıf Bilinci'ne Eleştiriler

Demir KÜÇÜKAYDIN

Sonuçları bakımından aynı geleneği paylaştığım **Sınıf Bilinci** dergisine bugüne kadar özel olarak bir yazı yazmadım: Yazmadığım için de bazı arkadaşların eleştirilerine hedef oldum.

Ama **Sınıf Bilinci**'ne sadece özel olarak yazı yazmamakla kalmadım, ona, bir eleştiri de yazmadım. Yazmadım, çünkü bir eleştirinin, bugün bile hâlâ var olduğundan kuşku duyduğum, önkoşulu yoktu.

Evet, önkoşul yoktu. Bir eleştirinin veya tartışmanın önkoşulu karşı tarafın da en azından bizim kadar görüş bildirmeye haklı ve yetkili görülmesidir; karşı tarafın da en azından bizler kadar herhangi bir durumu doğru değerlendirme olanak ve yeteneğinde olduğunun kabulüdür; karşı tarafın da olgulardan en azından bizler kadar doğru sonuçlar çıkarabileceği varsayımıdır. Bu önkoşul yoksa, tartışma ve eleştiri olanaksızlaşır; ilişki, eşitler arası bir ilişki olmaktan çıkar, beyaz adamla siyah adamın ilişkisine döner.

Sınıf Bilinci'ni çıkaran arkadaşlarla ilişki de bu önkoşuldan yoksun olmuştur. **Sınıf Bilinci**'ni çıkaranlar içinde bulunan muhataplar, herhangi bir eleştiri getirdiğimde (getirildiğinde), yurt dışında olduğumdan, Türkiye'nin koşullarını bilemeyeceğim argümanıyla eleştiri ya da önerilerimin geçersizliğini ifade etmişler ve bildiklerini okumuşlardır.

Muhatap böyle deyince, düşünülen ve yapılanların içeriğine ilişkin olarak onunla konuşacak bir şey kalmaz. "Hayır, durumu en az sizler kadar doğru değerlendirebilirim; hatta uzakta olmak bazen olaylara daha mesafeli bakma, temel eğilimleri görme olanağı sağlar" mı demeliydim? Bu, gerçek tartışma konusunun tamamen dışına çıkmak; saçma bir tartışmaya girmek olurdu. Böyle diyerek kimse de ikna edilemez ayrıca

Bunu denemelerimle biliyordum. 1974 sonrasında da, dışarda değil, ama bu sefer de "içerde" olduğum için uzun yıllar benzer tavırları yaşamıştım. Hayatın "diyalektik" bir alayı olsa gerek, bu sefer de "dışarda" olduğum için aynı şeyleri yaşıyorum. Kassandra'nın uğradığı lanete uğramışız bir kere.

Evet, politikaları belirlemek "içerdekiler"in hakkı olarak görülmüş; bunlara uygun davranışlara girilmiştir. Her eleştiri, her itiraz "buranın koşullarını bilemezsiniz"in sağır duvarlarına çarpmış, yankısız kalmıştır. Ben ve benim durumumdakilere, birtakım yetenekleri de olabilen, teknik bir avadanlık, lojistik bir destek olarak bakılmıştır. Yazı, çeviri, maddi-manevi yardım istendiği zaman hatırlanmışızdır.

Elbette bu tavır hiçbir zaman burada ifade edildiği gibi kaba ve açıkça formüle edilmemiş ve koyulmamıştır, ama bütün düşünce ve davranışların özü budur. Bu durumda elbette söylenecek söz kalmazdı, en azından benim açımdan. Bu nedenle **Sınıf Bilinci**'ne değil yazı, eleştiri bile yazmadım. Gösterilen davranış ve düşünce çizgisine karşı protestomu ve direnişimi en azından bu şekilde dile getirmeye çalıştım.

Peki, şimdi niye bir eleştiri yazıyorum? Türkiye'deki son gelişmeler; yani "Birlik Tartışmaları" ve **Sınıf Bilinci**'nin içinden bir türlü çıkamadığı kısırlık, belki, onu çıkaranların artık söylenenleri daha ciddiye alabilecekleri umudunu doğurduğu için; "yurt dışındasınız, buraları bilemezsiniz" diyerek kulak tıkanan; ciddiye alınmayan eleştiriler, öneriler ve öngörüler, çok kısa bir zaman içinde parlak bir şekilde doğrulandığı için.

Ama en önemlisi, ciddiye alınsa da alınmasa da, sosyalist kamuoyuna karşı, sizlerle olan yaklaşım farklılıklarımı ve görüşlerimi yazılı ve somut bir eleştiri olarak açıklama gereğinin artık ertelenmezliği nedeniyle.

Diğer bir deyişle, "Sosyalist Birlik" tartışmalarına karınca kaderince bir katkıda bulunabilmek için. Yani bu eleştirinin muhatabı özel olarak **Sınıf Bilinci** de değildir. Sosyalist kamuoyunun bir parçası olduğu ölçüde öyledir. Bu eleştiriyi size yollamamın nedeni, eleştirinin hedefinin sizler olmanız ve kendinizin eleştirisini öncelikle sizlerin kamuoyuna duyurma hakkınız ve göreviniz olduğunu düşünmemdir.

★★★

Sınıf Bilinci görevlerini bir durum yargılamasına göre belirliyor: Gerek "Durum Yargılaması", gerekse "Görevler" en sistematik ve açık ifadesini ilk sayıda yer alan altı buçuk sayfalık "Başlarken" başlıklı yazıda buluyor. O halde "Başlarken"den başlayalım.

İlk paragrafta nasıl bir Marksizm anlayışına sahip olunduğu genel ve kategorik ifadelerle tanımlanıyor ve bunun devamı olan ikinci paragrafta da dayanılan miras, gelenek açıklanıyor. Bunlardan sonra da görevleri belirleyen durum yargılaması geliyor. Sırasıyla: Stalinizmin çözülüşü, Sosyal Demokrasi, Maoculuk ve Gerillacılığın çözülüş ve bunalımları, tepkiselliklerin "Sivil Toplumculuk" biçimini alması, Sovyetler'deki son kopuşlar bu durum yargılamasının dayanak noktalarını oluşturuyor.

Bütün bu bölümde söylenenlerin özü şudur: İşte bizim dışımızdaki bütün sol hareketler, akımlar bunalım ve çözülüş içindedir; bir kısmı açıktan açığa Marksizmi inkâra yönelmiştir, fakat sadece bizim dayandığımız gelenekte bu söz konusu değildir. Marksizmi savunmaya ve geliştirmeye devam ediyoruz.

Evet, bu söylenenler doğrudur ama kısmen doğrudur. Kısmen doğrudur, çünkü, bir diğer değişle ortodoks ve eleştirel Marksizm geleneğinin otantik devamcısı olan "Troçkist" gelenek de bunalım içindedir. Ancak Troçkist geleneğin ya da Marksizmin, ki bence ikisi özdeştir, bunalımı, diğer sol hareketlerde ve geleneklerde bunalıma yol açan nedenlerden ve gelişmelerden kaynaklanmamaktadır, -aksine, bunlar bütünüyle bu geleneğin eleştiri ve öngörülerini ana hatlarıyla doğrulamıştır- tamamen başka bir noktadan kaynaklanmaktadır. "Başlarken"de bir küçümsemeyle değinilen "Yeni Sosyal Hareketler"den Markiszm doğuşundan beri ilk kez, başka toplumsal özneler ve bu öznelerin dayandığı paradigmalar bağlamında yeterince global ve radikal bir teori olamadığı için, hiç de alayla geçiştirilemeyecek ciddi bir eleştiri karşısındadır. Örnek olarak kadın hareketini, ekoloji hareketini, barış hareketini, ezilen ulus ve azınlık ve ırkların hareketini yaratan sorunlar ve bizzat bu hareketlerin kendileri, bütünsel bir teorik sistem, program ve strateji içinde yerlerini bulamamaktadırlar.

Kanımca, Marksizmin bugüne değin bu sorunları da kapsayacak global ve radikal bir teorik sistem geliştirememesi onun buna yeteneksizliğinden değil, belki biraz kolaycı ama daha anlaşılır bir ifadeyle, biz Marksistlerin yeteneksizliğinden kaynaklanmaktadır.

Sınıf Bilinci, bu gerçekliğe gözlerini kapamakta, ya da gerçekliği BATI'ya has bir lüks sorun gibi görmekte, ama böylece kendi gelişiminin bile yolunu tıkamakta, kendini Türkiye Solu'nun bile gerisine atmaktadır. Türkiye'nin sosyalistlerinin önüne daha genel ve temel sorunların bir yelpazesini atma ve onlarla birlikte araştırma ve tartışma fırsatını kaçırmaktadır.

Bir döneme damgasını vuran bir dergi, yeni sorunlar ortaya atan bir dergi olabilir. **Sınıf Bilinci** ise kendisini, hâlâ 1968'lerin sorunlarının prangasına bağlamaktadır. Yüzünü geleceğe değil, geçmişe dönmektedir. Haklılığını ve meşruluğunu oradan kanıtlamaya çalışmaktadır.

Bunun sonucu ne oluyor. Tipik bir örnek verilebilir. Birikim dergisinin dördüncü sayısında Michael Lowy'nin "Marksizm ve Ütopik Görüş" adlı bir yazısı yayınlandı. Yazar, **Sınıf Bilinci**'nin bağlı olduğu gelenekle aynı gelenektendir. Ama bu yazı, örneğin bir **Sınıf Bilinci**'nde değil de bir **Birikim**'de yayınlanmaktadır. Bu bir rastlantı değildir. Çünkü M. Lowy'nin probleme yaklaşımı, **Sınıf Bilinci**'ni çıkaranların değil, örneğin bu eleştiriyi yazanın yaklaşımlarına benzemektedir. Yazar "Marksizmin yenilenmesi", "Yeni Toplumsal Hareketlerin desteğiyle zenginleşmesi" gereğinden söz etmektedir. Ama elbette böyle yaklaşımlar, bektaşi gibi "bizim namazımız kılındı" havalı **Sınıf Bilinci** yazarlarının ruhunda titreşimler uyandırmamaktadır. Kimbilir belki, zaaflarını açıkça sergilediği için utanca bile yol açıyor olabilir. Genç militanların kafasını bulandırmanın alemi yok!..

Bugün, her hareketin, her geleneğin içinden birtakım unsurların, kendi gelenekleri ve sınırlarıyla sosyalist kamuoyu önünde hesaplaştığı, sesli düşündüğü bir ortamda, **Sınıf Bilinci**, hep en doğruyu söylemiş, eksiksiz, bir ağabey uslubunu tutturmaktadır. Bu uslup **Sınıf Bilinci**'nin yazılarına dahi sinmiştir. Açın bir **Gelenek**'i, bir **Yeni Öncü**'yü, bir **Görüş**'ü, bir **Sosyalist Birlik**'i. Orada araştıran soru soran insanların uslubu vardır. Ama **Sınıf Bilinci** bilinen hazır cevapları sunan bir uslup içindedir bütün yazılarında. Bu niteliğiyle **Sınıf Bilinci**, günümüzün, az çok geleceğe yönelik eğilimleri temsil eden dergilerine değil, 12 Eylül öncesinin dergilerine ya da onun kalıntısı olarak bugün de yaşayan fosiller gibi var olmaya devam eden ve gelişimin önünde giderek açıkça bir engel oluşturan dergilere benzemektedir. Bu uslup, **Sınıf Bilinci**'nin dayandığını söylediği geleneğin bütün tarihsel haklılığına rağmen, Türkiye Sosyalist hareketinin bugün ulaştığı noktaya göre çok geride olduğu gerçeğinin bir tezahüründen başka bir şey değildir. Bir an

için, **Sınıf Bilinci**'ndeki yazıların, Troçkizm açısından değil, başka bir gelenek açısından yazılmış olduğunu var sayalım. O zaman **Sınıf Bilinci**'nin Stalinist ya da Merkezci dergilerden hiçbir farkı olmadığı daha iyi görülür. **Sınıf Bilinci**'nin dayandığını söylediği geleneğin tarihsel haklılığı, onun gerçek, bugünkü Türkiye Solu'ndaki tartışmaların gelişimi bakımından gerici niteliğini gizlemekte, keşfi daha zor bir hale getirmektedir. Aslında, bugün, uslûba ve seçilen konulara yansıyan şey, gerçek öz'dür. Yazıların içeriği gibi görünen şey ise biçim'dir. Bu anlamda, Osmanlı'nın dediği gibi "Uslubu beyan, ayniyle insan" ya da Batı'dan tercümesiyle: "Uslup insanın kendisidir."

★★★

"Başlarken"de daha sonra Türkiye Solun'a geçiliyor. Onlarda da bunalımın yansıdığı, yenilgi ve durgunlukla pekiştiği, ama bunalımın aynı zamanda yeni arayışlara da yol açtığı belirtilerek, bu bağlamda, biraz dağınık da olsa, derginin görevleri şu ifadelerle sıralanıyor:

"Türkiye sosyalizminin bugün yaşadığı bunalım ve kaos ortamına müdahale etmek."

Yani milleti bunalımdan çıkaracak mavi ya da Marksist boncuk bizdedir.

"Eşrefoğluu al haberi - Bahçe biziz, gül bizdedir."

Peki, bu müdahale nasıl yapılacak?

1) "Marksizmi... savunmak ve geliştirmek"le,

2) "Devrimci Marksizme yönelik eleştirilerle tartışmak"la,

3) Türkiye Solundaki mayalanma sürecinin "devrimci Marksizm mecrasına girmesi için teorik ve ideolojik planda mücadele etmek"le,

4) "Devrimci Marksizmin enternasyonalist sesine kulak vermeye hazır çeşitli çevre ve kişilere bu sesi taşımak"la.

Bunlardan üçüncüsü, başlangıçta söylenen "müdahale"nin değişik bir ifadesi, müdahalenin nasıl yapılacağına ilişkin değil. Gereksiz bir tekrar.

İlk madde ise "Marksizmi geliştirmek ve savunmak" esasen kategorik bir görev ve cevaptır. (**Sınıf Bilinci**'nin kendisi bu kategorik görevin hiç de yapılamadığının en esaslı kanıtı.)

Bu durumda, müdahale görevinin nasıl yapılacağı, somut olarak şu iki başlık altında toplanabilir:

1) Troçkizme yönelik eleştirilerle tartışmak,

2) Onlara Troçkist geleneği tanıtmak.

Bu iki görev de, gerçekte, Troçkizmin propagandasını yapmak diye özetlenebilir.

Propaganda görevini belirlemek için, hiç de böyle bir geniş temellendirme gerekmezdi. Hangi akım, hangi görüş için olursa olsun, propaganda, tanıtma, polemikler, zaten her durumda, her zaman, elden geldiğince yapılması gereken işlerdir.

Bütün o "Başlarken" yazısındaki, tasvir ve sonuçlar arasında, geniş bir dünya ve Türkiye tasviriyle, dağın fare doğurması gibi sonuçlar arasındaki oransızlık, aslında, Özal döneminin Mahmutpaşa esnafı diliyle ifade edersek, şu yaklaşımı ortaya çıkarıyor veya gizliyor:

Herkes bunalımda, bunalım nedeniyle bir kısmı safları terk ederken, bir kısmı da düşünmeye başlıyor. Şimdi tam zamanı, bizim geleneği tanıtırsak, polemikler yaparsak, "malı götürürüz." Özal'vari "malı götürme" veya "köşeyi dönme" anlayışı, gün görmüş İstanbul efendisinin diliyle "mayalanma ve yenilenme sürecini", "devrimci marksizmin mecrasına" akıtmak olarak da ifade edilebilir. Adlandırmalar değişince beklentinin kendisi değişmiş olmuyor. Çok mu acımasız bir yargı? Olabilir. Ama bunca yıldan sonra, söylenenlerin parlaklığına kapılmamak, ardındaki gerçek fikri, "amiyane tabiriyle" ifade etmek gibi garip bir alışkanlık hasıl oldu.

Durumun ve görevlerin böylesine koyuluşunun ardında, iki temel metodolojik yanılgı yatmaktadır.

Birincisi, evrimin, düz ve aşamalarla gideceği anlayışıdır. Ama Troçkistler değil mi, "eşitsiz ve bileşik gelişim yasası"nı savunan ve uygulayanlar. Evet, öyledir, ama bu yasayı habire tekrarlamak, onu kimi yaratıcı uygulayıcılarının vardıkları sonuçların ötesinde anlamamak başkadır; onu metodolojik bir yaklaşım olarak kavramak başkadır.

Örneğin, Troçkizm karşısında diğer sosyalist akımlar süreçlerin özünü kavramak bakımından belli bir geriliğin de ifadesidirler. Bunların gelişmelerinin ve daha derin bir kavrayışa ulaşmalarının Troçkizm'e varmalarına yol açacağı gibi bir anlayış ilk bakışta çok mantıki gelebilir.

Ama bu, insanların ya da sosyalist hareketlerin gelişimi bakımından tipik, aşamalı devrim anlayışına benzer. Troçkizmin tam da üstünlüğü ve tarihsel haklılığı ve gelişmişliği onun yeni sıçramalar yapmasının önünde bir engel olabileceği gibi, diğerlerinin geriliği, Troçkizmden çok daha ilerilere geçmelerine, başka problemler bağlamında sağladıkları gelişmişlik sayesinde, sonradan Troçkizmi, hiç de Troçkist olmadan içselleştirmelerine, özümlemelerine yol açabilir. Yani örneğin, kapitalist olmayan yoldan sosyalizme sıçrayabilirler veya demokratik görevleri yapalım derken sosyalist devrime geçebilirler. Bütün bunlar toplumlar için geçerliyse, niye insanlar için geçerli olmasın? Ama **Sınıf Bilinci**'nde böyle bir yaklaşımın izi bile yoktur. Stalinizmin, merkezciliğin vs. bunalımının, eğer yeterince doğru propaganda yapılırsa, Troçkizme yol açacağı, gelişimin düz bir yol izleyeceği anlayışı vardır.

Esasında Türkiye'de ve dünyada olan da budur. Bu hareketlerin bunalımıyla arayışa giren insanlar Troçkist olmamaktadırlar. Çünkü, Troçkizmin, o bunalıma giren hareketler karşısındaki gücü, o problematiklere bağlılığı onun güçsüzlüğüne de yol açmıştır. Yeni sorunlara yönelenler, özellikle yeni sosyal hareketlerin ortaya koyduğu sorunlara eğilim duymaktadırlar. Belki oradan giderek, o bağlamda artık Troçkist olup olmamanın özel bir anlam taşımadığı bir dünyada, eski tartışmanın olaylarca aşıldığı bir dünyada, Troçkistlerin savunduğu geleneği, kendiliğinden ama başka bir yoldan özümleyeceklerdir.

Ama soruna böyle yaklaşan bir kimse, gelişmeleri hiç de **Sınıf Bilinci** gibi beklentilerle karşılamazdı.

Bu metodolojik düzgün evrim ya da aşamalı devrim yanılgısının yanı sıra, ona bağlı diğer bir yanılgı da, insanlara birtakım doğruları göstermekle onların kazanılacağı türünden, tipik burjuva rasyonalizminin ifadesi olan bir yaklaşımdır.

Böyle bir yaklaşımın pratik sonucu, Türkiye soluyla ortaklaşa soru sorarak, arayışa girerek, kaynaşarak bir yerlere varmak olmaz elbette. O bunalım içindeki yanlış çizgilere doğrular yaz edilir (**Sınıf Bilinci**), bu arada sınıf içinde mevziler de kazanılıp güçlü hale gelinir ki, söylenenler dikkate alınsın, yeri geldiğinde koşullar dikte ettirilebilsin (**İşçi Sözü**). Böylece birleşmelerle veya büyüyerek veya değişik kompozisyonlarla Türkiye Sosyalist Hareketine damga vurulur.

Bu anlayış **Sınıf Bilinci**'nin bütün teori ve pratiğinde ifadesini bulmaktadır. Böyle bir yaklaşım 1970'lerde, o zamanki tecrübe ve bilgi dü-

zeyimizle belki bir ölçüde kabul edilebilirdi ama bugün varılan aşamada gericilik oluyor. Bir zamanlar "Doktorcu" olarak yaşadıklarımı bir de "Troçkist" olarak tekrarlamayı istememek gibi bir hakkım olduğunu sanıyorum.

Bütün bu temel metodolojik hataların sonucu olarak "Troçkizmin Propagandası", Türkiye devrimci hareketinin tartıştığı sorunlara, ki bu çok geniş bir sorunlar yelpazesidir, katkıda bulunmak, o tartışmalara girmek; yeni problemler, taslaklar koymak gibi kelimenin gerçek anlamıyla yaratıcı ve eleştirel Marksist bir çabanın yerine, klasik "Troçkist" temalarda, çok daha iyileri uluslararası literatürde bir yığın bulunabilecek, suyunun suyu türünden yazılar yayınlanıyor. **Sınıf Bilinci**'nde çıkan yazıların konuları şu birkaç başlık altında toplanabilir: Sürekli Devrim, Tek Ülkede Sosyalizm, Enternasyonalizm, Sovyet Devletinin Sınıf Karakteri, Geçiş Programı. Bunlar Troçkist geleneğin kendini tanımladığı klasik başlıklardır. Ama bütün bunlar yarım yüz yıl öncesinin özgül sorunları içinde canlı konulardılar; bütün bunlar elbet çok ciddi teorik temel sorunlar olduğu için sürekli olarak her ülkedeki işçi ve sosyalist hareketin gündemine gelme potansiyeli de taşırlar, ancak her ülkenin sosyalist hareketinin kendi bağımsız bir gelişim yolu vardır. O hareket belki doğrudan bu konuları tartışmadan, başka tartışmaların bağlamında, kendini yakan sorunların bağlamında, başka bir yoldan bu sonuçları çıkarabilir. Tipik bir örnek vereyim. Türkiye Sosyalist hareketinin bugün yakıcı olarak tartıştığı konulardan biri, Türkiye sosyalist ve işçi hareketinin tarihi konusudur. Yalçın Küçük'ün kitapları, **Gelenek**'te çıkan birçok yazı, çeşitli dergilere dağılmış bazı yazılar bu konuda, hareketin kendisiyle hesaplaşmasının ifadesi olan bir çaba içindedirler. **Sınıf Bilinci** için ise sanki bu konu yok gibidir. Ya da bir tek Stalinizm/Kemalizm kavramıyla, bizim bir zamanlar temel neden ekonomiktir deyip her sorunu çözmemiz gibi "açıklanmaktadır". Tek yazı Ergun Aydınoğlu'nun yazısıdır. Yazar zaten **Sınıf Bilinci**'ne karşı eleştirel bir tavır içindedir ve aslında yazı **Sınıf Bilinci**'ndeki yazılar arasında konusuyla ve konuya yaklaşımıyla sırıtmaktadır.

Esasında bu da bir rastlantı değildir. Ergun Aydınoğlu, yurt dışında çıkan Devrimci Marksist **Tartışma Defterleri**'nin lokomotifi ve ruhuydu. Beş sayı çıkabilmiş bu derginin yazıları ile **Sınıf Bilinci**'ndeki yazıların karşılaştırmalı bir kıyaslaması yapılırsa, bu derginin problemler yelpazesinin pek "Troçkist" olmadığı, örneğin bir **Gelenek**'e çok daha benzediği görülür.

Bu arada bir hatırlatma yapmakta yarar var. **Sınıf Bilinci**'ni çıkaranlara, dergi henüz çıkmadan önce, **Gelenek** gibi bir dergi çıkarmak gerekiyor diyerek, kafamızdakini anlaşılır bir şekilde somutlamaya çalışmıştık. Ama arkadaşlar, bunu da yanlış anlamışlar, onların tipik Stalinist olduklarından, o kabuğu kıramadıklarından söz etmişler ve hatta bu önerimiz biraz alay konusu olmuştu. Biz bu öneriyi yaparken, o derginin problemler yelpazesinin genişliğini, tam da o Stalinist kabuğuna rağmen, özgün teorik ürünler verme yeteneğini, tutturduğu oldukça yüksek standardı ve tabiri caiz ise "Türkiyeliliğini" kastediyorduk. Yani örneğin bir **Gelenek**'i okuyan, Türkiye solunun 1960 sonrasındaki tecrübeleri ve evrimi az çok yaşamış insanların yazılarıyla karşı karşıya olduğunu hisseder.

Zannediliyor ki, Tek Ülkede Sosyalizmin olmayacağı, sürekli devrim teorisi, Soyvetler'in sınıf karakterinin bürokratik olarak yozlaşmış geçiş toplumu olduğu gibi birtakım sonuçlar kabul edilse problemler çözülecek. Türkiye solu her kapıyı açacak sihirli anahtarı bulmuş olacaktır. Bunları kabul etmek hiçbir şeyi değiştirmez. Bizlerin 20 yıl önce yaptığımız yanlışlar Troçkist bir söylemle tekrarlanır. Lenin bir yerde, Komünist öğretinin sonuçlarının kabulünün komünist olmak anlamına gelmeyeceğini belirtmişti. Benzer bir durum söz konusudur.

Sınıf Bilinci'nin kısırlığını görmek için şöyle bir soyutlama yapılabilir. **Sınıf Bilinci** bolşevik deneyine ve son yarım yüzyıllık uluslararası işçi hareketinin çıkardığı sonuçlara dayanmaktadır. Bir an için, bu uluslararası birikim olmasa, **Sınıf Bilinci** yazarlarının Türkiye Soluna verebileceği bir şey kalır mıydı? Hayır. Belki tek Ergun Aydınoğlu'nun yazısı kalırdı. Yani, **Sınıf Bilinci** bir mirasyedi durumundadır. Ama diğer akımları ele alalım, örnek yine **Gelenek** olsun. Bunlar, bütün bu uluslararası birikimden yoksun olmalarına, hatta sahiplendikleri uluslararası gelenek, eleştirel ve yaratıcı düşünce için muazzam bir engel oluşturmasına rağmen, uluslararası birikimlerinin olmaması koşullarında çok daha fazlasını verebilirlerdi bugün verebildiklerinden. Yani onlar sermayeden yemiyor, başkalarının da yiyebileceği bir şeyler üretebiliyorlar.

★★★

Sınıf Bilinci'nin birikimsizliğine ve Türkiye Sosyalist hareketinin gerisinde olmasına ilişkin bu söylediklerimizi, somut bir örnekle daha göstermeye çalışayım.

Sözkonusu "Başlarken" yazısında aynen şöyle yazılıyor:

"**Sınıf Bilinci**, Türkiye Solunun bunalımının uluslararası sosyalizmin bunalımı ile organik bir bağ içinde olduğu anlayışıyla, Türkiye solunun sorunlarının 'yerli malı' çözümlerle halledilebileceği düşüncesini reddediyor."

İlk bakışta çok enternasyonalist gibi görünmesine rağmen, aslında çok "yerli malı" ve baştan aşağı yanlış ve de çok tipik bir önerme.

Devrimci Marksizmin sonuçlarını aktarmak veya onları kabullenmek onların o ülke devrimcileri tarafından hazmedildiği anlamına gelmez. Bu anlamda, herhangi bir ülkede, sosyalist hareketin sorunlarının çözümü ancak "yerli malı" olabilir. Fakat bu "yerli malı" olma, öğretinin taşralılaşması, mahallileşmesi, olarak anlaşılmamalıdır; bu Marksizmin özüyle çelişir ve ondan, söylem Marksist kalsa da, uzaklaşmaya yol açar. Yerli malı olmak demek, taşralı, mahalli, ulusal olanın aşılması; uluslararası standartların kendi birikim ve tecrübesiyle edinilmesi; mahalli, taşralı olarak bunların aşılması sürecinin yaşanması demektir. Bu anlamda ulusal ve evrensel, bir ülkedeki hareketin birbirini dıştalamaz özellikleri; aynı sürecin iki farklı ifadesidir.

Bir diğer ifadeyle, bir ülkedeki sosyalist hareket evrenselleştiği, uluslararası standartları tutturabildiği ölçüde; yerli malı olur; ya da tersinden söylersek, uluslararası teori, bir ülkede yerlileşebildiği; o harekeni kendi öz ürünü olabildiği ölçüde; uluslararası birikim yerli malı olabildiği ölçüde, o ülkenin hareketi evrenselleşir.

İşte **Sınıf Bilinci**'nin anlamadığı budur. İçeriğiyle çok enternasyonalist gibi görünen yukarıdaki alıntı, niteliğiyle, bırakalım uluslararası standartları, çünkü bu sorunu Lenin örneğin Komünist Enternasyonal'in örgütlenme üzerine kararını ele alırken almış ve bu şekilde açıklamıştır, bizim yerli malı olarak eriştiğimiz noktanın bile çok gerisindedir. Yerli malı olamadığı için enternasyonalist bile değildir. En azından bu konuda, Türkiye Solu, "yerli malı" olarak uluslararası standartlara yakındır. Örneğin **Gelenek** dergisi aynı konuda şöyle yazıyor:

"Önce Marksizm, sonra da onun bolşevik yorumu, içeriği, kapsamı ve söylemi ne denli mükemmel olursa olsun, ulaştığı ülkelerde bembeyaz boş kağıtlara yazılabilecek bir manifesto değildir. Kapitalizmin ve işçi sınıfının gelişkinlik düzeyini şimdilik bir yana bırakırsak, verili ülkenin radikal aydın kesimi, bu mesajı, kendi gelişim sürecinin belirli bir evresinde, belirli ideolojik koşullanmalar ve yönelimler içinde alır.

Bu ülkede Marksizmin en azından hemen sonraki gelişim çizgisini belirleyecek olan da, verili durumda alınan mesajın nasıl uyuşturulacağı, kaynaştırılacağıdır. Marksizm özellikle doğu ülkelerinin toprağına, hiçbir zaman kendi özgül ağırlığının tümüyle ve saf biçimde inmez. Bu ancak daha sonra yaşanacak süreçlerin ürünü olabilir."

Bu satırlar, yukarıda söylediklerimizin başka bir bağlamda ve başka bir üslupla ifadesinden başka bir şey değildir. Bunalımın ancak "yerli malı" çözümlerle aşılabileceğine kanıt, örneğin yerli/uluslararası problematiğine ilişkin yerli malı bir çözümdür. Uluslararası birikimi, "çözüm ancak uluslararası olabilir" gibi çok "enternasyonalist" laflar etmeden içselleştirmiştir. "Yerli malı" çözümleri reddeden **Sınıf Bilinci**'nin pasajı ise, aşırı yerliliğin, uluslararası ve yerli birikimi içselleştirememenin bir ifadesidir.

Bu konu, gerekli değişiklikler yapıldığında aynen çeşitli siyasi akımların evrimine de uygulanabilir. Bir hareket veya onun içinden çıkan bir eleştirici kanat kendi iç dinamikleriyle; kendi problematikleriyle uluslararası standartlara ulaşmadıkça gerçek bir ilerleme kaydedilemez. Kendi gettosunun sınırları dışına çıkıp, mahallilikten kurtulamaz.

Buraya kadar yerli/uluslararası ilişkisinin nasıl bir metodolojiyle ele alınması gerektiğine değindik, şimdi, konuyu biraz dağıtma bahasına da olsa sorunun ele alınışının, mantıki kategoriler bakımından yanlışlığına değinelim.

"Türkiye solunun bunalımı" uluslararası sosyalizmin bunalımıyla "organik bir bağ" içinde değildir. Bu iki süreç birbirinden ayrı değildir. Bu bunalımda, iki farklı süreç veya nesne arasındaki ilişkinin niteliği, yani organik veya inorganik olduğu, sözkonusu edilemez. Bu bunalım, dünya sosyalizminin bunalımının, yani genel olanın özel aracılığıyla Türkiye'de de yansımasıdır, Lenin'in deyimiyle "tezahür etmesi, görünmesi"dir.

Lenin'in **Felsefe Defterleri** ile az çok haşır neşir olmuş, yani uluslararası birikimi az çok özümsemiş bir kimse, bilimin özünde bulunan farklı şeyler ya da süreçler arasında ortak olanı ortaya çıkarma niteliğinin, düşüncenin en basit hücresi olan her önermede bile ortaya çıktığını, her önermenin genelleştirdiğini bilir. Örneğin "Yapraklar yeşildir" önermesinde, bir genelliğin özelliğin, yeşil olmanın, yapraklarda tezahür ettiği, göründüğü; yoksa yapraklar ile yeşil arasında, her ne kadar yapraklar organik maddelerse de, "organik bir ilişki" olmadığını; ge-

nel yeşil kavramının yaprakta tezahür ettiğini bilir. Ve böyle organik ilişkili formülasyonlar yapmaz.

O zaman önerme şöyle formüle edilebilir: (Uslup sarfı nazar edilsin) "Sosyalist hareketin uluslararası bunalımı Türkiye sosyalist hareketinde de ifadesini bulmaktadır." veya "Türkiye sosyalist hareketinin bunalımı uluslararası sosyalist hareketin bunalımının Türkiye özgülünde görünüşünden başka bir şey değildir."

Tabii böyle bir önermeden de, Türkiye'deki bunalımın, ancak uluslararası deneylerin ve birikimin özümlenmesiyle aşılabileceği gibi bir sonuç çıkarılabilirdi ki, bu da çözümün "yerli malı" olabileceğinden başka anlama gelmezdi.

Özetlersek, **Sınıf Bilinci**'nin esas sorunu "yerli malı" olmamaktadır. Yerli malı olmadığı için, bırakalım uluslararası standartları, bizim yerli standartların bile gerisine düşmektedir. Bir bakıma, bugün yaşadığı tecrübeye bakılırsa aşırı yerlidir, mahallidir. Yalnız bu yerlilik, yine eşitsiz gelişim yasasının bir sonucu olarak, herkesin bu yerliliği, mahalliliği aşmaya başladığı bir dönemde yaşanmaktadır. **Sınıf Bilinci**, Doktor'un dediği gibi, geç gelmenin faziletlerinden yararlanamamakta ama geç kalmanın rezaletleri içinde bulunmaktadır.

15 Kasım 1989

Demir Küçükaydın'a açık mektup

Sami SARI

Sevgili dostum,

Sınıf Bilinci'nin yayın politikasına belli eleştirilerinin olduğunu daha önce de biliyordum. Ama itiraf etmeliyim ki, **Sınıf Bilinci**'nin bu sayısında yer alacak olan "eleştirileri"ni okuyuncaya kadar, **Sınıf Bilinci**'yle -ve dolayısıyla benimle arandaki görüş ayrılıklarını bu denli **ciddi** ve **köklü** ayrılıklar olarak düşünmüyordum. Eleştirilerinde "çubuğu bükmekten" hoşlandığını biliyorum. Ama "Sınıf Bilinci'ne eleştiriler"inde içeriği bakımından olduğu kadar üslubu bakımından da "çubuğu bükmenin" ötesinde ciddi sorunların olduğunu da hemen belirteyim.

Sınıf Bilinci'nin yayın politikasına kısmen ya da bütünüyle karşı çıkıp eleştirebilirsin. (Her ne kadar sen "eleştirilerine kulak tıkanıldığını" düşünsen de, bu "eleştirilerinin" **Sınıf Bilinci**'nin Yayın Kurulu'nca önemsendiğini ve önemseneceğini de hatırlatayım.) Ama "eleştirileri"ni önemsemek ile düşünce ve önerilerine katılıp katılmamak iki ayrı şeydir. Sen ise **Sınıf Bilinci**'nin yayın politikasına ilişkin düşünce ve önerilerinin benimsenmemesini "eleştirilerine kulak tıkandığı" biçiminde anlamak ve değerlendirmek istiyorsun. İşte özellikle bu yüzden, **Sınıf Bilinci**'nin yayın politikasına ilişkin eleştirilerine **Sınıf Bilinci**'nin sayfalarında cevap vermek istiyorum.

Öncelikle şimdiye kadar **Sınıf Bilinci**'ne niçin yazmadığın ve eleştiri göndermediğin sorusuna getirdiğin açıklaman üzerinde biraz durmak istiyorum.

Sınıf Bilinci'nin çıkışının öncesinde ve sonrasında aramızda geçen tartışmalarda derginin yayın politikasının ne olması gerektiği sorunun-

da seninle anlaşamadığımız doğru. Yayın politikasını benimsemediğin bir dergiye yazıp yazmama senin bileceğin bir husus. Ama bunu, **Sınıf Bilinci**'ne yazı yazmamanın olduğu kadar eleştiri yapmanın "önkoşulu"nun olmayışının da başlıca nedeni olarak göstermenin ve bu yüzden Yayın Kurulu'na sitem etmenin anlaşılır bir yanı yoktur. Bunun ötesinde **Sınıf Bilinci**'nin Yayın Kurulu'nun apriori olarak senin "herhangi bir durumu doğru değerlendirme olanak ve yeteneğinde olduğunu", herhangi bir duruma ilişkin olarak "doğru sonuçlar çıkartabilecek yetenek ve kapasitede olduğunu" vb. "kabul etmemesini" şimdiye kadar yazı yazmamanın veya eleştiri yapmamış olmanın gerekçelerinden birisi olarak değerlendirmenin de anlaşılır bir yanı yoktur. Kaldı ki, ne benimle ne de Yayın Kurulu'nun diğer üyeleriyle aranda böyle bir tartışma da olmadı; ve ne ben ne de diğer Yayın Kurulu üyeleri, **Sınıf Bilinci**'nde senin de bizim kadar görüş belirtmeye "haklı ve yetkili olmadığın" gibi bir yaklaşımı sana karşı hiçbir zaman savunmadık.Yine "dışarda olduğun" gerekçesiyle herhangi bir duruma ilişkin "doğru değerlendirme yapabilme", "doğru sonuçlar çıkartabilme", vb. "yeteneğinde olamayacağın" gibi bir yargıda da dergi Yayın Kurulu hiçbir zaman bulunmamıştır. Bu tür yargılar **Sınıf Bilinci**'nin Yayın Kurulu'nda yer alan arkadaşlar tarafından **Sınıf Bilinci**'nde yazı yazıp yazmayacağın konusundan ve derginin yayın politikasından tamamen bağımsız olan konularda ve soyut ve genel bir yargı biçiminde değil, tekil somut sorunlar üzerinde yapılan karşılıklı tartışmalar içinde ifade edilmişti. Ama bu tür yargılar **Sınıf Bilinci**'nin yayın politikasına ilişkin yapılan karşılıklı tartışmalar içinde belirtilmiş olsa bile, bunlar, senin **Sınıf Bilinci**'ne yazı yazmamanın nasıl gerekçesi olabilir? Belli bir konuda yapılan karşılıklı tartışmada bu tür yargılara sen de varabilirsin. Ama bu veya başka konularda farklı düşünmek ne kadar normal ise, bu tür konularda **Sınıf Bilinci**'nin senden farklı düşündüğü gerekçesiyle yazı yazmaman da o kadar anormal bir tepkidir.

Sevgili Demir,

Bugüne kadar "bildiğini okuyan" biz değil, sen oldun. Sana soruyorum bugüne kadar **Sınıf Bilinci**'ne veya diğer sosyalist dergilere şu veya bu konuda yazıp da basılması için gönderdiğin hangi yazın basılmadı veya sansür edildi? Seninle yaptığım bütün tartışmalara ve uyarılara rağmen **Sınıf Bilinci**'nin 4/5. sayısında çıkan "Türkiye'de solun tarihini yazacaklar için tezler" adlı yazını **Sınıf Bilinci**'nden "daha politik" bir dergi olduğunu söylediğin **Defter'e** gönderdiğinde, bu derginin Ya-

yın Kurulu, dergilerinin bir edebiyat ve felsefe dergisi olduğu ve yazının "politik" bir yazı olduğu gerekçesiyle geri çevirmedi mi? **Sınıf Bilinci**'ne karşı bu hırçın tavrına rağmen, **Sınıf Bilinci**'nin Yayın Kurulu, herberinin bu yazıda savunulan düşüncelere farklı birçok itirazları ve karşı düşünceleri olmasına rağmen, yazını yayınlamaya itiraz etti mi? Allah aşkına sen mi yoksa biz mi "bildiğini okuyan" bir tavır içindeyiz? Kanımca asıl sorun, senin yalnızca **Sınıf Bilinci**'ne değil, hiçbir dergiye yazı yazmak istememendir. Sen sadece **Sınıf Bilinci**'ne veya Türkiye'de çıkan diğer sosyalist dergilere değil, mektubunda o kadar çok övdüğün **Devrimci Marksist Tartışma Defterleri**'ne de ciddi bir katkıda bulunmadın. Bu noktada, bir "kısırlığı" **Sınıf Bilinci** değil, sen yaşıyorsun. Yıllardır yazı yazmamanın bütün nedenlerini burada seninle tartışmak istemiyorum. Ama ideolojik, politik vb. konularda yazı yazma konusunda yetenekli birisi olduğunu biliyorum. Buna rağmen yıllardır içinden bir türlü çıkamadığın "kısırlığın", içine itildiğin koşullarla ilgisi ve bu koşullardan kaynaklanan kişisel yanları olduğu gibi, uzaklarda politikaya bakışında zaman içinde olan önemli değişikliklerle de ilgisi olduğunu düşünüyorum. Ne dersin?

Sevgili dostum,

Diğer Yayın Kurulu üyeleri bir yana en azından ben, senin söylediklerini şimdiye kadar ciddiye aldım. Katılmasam bile, üzerinde düşünmeye değer buldum. Ama "Sınıf Bilinci'ne Eleştiriler"inde "kulak tıkanan", "ciddiye alınmayan" eleştiri, öngörü ve önerilerin "çok kısa bir zaman içinde parlak bir şekilde doğrulandığı" biçimindeki iddianı kusura bakma, ama hiç mi hiç **ciddiye alamıyorum.** Aksine temelsiz ve içi boş bir böbürlenme olduğunu düşünüyorum. Parlak bir biçimde doğrulanan öngörün veya öngörülerin ne idi? "Birlik Tartışmaları" mı? Bir yılı aşkın bir süredir devam eden "Birlik Tartışmaları"nın başlatılmasında ve sürdürülmesinde aktif olarak önayak olan ve sürdüren taraflardan birisinin de **Sınıf Bilinci**'ni çıkaran çevrenin olduğunu senin ve senin gibi Türkiye'de olup bitenlerden haberi olmayanlar hariç, konuya bir şekilde ilgi duyan herkes biliyor ve tanıktır. Daha "Çıkarken" yazısında, Dünya'da ve Türkiye'de solun bir yeniden yapılanma ve yeniden kümelenme süreci yaşadığı tespitini yapan **Sınıf Bilinci** için bugün değil, daha başında "Birlik Tartışmaları" Türkiye'de devrimci Marksist bir işçi partisinin yaratılması açısından önemli bir adımdı. Bu yüzdendir ki, **Sınıf Bilinci**'ni çıkaranlar gerek "Birlik Tartışmaları"nın ilk adımı olan **Kuruçeşme'deki** ilk genel toplantıya, gerek burada oluşturulan

Birlik Tartışmalarını Düzenleme Kurulu'na, gerek bu kurulun aylarca süren tartışmalarına katılarak, gerek bu kuruldaki tartışmalara devrimci Marksizmin alanı içinde olanlarla ortak tebliğler, vb. vererek müdahale edilmesini ısrarla isteyip, destekleyerek ve gerekse bu iç tartışmaların arkasından gelen bir dizi genişletilmiş toplantılarda en aktif bir biçimde yer alarak, bu tartışmaların Türkiye'de birleşik devrimci Marksist bir işçi partisine doğru evrilmesi için olanca güçleriyle çaba gösterdiler. **Sınıf Bilinci**'nin "Birlik Tartışmaları"ndaki bu çabalarına rağmen, **Sınıf Bilinci**'ni çıkaranları "Türkiye soluyla ortaklaşa soru sorarak, arayışa girerek, kaynaşarak bir yerlere varma" yerine, "yanlış çizgilere karşı doğru çizgileri" vaazetmekle itham etmek için ya insanın şu "Birlik Tartışmaları"nın kendisinden bir haber olması gerek, ya da **Sınıf Bilinci**'ne karşı "kör bir tepkisellik" içinde olması gerek.

Türkiye'deki devrimci Marksist çevre veya çevreler arasında Dünya'da ve Türkiye'de yaşanmakta olan Sol'un yeniden yapılan ve kümelenme sürecinin değerlendirilmesi ve bu sürece nasıl müdahale edileceği, vb. konularında belli bir tartışmanın da yaşandığı doğrudur. Ve bu tartışmalarsonucunda farklı yaklaşımların mevcut olduğu doğrudur. Örneğin **Sınıf Bilinci**'ni çıkaranlar için "Birlik Tartışmaları" Türkiye solu ile ortaklaşa soru sorarak, tartışarak, arayışa girerek, kaynaşarak bir yerlere varabilmek için önemli bir tarihsel fırsat iken, bazı devrimci Marksistler için bu "Kuruçeşme kuruyan çeşme", vb. gibi alay konusu yapılacak kadar önemsiz ve anlamsızdı. Devrimci Marksistler arasındaki tartışmaların bu noktada da bir yol ayrımına yol açtığı doğrudur. Ama sonunda bir yol ayrımının yaşanmış olması, devrimci Marksistler arasında yapılan bu tartışmaların yararsız olduğu anlamına gelmeyeceği gibi, senin öngörülerinin doğrulandığı anlamına da gelmez. Zira bu tartışmaların sonunda bir yol ayrımının da yaşanabileceği daha başında bizim için de ciddi bir olasılıktı. Buna karşılık, bir tartışmadan ve görüş ayrılıklarını aşarak ortak davranış geliştirme yönündeki bir çabadan kaçınarak veya bunu erteleyerek, herkesin kendinden menkul olduğu bir tarzda politika yapılmasını vaazeden öngörünün ne kadar yanlış olduğu ise bugün hiçbir tartışma gerektirmeyecek kadar ortadadır.

Sınıf Bilinci'nin yayın politikasına yönelttiğin eleştirilere gelince. **Sınıf Bilinci**'nin Stalinizm, sosyal-demokrasi, gerillacılık, vb. akımların bugünkü durumuna ilişkin söylediklerinin ve yaptığı belirlemelerin ancak "kısmen doğru" olduğunu, çünkü Trotskizmin de bunalımda olduğunu görmezlikten geldiğini söylüyorsun. **Sınıf Bilinci**'nin "Trotskiz-

min de bunalımda olduğu" biçimindeki bir düşünceyi paylaşmadığı doğrudur. Trotzkizmin bunalımının nedeni olarak gördüğün "Yeni Sosyal Hareketler"e ve yalnızca onların el attığını söylediğin sorunlara **Sınıf Bilinci**'nin "gözlerini kapadığı" ve **"BATI'ya has lüks sorunlar"** olarak gördüğü biçimindeki iddiana gelince. **Sınıf Bilinci**'nin "çıkarken" yazısında da, diğer yazılarında da iddia ettiğin gibi bu yeni toplumsal hareketler ne küçümseniyor, ne de alaya alınıyor. "Çıkarken" yazısında hedef alınan ve eleştirilen yeni toplumsal hareketler değil, toplumun bütünsel değişiminin yerine sınırlı tekil sorunları (ekoloji, barış, vb.) yerleştiren ve bu sorunları kapitalizme karşı sınıf mücadelesinden, "toplumun bütünsel değişimin"den koparan "Yeşil ideoloji ve siyasal harekettir. İşte toplumsal hareketlerin değil ama onları sınıf mücadelesinden soyutlanmış biçimde birleştirmeye çalışan bu siyasal hareketlerin "toplumun bütünsel değişimin yerine sınırlı tekil sorunları yerleştirdiği ve Stalinizmin, sosyal-demokrasinin, Maoculuğun ve gerillacılığın bunalımıyla birlikte "Sivil toplumculuk"un, vb. yanı sıra Batı Avrupa solunu, hatta bağımlı azgelişmiş ülkelerin sosyalist hareketlerinin önemli bir bölümünü egemenliği altına almış olduğu belirtiliyor. İşte sen **Sınıf Bilinci**'nin "Yeşil" siyasal hareketlere ilişkin bu eleştirel yaklaşımını benimsemiyorsun. Çünkü sana göre "Trotskizm de bunalım" içindedir ve bu "bunalım"ın aşılabilmesi için, Trotskizmin bu "Yeşilci" ideoloji ve siyasal hareketlerin "desteğiyle zenginleşmesi" gerekiyor. Ama dostum, **"Sınıf Bilinci'ne Eleştirileri**'nin içinde övgüyle söz ettiğin **Devrimci Marksist tartışma Defterleri**'nin, "çıkarken" yazısında da bu "Yeşil" ideoloji ve siyasal hareketlere karşı **Sınıf Bilinci**'nin yukardaki eleştirel yaklaşımı benimseniyor: "Yeşiller vb. örneği pek çok ütopik, anti-Marksist akım gittikçe güçlenmektedir. ..."

"Sınıf Bilinci'nin Yeni Toplumsal Hareketler'in sahiplendiği **sorunları** "küçümsediği" veya "BATI'ya has lüks sorunlar" olarak gördüğü biçimindeki eleştirilerin de doğru değildir. Savunduğu geleneğin bir parçası olarak **Sınıf Bilinci** de bu sorunların günümüz dünyasının son derece yakıcı sorunları olduğunun bilincindedir. Trotskizmin ve dolayısıyla **Sınıf Bilinci**'nin bu sorunlara önemle sahip çıkarak, bu sorunlara ilişkin olarak da programatik ve politik yaklaşımlar geliştirmesi mutlaka gerekiyor. **Sınıf Bilinci**'nin **henüz** bu konulara eğilmediği doğrudur, ama bu, bu sorunları "küçümsediğinden" ya da "BATI'ya has sorunlar olarak" gördüğünden değil, kendi yayın programında önceliği bu sorunlara değil, devrimci Marksizmin temel teorik perspektiflerinin ve kavramlarının açıklanmasına vermiş olmasındandır. Sen ise, **Sınıf Bilinci**'

nin geriye değil ileriye dönük bir teorik dergi olabilmesi için devrimci Marksizmin kimi temel teorik perspektiflerinin ve kavramlarının aktarılması ve bunların Türk solundan gelen eleştiriler karşısında savunulması görevini bir kenara bırakarak, yayın politikasının eksenine bu sorunları irdelemeyi ve tartışmayı koymasını istiyorsun. Çünkü sana göre "dünya devrimi", "enternasyonalizm", "sürekli devrim", "İşçi demokrasisi", "Leninist parti" vb. sorunlar günümüzün değil, "1968'lerin sorunları"ydı. Biz ise özellikle Doğu Avrupa'daki gelişmelerin yaşandığı, yani "tek ülkede sosyalizm"lerin, ulusalcılığın, vb. kısacası, Stalinizmin çöküşünün yaşandığı günümüzde devrimci Marksizmin bu temel perspektiflerinin ve kavramlarının Stalinist bir gelenekten gelen Türk solu karşısında savunulmasının son derece önemli ve öncelikli bir görev olduğunu düşünüyoruz. Çünkü **Sınıf Bilinci**, devrimci Marksizmin bu temel perspektifleri ve kavramları anlaşılıp benimsenmedikçe, dünyamızdaki sınıfsal, ırksal, çevresel, vb. sorunlardan hiçbirisinin doğru bir biçimde kavranamayacağını ve doğru çözümler üretilemeyeceğini düşünüyor.

Sınıf Bilinci'nin Türk solunun gündeminde olmayan sorunlarla ilgilendiği biçimindeki eleştirine gelince. "Eleştiriler"inin bir yerinde şunu söylüyorsun: "Bir döneme damgasını vuran bir dergi, yeni sorunlar ortaya atan bir dergi olabilir. Sınıf Bilinci ise kendisini, hâlâ 1968'lerin sorunlarının, prangasına bağlamaktadır." Nedir bu "1968'lerin sorunları"? Tek ülkede sosyalizm, enternasyonalizm, Sovyet devletinin sınıf karakteri, geçiş programı, vb. **Sınıf Bilinci**'nin şimdiye kadar çıkan sayılarında ağırlıklı olarak bu konulara yer verildiği doğrudur. Ama özellikle, Doğu Avrupa'da tek ülkede "sosyalizm"lerin bir biri arkasına çöktüğü, yalnızca sosyal demokrasinin değil, Stalinist veya merkezci, akımların da derin bir bunalım ve çözülmeyi yaşadıkları bir konjonktürde bu sorunları "1968'lerin sorunları" olarak görmek, ancak gelişmelere ve olgulara Stalinizmin yaşanan çöküşü karşısında, Stalinizm ile Marksizmi özdeşleştirerek, "Marksizmin de öldüğü" kehanetinde bulunup "Yeşil" siyasal hareketlerin saflarına savrulan sabık Stalinistlerin gözlüğüyle bakmakla mümkün.

Türkiye'de 1980 sonrasında önce **Yeni Gündem**'in ve sonra da **Birikim** dergisinin ve bu arada Gorbaçov'culuktan güçlü bir biçimde etkilenen **Yeni Açılım, Görüş** ve **Sosyalist Birlik**'in bazı yazarlarının Marksizmi de tartışmaya başladıkları ve bu arada Sivil Toplumculuğa veya "Yeşilci" siyasal hareketlere ilgi duydukları doğrudur. Ama uluslarara-

sı işçi ve sosyalist hareketin sorunlarına Marksizmin, Leninizmin, Ekim'in vb. savunusu temelinde eğilen, tartışan ve çözümler üreten sosyalist dergilerin örneğin **Gelenek**'in, **Yeni Öncü**'nün veya **İşçiler ve Toplum**'un, yayın politikasının eksenini ne bu Yeni Toplumsal Hareketler ne de bu hareketlerin sahip çıktığı sorunlar oluşturmaktadır. Aksine **Gelenek**'ten **Yeni Öncü**'ye, **İşçiler ve Toplum**'dan, **Özgürlük Dünyası** ve **Seçenek** gibi Arnavutluk yanlısı dergilere kadar sosyalist dergilerin önemli bir kısmının ister uluslararası işçi ve sosyalist hareketin durumu, isterse Türkiye sosyalist ve işçi hareketinin sorunları başlığı altında olsun yayın politikalarının ekseninde yer alan sorunlar **Sınıf Bilinci**'nin dünya devrimi, enternasyonalizm, sosyalist demokrasi, geçiş programı vb. başlıklar altında gündeme getirdiği sorunlardır. O çok önemsediğin Yalçın Küçük'ün kitapları veya Türkiye işçi ve sosyalist hareketi başlığı altında **Gelenek**'te yer alan yazılara baktığımızda da özünde bu sorunların tartışıldığını görmemek olanaksızdır. Örneğin Yalçın Küçük kitaplarında Türk solunun milliyetçiliğini, Stalinist tek ülkede sosyalizm teorisi ve pratiğine dayandırarak savunur. Yine **Gelenek** tek ülkede sosyalizm teori ve pratiğinin Stalinist Türk solunun bugünde mutlaka olumlaması ve sahip çıkması gereken bir miras olduğunu söyler. Kısacası, uluslararası veya Türkiye işçi ve sosyalist hareketin tarihinin incelenmesi ve araştırılması elbette gerekir. Ama daha önemlisi bu araştırmanın hangi perspektiflere ve kavramsal araçlara başvurularak yapıldığıdır. Örneğin tek ülkede sosyalizm kuramı tartışma masasına yatırılıp sorgulanmadıkça, Lenin'den sonraki 3. Enternasyonal geleneği veya "geleneksel" Türk solunun enternasyonalist mi yoksa milliyetçi mi olduğu tartışması sağlıklı bir biçimde yapılamaz, doğru sonuçlara varılamaz. Veya seni alalım. "Doktorculuk"un genel değerlendirmesi başlığı altında birçok defa yazılar yazdın. "Doktorcu olunmadan Marksist olunamaz" gibi iddialarda bile bulundun. Ama devrimci Marksist olduktan sonra Doktorculuk ile ilgili bir değerlendirmeye, bir eleştiriye tekrar ihtiyaç duydun. Neden? Çünkü "Doktorcu" iken, Doktorculuğun değerlendirilmesindeki perspektiflerin ve başvurduğun kavramların, vb. hatalı, yetersiz olduğunu gördün. Devrimci Marksizmin geçiş programı, dünya devrimi, vb. perspektif ve kavramlarına erişmeksizin, Kıvılcımlı'nın program veya sosyalizm anlayışının neden yanlış olduğunu görebilmen imkânsızdı. vs. Bugün de tek ülkede sosyalizm kuramı, Sovyet devletinin sınıf karakteri, sosyalist demokrasi, vb. üzerine 3. Enternasyonal saflarında cereyan eden tartışmalar ve bu tartışmalarda savunulan düşünceler anlaşılmadıkça, ne bugün Doğu Avrupa'da yaşanan olayları ne de Türk solunun tarihi-

ni anlamak ve doğru sonuçlar çıkarabilmek mümkündür.

Sınıf Bilinci'nin şimdiye kadar çıkan sayılarında ağırlıklı olarak yer alan tek ülkede sosyalizm, sürekli devrim, sosyalist demokrasi, geçiş programı, vb. konuların diğer sosyalist dergilerin gündeminde yer alıp olmadığını görebilmek için diğer sosyalist dergilerin çıkan sayılarına bir gözatmak bile yeter. O zaman görülür ki, **Gelenek**'ten **Yeni Öncü**'ye, **Sosyalist Birlik**'ten **Emek**'e, **Yeni Çözüm**'den **Emeğin Bayrağı**'na kadar çıkmakta olan sosyalist dergilerin önemli bir kısmının tartıştığı sorunların çok geniş bir yelpazesini bu sorunlar oluşturmaktadır. Yine Birlik Tartışmalarını Düzenleme Kurulu'nun yayınladığı "Tartışma Tutanakları"na ve "Tebliğler"e bir göz atarsan, bunların içerdiği konuların hemen hemen tamamının dolaylı veya dolaysız bir biçimde "yarım yüzyıl öncesinin sorunları" olduğunu görürsün. Bu bir yana, **Gelenek, Yeni Öncü, Emek, Emeğin Bayrağı, Devrimci Mücadele, Yeni Çözüm, Yeni Demokrasi, Çağdaş Yol** dergilerinin her birinde şimdiye kadar genel olarak Trotzkizmi özel olarak da **Sınıf Bilinci**'ni eleştiren en az birkaç yazı yer aldı. Yine **Sınıf Bilinci**'nde tek ülkede sosyalizm, sürekli devrim, sosyalist demokrasi, enternasyonalizm, vb. konularını içeren hiçbir yazı soyut, Türk solunun gündeminden ve tartıştığı sorunlardan bağımsız olarak yazılmış yazı değildir. Bu yazıların hemen hepsi birer polemik yazısı olup, diğer sosyalist dergilerin bu konularda sürdürdükleri tartışmalara katılan ve müdahale eden yazılardır. Oysa 1980 öncesinde Türk solunun gündeminde "Trotskizm" olarak özetleyebileceğimiz bu sorunlar dolaysız veya dolaylı bir biçimde de olsa bugünkünün onda biri kadar bile yer almamış olduğunu sen de en az bizim kadar biliyorsun. Yine 1980 öncesinde çıkan devrimci Marksist dergilerin hiçbirisinin **Sınıf Bilinci**'nin Türk solunda uyandırdığı ilgiyi uyandırmamış olduğunu ve eleştiriye uğramamış olduğunun da herhalde farkındasındır. Türk solunun gündeminde olmayan sorunlarla uğraşan **Sınıf Bilinci** peki nasıl oluyor da Türk solunda bu yaygın ilgiye ve eleştiriye hedef olabiliyor?

Sınıf Bilinci'nde yer alan yazılara konu olan sorunlara el atan "çok daha iyi" yazıların Trotskist hareketin uluslararası literatüründe yer aldığı ve bizim yazılarımızın "suyunun suyu türünden yazılar olduğu"nu söylüyorsun. Bu senin değerlendirmendir, tartışacak değilim. Ama işin bir başka yanı var. Unutma ki, tek ülkede sosyalizm, dünya devrimi, sosyalist demokrasi, geçiş programı, vb. konular üzerinde yalnızca yarım yüzyıl önce tartışmalar olmadı ve yazılar yazılmadı. Son yarım yüzyıldır da bu konular hep tartışıldı ve tartışılmaktadır. Uluslararası

Trotskist literatürde bu konuların herbirine ilişkin araştırma veya polemik biçiminde en az yüzlerce yazının yazıldığını ve hâlâ da yazılmakta olduğunu da sanırım biliyorsun. Peki neden Trotskist hareket buna ihtiyaç duydu? Çünkü her ülkede ve her konjonktürde ama sürekli bir biçimde ve canlı tartışmalar olarak gündeme geldiği için. İşte seksen öncesinden farklı olarak seksen sonrasında yaşanan dünya ve Türkiye konjonktürü bu sorunları Türk solunun gündemine bir biçimde soktuğu için, **Sınıf Bilinci**'nin de bu tartışmalara katılması ve daha önce üzerine yazılan yüzlerce yazının olduğunu bilmesine rağmen, bu konuları **somut tartışmalar** ekseninde ele alan yeni yazılara yer vermesi gerekiyordu. Ya da senin deyimini kullanacak olursam, "uluslararası birikimi", "yerlileştirebilmek" için, bu sorunlara ilişkin Trotskist hareketin düşüncelerini somut tartışmalardan hareketle yeniden açıklayan "yerli" telif yazılara yer vermek gerekiyordu.

Toparlayacak olursam, **Sınıf Bilinci** Yayın Kurulu bugüne kadarki yayın programında devrimci Marksizmin kimi temel perspektiflerinin ve kavramlarının açıklanmasına ağırlık vermesinin nedeni, devrimci Marksist teorik ve politik bir derginin yayın programını her zaman ve her konjonktürde ağırlıklı olarak bu tür bir faaliyetin oluşturması gerektiğini düşündüğünden değildi. Aksine, Yayın Kurulu üyelerinin herbiri için devrimci Marksist hareketin tarihinde yüzlerce kez el atılan bu konulara **Sınıf Bilinci**'nin yayın programında öncelik vermenin ne kadar sıkıcı ve bıktırıcı birşey olduğu açıktır. Ama uluslararası sosyalist hareketin tarihini bilenler, sosyalist hareketlerin teorik faaliyetlerinin önemli bir kısmının hep bu tür "sıkıcı" ve "bıktırıcı" işlerle uğraşmak olduğunu da bilirler. Marx, Lenin, Trotskiy gibi dehaların bile teorik faaliyetin bir parçası olan bu tür "sıkıcı" işlerle ne kadar çok zaman "öldürdüklerini", bu yüzden Marksizmi yeni sorunların açıklanması ile geliştirebilmek için geriye ne kadar az zaman bulabildiklerini de biliyoruz.

Sevgili dostum,

Tek ülkede sosyalizmin olmayacağı, sürekli devrim kuramı, Sovyetler'in sınıf karakterinin bürokratik olarak yozlaşmış geçiş toplumu olduğu gibi birtakım sonuçları Türk solunun kabul etmesiyle problemlerin çözülmeyeceğini biz de biliyoruz. Bu "Trotskist" perspektif ve kavramların her kapıyı açacak sihirli anahtar olmadığı da kesindir. Ama bu "Trotskist" kavramların ve perspektiflerin hiçbir şeyi değiştirmeyeceğini iddia etmek, Stalinizmin uluslararası Marksist hareket üzerinde-

ki tahribatını görmezlikten gelmek, Trotskist geleneğin Stalinizme karşı 70 yıldır yürüttüğü mücadelenin ve hatta Trotskist olmanın hiçbir anlamının olmadığını iddia etmektir. Dünya'da ve Türkiye'de Stalinist kökenli solun bu "Trotskist" perspektifleri ve kavramları benimsemesinin çok önemli sonuçları olacağı kesindir. Ama Trotskizm ile Stalinizm arasında yetmiş yıldır süren mücadeleye "Yeni Toplumsal Hareketler"in penceresinden bakılırsa, bunun öneminin anlaşılamayacağı kesindir. Ayrıca belirtmek gerekir ki, **Sınıf Bilinci**'nde Trotskizmin ana sorunlarına ilişkin yer alan yazıların önemli bir kısmı, bunları **sadece** birer tarih ve teori sorunu ele almıyor, **bugün** yaşanan politik sorunlar olarak da ele alıyor. Örneğin **Enternasyonalizm** sayısı. Bu sayıda yer alan yazılar sadece Stalinizmin ihanetini değil, günümüz dünyasında enternasyonalizmin gerekliliğini ve bu konuda bugünden ne yapılması gerektiğini anlatan yazılar da yer almaktadır.

Kaldı ki, **Sınıf Bilinci**'nin **sadece** tarih ve teori sorunlarıyla uğraştığı iddian da doğru değildir. Örneğin günümüzde bütün dünyanın ve Türkiye'de de sosyalist hareketin ilgisinin odak noktası olan bürokratik işçi devletlerindeki alt-üst oluş **Sınıf Bilinci**'nin hemen hemen her sayısında üzerinde durduğu konulardan birisi oldu: "SBKP 19. Konferansı", "Sovyet Madenciler Grevi", Tienanmen olayları ile Mandel'in bir yazısı ve Çinli bir öğrenci lideri ile yapılan söyleşi, vb. Yine 6. sayıda yer alan beş ayrı yazı Dünya'da ve Türkiye'de solun yeniden kümelenmesi üzerinedir. Bu örnekleri çoğaltmak mümkün.

Sevgili dostum,

Söylenecek daha çok şey olmasına rağmen, lafı fazla uzatmak istemiyorum. **Sınıf Bilinci**'nin Yayın Kurulu'nun üyelerinin "gün görmüş İstanbul efendisinin diliyle" konuştuğu, "malı götürme" ve "köşeyi dönme" zihniyetinde olduğu vb. hakarete varan hırçın ve saldırgan üslubun üzerinde de durmak istemiyorum. Bugün var olan bütün anlaşmazlıklara rağmen, seninle ve Türkiye dışında yaşamak zorunda bırakılan bütün devrimci Marksistlerle de gelecekte mücadele vermenin ortak zeminini bulacağımızı umuyorum.

BİLAR A.Ş. BİLİM MERKEZİ
yaz seminer programı

Seminer Başlıkları:

I- SOSYALİZMİN GELECEĞİ

II- TÜRKİYE NEREYE GİDİYOR?

Konuşmacılar:

A.Savaş Akat, Çağatay Anadol, Murat Belge, Cengiz Çandar, Metin Çulhaoğlu, Aydın Giritli, Ertuğrul Kürkçü, Nail Satlıgan, Sungur Savran...

TARİH : 23.07.1990-30.08.1990
6 Hafta 24 saat sürecektir.

KAYIT : İki semineri kapsayan 50.000.-TL. tutarındaki BİLAR GİRİŞ KARTI'nı almak zorunludur.

BİLAR İSTANBUL ŞUBESİ : İLK BELEDİYE CAD. KÜÇÜK TÜNEL HAN. KAT : 2 DAİRE : 5 TEL: 149 42 86

SINIF BİLİNCİ

Fiatı: 6000 TL.